

Κώστας Σκανδαλίδης

ΠΟΛΙΤΕΙΑ ΑΝΘΡΩΠΟΥ

η Αριστερά στη δίνη της χιλιετίας

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

ΚΕΦ. Ι

στη δίνη της χιλιετίας

ΚΕΦ ΙΙ

**για ένα σύγχρονο
και επίκαιρο σοσιαλισμό**

ΚΕΦ ΙΙΙ

**η ευρώπη ενωμένη
στα φυσικά της σύνορα**

ΚΕΦ ΙV

**Ελλάδα και ελληνισμός
η επιστροφή στο μέλλον**

ΚΕΦ V

**για την ελληνική αριστερά
για το ΠΑΣΟΚ ως αριστερά
επί της ουσίας**

ΕΠΙΛΟΓΟΣ....

εγκώμιο πολιτείας νέων

Στην τελευταία μου συνάντηση με τον Ανδρέα Παπανδρέου στις Μαΐου το βράδυ, αυτή που επιχειρήθηκε να εμφανιστεί ως πλασματική με τη γνωστή φωτογραφία που κάποιοι προσπαθούσαν να αποδείξουν κατασκευασμένη καρέ-καρέ, ένοιωθα να ολοκληρώνεται μια εποχή. Και προσωπικά ένοιωθα να ολοκληρώνεται ένα μεγάλο κομμάτι της πολιτικής μου διαδρομής. Ανηφορίζοντας στην Εκάλη είχα ανάμεικτα συναισθήματα. Θα έβλεπα ξανά τον Πρόεδρο μετά από 7 συγκλονιστικούς μήνες χωρίς να γνωρίζω τι θα συναντήσω και αφού προηγήθηκαν τόσα γεγονότα που ασφαλώς θα τον είχαν επιρρεάσει βαθειά. Η πραγματικότητα ήταν συγκληνιτικά αφοπλιστική. Ο «νέος κόσμος», «το ΠΑΣΟΚ και το μέλλον του», «δεν έχουμε το δικαίωμα να διαλύσουμε το ΠΑΣΟΚ», «τι γίνονται και άλλοι της νέας γενιάς», «να υποστηρίζετε πολιτικές και όχι πρόσωπα», «δεν έχουμε κατανοήσει τις μεγάλες αλλαγές που συντελούνται, «η ενότητα και η προοπτική, της δημοκρατικής παράταξης», «πρέπει να συνεχίσει το ΠΑΣΟΚ την πορεία του»... Ότι μέσα από το διαπεραστικό βλέμμα ενός οραματιστή που ένοιωθε να τελειώνει ο πολυτάραχος κύκλος του μπορούσε να δει κανείς για το μέλλον. Ήταν η στερνή καθοδήγηση που έπαιρνα από τον άνθρωπο που ενέπνευσε μια ολόκληρη εποχή, μια ολόκληρη γενιά, τη γενιά της Αλλαγής.

Η συνάντηση αυτή έγινε περίπου στα μισά του πολυκύμαντου για το ΠΑΣΟΚ χρόνου από τον Σεπτέμβριο του '95 που ο Κώστας Σημίτης αποχωρούσε από το ΕΓ, γινόταν ο ανασχηματισμός της Κυβέρνησης και η εκλογή του Γραμματέα της ΚΕ, ως την ανανέωση της λαϊκής εμπιστοσύνης στο ΠΑΣΟΚ το Σεπτέμβριο του '96. Μεσολάβησαν το Ωνάσειο, το Συνέδριο, οι Εκλογές. Στη διάρκεια αυτού του χρόνου ένοιωθα μέσα στη φωτιά της πράξης πολύ συχνά να κατασταλάζει μέσα μου μια μακρόχρονη πορεία που οδήγησε από την νοσταλγία του πρώιμου ΠΑΣΟΚ της διαπάλης των ιδεών και των ρήξεων, στην αγέρωχη θαλπωρή μιας πλήρως αποϊδεολογικοποιημένης εξουσίας. Μιας εξουσίας που προσπαθεί ξανά να βρεί ένα καινούριο δρόμο. Ένοιωθα την εσώτερη ανάγκη περισσότερο να μιλήσω παρά να γράψω. Την εσώτερη επιθυμία να ψελλίσει κανείς κάτι λίγο πιο έξω, ίσως και πιο πάνω, από τις ανάγκες που απορρέουν από την επιμελημένη και διαρκώς φιλοτεχνούμενη κατασκευή της δημόσιας εικόνας του πολιτικού. Σε μια εποχή που στην εικονική και μονοσύλλαβη κοινωνία μας οι συγγραφείς του καθημερινού απώλεσαν την ευαισθησία της λεπτομέρειας, γίνονται συχνά-πυκνά όχι μόνο μερικοί, αλλά και παραχαράκτες, ίσως δεν είναι και τόσο ελκυστικό να μιλάς για ιδέες, για αλλαγές, για μέλλον. Το σκέφτηκα πολύ πριν το αποτολμήσω γιατί φέρνω τον υποκειμενισμό του συμμετοχού και του συνένοχου σε μια πορεία και όχι του παρατηρητή, του θεατή ή του κριτικού της. Το διέπραξα όμως...

Τα ερεθίσματα υπήρξαν πολυάριθμα. Εδώ και πολύ καιρό ο Κώστας Σημίτης μέσα από μια συνεπή πορεία και προβάλλοντας το

εκσυγχρονιστικό αίτημα επιχειρεί να διαμορφώσει στο πολιτικό πεδίο μια πρόταση μεταρρυθμίσεων που ανοίγουν δρόμους για τη νέα εποχή. Έθεσε με τόλμη και αξιοπρόσεκτη γενναιότητα θέματα ταμπού για το προοδευτικό κίνημα και προσπαθεί να διατυπώσει ένα νέο πολιτικό λόγο. Οι εργασιακές σχέσεις, το κοινωνικό κράτος, η απασχόληση, η ποιότητα στην ανάπτυξη, η διαφάνεια, η ένταξη της χώρας στις ευρωπαϊκές εξελίξεις, η εκπαιδευτική μεταρρύθμιση, είναι πεδία και μέτωπα νέων αναζητήσεων για τη χώρα και την κοινωνική μας οργάνωση. Σε μια καμπή της ιστορίας που ασφαλώς εξακολουθεί να παραμένει κρίσιμη είναι, όμως, η καλύτερη ιστορική φάση της νεώτερης Ελλάδας που δείχνει επιτέλους αξιοσημείωτες δυνατότητες.

Παρά τη φαινομενική αδράνεια, νηνεμία και παθητικότητα η ίδια η κοινωνία προσεγγίζει ξανά τα προβλήματα βγαλμένα έξω από το νεφελώδες ιδεολογικό τους πλαίσιο και το εύκολο βόλεμα στο πελατειακό κράτος. Η εργασία για παράδειγμα δεν εξαρτάται πια από τον πολιτικό παράγοντα και το κράτος που λειτουργούσε ως σίγουρος εργοδότης. Η ανεργία παίρνει παγκόσμιες διαστάσεις και ο πολίτης με σαφώς περισσότερες πληροφορίες και γνώσεις, αντιλαμβάνεται ότι υπάρχει θέμα που αφορά το μοντέλο της κοινωνικής οργάνωσης. Πρέπει να αναζητηθούν λύσεις. Οι ιδέες επανεμφανίζονται στο προσκήνιο καθώς μια αναγεννητική πνοή, ένας ψίθυρος κίνησης, μια βουή, γεννιέται στις πιο βαθιές κοινωνικές διεργασίες.

Οι δυνάμεις της σοσιαλιστικής και σοσιαλδημοκρατικής Αριστεράς επιστρέφουν πολιτικά στην Ευρώπη αιφνιδιάζοντας και τους πιο αισιόδοξους προφήτες του προοδευτικού χώρου ελάχιστο χρόνο μετά το 1989 και τον ανέδοτο θρίαμβο του νέο-φιλελευθερισμού. Και ο Ζάκ Ντελόρ δηλώνει στην Αθήνα σ' ένα πυκνό ακροατήριο για την «τρίτη οδό» ανάμεσα στην αγορά και το κράτος που θα μπορούσε να είναι «ο γιός της ωραίας ιδέας της αυτοδιαχείρισης, αν βεβαίως ο γιός αυτός γεννηθεί γιατί τουλάχιστο για μένα η ωραία αυτή ιδέα δεν έχει χάσει τη γοητεία της». Ιστορική τύψη; Νεορομαντισμός; Επανακάλυψη μιας ιστορικής δυνατότητας για την σοσιαλιστική ιδέα και προοπτική; Δεν γνωρίζω.

Το 1989 δεν επικύρωσε μόνο το θρίαμβο του νεοφιλελευθερισμού και την οριστική νίκη της παγκόσμιας αγοράς. Άνοιξε ένα μεγάλο διάλογο πάνω στις «νέες τάξεις πραγμάτων», όπου έγκυροι και σύγχρονοι διανοητές όχι μόνο επιχειρούν να περιγράψουν ή να προβλέψουν αλλά αναζητούν τρόπους να επινοηθεί ο κόσμος του μέλλοντος. Από τη μεταμοντέρνα πολιτική σκέψη και για επιμέρους πολύ σημαντικά θέματα έχουν προέλθει ήδη πολυάριθμα συγγράμματα. Η συζήτηση για την Αριστερά όσο περνά ο καιρός τόσο εμπλουτίζεται, διανθίζεται με νέες σημαντικές συμβολές.

Από το 199 που ο Ανδρέας Παπανδρέου έθεσε στη Μαδρίτη ένα πλαίσιο για τη σύγχρονη Αριστερά και μίλησε για την ανάγκη ενός νέου ΠΑΣΟΚ προσαρμοσμένου στις ραγδαία μεταβαλλόμενες συνθήκες «πέρασε πολύς καιρός μέσα σε λίγο χρόνο».

Από το 1985 που το ΠΑΣΟΚ κερδίζει πανηγυρικά τις δεύτερες εκλογές, άνοιξε η συζήτηση για την ανασυγκρότηση του χωρίς να τελειώσει ως τώρα και ενώ έγιναν επανειλημμένες προσπάθειες. Η βασική αιτία της αδυναμίας του να επιτύχει αυτό που αποκαλέστηκε «στροφή στην

κοινωνία» δεν ήταν οι λειψές οργανωτικές του επιλογές παρ' ότι κι αυτές απαιτούν ριζική και εκ βάθρων αλλαγή. Ήταν η αδυναμία να προκαλέσει, να ανοίξει ξανά μια συζήτηση για το παρόν και το μέλλον του τόπου, για το παρόν και το μέλλον της Αριστεράς, έξω από εξουσιαστικές λογικές. Η ανάγκη μιας νέας διακήρυξης διατυπώθηκε πολύ έγκαιρα, παρουσιάστηκε τουλάχιστο 3 φορές με διαφορετικά κείμενα, δεν ανάδειξε όμως καμιά δυναμική. Παραμένει διαρκώς αιτούμενο.

Ζώντας ενεργά, καθημερινά, τα 24 και πλέον χρόνια της πολιτικής μου διαδρομής στον ίδιο χώρο και με διαρκώς αυξανόμενη ένταση που τα οκτώ τελευταία χρόνια εμφανίζει διαδοχικές κορυφώσεις, προσπαθούσα πάντοτε να αντιληφθώ τη σχέση ανάμεσα στην ιδεολογία, το όραμα, τον τελεολογικό στόχο, τα όρια του εφικτού στην εφαρμοσμένη πολιτική, την διάσταση που έπαιρνε τελικά η πράξη μας και τους στόχους, τα αιτήματα και τις ανάγκες που προβάλλει η κοινωνία. Σ' αυτή την συνεχή διελκυστίνδα εκείνο που έχει αξία και σημασία κάθε φορά είναι η πυξίδα και η σταθερή πλεύση. Και μέσα στις καταιγιστικές αλλαγές που συντελούνται, στο ορυμαγδο των παγκόσμιων εξελίξεων, στον εκκωφαντικό θόρυβο των συνόρων και των τειχών που γκρεμίζονται, στην ραγδαία διεθνοποίηση των αγορών, στην επιστροφή της αβεβαιότητας που ο τεχνολογικός μας πολιτισμός κουβαλά μαζί του, η Αριστερά εδώ και πολύ χρόνο φαίνεται να έχει χάσει τη ρότα ή καλύτερα την πυξίδα που οδηγεί τη ρότα της. Φοβισμένη, αβέβαιη, κλεισμένη ακόμη στα εθνικά της χαρακώματα, αμύνεται, καθώς οι δυνάμεις της αγοράς παίρνουν γιγάντιες διαστάσεις, απελευθερώνονται διαρκώς, γίνονται ανεξέλεγκτες, επικαθορίζουν την πολιτική. Επιπλέον στον τόπο μας, όπου η Αριστερά σε όλες της τις μορφές κυριολεκτικά ταυτίζεται με ότι προοδευτικό δημιουργήθηκε μέσα από την ιστορική διαδρομή της δημοκρατικής παράταξης, κυριαρχήθηκε και κυριαρχείται ακόμη από τους ιστορικούς μετεωρισμούς ενός έθνους που ουδέποτε ολοκληρώθηκε. Η ανάγκη για την εγχώρια και διεθνή Αριστερά να μιλήσει για ιδέες και αύριο ή καλύτερα για ιδέες που ανοίγουν δρόμους σήμερα για ένα καλύτερο, δικαιότερο και αξιοβίωτο αύριο, είναι πλέον πανταχού παρούσα.

Από αυτή ακριβώς την ανάγκη κινούμενος ξεκίνησα να μαζέψω τις σκόρπιες ιδέες, να επεξεργαστώ τις παλιότερες και σύγχρονες απόψεις, να επικυρώσω την ενδόμυχη αγωνία όχι μόνο της δικαίωσης μιας δύσκολης και ανηφορικής πορείας, αλλά της συγκαιρινής ανάγκης να αναζητήσει τους νέους δρόμους.

Ο στόχος ήταν μια πολιτική απαίτηση στα τεκταινόμενα κάτω από το πρίσμα μιας σύγχρονης στρατηγικής. Αναζητούσα μια απάντηση. Επί της ουσίας για την ελληνική Αριστερά. Στην πορεία άλλαξε συνεχώς μορφή, σχήμα και περιεχόμενο για να καταλήξει στην απόπειρα μιας πολύ συνολικότερης πρότασης. Είναι πολύ μικρός πια ο κόσμος μας, ο πλανήτης μας, η οικουμένη, για να ξεκινήσεις από τη σχέση του ΠΑΣΟΚ με το ΚΚΕ ή τον Συνασπισμό, να εξαντλήσεις τη συζήτηση ανάμεσα

στον εκσυγχρονισμό και το λαϊκισμό, να ποδηγετήσεις τα πράγματα σε τίτλους περί σύγχρονης Αριστεράς ή Κεντροαριστεράς. Η Αριστερά ή θα γίνει ξανά και κυρίως οικουμενική ή δεν έχει ζωή. Η θα μιλήσει ξανά και κυρίως για τον κόσμο, την κοινωνία του μέλλοντος, τη σχέση του ανθρώπου με τη φύση, τους τρόπους που μπορεί να δαμάσει ο άνθρωπος τις ανεξέλεγκτες παραγωγικές του δυνάμεις και να τις υποτάξει στη ζωή του ή θα περιοριστεί σε μάχες εκ του συσταθην. Σε νίκες και ήττες που όχι μόνο δεν μπορούν να αλλάξουν τον κόσμο αλλά ούτε καν τα πράγματα να διαχειριστούν.

Η σύγχρονη Αριστερά, είναι μια οικουμενική Αριστερά ή δεν είναι πια Αριστερά.

Η βασική ιδέα πάνω στην οποία γίνεται απόπειρα να συγκροτηθεί η συνολικότερη πρόταση αφορά τη διαστημική ταχύτητα των εξελίξεων που οδηγούν στην Παγκόσμια Κοινότητα των ανθρώπων. Οι αλλαγές που συντελούνται δεν κλείνονται στο περίβλημα του πολυτάραχου και πολυκύμαντου αιώνα μας. Αγγίζουν τη δυναμική και την ανατρεπτική πνοή χιλιετιών ή καλύτερα μεγάλων ιστορικών εποχών. Έτσι, το 1989 και το τέλος του διπολισμού έχει πολύ ευρύτερη διάσταση από το 1917 ή το 1945. Και ασφαλώς οι ανατροπές αγγίζουν όλες τις πτυχές της κοινωνικής ζωής, οικονομικές, πολιτικές και κοινωνικές, αλλάζουν ριζικά τα δεδομένα της, υπαγορεύουν μια άλλη στάση και, βεβαίως, προϋποθέτουν μια νέα εποχή αναγέννησης και ανθρωπισμού. Τα γιγάντια βήματα της ιστορίας από τον Τόπο και την Πόλη, στο Έθνος και το Κράτος του και από κει στον Κόσμο και την Παγκόσμια Κοινότητα, αφήνουν το μεγάλο τους ίχνος στην εποχή μας που η Νεωτερικότητα δίνει τη θέση της στην παγκόσμια κοινωνία του μέλλοντος. Το δείχνουν οι διεθνείς εμπορικοί δρόμοι, οι νέες ανατροπές στον καπιταλισμό, το τέλος των κατακτήσεων της Δύσης, η κρίση της δημοκρατίας, της πολιτικής, της κομματοκρατίας, η εποχή της αλλοτρίωσης, της αποκάλυψης, της αβεβαιότητας, το τέλος των δογμάτων, των νομοτελειών και των «μακρών αφηγήσεων».

Με αυτή την αίσθηση του χρόνου και του χώρου, η Πολιτεία του μέλλοντος, επερχόμενου με ταχύτητα αυξανόμενη με γεωμετρική πρόοδο μέλλοντος, μπορεί να μην είναι δυνατό να σχεδιαστεί και να περιγραφεί με την ακρίβεια ενός ρυμοτομικού ή πολεοδομικού σχεδίου, δεν μπορεί όμως παρά να είναι μια Πολιτεία Ανθρώπου. Μια πολυπολιτισμική και πολυεθνική αυτορρυθμιζόμενη Πολιτεία με Ανθρώπους που επινοούν τη Δημοκρατία, την Ευημερία, τον Πολιτισμό, που αυτοκαθορίζονται και δημιουργούν ως υποκείμενα τον Πολιτισμό κι όχι ως γρανάζια μιας αόρατης και παντοδύναμης παγκόσμιας μηχανής. Αλλιώς ο πλανήτης θα καταστραφεί.

Είναι φανερό ότι με την ίδια αίσθηση του χρόνου και του χώρου, ο Σοσιαλισμός έχει τη δύναμη μιας νεαρής ακόμη ιδεολογίας διακοσίων περίπου ετών, απέναντι στο Φιλελεύθερο της διπλάσιας σχεδόν ηλικίας, άρα έχει δρόμο μακρό να διανύσει στην ιστορική διαδρομή. Το σύγχρονο και επίκαιρο σοσιαλιστικό αίτημα μπορεί να εκφραστεί όχι με τους όρους μιας μεταφυσικής ουτοπίας αλλά με τη δύναμη της πράξης μιας συγκρινής στρατηγικής. Στο κρίσιμο ερώτημα αν το αξιακό πλαίσιο και το κοινωνικό πρόταγμα της Αριστεράς παραμένει αναλλοίωτο η απάντηση δεν μπορεί να είναι θεωρητική. Ενέχει το στοιχείο της ιστορικής κριτικής και απόρριψης, του εφαρμοσμένου σοσιαλισμού που πήρε τη μορφή της κρατικής διαχείρισης ή του ενσωματωμένου στην ιδεολογία της καπιταλιστικής ανάπτυξης οικονομικού συστήματος. Απαιτεί μια ιστορική επιστροφή που συμπληρώνει το κοινωνικό με το ατομικό πρόταγμα, για να μπορεί να διεκδικήσει την αρμοδιότητα μιας απελευθερωτικής πορείας και στο χώρο του ιδιωτικού, του ατομικού.

Ο Πολιτισμικός Σοσιαλισμός, το Νέο Μοντέλο Ευημερίας, η Επιστροφή του Πολιτικού και ο Σοσιαλισμός Πολιτικός Σχηματισμός, θα μπορούσαν να περιγράψουν εντέλει μια πρόταση της Αριστεράς που παίρνει οικουμενικό χαρακτήρα για την Κοινωνία, την Ανάπτυξη, τη Δημοκρατία και την Πολιτική. Σ' αυτή την περιγραφή δεν μπορεί κανείς να αποκλείσει, ανήθεια πρέπει να επαναφέρει, λέξεις παραδοσιακές στη σοσιαλιστική ιδεολογία που έχουν δύναμη πνοής χωρίς να ενοχοποιείται από την τύχη που επιφύλαξε σ' αυτές η κομμουνιστική ή σοσιαλιστική εφαρμογή. Η αναγέννηση, η χειραφέτηση, η αλλοτρίωση, η απελευθέρωση, η αυτοδιαχείριση, ο ανθρωπισμός, η πολιτική κοινωνία, η κοινωνικοποίηση, ούτε να φοβίζονται, ούτε να ξενίζουν πρέπει. Αντίθετα αποκτούν επικαιρότητα σε μια εποχή που μπορεί μεν ο άνθρωπος να οδηγείται μέσα από την τεχνολογική έκρηξη, την κοινωνία της πληροφορίας, το ψηφιακό κόσμο και τον μονοσύλλαβο πολιτισμό σε νέες δουλειές που τον πραγματοποιούν, ανοίγονται, όμως, νέοι δρόμοι χειραφέτησης. Ο Σοσιαλισμός δεν μπορεί να χαρίσει την έννοια της Ελευθερίας στον παρακμασμένο πια Φιλελευθερισμό. Οφείλει να την εγκαταστήσει στο ίδιο ύψος με την Ισότητα για να μπορεί σήμερα να μιλά για Ισότητα στην κοινωνική οργάνωση.

Οι προϋποθέσεις είναι σαφώς ευνοϊκότερες από κάθε άλλη φορά και εποχή. Η κοινωνικοποίηση της γνώσης, η κατοχή της πληροφορίας, τη τεχνολογική εξειδίκευση καθιστούν τον άνθρωπο ολοένα και πιο ικανό να αυτοκυβερνηθεί.

Η μετάβαση στον πολυπολικό κόσμο των υπερεθνικών πόλων καθιστά μια Ευρώπη Ενωμένη στα φυσικά της σύνορα ικανή να εμφανίσει την προοδευτική προοπτική μιας Πολιτείας Ανθρώπου, να οργανώσει τη σύγχρονη και επίκαιρη σοσιαλιστική πρόταση και να ηγεμονεύσει στον κόσμο του ανταγωνισμού. Έχει όλες τις ιδεολογικές, ιστορικές, πολιτικές, οικονομικές και πολιτισμικές δυνατότητες.

Μέσα σ' αυτό το τοπίο η Ελλάδα και ο Ελληνισμός έχουν μπροστά τους την ιστορική ευκαιρία να βγούν από τα τείχη τους στη νέα μεγάλη έξοδο. Διαθέτουν τα εφόδια και την κουλτούρα γι' αυτό και μπορούν να διεκδικήσουν την επιστροφή του στο μέλλον, να κατακτήσουν τον ιστορικό ρόλο που κυριολεκτικά τους αναλογεί μακριά από μεγαλοϊδεατισμούς και ηττοπάθειες μεμψίμοιρες. Ξεπερνώντας τους

ιστορικούς μετεωρισμούς, διαμορφώνοντας όρους πραγματικής προστασίας από την τουρκική απειλή και αναπτύσσοντας δυναμική αποτροπής της, με πλήρη επίγνωση και αυτοσυνείδηση της ιστορικής διαδρομής της νεοελληνικής τους περιπέτειας, μπορούν να διατυπώσουν ένα νέο όραμα, και να διαμορφώσουν τις προϋποθέσεις της πραγματοποίησής του.

Η ελληνική Αριστερά, το ΠΑΣΟΚ ως Αριστερά μπορούν έτσι να αναζητήσουν τον δικό τους αυτόνομο ρόλο. Να τοποθετηθούν επιτέλους επί της ουσίας των προταγμάτων, των σχέσεων, των στόχων και των αναγκών που οφείλουν να καλύψουν. Έστω κι αν αυτό απαιτεί ριζική μετάλλαξη του ΠΑΣΟΚ, αναγέννηση ενός ακμαίου και ριζοσπαστικού κινήματος αλλαγών, γενναία ανασύνθεση του ευρύτερου προοδευτικού χώρου, δεν έχουν άλλο δρόμο.

Μπορούν και πρέπει να τον διαλέξουν αν θέλουν να είναι συνεπείς στο νέο ραντεβού τους με την Ιστορία.

«Πολύ μεγαλεπήβολα φαίνονται όλα αυτά, θα μπορούσε και όχι άδικα να ισχυριστεί κανείς. Ίσως, αλλά δεν έχουν άλλο δρόμο. Προσπαθούν να καταθέσουν μια πρόταση που δεν απορρέει από την επιστημονική εξειδίκευση και έρευνα, ούτε από την φιλοσοφική και κοινωνιολογική εμβάθυνση στα βαθιά νερά του σύγχρονου στοχασμού. Πηγάζει από ένα αδιάπτωτο πολιτικό βίωμα, μια αυθεντική σχέση με τα πράγματα και την πολιτική, από την καθημερινή εμπειρία ενός ανθρώπου, που πιστεύει ακόμη πολύ ότι εκτός από την εξουσία υπάρχει και η αξιοπρέπεια, η ιδεολογία, η δύναμη να πιστεύεις, να οραματίζεσαι, να ονειρεύεσαι, εντέλει να ζεις.

ΚΕΦ. Ι

*στη δίνη
της χιλιετίας*

«σιγάν την αλήθειαν, χρυσόν εστι θάπτειν»

Πυθαγόρας

- ~ μια άλλη Εποχή ανατέλλει
- ~ νέες ανατροπές στον καπιταλισμό
- ~ το τέλος των κατακτήσεων της Δύσης;
- ~ η κρίση της Δημοκρατίας
- ~ η παρακμή της Πολιτικής και της Κομματοκρατίας
- ~ το αδιέξοδο του νέο-φιλελευθερισμού και η ήττα της ιστορικής Αριστεράς
- ~ η αλλοτρίωση του Καθημερινού
- ~ Εποχή Αποκάλυψης και Αβεβαιότητας

μια άλλη Εποχή ανατέλλει

Υπάρχουν τρεις χρονολογίες, τρεις σταθμοί - σύμβολα, τρία ιστορικά μεταίχμια για τον αιώνα που φεύγει. Τρεις ημερομηνίες που άλλαξαν τον ρου της ιστορίας και σηματοδότησαν τρεις ολόκληρες εποχές.

1917 - 1945 - 1989

Το 1917 και το 1945 ακολούθησαν το τέλος των δύο μεγάλων πολέμων. Το 1989 ακολούθησε το τέλος του ακήρυχτου τρίτου μεγάλου πολέμου. Του «ψυχρού πολέμου».

Η κοσμοϊστορική σημασία του 1917, που βρήκε έκφραση στην Οκτωβριανή Επανάσταση, συνιστάται στη μετάβαση από ένα κόσμο ισορροπίας κυρίαρχων εθνών- κρατών, στην αντιπαράθεση ιμπεριαλισμού - Σοβιετικής Ένωσης. Καθώς τα κοινωνικά και πολιτικά κινήματα που δημιουργήθηκαν στο όνομα της σοσιαλιστικής ή κομμουνιστικής επανγγελίας και κριτικής στον καπιταλισμό και τον ιμπεριαλισμό, γίνονται πρώτη φορά κρατική - εδαφική δύναμη στο χώρο των Ενωμένων Σοβιετικών Σοσιαλιστικών Δημοκρατιών.

Η κοσμοϊστορική σημασία του 1945, που βρήκε έκφραση στη Συμφωνία της Γιάλτας, συνιστάται στη μετάβαση στον διπολικό κόσμο του «ψυχρού πολέμου». Ο μεγάλος αντιφασιστικός αγώνας έδωσε το δικαίωμα «εξαγωγής» της επανάστασης σε ένα σύστημα εθνών-κρατών, που πρόβαλαν ένα άλλο οικονομικό και κοινωνικό μοντέλο «κρατικού σοσιαλισμού». Ανάμεσα σ' αυτά εντελώς ιδιόζουσα περίπτωση αποτέλεσαν για τελείως διαφορετικούς λόγους η Κίνα και η Κούβα.

Η κοσμοϊστορική σημασία του 1989, που βρήκε συμβολικά έκφραση στο γκρέμισμα του «τείχους του Βερολίνου» και ουσιαστικά στη πτώση του «κρατικού σοσιαλισμού» στην Ανατολική Ευρώπη, συνιστάται στη μετάβαση από τον διπολικό σ' ένα ανοικτό πολυπολικό κόσμο. Έτσι φθάσαμε από τη σύγκρουση δύο πολιτικών, κοινωνικών, οικονομικών συστημάτων, σ' έναν κόσμο χωρίς σύνορα για τους ανθρώπους, το χρήμα, τα προϊόντα, τις αξίες, τις ιδέες, τους πολιτισμούς, όπου κυριαρχεί ο αμείλικτος διεθνής οικονομικός ανταγωνισμός. Σήμερα ο κόσμος αυτός κυριαρχείται από τρεις ηγεμονεύουσες δυνάμεις σε τρεις μεγάλους και υπό ενιαία συγκρότηση γεωγραφικούς χώρους. Τις ΗΠΑ στον Ατλαντικό, τη Ιαπωνία στον Ειρηνικό και τη Γερμανία στην Ευρώπη. Ο αυριανός κόσμος σίγουρα θα καθορίζεται από περισσότερους πόλους που αρχίζουν ήδη να διαφαίνονται στην Κίνα, στη Βραζιλία και γιατί όχι στη Νότια Αφρική. Και, βεβαίως, με το ερωτηματικό του κοιμώμενου γίγαντα που ακούει στο όνομα Ρωσία.

Ένας κόσμος, μακρόσυρτης μεταβατικότητας και άδηλης εξέλιξης που στηρίζεται στην απελευθέρωση των διεθνών αγορών κεφαλαίου και εργασίας, στην επικράτηση, κυριαρχία και διεθνοποίηση των νόμων της αγοράς, στην αποθέωση του οικονομικού ορθολογισμού και του ελεύθερου ανταγωνισμού.

Μέσα σ' αυτή την ιστορική κοσμογονία ο πλανήτης των «δύο πόλων» και των «τριών κόσμων» είναι πια οριστικό παρελθόν.

Ο «τρίτος κόσμος» των υπανάπτυκτων και αναπτυσσόμενων χωρών, αδύναμος, διάσπαρτος, βαθύτατα εξαρτημένος αναζητεί προνομιακή πρόσβαση και θέση στο νέο παγκόσμιο καταμερισμό.

Ταυτόχρονα μέσα στην καλπάζουσα παγκοσμιοποίηση δεν μπορεί να εκφράσει μια συγκροτημένη πολιτική δύναμη με ενιαία στρατηγική.

Ο «δεύτερος κόσμος» του λεγόμενου «υπαρκτού σοσιαλισμού» στην ουσία του «κρατικού σοσιαλισμού», αποκαλύφθηκε και κατεδαφίστηκε κάτω από τις εσωτερικές του αντινομίες και τις ιστορικές του αντιφάσεις. Αποδείχθηκε μέσα από τον ιδιότυπο κρατισμό, την κομματική γραφειοκρατία, την ταύτιση του κόμματος με το κράτος, το συγκεντρωτικό προγραμματισμό της ανάπτυξης, ότι αποτελούσε όχι μια βιώσιμη εναλλακτική λύση στον καπιταλισμό, αλλά μια ιστορική σύνθεση ανίκανη να αντιμετωπίσει και να επιλύσει τα προβλήματα της σύγχρονης κοινωνίας και οικονομίας.

Ο «πρώτος κόσμος» των ανεπτυγμένων οικονομικά χώρων, γεύεται την «στιγμιαία» επιτυχία του ανέδοξου θριάμβου, των ιδεών και της οικονομικής πρακτικής του νέου-φιλελευθερισμού, αλλά ταυτόχρονα τον τελευταίο καιρό γεύεται και την έντονη αμφισβήτηση που προκαλείται από την ανικανότητα του συστήματος να δώσει μακροχρόνιες και βιώσιμες λύσεις και διεξόδους στην κοινωνική οργάνωση. Την παρουσία και τη βιωσιμότητα των τριών κόσμων την διευκόλυνε ο παγκόσμιος διπολισμός και η ισορροπία του τρόμου που επέβαλαν λύσεις και δυνατότητες επιλογής αυστηρά οριοθετημένες σε περιοριστικά πλαίσια. Τα σύνορα ανάμεσα στους δύο πόλους είτε από τη σκοπιά του «παραπετάσματος» μπορούσε να τα δει κανείς, είτε από τη σκοπιά του «τείχους απέναντι στον ιμπεριαλισμό», σημαίνουν έτσι κι αλλιώς δυνατότητα επιλογής, σχέσεων, συμμαχιών. Από τις εξωφρενικές επενδύσεις στους εξοπλισμούς ως τον «πόλεμο των άστρων», από τον οικονομικό ανταγωνισμό ως τον «ηλεκτρονικό πόλεμο», η μετάβαση στην παγκόσμια αγορά και η ενσωμάτωση εθνών και κρατών στο νέο διεθνή καταμερισμό της εργασίας μετασχηματίζει τη σχέση εξάρτησης - κυριαρχίας ανάμεσα στο κέντρο και την περιφέρεια, σε σχέση αποκλεισμού - συμμετοχής στα οφέλη της ανάπτυξης.

Μια νέα τάξη πραγμάτων ανατέλλει, τερματίζοντας οριστικά στην αντιπαράθεση Ανατολής και Δύσης και οξύνοντας νέες πιο σύνθετες, πολύπλευρες αντιθέσεις. Πριν από τους δύο παγκόσμιους πολέμους όλοι αισθάνονταν να έρχεται η λαίλαπα της παγκόσμιας εδαφικής σύγκρουσης χρόνια πριν, ή όλοι παρακολουθούσαν το «αυγό του φιδιού» να γεννιέται και να αγκαλιάζει τον πλανήτη ανοίγοντας το δρόμο στην ολοκληρωτική καταστροφή. Κανείς, όμως, δεν είχε προβλέψει την στιγμιαία και καθολική κατάρρευση και πτώση του οικοδομήματος της Ανατολικής Ευρώπης πριν από το 1989. Κανείς πολιτικός, στοχαστής, διανοούμενος, έγκυρος αναλυτής, ούτε καν οι συνήθεις «σοβιετολόγοι» ή οι παντοδύναμες αόρατες κρατικές υπηρεσίες που έκαναν θραύση στο «ψυχρό πόλεμο». Όπως, σήμερα, κανείς δεν μπορεί να προβλέψει όχι μόνο την εξέλιξη μιας νέας χιλιετίας αλλά ούτε καν την αρχιτεκτονική του κόσμου τα επόμενα λίγα χρόνια.

Ήδη, όμως, το 1989 ενέγραψε στην ημερήσια διάταξη της παγκόσμιας πολιτικής σκηνής θέματα τεράστια, καταλυτικά, ανατρεπτικά, θέματα που

ως τις μέρες μας μένουν ακόμη αναπάντητα και ίσως να μείνουν για χρόνο πολύ.

Την αυτάρκεια της μόνης υπερδύναμης για τις ΗΠΑ συνοδεύει η κρίση της ηγεμονίας της καθώς οι αναδυόμενοι νέοι πόλοι δεν την αμφισβητούν στρατιωτικά αλλά ευρύτερα πολιτικά και οικονομικά. Η ασταθής οικονομική ισορροπία αλλά και αμφισβήτηση, δειλή στην αρχή κατά γενική ομολογία, του ρόλου του «παγκόσμιου χωροφύλακα» κάνουν την «ορθή επανάληψη» της Pax Americana μια ιδιαίτερα προβληματική υπόθεση. Την αρχική ευφορία της οριστικής ειρήνης που θα μπορούσε να επιβληθεί από τη στρατιωτική κυριαρχία των ΗΠΑ ακολούθησε η κρίση του Κόλπου και η διάλυση της Γιουγκοσλαβίας.

Η Γερμανία και η σχέση της με τη γηραιά ήπειρο που εδώ και 120 χρόνια περίπου αποτελεί το μόνιμο και κυρίαρχο ευρωπαϊκό ζήτημα, αναπαράγει έναν εσωτερικό και βαθύ φόβο στην ευρύτερη κοινότητα των ευρωπαϊκών λαών που ο χρόνος δεν φαίνεται να ξεριζώνει. Αντίθετα, η ενωμένη Γερμανία ένας υπαρκτός γίγαντας στην παγκόσμια σκηνή τον επαναφέρει, ίσως όχι στην προοπτική ενός νέου μεγάλου πολέμου όσο στην έκβαση του νέου γύρου του μεγάλου οικονομικού ανταγωνισμού και στην προοπτική της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

Η μετάβαση των χωρών του «κρατικού σοσιαλισμού» στη Δημοκρατία και την Αγορά είναι ένα διαρκώς ανανεούμενο ερωτηματικό, καθώς ο παράδεισος της κοινωνίας της αφθονίας που αποκάλυψε η κατεδάφιση των τειχών αποδεικνύεται οφθαλμαπάτη. Ένα ενεργό ηφαίστειο βρίσκεται σε εξέλιξη με άδηλη ακόμη την κατεύθυνση του και προ παντός τις συνέπειές του. Η χαρακτηριστική αδυναμία ακόμη και να επινοηθεί η μελλοντική γεωπολιτική και στρατηγική θέση της Ρωσίας, όπως και η κυρίαρχη κοινωνική της δομή, από την ίδια την ηγεσία της και τον πολιτικό της κόσμο που βρίσκεται στα σπάργανα, είναι ένα τεράστιο ερωτηματικό. Η Ρωσία μπορεί να δείχνει χαμένη και ενδεής, δεν έπαψε όμως ποτέ να είναι στρατιωτική υπερδύναμη, να έχει πετρωμένο μεν αλλά πανίσχυρο τεχνολογικό και παραγωγικό δυναμικό και προ παντός λαό προικισμένο ιστορικά και πολιτισμικά με τεράστιες δυνατότητες.

Μπορεί ο παλιός «τρίτος κόσμος» να απώλεσε την πολιτική και διεθνή του δυναμική, δεν έπαψε, όμως, ούτε στιγμή να αποτελεί ενεργό ηφαίστειο. Η επανάκαμψη του εθνικισμού και του φονταμενταλισμού σε μια αντικρατική και ανατρεπτική λογική, απειλεί να συμπαρασύρει πολλές από τις χώρες του, μέσα από τα πραγματικά προβλήματα αυτοδιάθεσης και ανεξαρτησίας που αντιμετωπίζουν, σε άδηλες και επικίνδυνες ατραπούς. Η διαιώνιση μιας πρωτόγονης εκμετάλλευσης, η υπερδιόγκωση του χρέους, οι εδαφικές και εθνικές διαφορές, οι άγριες τοπικές συγκρούσεις, η κραυγαλέα ανισότητα και αυξανόμενη απόσταση ανάμεσα στο Βορρά και το Νότο συνιστούν ένα εκρηκτικό μίγμα. Οι περιφερειακοί πόλεμοι είναι διάλειμμα στην αφετηρία της νέας εποχής; Δύσκολο να το αποδεχτεί κανείς όσο κι αν ακούγεται απαισιόδοξο. Ο ισλαμικός κόσμος, οι λαοί της Αφρικής, της Νότιας και Κεντρικής Αμερικής, της Νοτιανατολικής Ασίας και των μεγάλων ωκεανών του Ειρηνικού και του Ινδικού εξακολουθούν να αποτελούν το μισό και πλέον του πληθυσμού του πλανήτη για να αγνοηθούν από τους αρχιτέκτονες της νέας τάξης πραγμάτων.

Το ερώτημα δεν είναι απλώς ποια μορφή θα πάρει αυτή η νέα τάξη, αλλά αν η ανατροπή της παλιάς οδηγήσει σε μια μόνιμη ελεγχόμενη αταξία και αστάθεια όπου οι διαδοχικές εκρήξεις θα έχουν πάντα τον κίνδυνο να γενικευθούν καταστροφικά. Και σ' αυτό το δίλημμα που εκφράζει την ανθρώπινη αγωνία για την προοπτική του πλανήτη οι διεθνείς οργανισμοί που είναι επιφορτισμένοι για την ασφάλεια, την ειρήνη, τη συνεργασία, είναι ανίκανοι να δώσουν απαντήσεις θετικές και ασφαλείς. Ο ΟΗΕ, η ΔΑΣΕ, το ΝΑΤΟ, η ΔΕΕ, ο ΟΟΣΑ, η Παγκόσμια Οργάνωση Εμπορίου, το κλάμπ των 7 βιομηχανικών δυνάμεων, επικαλύπτονται και συνυπάρχουν, διαπλέκονται και συμβιώνουν, δεν έχουν, όμως, αποκρυσταλλώσει στόχους και αρχές. Εξακολουθούν να είναι έρμαιοι των διαφορετικών συσχετισμών, των επιλογών των κυρίαρχων ομάδων, των στρατηγικών και συχνά αντικρουόμενων συμφερόντων. Η μοναδική ασφαλής βεβαιότητα φαίνεται να είναι η βαθιά ανατροπή των γεωπολιτικών και στρατιωτικών δογμάτων, των στρατηγικών πλάνων για τον κόσμο των επόμενων δεκαετιών. Οι αντικρουόμενες και αδιαμόρφωτες στρατηγικές των μεγάλων δυνάμεων που αναζητούν νέα ταυτότητα, νέα πεδία ηγεμονίας και νέες ζώνες κυριαρχίας, βρίσκονται ξανά στην αρχή τους. Ανοίγεται ένας νέος κόσμος ευκαιριών, ένα ευρύτατο πεδίο επιλογών, μια πλατειά γκάμα ζητημάτων επιρροής. Οι επιτελείς ας κάψουν τώρα τους εναλλακτικούς χάρτες και τα πιόνια στρατηγικής στο σκάκι των διεθνών σχέσεων, συσχετισμών και ανατροπών και ας αναζητήσουν αλλά από την αρχή. Θα είναι ίσως πιο εξελιγμένα και πιο εύκολα να οικοδομηθούν από τεχνολογική άποψη, όμως, η σύνθετη και περίπλοκη νέα πραγματικότητα μπορεί να μη χωρέσει. Μέσα στην κατασκευή τους να τα καταντήσει απλοϊκά και άρα πιο επικίνδυνα. Στην ιστορία, όπως πάντοτε, ένα είναι βέβαιο, ότι ετεροχρονισμένα θα ανακαλύψουμε την ορθότητα τους από το αποτέλεσμα.

Ζούμε, ήδη, εδώ και πολύ καιρό, την παγκοσμιοποίηση της οικονομίας. Χώρες μεγάλες και μικρές που άλλοτε προσπαθούσαν πίσω από τεχνητούς φραγμούς να προστατεύσουν η κάθε μία τα δικά της συμφέροντα, ανοίγουν σήμερα στο εμπόριο τα σύνορα τους. Στη μεγάλη, τη γενική συναλλαγή, επιδιώκουν το μεγαλύτερο δυνατό όφελος. Τέλειωσε πια οριστικά η λογική της αυτάρκειας και της απομόνωσης. Κανείς δεν είναι αρκετά μεγάλος για να ζήσει μόνος του. Μόνο οι Ηνωμένες Πολιτείες με την τεχνολογική και στρατιωτική τους υπεροπλία, με την πρόσκαιρη αλαζονεία της μόνης υπερδύναμης, πιστεύουν ότι μπορούν να επιβάλουν για όλους τους άλλους την πλήρη απελευθέρωση του εμπορίου, ενώ ταυτόχρονα επιχειρούν να προστατεύσουν όσους τομείς θεωρούν στρατηγικής σημασίας για τη δική τους οικονομία ή αυτούς για τους οποίους δεν έχουν ακόμη αποκτήσει συγκριτικά πλεονεκτήματα στη διεθνή αγορά. Τόση δύναμη χρειάζεται σήμερα κάποιος για να επιμείνει σε καταστάσεις που τις έχει ξεπεράσει η παγκόσμια εξέλιξη. Αλλά ακόμη και οι Ηνωμένες Πολιτείες δίνουν μάχες οπισθοφυλακής.

Δεν είναι μόνο η επικράτηση της οικονομίας της αγοράς και η πτώση των καθεστώτων του «κρατικού σοσιαλισμού» που γκρεμίζουν τα

σύνορα και διεθνοποιούν την παγκόσμια οικονομία. Είναι η τεράστια άνοδος των ασιατικών οικονομιών τις δύο τελευταίες δεκαετίες που εμφανίζουν την Κίνα, την Ιαπωνία και άλλες μικρότερες οικονομίες με ρυθμούς ανάπτυξης που φθάνουν και υπερβαίνουν το 12% αύξησης του Ακαθάριστου Εγχώριου Προϊόντος το χρόνο, όταν Ευρώπη και Αμερική αγωνίζονται να σταθεροποιήσουν ρυθμούς που να υπερβαίνουν το 2 ή 3%. Είναι το άνοιγμα αυτών των οικονομιών και αγορών στις διεθνείς μεταφορές και συναλλαγές που εν πολλοίς θα καθορίσει το μέλλον. Ιδιαίτερα στην περίπτωση της Κίνας που σταδιακά διαδέχεται την Ιαπωνία ως τόπος ευρύτατης συσσώρευσης επενδύσεων και πόρων, η εξέλιξη αυτή καθιστά καθιστά την τεράστια, φθηνή και πειθαρχημένη αγορά εργασίας των 1,2 δις ανθρώπων ρυθμιστικό παράγοντα των εξελίξεων στον πλανήτη τα επόμενα λίγα χρόνια. Δεν είναι καθόλου μακριά από την πραγματικότητα ο Πρόεδρος Κλίντον όταν δηλώνει ότι «από την Κίνα θα εξαρτηθεί η αυριανή πιθανότητα ενός τρίτου παγκοσμίου πολέμου». Ανεξάρτητα αν η πρόταση αυτή έχει τον χαρακτήρα φραστικής υπερβολής ή και κινδυνολογίας, ανεξάρτητα αν έχει την σκοπιμότητα αποποίησης της κύριας ευθύνης που φέρει η κυρίαρχη πολιτικο-στρατιωτική υπερδύναμη και η αυθαίρετη στρατηγική της «νομιμοποιημένης παρέμβασης» όπου γης που ακολουθεί, η ουσία παραμένει ότι η Κίνα πέρα από μεγάλη οικονομική δύναμη υπολογίζεται και ως στρατιωτική με απαιτήσεις και αξιώσεις στο διεθνή χώρο. Το τοπίο συμπληρώνουν άλλες δύο μεγάλες αλλαγές. Η διαφαινόμενη και ήδη υπαρκτή ανάκαμψη της αμερικάνικης οικονομίας και η δρομολογημένη και κατά τα φαινόμενα μη αντιστρεπτή οικονομική ένωση της Ευρώπης.

Μετά από τέσσερις σχεδόν αιώνες αλλάζουν θεαματικά οι διεθνείς εμπορικοί δρόμοι που ουσιαστικά βρίσκονται στη βάση της διαμόρφωσης του διεθνούς καταμερισμού της εργασίας και της συγκρότησης των σχέσεων αλληλεξάρτησης και κυριαρχίας σε ολόκληρες ιστορικές εποχές. Το Διατλαντικό Εμπορικό Τόξο χάνει σταδιακά την κυριαρχία του. Έχει ήδη αναδυθεί στο προσκήνιο το Διειρηνικό και βρίσκεται σε εξέλιξη το Ευρασιατικό Εμπορικό Τόξο. Το μέγεθος διακίνησης κεφαλαίων, τεχνολογίας, προϊόντων, εργατικού δυναμικού, ανάμεσα στην Ευρώπη και την Αμερική που για αιώνες μετά την ανακάλυψη της Αμερικής κυριάρχησε και ήταν σαφώς μεγαλύτερο από το άθροισμα όλων των άλλων συναλλαγών στον πλανήτη, συρρικνώθηκε ήδη στο 12% των παγκόσμιων συναλλαγών. Οι διαδρομές του Ειρηνικού ανάμεσα σε Αμερική και Ασία και της Ευρασίας ανάμεσα σε Ευρώπη και Ασία, αρχίζουν να αποκτούν τεράστια δυναμική. Παράλληλα εμφανίζονται ανάμεσα και μέσα στους τρεις κεντρικούς διεθνείς εμπορικούς δρόμους, νέες προοπτικές, νέες ευκαιρίες αλλά και νέες προκλήσεις και προβλήματα για όλους τους λαούς που συμμετέχουν σε αυτή την παγκόσμια ανακατάταξη. Θα άξιζε τον κόπο να επισημανθούν εδώ τα πορίσματα μιας περιγραφικής και αρκετά γενικής θεωρίας που αναπτύσσεται στην Αμερική και, παρ' ότι στερείται επιστημονικής βαρύτητας και εμπέλειας, βοηθά το ανθρώπινο μυαλό να συλλάβει τις διεδραματιζόμενες και προδιαγραφόμενες αλλαγές σε ένα ευρύτερο ιστορικό πλαίσιο. Σύμφωνα με την θεωρία

αυτή ο ανθρώπινος πολιτισμός που ξεκίνησε από την Άπω Ανατολή, μεταλαμπαδεύεται στην Εγγύς Ανατολή και τη Νοτιοανατολική Μεσόγειο, προχωρεί στην Ευρώπη και από εκεί στο νέο κόσμο. Τέλος, ολοκληρώνει τον ιστορικό του κύκλο επιστρέφοντας σε μια συνεχή πορεία Ανατολής-Δύσης στο αρχικό του λίκνο. Χωρίς να μπορεί κανείς να εμπιστευτεί παρόμοια δογματικά στερεότυπα ή γεωγραφικές περιγραφές και ερμηνείες της ιστορίας, είναι αναμφισβήτητο ότι οι μεγάλες αλλαγές ακολουθούν τις μεγάλες ιστορικές διαδρομές.

Ο παγκόσμιος διπολισμός Ανατολής - Δύσης που εκφράστηκε στο οικονομικό, πολιτικό, κοινωνικό και ιδεολογικό - πολιτισμικό πεδίο ξεπεράστηκε ιστορικά από τα ίδια τα πράγματα. Στη θέση του τα τρία πλανητικά τόξα και η πορεία τους θα κρίνουν τις νέες διεθνείς τάξεις, τις νέες σχέσεις εξάρτησης και κυριαρχίας, την πυραμίδα της νέας χιλιετίας. Ο νέος διεθνής καταμερισμός της εργασίας, στην παγκοσμιοποιημένη πια αγορά, σε συνδιασμό με τη σύγχρονη δυναμική της συσσώρευσης και κατανομής του κεφαλαίου, βρίσκεται σε εξέλιξη, διαρρηγνύοντας τα εθνικά σύνορα και διαμορφώνοντας εκ νέου τους όρους του ανταγωνισμού αλλά και της συνύπαρξης των εθνικών κρατών. Ο κίνδυνος αποκλεισμού από τα διεθνή δίκτυα και τις παγκόσμιες διαδρομές και ροές, στο εμπόριο, τις επενδύσεις, την τεχνολογία, την πληροφόρηση, την επικοινωνία, απαιτεί αλλά και επιβάλλει μια επείγουσα μεταρρύθμιση για όλες ανεξάριετα τις χώρες. Προσδιορίζει και προοδευτικά επιταχύνει τον ολοένα σημαντικότερο ρόλο των υπερεθνικών δομών. Η επιλογή της «εθνικής απομόνωσης», της αυτοδύναμης και εσωστρεφούς «εθνικής ανάπτυξης» με την έννοια του κλειστού συστήματος αυτάρκειας της εσωτερικής αγοράς, αποτελεί πια μια μεταφυσική ουτοπία.

Ο πολυπολικός σύγχρονος κόσμος της παγκόσμιας αγοράς αναδύεται επιβλητικός ανατρέποντας πέρα από τα οικονομικά τείχη και όλα τα φράγματα που στήθηκαν για να δοθούν οι μάχες στον αιώνα που φεύγει. Έχω την ισχυρή πεποίθηση ότι δεν έχουμε ακόμη αντιληφθεί στην ολότητα τους τις τρομακτικές αλλαγές που συντελούνται στο σύγχρονο κόσμο της παγκοσμιοποίησης και της ύστερης τεχνολογικής επανάστασης. Αλλαγές που ξεφεύγουν από το κλειστό περίβλημα της αντιπαράθεσης των κοινωνικών συστημάτων, των ιδεολογιών, των οικονομικών συμφερόντων, των δομών, των συμβόλων, ακόμη και των λέξεων. Αλλαγές που ανάγονται στη ιστορική αλληλουχία χιλιετιών από την πόλη-κράτος στο έθνος-κράτος και από εκεί στην παγκόσμια κοινότητα. Αλλαγές που αγγίζουν τα πάντα σε συνθήκες ασύλληπτης ταχύτητας.

Η Νέα Εποχή, ανατολή μιας νέας παγκόσμιας τάξης, δεν βρίσκεται πλέον μπροστά μας, καθώς διανύουμε την πρώτη μεταβατική περίοδο που οδηγεί σε εντελώς νέες πραγματικότητες.

Το λυκαυγές της νέας χιλιετίας είναι ήδη πίσω μας. Γιατί όποιος δεν το κατάλαβε το 2000 είναι ήδη παρόν από το 1989. Όχι ως συμβολική χρονολογία, ως αλλαγή ορόσημο ενός χρόνου που κινείται γραμμικά, ούτε καν ως στροφή ή καμπή ενός αιώνα. Αλλά ως μια ουσιαστική και θεμελιώδη μετάλλαξη οικονομιών και κοινωνιών σε παγκόσμιο επίπεδο,

μετάλλαξη που οδηγεί μέσα στο άδηλο και ρευστό ακόμη τοπίο
ασφαλώς σε μια νέα οικονομική και πολιτική αρχιτεκτονική, σε άλλη
Εποχή.

νέες ανατροπές στον καπιταλισμό

Η τεράστια συγκέντρωση της οικονομικής δύναμης βρίσκεται στην πηγή, στην αφετηρία, της διαμορφούμενης νέας παγκόσμιας τάξης πραγμάτων. Η διεθνοποίηση της ιδιοκτησίας του κεφαλαίου και η απελευθέρωση της κυκλοφορίας του, είναι η καρδιά αυτής της εξέλιξης. Ο «συνεργατικός καπιταλισμός» των γιγαντιαίων επεκτάσεων και συγχωνεύσεων των επιχειρήσεων συναγωνίζεται, συντίθεται και αντιπαρατίθεται καθημερινά με τον «καπιταλισμό του καζίνο» της ραγδαίας αύξησης του χρηματιστηριακού κεφαλαίου. Για να κατανοήσουμε τα μεγέθη της συσσώρευσης και της κίνησης του χρήματος αρκούν δύο χαρακτηριστικές συγκρίσεις. Ενώ το 1973 οι πολυεθνικές επιχειρήσεις ήταν μόλις 7000, σήμερα έχουν φθάσει πάνω από 37000. Στα διεθνή χρηματιστήρια διακινούνται καθημερινά πάνω από 1000 δις δολάρια, όταν το σύνολο των αποθεματικών του G7, δηλαδή των επτά πλουσιότερων βιομηχανικών χωρών, δεν ξεπερνά αντίστοιχα τα 50 δις. Μ' ένα τηλεφώνημα, και ούτε καν, με ένα απλό σήμα στις οθόνες των ηλεκτρονικών υπολογιστών μεταφέρονται δισεκατομμύρια από την μια άκρη του κόσμου στην άλλη με την ταχύτητα του φωτός.

Η δυνατότητα εμπορικών και επενδυτικών συναλλαγών και μεταφοράς τεχνολογίας σε περιοχές και αγορές χαμηλού κόστους και φθηνών εισαγωγών, έστω και αν συνδυάζεται με υψηλό ρίσκο, απορρυθμίζει τις εθνικές οικονομίες. Ο έλεγχος της οικονομίας της αγοράς από το εθνικό κράτος συρρικνώνεται αποφασιστικά καθώς καταρρέει η περιορισμένη στα εθνικά γεωγραφικά σύνορα πειθαρχία του κεφαλαίου. Η κολοσσιαία επέκταση της αγοράς διεθνοποιεί και επεκτείνει τους μηχανισμούς του ανταγωνισμού, ιδιωτικοποιεί και διεθνοποιεί τα κέντρα λήψης αποφάσεων και ελέγχου. Οι πολιτικοί ή οι δημόσιοι φορείς εθνικοί και υπερεθνικοί δίνουν τη θέση τους ή μέρος των εξουσιών τους σε «καθαρές» δυνάμεις της παγκόσμιας αγοράς ή σε διεθνείς γραφειοκρατικούς μηχανισμούς. Η νομοτελειακή εν πολλοίς διεύρυνση και εμβάθυνση των περιφερειακών διακρατικών οικονομικών συνεργασιών στο πεδίο των παγκόσμιων πόλων του ανταγωνισμού, δεν είναι ακόμη σε θέση να δώσει πειστικές και πραγματικές απαντήσεις σ' αυτή την εξέλιξη.

Μια νέα γεωγραφία του πλούτου και της ανάπτυξης διαμορφώνεται. Η οργάνωση των επιχειρήσεων προσαρμόζεται ραγδαία στους παγκόσμιους ορίζοντες καθώς τα ανταγωνιστικά τους πλεονεκτήματα, η πρόσβαση σε νέες αγορές, η ισοπεδωτική ταχύτητα με την οποία εγκαθιδρύονται και επεκτείνονται τα καταναλωτικά πρότυπα, γίνονται κεντρικές πλευρές της διεθνοποιημένης πια στρατηγικής τους. Η τεράστια αύξηση της ζήτησης νέων προϊόντων στις ανεπτυγμένες χώρες, παράλληλα με την απελευθέρωση της αγοράς εργασίας, καθώς και η ανάπτυξη κερδοσκοπικών πηγών στις αναπτυσσόμενες χώρες μέσω του εξωτερικού δανεισμού και του χρέους, ανοίγουν δρόμους

«εξαγωγής» ακόμη και του κορμού της παραγωγής των πολυεθνικών γιγάντων από την εθνική τους βάση. Η συσσώρευση στην Κίνα του συνόλου σχεδόν των 100 μεγαλύτερων πολυεθνικών επιχειρήσεων σε παγκόσμιο επίπεδο, αποτελεί το πιο απτό παράδειγμα αυτής της εξέλιξης, οιωνούς της οποίας έχουμε δει τα τελευταία χρόνια με τη ραγδαία ανάπτυξη αγορών όπως της Φορμόζας, του Χόνγκ-Κόνγκ, της Σιγκαπούρης. Παράλληλα η διαδικασία αυτή επεκτείνεται σε όλα τα πλάτη και τα μήκη του πλανήτη με την «ομαλοποίηση» που προχωρεί με γοργά βήματα στις παρθένες αφρικανικές αγορές, καθώς και το άνοιγμα όλων των χωρών του «κρατικού σοσιαλισμού» και η ανεμπόδιστη πια ενσωμάτωση τους στις παγκοσμιοποιημένες δομές παραγωγής και κατανάλωσης.

Η εξέλιξη αυτή προκαλεί αλυσιδωτές αντιδράσεις στις μητροπόλεις. Ο πολλαπλασιασμός των πολυεθνικών επιχειρήσεων δεν συμβαδίζει με μια αγορά χωρίς μονοπωλιακές εξαρτήσεις. Αντίθετα, στα μεγάλα κέντρα της συσσώρευσης η δομή της οικονομίας αποκτά ολοένα και περισσότερο ολιγοπωλιακή μορφή. Η συνεχής απελευθέρωση αγορών προϊόντων και υπηρεσιών φέρνει στο επίκεντρο του οικονομικού ανταγωνισμού τομείς, που μέχρι πριν λίγο καιρό παρέμεναν οργανωμένοι σε κλειστά εθνικά συστήματα. Οι τηλεπικοινωνίες, η ενέργεια, οι μεταφορές, ο τουρισμός, ακόμη και ο αγροτικός τομέας, -βασικές υποδομές που προσδιορίζουν τις βαθμίδες αυτονομίας μιας εθνικής οικονομίας -γίνονται πεδίο διεθνούς ανταγωνισμού, οικονομικής επικυριαρχίας και τεχνολογικής εξάρτησης.

Ο κόσμος των χρηματιστηρίων, ένας κόσμος του τζόγου, της εύκολης κερδοσκοπίας, της αντιπαραγωγικής δραστηριότητας, της θεσμοποίησης σε παγκόσμια κλίμακα της παραοικονομίας, πίσω από την παντοδύναμη και γρανιτένια του όψη, είναι ο κόσμος της αστάθειας, της αβεβαιότητας, της ανασφάλειας. Είναι ο κόσμος του ρίσκου, του «virtual reality», της «δυνητικής πραγματικότητας», που καθιστά άυλη την κίνηση του κεφαλαίου. Ένας κόσμος που θυσιάζει τη σταθερότητα και καθαρότητα του τρόπου παραγωγής των αγαθών και υπηρεσιών στην συναλλαγή με βάση τη σχέση χρόνου και χρήματος, χρόνου και κέρδους, από την πρόσκαιρη κατοχή κεφαλαίων. Κατεύθυνση που ανατρέπει κάθε κλασική οικονομική θεωρία γιατί αγνοεί την παραγωγή της υπεραξίας και -άρα την ανάγκη της εργασίας- και κινείται στη λογική των παιγνίων και της τύχης που επιτρέπει η σύγχρονη κοινωνία της πληροφορίας.

Ο «λαϊκός καπιταλισμός» που επιστρατεύθηκε να υποδηλώσει την δήθεν οικονομική δημοκρατία και τη δυνατότητα του μικροκαταθέτη να επηρεάσει και να μετασχηματίσει την οργάνωση της παραγωγής δια της μετοχής, εγκαταλείπεται ιδεολογικά από τους ίδιους τους εμπνευστές του. Βεβαίως, αξιοποιείται ως πηγή απόκτησης επενδυτικού κεφαλαίου σε εποχές ύφεσης αλλά αυτό είναι μια άλλη υπόθεση που αφορά την ενίσχυση της ανταγωνιστικότητας κι όχι την ιδεολογική επίθεση από «αριστερά» στις συλλογικές μορφές οργάνωσης της παραγωγής. Η μόνη πραγματικότητα φαίνεται να είναι η κερδοσκοπία και η νομισματική αστάθεια που συνοδεύει το διεθνές ετερογενές νομισματικό σύστημα το οποίο αντικατέστησε το αντίστοιχο της μεταπολεμικής περιόδου που στηριζόταν στο δολάριο. Ένα ακόμη πεδίο κρίσιμου ανταγωνισμού που

επηρεάζει και θα επηρεάσει τις ευρύτερες διεθνείς οικονομικές εξελίξεις του παρόντος και του μέλλοντος.

Πίσω από την πραγματικότητα των μεγάλων αλλαγών και ανατροπών που συνοδεύουν την πορεία της παγκοσμιοποίησης βρίσκεται η ισχυρή «αόρατος χειρ» που ενδύεται τη μορφή της ύστερης τεχνολογικής επανάστασης. Οι ριζικές τεχνολογικές αλλαγές που οδηγούν τις εξελίξεις, ανανεώνουν τα μέσα παραγωγής και διανομής των αγαθών, διαρρηγνύουν εκκωφαντικά τα σύνορα της επικοινωνίας, επιβάλλουν την κοινωνία της πληροφορίας, πολλαπλασιάζουν καταϊγιστικά τη γνώση, διαμορφώνουν τους ξέφρενους ρυθμούς κίνησης, δεδομένων, ανθρώπων, πραγμάτων και ιδεών. Χρειάστηκαν χιλιετίες για να διανύσουμε την απόσταση από τις μυλόπετρες στους κυλινδρόμυλους. Αιώνες από το κάρο στην ατμομηχανή. Δεκαετίες από τον γραπτό στον ηλεκτρονικό τύπο. Χρόνια από το τηλέφωνο στο φαξ. Μήνες για κάθε γενιά ηλεκτρονικού υπολογιστή. Για να φτάσουμε στον αρνητικό χρόνο για προγράμματα πληροφορικής, τα οποία πρώτα εξαγγέλλονται και αγοράζονται και μετά τελειοποιούνται και παράγονται.

Πολλοί έσπευσαν να μιλήσουν για μεταβιομηχανική εποχή, για μεταβιομηχανική κοινωνία, γιατί αδυνατούν να προβλέψουν τις νέες τάξεις πραγμάτων, τις νέες μορφές οργάνωσης της παραγωγής και των κοινωνιών και του άμεσου ακόμη μέλλοντος. Άλλοι βλέποντας τις μεγάλες αλλαγές που συντελούνται στο χώρο της εργασίας, της γνώσης, των αξιών και στην ισοπεδωτική επιβολή παγκόσμιων προτύπων, μίλησαν ακόμη πιο παρακινδυνευμένα για το τέλος της εργασίας, του πολιτισμού και των διαφορετικών ιδεολογιών. Θα απαιτούσε μεγάλος θράσος την εποχή που η ταχύτητα ως στοιχείο κίνησης της ίδιας της ιστορίας δημιουργεί την αίσθηση του ασύλληπτου, να κρατήσει κανείς για τον εαυτό του την δυνατότητα πρόβλεψης. Στην εποχή που εκπνέει κάθε δογματισμός, που διαψεύδεται κάθε απόλυτα διατυπωμένη φυσική νομοτέλεια, που αμφισβητείται κάθε αμετακίνητη αυθεντία, που λοιδωρείται κάθε ασφαλής βεβαιότητα, το έργο του μέλλοντος είναι αδύνατο να συλληφθεί από ένα σεναριογράφο και να σκηνοθετηθεί από ένα σκηνοθέτη.

Σ' αυτή την τόσο ενδιαφέρουσα και εγκυμονούσα εποχή, ο καθολικός βιομηχανικός και τεχνολογικός πολιτισμός που με τόσο συγκλονιστικό τρόπο βιώνουμε, δεν έπαψε ούτε μια στιγμή να είναι ένας κυριολεκτικά εμπορευματικός πολιτισμός. Η παγκοσμιοποίηση δεν έπαψε ούτε μία στιγμή να αποτελεί συστατικό στοιχείο του κεφαλαιοκρατικού τρόπου παραγωγής. Μπορεί να ζούμε τη μετάβαση από τη μαζική παραγωγή σε προϊόντα υψηλής ποιότητας και τεχνολογίας. Από την κλειστή εθνική αγορά στην παγκόσμια, από την ανειδίκευτη και φθηνή εργασία στην εξειδικευμένη. Από τις οικονομίες κλίμακας σε σμίκρυνση μεγεθών και ευελιξία στην αγορά εργασίας. Από τους εθνικούς στους παγκόσμιους ιδιοκτήτες. Από τη στρατιωτικο-πολιτική στην οικονομική εξάρτηση και ενσωμάτωση των λιγότερο ανεπτυγμένων χωρών. Όλα αυτά συνιστούν πια μια αυτονόητη αλήθεια. Δεν παύει, όμως, το πλήθος των νέων δεδομένων, αντιθέσεων, συνθέσεων, να αποτελεί την έκφραση της ίδιας της βάσης οργάνωσης της βιομηχανικής κοινωνίας. Η κοινωνία μας θα

είναι βιομηχανική μέχρι να αλλάξει πραγματικά και ριζικά σε πείσμα των μετα-μοντέρνων προφητών, των νέων φιλοσόφων, των κατόχων της απόλυτης γνώσης. Ο ιμπεριαλισμός βασισμένος πάντοτε στην επιθετική επεκτατικότητα του κεφαλαίου εξακολουθεί να διαμορφώνει στο παγκόσμιο επίπεδο σχέσεις εξάρτησης. Η κατάρρευση του εθνικού δρόμου προς το σοσιαλισμό δίνει κατά κάποιο τρόπο το δικαίωμα στους θεωρητικούς της «παγκόσμιας επανάστασης» των αρχών του αιώνα να πάρουν έστω και τόσο αργοπορημένα τη μεγάλη εκδίκηση. Ο Λέων Τρότσκι εκδικείται τον Ιωσήφ Στάλιν πολλές δεκαετίες μετά. Η παγκόσμια αγορά μόνο με μια «παγκόσμια επανάσταση» μπορεί να αλλάξει και η αριστερά δεν δικαιούνται αλλά υποχρεώνεται να το γνωρίζει, αν θέλει να λογαριάζεται ως αριστερά. Βέβαια πολύ λίγη σημασία έχει αν και τους δύο μαζί τους εκδικήθηκε η φενάκη του «παγκόσμιου προλεταριάτου» και της δικτατορίας του.

Κάτω από αυτή την οπτική γωνία πρέπει να ιδωθεί η παλιά τάξη πραγμάτων που ολοκληρώνει με συνέπεια την ιστορική της πορεία. Ο καπιταλισμός κυρίαρχος θα κλείσει τον ιστορικό του κύκλο. Ενσωματώνει, όπως έκανε πάντοτε, όλα τα κοινωνικά συστήματα που ιστορικά του αντιπαράθενται. Όπως τα διάφορα είδη «κρατικού σοσιαλισμού» που αποτέλεσαν την άλλη όψη του ίδιου νομίσματος με έντονα τα στοιχεία της καταπίεσης, της εκμετάλλευσης, της αλλοτρίωσης. Γι αυτό οι αλλαγές που βιώνουμε δεν «κλείνονται» μέσα στον αιώνα που φεύγει. Αγγίζουν μια ολόκληρη ιστορική περίοδο που ακολούθησε την ευρωπαϊκή αναγέννηση. Για το μόνο που είμαστε σίγουροι είναι ότι το παλιό πεθαίνει αλλά το καινούριο δεν έχει ακόμη γεννηθεί, όπως θα έλεγε και ο Μάρξ.

Πρέπει να επισημάνουμε εδώ ότι το καινούριο εμπεριέχει ένα καθοριστικό στοιχείο από το παρελθόν. Είναι ο ίδιος ο καπιταλισμός που συγκεντρώνει την πολιτική και στρατιωτική υπεροχή, σε μία και μόνη δύναμη, ένα και μόνο κέντρο. Διαμοιράζει την οικονομική και τεχνολογική του δύναμη σε περισσότερους πόλους, διαρρηγνύοντας κάθε οικονομικό και πολιτιστικό σύνορο και διαμορφώνοντας τους όρους της ανοιχτής παγκόσμιας αγοράς. Για να αποδειχθεί στην πράξη ότι οι βασικοί κανόνες και της νέας παγκόσμιας τάξης παραμένουν ίδιοι και अपαράλλακτοι. Για τους ανίσχυρους ισχύει το κράτος του νόμου, για τους ισχυρούς το δίκαιο του ισχυρότερου. Για τους αδύναμους οι αρχές του οικονομικού ορθολογισμού, για τους δυνατούς η χρήση της εξουσίας και του κρατικού παρεμβατισμού. Ο Ricardo Petrella με άρθρο του για τους «νέους κυβερνήτες του κόσμου» στη «Le Monde Diplomatique» παρουσιάζει την κερδωά λογική του «νέου Μωσαϊκού Νόμου» με τις έξι εντολές :

Πρώτη εντολή : παγκοσμιοποίηση των αγορών, χρηματιστηρίου, κεφαλαίου, επιχειρήσεων

Δεύτερη εντολή : επιστημονικές και τεχνολογικές επαναστάσεις στους τομείς της ενέργειας, των υλικών, των επικοινωνιών

Τρίτη εντολή : κάθε άτομο, κάθε ομάδα πρέπει να ενταχθεί στη λογική του ανταγωνισμού

Τέταρτη εντολή : απελευθέρωση των εθνικών αγορών ώστε να επιτευχθεί η παγκόσμια αγορά

Πέμπτη εντολή : υποχρεωτική κατάργηση όλων των μηχανισμών διεύθυνσης και προσανατολισμού της οικονομίας, ώστε οι εθνικοί θεσμοί να μην ελέγχουν τίποτε

Έκτη εντολή : ιδιωτικοποίηση των μεγάλων τμημάτων της οικονομίας, δηλαδή αστικές συγκοινωνίες, αερομεταφορές, σιδηρόδρομοι

Κάτω από την κυνική αυτή λογική, τη δυναμική της παγκόσμιας αγοράς και την διαρκή επανάσταση στα μέσα και τους τρόπους παραγωγής που επιφέρει η τεχνολογική έκρηξη, οι παραδοσιακές ταξικές αντιθέσεις που απορρέουν από την αντίθεση κεφαλαίου-εργασίας μετασχηματίζονται. Το κοινωνικό δίπολο αστική τάξη - προλεταριάτο ποτέ και σε καμιά χώρα δεν ολοκληρώθηκε. Τα ενδιάμεσα στρώματα όχι μόνο δεν εξαφανίστηκαν αλλά παίζουν ολοένα μεγαλύτερο ρόλο καθώς ενδυναμώνουν τη θέση τους μέσα από την κοινωνικοποίηση της γνώσης. Πεθαίνουν και φυτρώνουν συνεχώς σαν μανιτάρια στη βροχή. Η κοινωνική ρευστότητα και μεταλλαγή ασφαλώς και δεν καταργεί τις τάξεις. Δημιουργεί, όμως, μια συνεχή κινητικότητα και μεταλλαγή τους, παράγει νέες αντιπαραθέσεις, πολλαπλασιάζει τις αντιθέσεις, διαπερνά οριζόντια το εσωτερικό των τάξεων και τις αποδιαρθρώνει μέσα από, όχι πάντα δευτερεύουσες, νέες διαχωριστικές γραμμές. Η πλούσια, σύνθετη, μεταλλασόμενη πραγματικότητα της νέας εποχής δεν μπορεί πια να εγκλωβιστεί στις παραδοσιακές και σχηματικές αντιθέσεις. Η πάλη των τάξεων είναι παρούσα όχι όμως μοναδική και αποκλειστική κινητήρια δύναμη και όχι πάντα η κυρίαρχη όψη της κίνησης των κοινωνιών. Αν θέλει κανείς να αναγνώσει με σημερινούς όρους την παλιά απλοϊκή ταξική πυραμίδα, χωρίς το φόβο της μηχανιστικής και δογματικής στρέβλωσης, αδυνατεί να βρει γεωμετρικό σχήμα που να χωρέσει τη νέα πραγματικότητα. Τάσεις μόνο μπορεί να διακρίνει. Τη διαμόρφωση για παράδειγμα στην κορυφή μιας παγκόσμιας, διεθνικής άρχουσας τάξης από μεγιστάνες του πλούτου, ελεγκτές της κυκλοφορίας του κεφαλαίου, ηγεμόνες ανώνυμους και επώνυμους των τραστ, όσους, με άλλα λόγια, συσσωρεύουν πλούτη και συγκεντρώνουν συνεχώς οικονομική δύναμη μέσα από τη διάρρηξη των συνόρων και την κίνηση του κεφαλαίου σε διεθνές πεδίο. Θα μπορούσε ακόμη να διακρίνει το μετασχηματισμό των παλιών εθνικών αστικών τάξεων που εξακολουθούν να ελέγχουν το μεγαλύτερο ποσοστό του εγχώριου πλούτου που, όμως, διευρύνονται με τους κατόχους της εξειδικευμένης γνώσης και τα διευθυντικά στρώματα, γεννήματα της τεχνολογικής μας εποχής. Έτσι διαμορφώνεται μια «μετα-αστική», ας πούμε, πολυάριθμη τάξη, πολύμορφη, με σημαντική συμμετοχή στην κατοχή των μέσων παραγωγής και στη διάρθρωση του παραγωγικού συστήματος. Ταυτόχρονα, μια σημαντική κοινωνική πλειοψηφία διαμορφώνεται από τις εκσυγχρονιστικές διαδικασίες στην παλιά μικροαστική, τη μεσαία αστική και αγροτική τάξη. Εξειδικευμένοι εργάτες, νέου τύπου επιχειρηματίες, επιστήμονες, όλοι όσοι δημιουργούνται από τις αλλαγές και την εξέλιξη ή προσαρμόζονται σ' αυτές στέκονται ενδιάμεσα στην αστική και την αγροτική τάξη. Με άλλα λόγια το «ταξικό κέντρο» απαρτίζεται από μια ευρεία ομάδα του πληθυσμού που έχοντας

βελτιώσει παλιές και παραδοσιακές γνώσεις, μεθόδους και τεχνικές, έχοντας αφομοιώσει την τεχνογνωσία και τις νέες τεχνολογίες, έχει διαμορφώσει ένα κεντρικό κοινωνικό κορμό από δυνάμεις παραγωγικού και επιστημονικού χαρακτήρα.

Στη βάση της πυραμίδας αυτής βρίσκονται πάντοτε οι άνεργοι, οι περιθωριακοί, οι ανειδίκευτοι εργάτες, οι φτωχοί ή και ακτήμονες αγρότες, όσοι από την παλιά μικρομεσαία τάξη συνθλίβονται κυριολεκτικά από τη ραγδαία μεταβολή των όρων παραγωγής, την απαρχαίωση και απαξίωση παραδοσιακών τεχνολογιών, επαγγελμάτων, πολλές φορές ολόκληρων κλάδων. Αυτοί αποτελούν τους κοινωνικά αποκλεισμένους, το γκέτο της κοινωνίας της αφθονίας. Είναι η κοινωνική ομάδα που κάθε φορά βγαίνει έξω από την περιδίνηση και την ταυτόχρονη μετατόπιση του συστήματος και που αυξάνεται συνεχώς ως προϊόν της κρίσης του.

Και, βεβαίως, δεν είναι δυνατό να αγνοήσουμε τα παρασιτικά και γραφειοκρατικά στρώματα στο κράτος και την οικονομία, τους διαμεσολαβητές, τους μιζαδόρους, τους κομπραδόρους, αυτούς που δεν έχουν ή δεν θέλουν να πουλήσουν την εργατική τους δύναμη, τη γνώση, τη φαντασία και την πρωτοβουλία τους ή ακόμη και το επιχειρηματικό τους ρίσκο, αλλά αρκούνται στο να πουλούν «αέρα τοις μετρητοίς». Αυτό είναι το κατ' εξοχή αναχρονιστικό, αντιδραστικό και αντιπαραγωγικό στρώμα στις σύγχρονες κοινωνίες.

Είναι φανερό, ότι αν θα ήθελε κάποιος να περιγράψει τις κοινωνικο-οικονομικές αντιθέσεις έτσι όπως αρθρώνονται αυτές στον τόπο, το έθνος, τον κόσμο, με βάση μια παρόμοια «ταξική» ανάλυση, θα μπορούσε να δημιουργήσει ένα πολύπλοκο μαθηματικό μοντέλο ανά δύο ή και περισσότερες παραμέτρους που ξεφεύγει από την εικονική και αφελή περιγραφή των κατόχων της στερεότυπης γνώσης. Σε ποιες, όμως, αντιθέσεις να αναφερθεί; Ανάμεσα στον ημιανάπτukτο βιομηχανικό κόσμο στον κόσμο της κοινωνίας της πληροφορίας και της κριτικής γνώσης; Ανάμεσα στη διεθνή πλουτοκρατία και την κρατική εξουσία και τα μετα-αστικά στρώματα; Ανάμεσα στα στρώματα του εκσυγχρονισμού στον κόσμο του περιθωρίου; Ανάμεσα στους εργαζόμενους και στους άνεργους ή τους ξένους εργάτες; Ή τελικά στον πόλεμο όλων εναντίον όλων;

Και όλα αυτά κάτω από το πανίσχυρο πέλμα της κοινωνίας, που έχει δημιουργήσει μέσα παραγωγής και αναπαραγωγής, της εικονικής κοινωνίας και των μέσων που ισοπεδώνουν, γενικεύουν, απλοποιούν και κατατάσσουν κατά το δοκούν γεγονότα, πραγματικότητες, αξίες, συνειδήσεις, κοινωνικές στάσεις και τάσεις.

Ωστόσο, οι βαθιές αλλαγές που συντελούνται στο σύγχρονο κόσμο της παγκοσμιοποίησης και της τεχνολογικής επανάστασης δεν μπορούν να είναι και σίγουρα δεν μπορούν να ερμηνευτούν ως μία παροδική ή κυκλική κρίση του καπιταλισμού. Είναι μια πραγματική ανατροπή στα πρότυπα, τις δομές, την κοινωνική οργάνωση, τον ίδιο τον τρόπο ζωής. Ο νέος κόσμος που διαμορφώνεται δεν είναι μόνο κόσμος ανοιχτών συνόρων στην οικονομία και την αγορά εργασίας. Είναι ένας κόσμος ανοιχτός και στη διαμόρφωση αξιών, τη διακίνηση ιδεών, τη διάχυση πολιτισμών, την κατοχή και διάδοση της γνώσης και της πληροφορίας,

την παγκόσμια επικοινωνία. Δεν είναι μόνο ένας κόσμος τεράστιας συγκέντρωσης οικονομικής δύναμης. Είναι και κόσμος αποκάλυψης και διαφάνειας δομών, σχέσεων, διαπλοκής συμφερόντων. Δεν είναι μόνο ένας κόσμος μιας ασύλληπτης τεχνολογικής έκρηξης. Είναι ένας κόσμος ουσιαστικής και βαθιάς αμφισβήτησης των προϊόντων της.

το τέλος των κατακτήσεων της Δύσης;

Η αμφισβήτηση του μεταπολεμικού αναπτυξιακού μοντέλου θα εξακολουθούσε να βρίσκεται σε εμβρυακή μορφή, αν δεν κινδύνευε να μετατρέψει τις βολεμένες δυτικές κοινωνίες σε «άγρια δύση». Ξεκινώντας από την ίδια την κοινωνία ευημερίας που οικοδομήσαμε και φθάνοντας στο καταναλωτικό πρότυπο και τις αξίες που το υπηρετούν, το κοινωνικό και αναπτυξιακό μοντέλο της μεταπολεμικής Ευρώπης αμφισβητείται και φθίνει. Το μοντέλο ευημερίας του κεϋνσιανού κράτους αποδομείται. Και οι τρεις μεγάλες κατακτήσεις, οι ιστορικές κατακτήσεις του αιώνα μας, τα κοινωνικά συμβόλαια γι αξιοπρεπή διαβίωση, η κοινωνία της πλήρους απασχόλησης και το κοινωνικό κράτος, που αναπτύχθηκαν πάντοτε κάτω από την παρουσία, την ασφάλεια και την εγγύηση του εθνικού κράτους, αρχίζουν όχι μόνο να αμφισβητούνται, αλλά να αποδυναμώνονται και να υπονομεύονται.

Η παγκοσμιοποίηση και η απελευθέρωση του εμπορίου και η διακίνηση του κεφαλαίου, ανατρέπει την ευστάθεια του «φορντικού μοντέλου» που ήθελε μέσα στο ασφαλές πλαίσιο της εθνικής αγοράς να διαμορφώνεται η σχέση μισθού και παραγωγικότητας της οικονομίας. Βρισκόμαστε πια στην περίοδο του διακρατικού ανταγωνισμού των μισθών. Που σημαίνει ότι η φτηνή εργασία των χωρών του «τρίτου κόσμου» συναγωνίζεται τους μισθούς και υποβαθμίζει το βιοτικό επίπεδο στις ανεπτυγμένες χώρες. Αυτό που ο Ζακ Ντελόρ ονομάζει αμερικάνικο μοντέλο, δηλαδή τον μονόδρομο της συμπίεσης της μισθολογικής κλίμακας μόνο με μείωση του εισοδήματος της μισθωτής εργασίας, φαίνεται να εμπνέει τους ευρωπαϊούς τραπεζίτες και να τείνει να γίνει μια παγκόσμια πραγματικότητα. Ήδη οι θιασώτες του ελεύθερου ανταγωνισμού άρχισαν να υποστηρίζουν ότι είναι αναπόφευκτη η «τριτοκοσμιοποίηση» του επιπέδου διαβίωσης και των συνθηκών στην Ευρώπη.

Ο κορεσμός των ανεπτυγμένων κοινωνιών από παραγωγικά και καταναλωτικά πρότυπα συμβαδίζει με την απελευθέρωση της αγοράς εργασίας. Οι παραδοσιακές παραγωγικές και εργασιακές σχέσεις δοκιμάζονται σκληρά. Η παγκόσμια κινητικότητα του κεφαλαίου υπονομεύει και ουσιαστικά καταργεί σημαντικό μέρος της ικανότητας των κρατών σε εθνική κλίμακα, να ρυθμίσουν αυτές τις σχέσεις και να καταπολεμήσουν την ανεργία. Δοκίμασε η σοσιαλιστική κυβέρνηση της Γαλλίας στις αρχές της δεκαετίας του '80 να χαράξει μόνη της εσωτερική πολιτική απασχόλησης τύπου «κλειστής αγοράς» με ολέθριες συνέπειες, όμως, στη γαλλική οικονομία από την μαζική έξοδο του χρηματιστικού κεφαλαίου που ακολούθησε.

Η άνευ προηγουμένου επανάσταση στο χώρο της υψηλής τεχνολογίας δημιουργεί παράλληλα συνθήκες δομικής ανεργίας καθώς αντικαθιστά σε ευρεία κλίμακα τον άνθρωπο με τη μηχανή. Στην βιομηχανία, στο εμπόριο, στη γεωργία, στις χρηματοοικονομικές σχέσεις και υπηρεσίες, στις συγκοινωνίες, στις κρατικές λειτουργίες, σχεδόν σ' όλους τους τομείς της παραγωγικής δραστηριότητας, «εκτοπίζονται» εργαζόμενοι,

χάνονται οριστικά θέσεις εργασίας. Η ίδια η τεχνολογική εξέλιξη διαμορφώνει μέσα στο εθνικό κράτος μια εσωτερική μετακίνηση της απασχόλησης και των εισοδημάτων προς υπηρεσίες και νέες απασχολήσεις που απαιτούν εξειδικευμένη γνώση. Ενώ η απελευθέρωση της αγοράς κάνει τις συμβατικές δραστηριότητες είτε να μεταναστεύουν είτε να καλύπτονται από εσωτερικούς μετανάστες. Φυσική απόρροια αυτής της τάσης είναι η συσσώρευση και η συγκεντροποίηση του κεφαλαίου να μην είναι πλέον ευθέως ανάλογη με την αύξηση του όγκου της μισθωτικής εργασίας, γεγονός που ανατρέπει δραστικά την ευθεία συνάρτηση της ανάπτυξης με τα ποσοτικά μεγέθη της απασχόλησης.

Κάτω απ' αυτές τις εξελίξεις γίνεται φανερό γιατί δεν μιλάμε πια για την ανεργία ως συγκυριακό φαινόμενο αλλά ως διαρθρωτικό πρόβλημα της οικονομίας που αποτελεί πλέον κοινωνική μάστιγα της εποχής. Από την κρίση του 1930 μέχρι σήμερα είναι η πρώτη φορά που σε παγκόσμιο επίπεδο το ποσοστό των ανέργων κινείται σε τόσο υψηλά επίπεδα και αναφερόμαστε σε θεσμοθετημένες μορφές καταγραφής κι όχι για την πραγματική ανεργία.

Δεν είναι, όμως, η ανατροπή της κοινωνίας της πλήρους απασχόλησης η μόνη συνέπεια. Είναι η απορρύθμιση των εργασιακών σχέσεων που συνοδεύει την αποδόμηση του κλασικού εθνικού μοντέλου και την οικοδόμηση νέων μοντέλων εργασίας. Ο κατακερματισμός και η αποπροσωποποίηση του εργασιακού χώρου, οι πολλαπλές μορφές εργασίας, οι νέες και αναξιοποίητες δεξαμενές του «εφεδρικού στρατού εργασίας» για να χρησιμοποιήσουμε την κλασική έκφραση, ανατρέπουν άρδην την ίδια την κουλτούρα, τον πολιτισμό, που συνοδεύει για αιώνες τον κυρίαρχο τρόπο παραγωγής. Πολλοί μιλούν για το τέλος της εργασίας με τη μορφή που τη γνωρίσαμε ως ακραία συνέπεια ενός τεχνολογικού πολιτισμού με άδηλο μέλλον.

Αλλά και το παραδοσιακό πια κοινωνικό κράτος, ως παράγοντας διασφάλισης της κοινωνικής ισορροπίας ανάμεσα στον κόσμο της εργασίας και τον κόσμο του κεφαλαίου, βρίσκεται σε διαδικασία αποδόμησης. Γιατί αδυνατεί να εγγυηθεί σχέσεις και συμφωνίες που δεν στηρίζονται πια στην κλειστή εθνική αγορά εργασίας. Η εξωτερική και συμπληρωματική του μορφή που για δεκαετίες πήρε και απορρέει από την απλή διανομή του κοινωνικού πλεονάσματος, τίθεται σε αμφισβήτηση από τις παγκόσμιες δυνάμεις της αγοράς. Η προοδευτική Ευρώπη αμύνεται στην κατάρρευση του, αναζητεί, όμως, ακόμη το δρόμο του μετασχηματισμού του. Γιατί είναι σαφές ότι η τριμερής εγγυητική συνεργασία και κατ' επέκταση η νομιμοποίηση του, αποσαθρώνεται από τη διεθνοποίηση των μηχανισμών και την εσωτερική αδυναμία κατανομής του κόστους.

Στη βάση αυτών των ανατροπών βρίσκεται η δραστική συρρίκνωση του ρόλου, της παρεμβατικότητας, της αυτονομίας και της ικανότητας του εθνικού κράτους σε σχέση με τις παντοδύναμες διαδικασίες παγκοσμιοποίησης. Πολλοί οραματίζονται ή εύχονται ή επιδιώκουν την πλήρη κατάργηση του ως φυσική νομοτέλεια μιας αναπότρεπτης

πορείας. Ευτυχώς, όμως, η ιστορία δεν κινείται ποτέ γραμμικά και αναπότρεπτα. Γιατί θα οδηγούσε με μαθηματική ακρίβεια στην καταστροφή. Οι φθίνουσες περιοχές, η μαζική ανεργία, ο κοινωνικός αποκλεισμός, η εξαθλίωση, η νέα φτώχεια, δεν μπορούν να αποτελέσουν τελικά φυσική νομοτέλεια. Σίγουρα θα υπάρχει ένας άλλος δρόμος.

η κρίση της Δημοκρατίας

Το πρώτο και πιο επώδυνο θύμα αυτής της εξέλιξης είναι η κατεστημένη έννοια της αντιπροσώπευσης. Ολόκληρο το θεσμικό οικοδόμημα της αντιπροσωπευτικής κοινοβουλευτικής Δημοκρατίας δοκιμάζεται δεινά καθώς και οι τέσσερις θεμελιακές της αρχές, που αποτελούν κατακτήσεις μιας μακροχρόνιας ιστορίας αγώνων και απεικονίστηκαν στη δυτική μεταπολεμική κοινωνία, τίθενται σήμερα σε αμφισβήτηση και κρίση.

Όλοι γνωρίζουμε και πιστεύουμε ότι «η Δημοκρατία αντλεί το κύρος της από τη λειτουργική ανεξαρτησία και τη συμπληρωματικότητα των εξουσιών». Ωστόσο αυτό το κύρος υποβαθμίζεται από την παντοδυναμία της εκτελεστικής εξουσίας, την αφυδάτωση και ανοιχτή υπονόμευση των κοινοβουλευτικών και νομοθετικών διαδικασιών και την πολιτικοποίηση των δικαστηρίων. Η σύμφυση και η διαπλοκή συμφερόντων και εξουσιών, τείνει να καταλάβει όλους τους αρμούς, όλα τα κέντρα λήψης αποφάσεων και να υπερπροσδιορίσει τους θεσμούς. Η δημόσια ζωή μεταφέρεται από το Κοινοβούλιο, που ήταν πάντοτε το επίκεντρο της πολιτικής διαμάχης, σύνθεσης και απόφασης, σε αλλότριους χώρους. Η ανεξαρτησία των εξουσιών κάτω από τον αστερισμό της «εξουσίας των εντολοδόχων», φαντάζει τυπική υπόθεση. Η σχέση του χρήματος με την πολιτική, της πολιτικής με τα γιγάντια μέσα επικοινωνίας, οδηγεί τους θεσμούς στον ευτελισμό και την συρρίκνωση. Ο τρόπος που βίωσε η Ελλάδα το 1989 με την περιβόητη «κάθαρση», ο τρόπος που βιώνει εδώ και χρόνια η γειτονική Ιταλία αυτή τη σχέση, αποδεικνύει του λόγου το αληθές. Η κρίση εμπιστοσύνης του πολίτη απέναντι στις εξουσιαστικές δομές ναρκοθετεί τη Δημοκρατία.

Όλοι γνωρίζουμε και πιστεύουμε ότι «η Δημοκρατία οικοδομεί κράτος δικαίου με ισονομία, ισοπολιτεία, με σεβασμό των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και των συνταγματικών ελευθεριών, με κατοχύρωση των δικαιωμάτων των μειοψηφιών». Ωστόσο στον ορυμαγδό των νέων δεδομένων που παραβιάζουν κάθε μορφή κοινωνικής οργάνωσης, τα δικαιώματα του πολίτη καθίστανται καθημερινά και πιο ευάλωτα. Το θεσμικό κενό της προστασίας τους διευρύνεται. Η δυνατότητα υπεράσπισης τους συρρικνώνεται. Η πολλαπλότητα και το πολύπλοκο των νέων εξαρτήσεων, ανατρέπει τις συμβατικές μορφές κατοχύρωσης. Το κράτος δικαίου ολοένα γίνεται και πιο μερικό και ως προς το εύρος της προστασίας και ως προς το εύρος της εφαρμογής. Ένας ολόκληρος κόσμος αναπτύσσεται στο περιθώριο των θεσμοποιημένων κανόνων, στην αγορά εργασίας και τις θεσμικά κατοχυρωμένες εργασιακές σχέσεις, στο χώρο της κοινωνικής ασφάλισης, στο χώρο των κάθε μορφής κοινωνικών αποκλεισμών. Αυτό συμβαίνει ακόμη και στο χώρο αναπαραγωγής και επιβίωσης των πιο καθυστερημένων και αναχρονιστικών κοινωνικών πρακτικών. Το κράτος Δικαίου καλύπτει πια γεωγραφικά, κοινωνικά, εθνοτικά, θρησκευτικά, ένα τμήμα του κοινωνικού σχηματισμού και όχι το σύνολό του.

Όλοι γνωρίζουμε και πιστεύουμε ότι «η Δημοκρατία εμπιστεύεται τους θεσμούς συμμετοχής και αντιπροσώπευσης και ολοκληρώνεται σ' αυτούς». Ωστόσο το πολιτικό σύστημα της αντιπροσώπευσης διέρχεται βαθιά κρίση νομιμοποίησης. Δεν είναι μόνο τα κόμματα που αποτελούν τη ραχοκοκαλιά των πολιτικών θεσμών. Όλο το πλέγμα των αυτοδιοικητικών και οικονομικών θεσμών δομημένο από τοπικές εξουσίες, εργοδοτικές δομές, συνδικάτα, συλλογικούς χώρους αποταμίευσης, αλλά και συλλογικούς φορείς όπως οι συνεταιρισμοί, οι οργανώσεις καταναλωτών, οι πολιτιστικές και οικολογικές οργανώσεις, που αποτελούν την «βιωμένη δημοκρατία» ως κατακτήσεις της δυτικής κοινωνίας, ζουν τη δική τους κρίση αντιπροσώπευσης. Κρίση που απορρέει από δύο γενικευμένες αιτίες. Η πρώτη είναι η συρρίκνωση των ουσιαστικών τους εξουσιών καθώς διαρρηγνύεται ο κλειστός εθνικός χώρος και μεταβιβάζονται κεντρικές αποφάσεις σε υπερεθνικούς θεσμούς με αποτέλεσμα την μοιρολατρική αποδοχή του ανίσχυρου πόλου. Η δεύτερη αιτία είναι η οικειοποίηση από τα πρόσωπα-φορείς που προσωποποιούν τις εξουσίες από την κυριαρχία το ιδιωτικού πάνω στο συλλογικό.

Όλοι γνωρίζουμε και πιστεύουμε ότι η Δημοκρατία στηρίζεται στην διαφάνεια, τη δημοσιότητα, τον έλεγχο και την ελεύθερη πρόσβαση των πολλών στη γνώση, την πληροφορία, την επικοινωνία». Ωστόσο η ενίσχυση των δομών της εκτελεστικής εξουσίας σε όλα τα επίπεδα των αντιπροσωπευτικών θεσμών, δεν συμβαδίζει με την ανάλογη ενίσχυση και μετεξέλιξη των ελεγκτικών διαδικασιών, η οποία βρίσκεται σε υποτυπώδη μορφή, καθώς και με την αποκέντρωση δομών και εξουσιών. Επιστρατεύεται η απαίτηση της ταχύτητας και της αποτελεσματικότητας στη λήψη των αποφάσεων ως η αδήρριτη ανάγκη της νέας εποχής για να απαλλαγούν από τον έλεγχο, τη δημοσιότητα, τη διαφάνεια. Από τα ανώνυμα παγκόσμια κέντρα εξουσίας, τους «νέους κυβερνήτες του κόσμου» που συγκροτούν ομάδες συμφερόντων ισχυρότερες από πολλά κράτη, μέχρι τις πιο μικρές τοπικές δομές, από τους διαμεσολαβητές στο κράτος ως τους γραφειοκράτες που αποσπούν οικονομικά οφέλη για τον εαυτό τους, από τους μεροληπτικούς, υπερεθνικούς, απρόσωπους, γραφειοκρατικούς μηχανισμούς, ως την έκδοση ενός πιστοποιητικού, η εικόνα της γενικευμένης συναλλαγής και της μεροληψίας, καθιστά την κοινωνία αδύναμη να μάθει, να κρίνει, να ελέγξει, να αποφασίσει δημοκρατικά και να κατοχυρώσει αντικειμενικά την πλειοψηφία της.

Συρρικνωμένος στα εθνικά του σύνορα, ο τύπος της αντιπροσωπευτικής δημοκρατίας αποδυναμωμένος από παλιότερες αυτοδύναμες εξουσίες, με τους θεσμούς του να μην βρίσκουν πεδίο αυτονομίας, με τους υπερεθνικούς θεσμούς ατελείς και ανολοκλήρωτους στο δημοκρατικό πεδίο, φαίνεται ξεπερασμένος, αν όχι ακυρωμένος ακόμη στη συνείδηση των πολιτών.

Η Δημοκρατία εξακολουθεί να παραμένει το μείζον πρόβλημα και στη νέα εποχή.

Η παρακμή της Πολιτικής και της Κομματοκρατίας

Στο μεταίχμιο των δύο τόσο διαφορετικών ιστορικών εποχών και μέσα στη δίνη των ραγδαίων αλλαγών, η πολιτική, από καθολική δύναμη κίνησης των κοινωνιών, άρχισε να περιθωριοποιείται, να γίνεται εξαρτημένη, να νοιώθει ή και να είναι «ένοχη» να υποβαθμίζεται σε «επαγγελματική τάξη». Το ίδιο το πολιτικό πρότυπο των μεταπολεμικών δυτικών δημοκρατιών, που μέσα στην ισορροπία των δύο πόλων για δεκαετίες διαμόρφωνε ισχυρές δομές συναίνεσης και αντιπροσώπευσης και νομιμοποιούσε το παρεμβατικό κράτος ως στοιχείο δημοκρατίας, φαίνεται σήμερα να καταρρέει.

Η εισβολή του «ιδιωτικού» μέσα από τις απρόσωπες και ανεξέλεγκτες δομές της παγκόσμιας οικονομικής συσσώρευσης και τον έλεγχο του χρήματος, της πληροφορίας, της επικοινωνίας και της γνώσης, αποδιαρθρώνει κάθε πολιτική δομή, ιδιωτικοποιεί και εξατομικεύει κάθε συλλογική έκφραση.

Η υποχώρηση του πολιτικού από το ολικό και καθολικό στο μερικό, που απορρέει από τη νέα σχέση που διαμορφώνεται ανάμεσα στην Οικονομία, την Πολιτική και την Κοινωνία στα πλαίσια της παγκοσμιοποίησης, είναι η πηγή που θέτει σε κρίση το σύστημα των θεσμών της αντιπροσωπευτικής δημοκρατίας. Από την κυριαρχία του πολιτικού στον διπολικό κόσμο μεταβαίνουμε ταχύτατα στην κυριαρχία του οικονομικού και την δραστική συρρίκνωση του χώρου άσκησης της πολιτικής εξουσίας. Η πολιτική ολοένα και πιο πολύ μετατρέπεται από πράξη χειραφέτησης του ανθρώπου σε τεχνολογία. Μια τεχνολογία καταμερισμού και επιμερισμού δυνάμεως και εξουσιών με την έννοια του μηχανισμού που εξασφαλίζει και εγγυάται τη λειτουργία του συστήματος. «Απεσβετο το λαλον ύδωρ».

Η εξασθένηση των εθνικών πολιτικών δομών και η μετάθεση ολοένα διευρυνόμενου μέρους της εθνικής κυριαρχίας, σε υπερεθνικά κέντρα πολιτικής και οικονομικής ισχύος, οδηγεί σε εσωτερικές πολιτικές δομές συγκεντρωτικού τύπου άσκησης της πολιτικής εξουσίας και διαχείρισης των δημόσιων πραγμάτων. Ακόμη χειρότερα, οι υπερεθνικοί θεσμοί επιβάλλουν επιλογές και πολιτικές αλλά οι ελεγκτικές και προστατευτικές τους λειτουργίες σε ότι αφορά τις κοινωνικές και πολιτικές διασφαλίσεις παραμένουν υποτυπώδεις και τυπικές. Δημιουργείται κατά συνέπεια με τρόπο που μοιάζει με φυσική νομοτέλεια ένα ανεξέλεγκτο πλέγμα άμεσης διαπλοκής των πολιτικών δομών με τα μεγάλα οικονομικά συμφέροντα. Μία σύμφυση εξουσιών που μεταφέρει χωρίς διαμεσολάβηση την πολιτική απόφαση στα κέντρα αντιπροσώπευσης και συλλογικής δράσης. Τέλος, τα νέα κέντρα συσσώρευσης οικονομικής ισχύος και μονοπωλιακού ελέγχου της πληροφόρησης υποκαθιστούν κυνικά την πολιτική εξουσία, καταργούν ουσιαστικά την αυτονομία της πολιτικής.

Η κρίση των κατ' εξοχή φορέων της πολιτικής, των κομμάτων, συντηρητικών και προοδευτικών, η απαξίωση, η αναξιοπιστία του ίδιου του πολιτικού συστήματος, φυσικό επακόλουθο αυτής της εξέλιξης,

σήμερα παίρνει ενδημική μορφή, καθώς συνδέεται με την κρίση του ίδιου του κοινοβουλευτισμού και των θεσμών αντιπροσώπευσης. Εξελίσσεται παράλληλα, τροφοδοτεί και τροφοδοτείται από τη συνολική κρίση της Δημοκρατίας που φαίνεται ανίσχυρη να αντισταθεί στην παρακμή της πολιτικής.

Η παρακμή της πολιτικής, που εμπεριέχει τόσο το στοιχείο της αντικειμενικής αποδυνάμωσης από την υποχώρηση του πολιτικού, όσο και το στοιχείο της υποκειμενικής εξάρτησης από αλλότρια κέντρα και συμφέροντα, είναι αυτή που απωθεί τους πολίτες από τα κόμματα. Είναι η ίδια που περιχαράκωνει πολιτικά τους φορείς της στις τοπικιστικές συντεχνιακές και καθυστερημένες δομές και αντιπαραθέσεις. Είναι η ίδια που αναβιώνει τα νεοφασιστικά και ολοκληρωτικά ανακλαστικά. Είναι η ίδια που αδυνατεί να πείσει ότι ο κόσμος της αφθονίας, της τεχνολογικής προόδου της παγκόσμιας επικοινωνίας, μπορεί να συμβιώσει με την Δημοκρατία.

Με το τέλος της εποχής των δύο στρατοπέδων, την γενικευμένη κρίση της αντιπροσώπευσης, αλλά και της νομιμοποίησης των αντιπροσωπευτικών θεσμών και διαδικασιών, έρχεται και η παρακμή των δύο παραδοσιακών τύπων πολιτικής οργάνωσης που κυριάρχησαν στον αιώνα που φεύγει. Του κομμουνιστικού κόμματος και του κοινοβουλευτικού κόμματος «δυτικού τύπου». Το πρώτο οδηγήθηκε και σε πλήρη κατάρρευση μαζί με το τείχος του Βερολίνου. Το δεύτερο βρίσκεται σε ένα κυκλώνα αμφισβήτησης για το αν και τι εκπροσωπεί. Για το ποια συμφέροντα υπηρετεί. Για το πως διαχειρίζεται ή και ιδιοποιείται την εξουσία. Οι εμφανώς αφυδατωμένοι γραφειοκρατικοί, χωρίς έμπνευση και όραμα, διαχειριστικοί μηχανισμοί που εκφράζονται στα διεθνή φόρουμ και ασκούν την πολιτική ως διαδικασία ρουτίνας «εξ επαγγέλματος», αποτελούν το καλύτερο πειστήριο της παρακμής. Και αυτό αφορά και την σοσιαλιστική διεθνή και τη διεθνή των συντηρητικών δυνάμεων.

Η κοινωνία της εικόνας των παντοδύναμων μέσων, των συναινέσεων, της προσωποποίησης της πολιτικής, στην εποχή της παρακμής της πολιτικής, συνυπάρχει με μια ξεπερασμένη κομματοκρατία στο πολιτικό σύστημα. Τα παραδοσιακά πολιτικά κόμματα ενσωματωμένα στην παλιά παγκόσμια τάξη φαίνονται απερίσκεπτα και ανιστόρητα βολεμένα στο ιστορικό διαχωριστικό δίπολο «δεξιά-αριστερά». Προσπαθούν πεισματικά να συντηρήσουν τις παραδοσιακές πελατειακές τους σχέσεις και τον προσανατολισμό τους στη διαχείριση των κρατικών υποθέσεων. Να αναπαράγουν τις «καθαρές» ταξικές τους αναφορές και με προκαθορισμένη τη διάταξη των κοινωνικών και πολιτικών τους συμμάχων. Να επαναπαύονται στην βεβαιότητα της απόλυτης και τελειωμένης γνώσης των πολιτικών-κοινωνικών συστημάτων, και να μεταθέτουν την ύπαρξη του εχθρού εντός των κομματικών τειχών. Να παραμένουν πεισματικά κλεισμένα στην εθνική τους αυτάρκεια και σε αντιστοιχία με τα οριοθετημένα κοινωνικά και ηθικά τους περιβάλλοντα. Ταυτόχρονα εξαντλούν τον «διεθνισμό» τους σε διακηρύξεις αλληλεγγύης προς τα «αδελφά» κόμματα, τους λαούς και τα έθνη. Αδυνατούν όχι μόνο να σχεδιάσουν, να προετοιμάσουν, να παρέμβουν

και να ελέγξουν τις εξελίξεις και τις τεράστιες ανατροπές που προκαλούν αυτές, αλλά και να τις παρακολουθήσουν και να προσαρμοστούν σ' αυτές. Αδυνατούν να βγουν από το περίβλημα της παραδοσιακής αντιπαράθεσης, όταν οι κοινωνικές, πολιτικές, οικονομικές αντιθέσεις μεταβάλλονται και αμβλύνονται, ενώ οι διαχωριστικές γραμμές μετατοπίζονται και εξασθενούν. Η αντίφαση ανάμεσα στο σημαίνον και στο σημαινόμενο, στη θεωρία και στην πράξη, στη διακήρυξη και στην εφαρμοσμένη πολιτική, είναι μια καθημερινή πραγματικότητα.

Όμως, ενώ μοιάζουν ολοένα και περισσότερο με απολιθώματα σε σχέση με τις νέες διαμορφώσεις ισχύος και την ραγδαία εγκαθίδρυση των νέων δεδομένων, εξακολουθούν να αποτελούν το θεμελιακό και αναντικατάστατο υποστυλωμα της κοινοβουλευτικής δημοκρατίας, τον βασικό φορέα νομής και διανομής των πάσης φύσεως εξουσιών.

Η κρίση και η αναξιοπιστία έρχεται ως φυσική συνέπεια. Σταθερά διευρυνόμενο είναι το ποσοστό των κοινωνικών δυνάμεων που προσχωρούν στο «κόμμα της αποχής». Σταθερά διευρυνόμενο, επίσης, είναι το ποσοστό των κοινωνικών ομάδων, ιδιαίτερα στις νεότερες ηλικίες, που αρνούνται να κατατάξουν τον εαυτό τους εντός της κλίμακας «αριστερά - δεξιά». Σταθερά διευρυνόμενο είναι το ποσοστό του πληθυσμού που αρνείται να αποδεχτεί μια υπερπολιτικοποίηση, η οποία υπαγορεύει την πολιτική του στάση και προτιμά να προσχωρεί στην ρεαλιστική θεώρηση του αποτελεσματικού προγράμματος και των εγγυήσεων για την οικονομική και κοινωνική του θέση.

Τα κόμματα ολοένα και περισσότερο μοιάζουν με στρατό χωρίς εχθρούς, με ταξικούς θήλακες χωρίς τάξεις, με πελατειακούς μηχανισμούς χωρίς πελάτες, καθώς υπάρχουν άλλοι κρατικοί και κοινωνικοί φορείς αρμόδιοι να επιληφθούν και τελικά να οργανώσουν το αυτονόητο.

Η απώλεια του «φανταστικού εχθρού» που ενοποιούσε τις δυνάμεις ένθεν και ένθεν και οριοθετούσε τη διαχωριστική γραμμή ανάμεσα στη Δεξιά και την Αριστερά, δημιουργεί συνθήκες πραγματικής ιστορικής σύγχυσης. Τι είναι τελικά «προοδευτικό» και τι «συντηρητικό» στην εποχή μας; Ο Μπρεζνιεφ, ο Γκορμπατσόφ ή ο Γέλτσιν; Η επικράτηση των αγώνων της εθνικής αυτοδιάθεσης των λαών ή η Σοβιετική Ένωσή τους; Είναι προοδευτική εξέλιξη ότι ξεγείρονται οι καταπιεσμένοι στον κρατικό ολοκληρωτισμό εθνικισμοί και διαλύουν μια αυτοκρατορία αναζητώντας μια «θέση στον παράδεισο της δύσης» που δεν τους προσφέρεται από πουθενά ή όχι; Ο δρόμος της επιβολής δια του τοπικού πολέμου της έννομης τάξης και της διεθνούς ηθικής ή η πράξη αντίστασης σ' αυτόν; Η πεισματική εμμονή στις θεσμοποιημένες αν και μερικές κατακτήσεις του εργατικού κινήματος, ή η τολμηρή αναθεώρησή τους για να συμπεριλάβουν τους εκτός των τειχών ανέργους, ξένους εργάτες, μερικά απασχολούμενους; Ο εθνικός προστατευτισμός στην παραγωγή ή η παράδοση στις υπερεθνικές διαδικασίες;

Οι θεωρούμενες ως αυτονόητες και καθαρές απαντήσεις και λύσεις που έφερε το 1989, δεν είναι πια τόσο αυτονόητες και καθαρές σήμερα.

Η πρώτη συνέπεια αυτής της ιστορικής σύγχυσης είναι η «κεντροποίηση» της πολιτικής και κοινωνικής ζωής. Είναι η λογική του ενδιάμεσου χώρου που διαρκώς διευρύνεται όσο μεγαλώνει η

αβεβαιότητα και θολώνει το πολιτικό και κοινωνικό τοπίο. Το πολιτικό και κοινωνικό «κέντρο» στόχος όλων των κομματικών στρατηγικών, εύρημα όλων των δημοσκοπήσεων, είναι ένα πολιτικό μέγεθος ελκυστικό, αλλά συνδέεται περισσότερο με την συγκυρία της κρίσης των πολιτικών υποκειμένων και λιγότερο με την κοινωνική πραγματικότητα και τον ορίζοντα των μεγάλων αλλαγών που συντελούνται.

Η δεύτερη συνέπεια της ιστορικής σύγχυσης είναι η αποδυνάμωση των διαχωριστικών γραμμών ανάμεσα στις συντηρητικές και προοδευτικές πολιτικές, ως απόρροια της ισοπέδωσης που φέρνουν οι παγκόσμιες εξελίξεις. Μια αποδυνάμωση που μεταφέρει τις αντιπαράθεσεις στο εσωτερικό των κομμάτων που βιώνουν την κρίση. Μετατοπίζει τις διαχωριστικές γραμμές και διαπερνά με οριζόντιο τρόπο όλα τα κόμματα κυρίως ως μορφή αντιπαράθεσης του παλιού με το νέο, του παραδοσιακού με το εκσυγχρονιστικό, του πελατειακού με το τεχνοκρατικό. Στην ουσία πρόκειται για εμφανή αδυναμία προσδιορισμού ολοκληρωμένης θεωρητικής και πολιτικής πρότασης για την ύπαρξη και τον προσανατολισμό των κομμάτων στις νέες συνθήκες μετά την εμφανή πια ιστορική χρεοκοπία των μέχρι τώρα πολιτικών προτύπων.

Από όλα αυτά γίνεται φανερό ότι η κρίση της πολιτικής και των πολιτικών σχηματισμών, δεν είναι κρίση που απορρέει από την έλλειψη διαχειριστικής πρότασης, οργανωτικών σχημάτων, αντιπροσωπευτικών διαδικασιών.

Είναι κρίση ιδεολογικής και πολιτικής ηγεμονίας στις ανάγκες που γεννά η νέα εποχή και ότι αυτό συνεπάγεται στις λέξεις, τα σύμβολα, τη φυσιογνωμία, τη στρατηγική, την πρακτική, τα οργανωτικά αποκρυσταλλώματα. Αφορά τη συνολική νομιμοποίηση και την αξιοπιστία των κομμάτων, ως κεντρικών θεσμικών αρμών της σύγχρονης Δημοκρατίας.

***το αδιέξοδο του νέο-φιλελευθερισμού
και η ήττα της ιστορικής Αριστεράς***

Ένας ιστορικός κύκλος κλείνει και φέρνει στο τέλος της την εποχή των «μακρών αφηγήσεων» για τα κόμματα και τις κοινωνικές δυνάμεις που οραματίζονται δρόμους χειραφέτησης, εμπνέουν λαούς και έθνη σε αγώνες αυτοδιάθεσης και εκπέμπουν μηνύματα με τεράστια απήχηση στον κοινό νοου. Για να μεταπέσουν, εδώ και αρκετό χρόνο, σε ένα τεχνοκρατικό μόρφωμα μιας απλής διαχείρισης πραγμάτων, εξουσιών και κρατικών υποθέσεων. Να εκφυλλιστούν σε αποϊδεολογικοποιημένους μηχανισμούς που βολεύονται στο εφικτό. Είναι το τέλος της εποχής που είχε αφετηρία την ανακάλυψη της Αμερικής και «χρυσό αιώνα» της την ευρωπαϊκή αναγέννηση. Μιας εποχής που κυριαρχήθηκε από την επανάσταση του Λόγου ο οποίος επιζητεί να οργανώσει ορθολογικά την κοινωνική ζωή. Το τέλος της εποχής του Διαφωτισμού και της Νεωτερικότητας, ή ακόμη καλύτερα του Διαφωτισμού μέσα στη Νεωτερικότητα, όπως θα έλεγαν οι σύγχρονοι φιλόσοφοι της μεταμοντέρνας κριτικής και σκέψης.

Σ' αυτή την επική εποχή της ανθρωπότητας ζήσαμε την εποποιία των δύο κυρίαρχων και διαχρονικών ιδεολογιών. Του φιλελευθερισμού και του σοσιαλισμού. Με οικουμενικό πρόταγμα αντιστοίχως τη φιλελεύθερη καπιταλιστική δημοκρατία και τη σοσιαλιστική κοινωνία, οι δύο αντίπαλες ιδεολογίες πορεύτηκαν μέσα από τις μεγάλες ιστορικές διαδρομές της νεωτερικότητας επιζητώντας τη δικαίωση και καταξίωση τους στην ιστορική πράξη. Η Αμερικανική Ανεξαρτησία, η Γαλλική Επανάσταση, η Οκτωβριανή Επανάσταση, υπήρξαν οι κορυφαίες στιγμές - αφετηρία για την πρακτική υλοποίηση των μεγάλων ιδεών και συμπύκνωσαν τη δυναμική και την οραματική τους πνοή. Η εξέλιξη των πραγμάτων και δικαίωσε και αποδοκίμασε τις ιδέες. Τις δικαίωσε γιατί δύσκολα μπορεί κανείς να διαγράψει τα μεγάλα προοδευτικά βήματα της ανθρωπότητας και τις αποδοκίμασε γιατί δύσκολα μπορεί κανείς να διαγράψει τις εκατόμβες των θυσιών και τις καταστροφές που τις συνόδεψαν για το ανθρωπινό γένος. Ατενίζοντας από μια ιστορική απόσταση τα γεγονότα και αναγνωρίζοντας στις πραγματικές του διαστάσεις τον καθολικό τεχνολογικό και βιομηχανικό μας πολιτισμό ως το τελικό αποτέλεσμα μιας ολόκληρης περιόδου μπορούμε να κάνουμε μια διπλή διαπίστωση : Και οι δύο ιδεολογίες όπως εμφανίστηκαν στην πράξη οδήγησαν ουσιαστικά στην ισοπέδωση και πραγματοποίηση του ανθρώπου, είτε με τη μορφή του «μοναχικού ιδιώτη», είτε με τη μορφή του «κράτους αφέντη». Όμως, εκ παραλλήλου, το παιγνίδι το οδήγησε η διαρκής επικράτηση σε παγκόσμια κλίμακα της μιας ιδεολογίας, του φιλελευθερισμού και του καπιταλιστικού τρόπου παραγωγής, που σε τελευταία ανάλυση έχει την κεντρική ευθύνη αυτής της εξέλιξης. Ο φιλελευθερισμός τους πρώτους αιώνες της εποχής της Νεωτερικότητας υπήρξε η προοδευτική ιδεολογία, αυτή που κινητοποίησε τις διαμορφούμενες αστικές τάξεις και τους φτωχούς αγρότες εναντίον της φεουδαρχίας, του μεσαιωνικού κράτους, που εκφράζει τη βαθειά

συντήρηση. Με την ολοκλήρωση των αστικών επαναστάσεων γίνεται κατεστημένη δομή. Η πλήρης ταύτιση με την καπιταλιστική ανάπτυξη και ιδεολογία του μετατρέπει σταδιακά σε συντηρητική ιδεολογία. Ο σοσιαλισμός ως η ιδεολογία της ανθρώπινης απελευθέρωσης από την εμπορευματική αλλοτρίωση, τις σχέσεις εκμετάλλευσης και καταπίεσης των νέων παραγωγικών τάξεων που αναδύονται από τη βιομηχανική επανάσταση, έρχεται να εκφράσει και να ταυτιστεί με το προοδευτικό μέλλον της ανθρωπότητας. Είναι πολύ σημαντικό για τους σοσιαλιστές να κατανοήσουμε βαθιά ότι τα 80 χρόνια από τον Οκτώβριο του 1917, είναι μια ελάχιστη στιγμή στην ανθρώπινη ιστορία για να απολογηθούν για την κομμουνιστική διαστρέβλωση και κατάρρευση. Να θυμόμαστε πόσο συνεχής και διαχρονικός είναι ο αγώνας της ανθρωπότητας εναντίον της ανισότητας και της αδικίας και να αντιληφθούμε πόσο σταθερά είναι εκείνα τα προβλήματα που γέννησαν τη σοσιαλιστική ιδέα 200 και πλέον χρόνια πριν. Η αυτοπραγμάτωση, η ελευθερία και η αξιοπρέπεια του ανθρώπου, μέσα σε μια κοινωνική οργάνωση όπου κυριαρχείται από ισότητα και δικαιοσύνη, είναι ένα καθολικό πρόταγμα που κυριολεκτικά ταυτίζεται με την αντίληψη της Προόδου και ηθικά νομιμοποιείται και θεμελιώνεται στην ιστορική διαδρομή. Η εναγώνια προσπάθεια των νέο-φιλελεύθερων να ταυτίσουν ιστορικά και ιδεολογικά το φασισμό και τον κομμουνισμό αφού προηγουμένως απεκδυθούν πάσης ευθύνης ως φορείς της φιλελεύθερης ιδεολογίας για την εκκόλαψη του «αυγού του φιδιού», δεν αντέχει σε ιστορική κριτική. Αυτό δεν σημαίνει, βεβαίως, ότι οι σοσιαλιστές θα μπορούσαν να υιοθετήσουν την κομμουνιστική εκδοχή η οποία ιστορικά έλαβε οριστικό τέλος, αλλά να την υπερβούν μέσα από τη διαμόρφωση μιας βαθιάς ιστορικής κριτικής συνείδησης και να επαναθεμελιώσουν το καθολικό τους πρόταγμα.

Στην επική εποχή της ανθρωπότητας δεν ταιριάζει ούτε η νοσταλγία, ούτε η θρηνολογία. Χρειάζεται μόνο ιστορική αυτογνωσία. Ο αιώνας μας κυριαρχήθηκε σε δύο διαφορετικές περιόδους στο πεδίο της εφαρμοσμένης πολιτικής από δύο μεγάλες ιδεολογίες που υπήρξαν ασφαλώς παράγωγα, οι ακραίες εκδοχές του φιλελευθερισμού και του σοσιαλισμού. Δύο ιδεολογίες που γεννήθηκαν, βλάστησαν και πέθαναν οριστικά. Ο φασισμός και ο κομμουνισμός.

Ο φασισμός έχασε το δεύτερο παγκόσμιο πόλεμο. Ο κομμουνισμός έχασε τον Ψυχρό Πόλεμο.

Ο φασισμός με εκκίνηση την ατομική ελευθερία και την νομιμοποίηση της επιβολής της βίας πάνω στον άλλο, μέσα από τη θεοποίηση της ανθρώπινης, της φυλετικής διαφοράς και καταγωγής, ταυτίζεται με το κράτος του νόμου και της τάξης. Ένα κράτος που μετατρέπει σε υποχείριο της έννομης βίας τον άνθρωπο και ευτελίζει τη ζωή του, αστυνομεύοντας και τη σκέψη και την κοινωνική του ελευθερία. Ένα κράτος που στον κολοφωνα του ηθικοποιεί ακόμη και τη γενοκτονία.

Η προσπάθεια αναβίωσης της φασιστικής ιδεολογίας που βρίσκει έρμα σε κοινωνικά ρεύματα άρνησης και μηδενισμού, άκριτου τοπικισμού, νέο-ρατσισμού και ξενοφοβίας δεν μπορεί προοπτικά να κυριαρχήσει. Χωρίς σε καμιά περίπτωση να υποτιμηθούν οι τραγικές συνέπειες έστω και της μερικής και αποσπασματικής δράσης νέο-φασιστικών δυνάμεων

που αναπτύσσονται στο κοινωνικό περιθώριο των ανεπτυγμένων χωρών, η νέο-φιλελεύθερη ιδεολογία μπορεί και βρίσκει νέους δρόμους υποταγής και ενσωμάτωσης των πολιτών. Αρκείται στην οικονομική νέα τάξη και τον κοινωνικό ολοκληρωτισμό της, δεν έχει ανάγκη πια την πολιτική της επιβολή δια του κράτους τουλάχιστο στο βαθμό που την υιοθετούσε παλιότερα. Αρκείται στον «επιεική καπιταλισμό».

Ο κομμουνισμός με εκκίνηση τη συλλογική ελευθερία και ισότητα και τη θεοποίηση της δικτατορίας της τάξης και κατ' επέκταση του κόμματος που ταυτίζεται με αυτή και το κράτος, ισοπεδώνει κάθε ατομικότητα, κάθε διαφορά. Μετατρέπει τον άνθρωπο σε εξάρτημα ενός «παραγωγικού συστήματος». Πάντοτε, όμως, αμυνόμενος στην ιμπεριαλιστική επεκτατικότητα και κουβαλώντας μαζί του τη μειονεξία ότι ξεκίνησε σε καθυστερημένες χώρες ή προσαρτήθηκε σ' αυτές μέσα από διαδικασίες ανατροπής του συσχετισμού των δυνάμεων και εξαγωγής της επανάστασης.

Πολύ πριν το 1989 που σήμανε τον οριστικό θάνατο του κοινωνικού συστήματος του «κρατικού σοσιαλισμού», ο κομμουνισμός είτε μέσα από τον «μαρξισμό-λενινισμό» είτε μέσα από τον «κρατικομονοπωλιακό καπιταλισμό» και τη θεωρία των σταδίων, είχε ήδη χάσει κάθε ιδεολογική ηγεμονία. Τον συντηρούσε απλώς στη ζωή ένα ακόμη υπάρχον κρατικό μόρφωμα.

Ο δυτικός μαρξισμός με αφετηρία όχι μόνο τη σοσιαλδημοκρατική εκδοχή της σοσιαλιστικής ιδεολογίας που ήδη είχε διανύσει ένα εντελώς διαφορετικό δρόμο, αλλά και τα γεγονότα της Ουγγαρίας το '56 και της Πράγας το '68, διαμόρφωσε στάση ριζοσπαστικής κριτικής στον εφαρμοσμένο κομμουνισμό. Με επίκεντρο τη Δημοκρατία και την κριτική στο κράτος καταστολής των ελευθεριών και των δικαιωμάτων στο σοβιετικό μοντέλο αναπτύχθηκε η ευρωκομμουνιστική τάση ανανέωσης των Κομμουνιστικών Κομμάτων της Δύσης. Για πρώτη φορά διαμορφώνει εναλλακτική στρατηγική εξουσίας μέσα από κοινωνικές και πολιτικές συμμαχίες που ξεπερνούσαν τις παραδοσιακές μονομανίες. Ακόμη πιο προχωρημένη και ριζοσπαστική η νέο-μαρξιστική θεωρία της πρωταρχικής συσσώρευσης και της εξάρτησης, ερμηνεύει, με όρους παγκόσμιας οικονομίας και ενσωμάτωσης του «κρατικού σοσιαλισμού» στο καπιταλιστικό σύστημα, την πορεία του στρατοπέδου της ΕΣΣΔ, χωρίς να κρύβει τη γοητεία της για πειράματα όπως η Πολιτιστική Επανάσταση του Μάο. Και για τις δύο τάσεις του δυτικού μαρξισμού η σοσιαλδημοκρατία δεν αποτελεί παρά το μοχλό ενσωμάτωσης του εργατικού κινήματος στη νέο-καπιταλιστική λογική.

Η σοσιαλδημοκρατία απαλλαγμένη νωρίς-νωρίς από κάθε ένοχη σχέση και πλήρως ενσωματωμένη στη μεταρρυθμιστική λογική και την αποδοχή των κανόνων της φιλελεύθερης αστικής δημοκρατίας, ακολούθησε ένα διαφορετικό δρόμο. Μέσα στην καρδιά του ψυχρού πολέμου και εκμεταλλευόμενη τη διπολική αναμέτρηση, απαίτησε και κατάφερε να κερδίσει για το εργατικό κίνημα της δύσης τον σοσιαλδημοκρατικό ή κεϋνσιανό συμβιβασμό σε διάφορες παραλλαγές. Η πρώτη με επίκεντρο την απρόσκοπτη καπιταλιστική ανάπτυξη και τον κοινωνικό εκσυγχρονισμό μας έδωσε την γερμανική της εκδοχή. Η

δεύτερη με επίκεντρο τη δημοκρατία ως πεδίου - κοινωνικών συγκρούσεων και συμβιβασμών μας έδωσε την σκανδιναβική της εκδοχή. Η τρίτη με επίκεντρο την ιδιοκτησία μέσω κρατικού ελέγχου μας έδωσε τη βρετανική ή γαλλική της εκδοχή. Μέσα από τη γέννηση και ανάπτυξη του κοινωνικού κράτους και την κατοχύρωση της μικτής οικονομίας, εν τέλει η σοσιαλδημοκρατία διαμόρφωσε ένα οικονομικό και κοινωνικό μοντέλο που ταυτίστηκε με την ευρωπαϊκή πρόοδο. Ανάδειξε ανθεκτικές δομές και ένα μοντέλο κοινωνικής οργάνωσης που δημιούργησε συνθήκες ευημερίας για μεγάλο χρονικό διάστημα πριν η Ευρώπη εγκλωβιστεί και ενσωματωθεί στις διαδικασίες της νέας οικονομικής κρίσης, του πληθωρισμού της ύφεσης και της δομικής ανεργίας. Βεβαίως, πάντοτε οι μεταλλαγές αυτές, θετικές ή αρνητικές συντελούνται στα πλαίσια ενός κρατισμού, με την έννοια των μεταρρυθμίσεων αποκλειστικά μέσω του κοινωνικού κράτους, ενός παραγωγισμού, με την έννοια της ταύτισης της προόδου με την άμετρη και ανεξέλεγκτη αύξηση της παραγωγής, ενός βιομηχανισμού, με την έννοια της κυρίαρχης δομής της οικονομίας που θέλει να έχει ανταγωνιστικές δυνατότητες. Και αν το σοβιετικό πρότυπο κατέρρευσε ιδεολογικά πολλά χρόνια πριν από το 1989, ουσιαστικά από το τέλος της δεκαετίας του '60, το σοσιαλδημοκρατικό πρότυπο αμφισβητήθηκε ριζικά με την κρίση της δεκαετίας του '80 και την ανάπτυξη της ευρωπαϊκής ιδέας και μετεξέλιξης της ΕΟΚ. Η αμφισβήτηση αυτή ήρθε μαζί με την κρίση της κοινωνίας πλήρους απασχόλησης, του επιπέδου διαβίωσης και του κοινωνικού κράτους.

Και το ερώτημα που απομένει είναι τι ακριβώς συνέβη το 1989. Απλώς κατέρρευσε ο κομμουνισμός και άνοιξε ο δρόμος για να μπει και η Ανατολή στην εποχή της Νεωτερικότητας που ζει για αιώνες η Δύση; Η εκδοχή αυτή τις μέρες της κατάρρευσης φαινόταν βολική και αυτονόητη. «Εμπρός να εκπολιτίσουμε, να δημοκρατικοποιήσουμε, να εξανθρωπίσουμε και να ταΐσουμε την καθυστερημένη Ανατολή. Ποιος σοσιαλισμός; Αυτός πέθανε οριστικά». Να μια έκφραση που ρίζωσε στο απλοϊκό και αμήχανο πνεύμα της εποχής αυτής.

Κάπως έτσι ήταν τα πράγματα όταν αναζητώντας τις νέες ιδεολογικές διαχωριστικές γραμμές για την υπέρβαση της κρίσης ένα διαρκώς διευρυνόμενο μέρος των συντηρητικών δυνάμεων θέλησε να ταυτιστεί με τον ιδεολογικό νικητή του 1989, δηλαδή το νέο - φιλελεύθερο πρότυπο και τις ανεξέλεγκτες δυνάμεις της αγοράς. Ένα πρότυπο που ιππεύει ακόμη βολικά στην εποχή μας. Διαθέτει καθολικό και παγκόσμιο χαρακτήρα. Διέπεται από τη φιλοσοφία του καθαρού ανταγωνισμού. Ανατρέπει κάθε εμπόδιο που προβάλλεται στην απελευθέρωση της κίνησης του κεφαλαίου και της πολυεθνικής του συγκρότησης. Ζητά να αναπτυχθούν οι διαδικασίες παγκοσμιοποίησης και να υπάρξει αδιατάρακτη, αρμονική και απόλυτη κυριαρχία των δυνάμεων της αγοράς, του πλήρους και ελεύθερου από κρατικές και άλλες στρεβλώσεις ανταγωνισμού. Η ιδιωτικοποίηση, το λιγότερο κράτος, η κοινωνία χωρίς ή με ελάχιστους φόρους, η ουσιαστική κατάργηση του κοινωνικού κράτους και η ανάληψη όλων των ευθυνών από την κοινωνία μέσω της αγοράς, είναι ένα «συνεπές» πλαίσιο ιδεολογικών και πολιτικών αρχών που διεκδικεί τα ένημα της παγκόσμιας

νομιμοποίησης και κυριαρχίας. Ουσιαστικά επιδιώκει την απόλυτη προσαρμογή και υποταγή στις κυρίαρχες νομοτέλειες.

Η «νέα» απελευθερωτική ιδεολογία προσπάθησε να ταυτίσει την εναλλακτική πρόταση με την «αριστερή» καθαρότητα του «κρατικού σοσιαλισμού». Προσπάθησε να αναζητήσει, όπως είναι φυσικό, τον εχθρό στα συντρίμια του, και να επιβάλλει την πολιτική διεκπεραίωση των οικονομικών νομοτελειών. Εδώ βρίσκει έδαφος η ελκυστική πριν από λίγο καιρό αλλά σχεδόν ξεχασμένη θεωρία των «νέων φιλοσόφων» περί του οριστικού τέλους της πολιτικής, της ιστορίας, του πολιτισμού. Ο Φουκουγιάμα, ο γεμάτος αλαζονική έπαρση προφήτης επί των ερειπίων του τείχους του Βερολίνου, προφητεύει το οριστικό τέλος της ιστορίας με την καθολική επικράτηση της «φιλελεύθερης δημοκρατίας».

Βεβαίως το 1989, ο θρίαμβος αυτών των ιδεών φαινόταν ανέξοδος. Μπορούσε να επιστρατεύσει την ιδεολογική επιστροφή στον κλασσικό φιλελευθερισμό ως αξιακό πλαίσιο του αγώνα του ανθρώπου για την πραγμάτωση της απόλυτης ελευθερίας και άρα της ατομικής του απελευθέρωσης από κάθε ζυγό και στρέβλωση που επέφερε η πολιτική των αντιπαραθέσεων ανάμεσα σε κρατικά συστήματα για τόσες δεκαετίες. Και ασφαλώς να παραγνωρίσει το γεγονός ότι η ταύτιση της ισότητας με τον απόλυτο ανταγωνισμό και της ελευθερίας με την ιδιωτική πρωτοβουλία απέναντι και ενάντια στο κράτος, πολύ λίγη σχέση έχουν ή, πολύ καλύτερα, έρχονται σε κατάφορη αντίθεση με τον κλασσικό φιλελευθερισμό της παλιότερης εποχής. Έναν προοδευτικό φιλελευθερισμό ο οποίος στα πρώτα του βήματα και για αιώνες διέθετε ένα ευρύτερο αξιακό πλαίσιο ισότητας και ελευθερίας. Πλαίσιο που προσδιόριζε την οργανική ενότητα του ηθικοπολιτικού και του οικονομικού στοιχείου.

Ωστόσο δεν άρκεσαν παρά ελάχιστα χρόνια για να χάσει ο νέο-φιλελευθερισμός την αυτοπεποίθηση και την ευφορία του. Η πράξη αποδεικνύει ότι όλα αυτά δεν συντηρούν την ελπίδα μιας δικαιότερης κοινωνικής οργάνωσης, μιας ουσιαστικής φιλελεύθερης δημοκρατίας. Η αποδοχή και παγκόσμια επικράτηση των κανόνων της αγοράς που θεωρήθηκε, όχι άδικα, η μεγάλη νίκη, δεν μπορεί να αποκρύψει την πλήρη κατάρρευση των άλλων νομοτελειών που τη συνοδεύουν. Του νόμου του φυσικού μισθού, που από μόνος του επιτρέπει στον εργαζόμενο να συντηρείται και να δαιωνίζεται. Τις δυνατότητες της ελεύθερης αγοράς να διασφαλίσει την πλήρη απασχόληση και να απορροφήσει όλα τα προσφερόμενα αγαθά. Της αποτελεσματικότητας στη ρύθμιση της διεθνούς οικονομικής σταθερότητας και την επίτευξη μακροοικονομικής ισορροπίας. Αντ' αυτού, οδηγούμαστε σε μια άνευ προηγουμένου κοινωνική πόλωση, σε διεθνή αστάθεια και ανισορροπία, σε αυξανόμενη απόσταση ανάμεσα σε αναπτυσσόμενες, αναπτυσσόμενες και υπανάπτυκτες χώρες, σε τεράστια, μαζική και παγκόσμια ανεργία που έρχεται ως μάστιγα και στις ίδιες τις καπιταλιστικές μητροπόλεις. Και επί πλέον, η απεμπόληση κάθε ιδέας εθνικού σχεδιασμού της αγοράς έρχεται σε κατ' ευθεία αντιπαράθεση με την αναγκαστική από τα

πράγματα ιδέα να σχεδιάσουμε ευρύτερες υπερεθνικές αγορές για να διασφαλίσουμε τους όρους της ανταγωνιστικότητας.

Απέναντι στο καθολικό νέο-φιλελεύθερο πρότυπο, που διαθέτει ισχυρή υλική βάση για την κυριαρχία του, για να θυμηθούμε χωρίς ενοχές και λίγο τους κλασσικούς του μαρξισμού, η ιστορική αριστερά αμύνεται και απολογείται.

Αμύνεται και απολογείται για την οριστική χρεοκοπία των τριτοδιεθνιστικών κομματικών προτύπων και το απωθητικό πρόσωπο του «κρατικού σοσιαλισμού». Αμύνεται και απολογείται γιατί δεν διαμόρφωσε αντίστοιχο καθολικό πρότυπο και αντιμετωπίζει αποσπασματικά τη νέο-φιλελεύθερη πρόταση. Αμύνεται και απολογείται γιατί φάνηκε να αρνείται την πραγματικότητα του ανταγωνισμού και της παγκοσμιοποίησης και να εμμένει πεισματικά σε πολιτικές προστατευτισμού σε σχέση με την εθνική επάρκεια και τις παραδοσιακές κατακτήσεις των εργαζομένων.

Αμύνεται και απολογείται γιατί επιχειρεί να σταθεί σε χαρακώματα αναμετρήσεων για διαφαινόμενες «χαμένες υποθέσεις», όπως είναι το σοσιαλδημοκρατικό συμβόλαιο που οδήγησε στο μεταπολεμικό κράτος ευημερίας.

Αμύνεται και απολογείται γιατί έμεινε ημιτελής και χωρίς ιστορική συνέχεια η ριζοσπαστική κριτική που ξεκίνησε τη δεκαετία του '60 για τα καθεστώτα εκείνα που σήμερα οι λαοί τους αναζητούν στον δυτικό παράδεισο τη χαμένη τους ταυτότητα. Γιατί ο υποταγμένος προλετάριος στο πανίσχυρο κράτος - κόμμα ζήλωσε τη δόξα του «ελεύθερου ιδιώτη». Ωστόσο η Αριστερά είτε με τη θετική δημιουργική μορφή της μέσα στον «καπιταλιστικό χώρο», είτε ως εξ αντανάκλασής «αντίπαλο δέος» της άλλης πλευράς, ταυτίστηκε με τις κοινωνικές διεκδικήσεις και κατακτήσεις των δυτικών δημοκρατιών. Επέφερε ιστορικές αλλαγές στον καπιταλισμό. Διαμόρφωσε ουσιαστικά τους όρους του σοσιαλδημοκρατικού προτύπου που κυριάρχησε στην μεταπολεμική Ευρώπη. Η άρρηκτη ζεύξη σοσιαλισμού και δημοκρατίας, η κρατική οργάνωση της κοινωνικής αλληλεγγύης, η εμβρυώδης έστω κατάκτηση της οικονομικής Δημοκρατίας που μετέφερε το κέντρο των εξελίξεων από τον πυρήνα της ιδιωτικής επιχείρησης στο εθνικό και περιφερειακό επίπεδο, η θεσμοθέτηση των διαδικασιών του κοινωνικού συμβολαίου, είναι σημαντικές όψεις αυτών των κατακτήσεων.

Πρέπει χωρίς φόβο και πάθος, πηγαίνοντας ως το τέρμα την ιστορική κριτική, να ομολογήσουμε ότι, ούτε η αγορά καταργήθηκε, ούτε το κράτος διαχύθηκε στην κοινωνία, ούτε η κοινωνική ιδιοκτησία των μέσων παραγωγής συντελέστηκε. Είτε προωθώντας την δικαιότερη κατανομή του εισοδήματος και του πλούτου με τη μορφή της δυτικής σοσιαλδημοκρατίας, είτε διευθύνοντας το μοντέλο κρατικής συσσώρευσης με τη μορφή του «κρατικού σοσιαλισμού», είτε προβάλλοντας απελευθερωτικά, εθνικιστικά, θρησκευτικά χαρακτηριστικά με τη μορφή των περιφερειακών «τριτοκοσμικών πειραμάτων», η ιστορική Αριστερά κινήθηκε κυριολεκτικά μέσα στα δεδομένα πλαίσια της καπιταλιστικής ανάπτυξης. Δανείστηκε την

ιδεολογία της. Δεν αμφισβήτησε τον «παραγωγισμό» και τον «οικονομισμό» της. Δεν πάτησε έξω από τις εξουσιαστικές της δομές. Έζησε βήμα προς βήμα την διάψευση των βασικών της ελπίδων και προσδοκιών όπως τη δυνατότητα του εθνικού δρόμου για το σοσιαλισμό, την αυτάρκεια του κλειστού οικονομικού και κοινωνικού συστήματος ανάπτυξης βασισμένου αποκλειστικά στο κράτος. Έζησε τους παγκόσμιους εμπορικούς δρόμους να γκρεμίζουν τα τείχη και να ενοποιούν την αγορά ενσωματώνοντας κάθε διαφορετικότητα, κάθε αντίπαλη τάξη. Για να φτάσει σε μια πραγματική ιστορική αντιστροφή. Ήταν η Αριστερά στις αρχές του αιώνα ο θιασώτης του διεθνισμού και της παγκόσμιας ανάπτυξης των παραγωγικών δυνάμεων που θα επέφερε την παγκόσμια επανάσταση και ήταν η Δεξιά ο θιασώτης του συντηρητικού εθνικισμού που ανέδειξε τους μεγάλους ολοκληρωτισμούς. Και φθάσαμε να ζούμε σήμερα οι νέο-φιλελεύθεροι να θέλουν και να επιδιώκουν την παγκοσμιοποίηση και οι σοσιαλιστές να αμύνονται στα εθνικά και κοινωνικά τους χαρακώματα. Κάπως έτσι, κλείνει ο παράλογος αυτός ιστορικός κύκλος.

Και τώρα; «Τι πρέπει να κάνουμε», για να επαναλάβουμε την ιστορική απορία του Λένιν

Το ταξίδι των ιδεολογιών στο χρόνο συνεχίζεται παραμερίζοντας τον Φουκουγιάμα και τις παράδοξες και απλοϊκές του μονομανίες. Ταξίδι, όμως, στις νέες θάλασσες μιας άλλης εποχής. Άλλη Εποχή στη δίνη της χιλιετίας με τον Φιλελευθερισμό και το Σοσιαλισμό να εξακολουθούν να υπάρχουν, να συνυπάρχουν, να συγκρούονται, να πορεύονται μαζί με την Ιστορία. Μπορεί η εποχή των «μακρών αφηγήσεων» να έλαβε τέλος. Όχι, όμως, και η εποχή των ιδεολογιών, των οραμάτων, του ζωποποιού Λόγου που θέλει να οργανώσει δίκαια και ορθολογικά την κοινωνική ζωή. Της πολιτικής που θέλει να αναγεννηθεί. Άρχισε, ήδη, η νέα εναγώνια προσπάθεια να προβλέψουμε το μέλλον. Οι φιλόσοφοι, οι επιστήμονες, οι ψυχολόγοι, οι τεχνοκράτες, οι πολιτικοί γράφουν, διαγράφουν, περιγράφουν, όχι, όμως, με την ίδια βεβαιότητα, με την ίδια στερεότητα, με την ίδια τελεολογική σιγουριά. Που βρίσκεται η νέα ιστορική σύνθεση του ατομικού με το συλλογικό, της Δημοκρατίας και του Καπιταλισμού, του κράτους και της αγοράς, των υπερεθνικών με τις εθνικές δομές; Υπάρχει ακόμη στην εποχή της παγκοσμιοποίησης, της ύστερης τεχνολογικής επανάστασης, της διαπλοκής και της αποκάλυψης των συμφερόντων, χώρος για να αναπτυχθεί μια κριτική συνείδηση από την κοινωνία και να διανυθεί από το ανθρώπινο γένος δρόμος χειραφέτησης;

Η σοσιαλιστική απάντηση στο ερώτημα είναι ακόμη άδηλη και αδιαμόρφωτη, είναι όμως περισσότερο από ποτέ επίκαιρη φθάνει να είναι σύγχρονη και απαλλαγμένη από το καταθλιπτικό βάρος που της κληρονόμησε η ιστορική Αριστερά μέσα στις ατέρμονες περιπλανήσεις της. Καιρός, λοιπόν, είναι με όλες τις επιφυλάξεις που πρέπει, μια Άλλη Αριστερά, σύγχρονη και επίκαιρη, να συλλάβει, να προδιαγράψει, σταδιακά να οικοδομήσει την Άλλη Εποχή της Προόδου.

Για να συμβεί, όμως, αυτό πρέπει η επίγνωση και η αυτοσυνείδηση να οδηγηθεί στα ακραία της όρια. Να περάσει από τον «Κόσμο τον Μέγα»

στον «Κόσμο τον Μικρό», στο χώρο του Καθημερινού και στην Εποχή της Αποκάλυψης και της Αβεβαιότητας που τον συνοδεύει.

η αλλοτρίωση του Καθημερινού

Κάναμε τη ζωή μας «κομμάτια και θρύψαλα». Μοιάζει να είναι τίτλος λογοτεχνικού ή κινηματογραφικού έργου. Και, όμως, απεικονίζει πιστά την κοινωνική πραγματικότητα ενός κόσμου που είναι στέρεα δομημένος στην επιφάνεια, ενώ στο εσωτερικό του παρακμάζει και φθίνει.

Ο όψιμος καπιταλισμός εισάγει με ρυθμούς καταγιγιστικούς το μονοδιάστατο, εξειδικευμένο και απρόσωπο άνθρωπο, τον «άνθρωπο-μηχανή». Αυτόν που αποσπάται από το περιβάλλον του, από τη φύση μέσα στην οποία γεννήθηκε, από το προϊόν της εργασίας του, από την ίδια του την ψυχή. Αυτόν που μεταλλάσσεται σε «ιδιώτη».

Η αγορά, ο ελεύθερος ανταγωνισμός, η εμπορευματοποίηση των πάντων, η ισοπέδωση κάθε χρήσιμης αξίας, η υποταγή σε ένα δεδομένο καταναλωτικό πρότυπο, τείνουν να αποτελέσουν και αποτελούν ήδη, παγκόσμια κληρονομιά. Η «αμερικανοποίηση» της πολιτικής και κοινωνικής ζωής γίνεται το πανίσχυρο πρότυπο που κυριαρχεί σε κάθε γωνιά της γης.

Η αλλοτρίωση του καθημερινού απλώνεται σε κάθε πτυχή της κοινωνικής μας ζωής. Όλα κοστολογούνται, όλα έχουν τιμή, όλα έχουν ανταλλακτική αξία. Τα αγαθά, η πνευματική εργασία, το πολιτιστικό έργο, ή ίδια η κοινωνική σχέση, τα αισθήματα, οι ιδέες, οι αξίες.

Η ιδεολογία του «παραγωγισμού», που θέλει την οικονομία να αποσπάται από την κοινωνία και την πολιτική, βρίσκεται στο απόγειο της. Ένα ολόκληρο σύστημα αξιών εδραιώνεται πάνω στη κυριαρχία, τον καταναγκασμό, το μιμητισμό, τον ατομικισμό, τη φυγή, την «ηλεκτρονική μοναξιά» του οικιακού ή εργασιακού καταφυγίου. Συντρίβει κάθε παραδοσιακή μορφή συλλογικής οργάνωσης. Ο «ελεύθερος ιδιώτης» υποταγμένος στην πανίσχυρη συγκέντρωση της οικονομικής δύναμης, με αντάλλαγμα ένα ανεκτό επίπεδο διαβίωσης - που κι αυτό τίθεται σήμερα σε αμφισβήτηση στις ανεπτυγμένες χώρες- απαλλοτριώνει το δικαίωμα του αυτοκαθορισμού του.

Υψώνονται γύρω μας τα τείχη της αποξένωσης. Ο κατακερματισμός του χρόνου, των συνηθειών, της ίδιας της καθημερινότητας σε μικρούς ασήμαντους ιδιωτικούς χώρους, γίνονται πραγματικά καταφύγια, όπου ο «ιδιώτης» έχει την ψευδαίσθηση ότι ασκεί τη δική του εξουσία, τη δική του «δύναμη» κυριαρχίας. Και όταν η υποταγή του πολίτη γίνεται αδύνατη, η καταναλωτική κοινωνία ανοίγει ένα παράθυρο στη φυγή, στην περιθωριοποίηση, δίνει το δικαίωμα συμμετοχής στο γκέτο. Τα αισθήματα του ρατσισμού, της ξενοφοβίας, η πύλη των «τεχνητών παραδείσων», η κοινωνία της ανοχής και της υποκρισίας, δεν αποτελούν μόνο φυσικές συνέπειες ενός τύπου ανάπτυξης που εδραιώθηκε και κυριάρχησε. Είναι ουσιαστικά απόρροια της ίδιας της αλλοτρίωσης του καθημερινού.

Η απόσπαση του οικονομικού από το πολιτικό, η επιβολή του ιδιωτικού στο πολιτικό και το κοινωνικό, που βρίσκεται στην ίδια την ουσία της παγκοσμιοποίησης, δημιουργεί αλυσιδωτές συνέπειες σε όλες τις εκφάνσεις της κοινωνικής ζωής. Αμφισβητεί το καθολικό μεταπολεμικό

αναπτυξιακό πρότυπο. Υπονομεύει το Κράτος Ευημερίας. Αποδιαρθρώνει και κατακερματίζει τον κοινωνικό ιστό. Απορρυθμίζει τις εργασιακές και κοινωνικές σχέσεις. Θέτει σε κρίση την αντιπροσωπευτική, πολυκομματική, κοινοβουλευτική δημοκρατία και τους παραδοσιακούς της θεσμούς. Αναδεικνύει νέα ιδεολογικά και κοινωνικά προτάγματα που ανατρέπουν κυριολεκτικά τον κατεστημένο και ασφαλή στοχασμό και την προοπτική των παραδοσιακών πια ιδεολογιών του αιώνα που φεύγει. Οι κοινωνικές και οικονομικές ανισότητες διευρύνονται. Το κοινωνικό πλεόνασμα και ο παγκόσμιος πλούτος κατανέμεται άνισα. Το χάσμα ανάμεσα στις ανεπτυγμένες και τις υπανάπτυκτες χώρες παίρνει πελώριες διαστάσεις. Ο Πόλεμος, η Οικολογική Καταστροφή, η Πείνα, η αβίωτη Πόλη, η Κοινωνία του Περιθωρίου, είναι όψεις της ίδιας «ανάπτυξης». Ο κόσμος της βαρβαρότητας, του απανθρωπισμού της εργασίας, είναι το πραγματικό πρόσωπο και η προοπτική της «κοινωνίας της ευημερίας», του σύγχρονου τεχνολογικού θαύματος, της αποθέωσης του οικονομικού ορθολογισμού, της παγκόσμιας επικοινωνίας αλλά και της ισοπέδωσης των αξιών. Η νέο-φιλελεύθερη ουτοπία αποκαλύπτει το αληθινό της πρόσωπο.

Συνηθίσαμε να αναφερόμαστε και να επαναλαμβάνουμε μονότονα την απαισιόδοξη προοπτική της «κοινωνίας των 2/3» εννοώντας προφανώς τη δυτική κοινωνία. Την προοπτική να μείνει έξω από την κοινωνική οργάνωση ένας ολόκληρος κόσμος, ο κόσμος του περιθωρίου και του κοινωνικού αποκλεισμού. Μια οργάνωση που θεσμοποιημένα διασφαλίζει ανεκτούς όρους διαβίωσης και πρόσβασης στα αγαθά του πολιτισμού μόνο για τα 2/3 του πληθυσμού. Και ξεχνάμε, αγνοούμε επιδεικτικά βολεμένοι στη δική μας αυτάρκεια, τον «πλανήτη του 3/4». Την υπανάπτυξη που ζει πάνω από το 75% του παγκόσμιου πληθυσμού. Την εξαθλίωση, την τραγική μοίρα των αδυνάτων. Των αποκλεισμένων από στοιχειώδη καταναλωτικά αγαθά από υποτυπώδη κοινωνική προστασία. Των θυμάτων των περιφερειακών πολέμων. Των εργαζομένων σε πρωτόγονες συνθήκες για να συσσωρεύουν κέρδη και πλούτο για να τον οικειοποιηθούν ξένα συμφέροντα και τοπικοί μεταπράτες. Αυτών που, σε πείσμα του παγκόσμιου πλούτου ο οποίος αυξάνεται ραγδαία, βρίσκονται υποχείρια του υποσιτισμού, της αρρώστιας, της περιβαλλοντικής και οικολογικής καταστροφής. Για να φτάσουμε στο ακραίο όριο συνήθισε πια το μάτι μας στην εικόνα σε χώρες του παλιού «τρίτου κόσμου», που θέλει εκατομμύρια μικρών παιδιών να ζουν σε υποδουλωτικές συνθήκες εργασίας ή στην πορνεία, όταν δεν δολοφονούνται μαζικά στους δρόμους σαν ανεπιθύμητη αλητεία. Το όνειδος της σύγχρονης ανθρωπότητας δεν βρίσκεται πολύ μακριά από το οικιακό μας καταφύγιο. Εισβάλλει σ' αυτό με τα μέσα μαζικής επικοινωνίας, γίνεται εικόνα φρίκης για τον καθένα που νοιώθει ακόμη «έλλογο όν» και παρακολουθεί κατάπληκτος στο χρώμα των ανθρώπων, την άγνοια, την ανέχεια των συνανθρώπων του να επενδύονται τα επιτεύγματα του θαυμαστού πολιτισμού μας.

Παράλληλα και ταυτόχρονα με την άνιση κατανομή του πλούτου και των επιτευγμάτων του ανθρώπινου πολιτισμού γίνεται κεντρικό και

πρωταρχικό το ερώτημα της επιβίωσης στον πλανήτη μας. Η αλόγιστη εκμετάλλευση παραγωγικών δυνάμεων και πόρων, η εξάντληση των φυσικών αποθεμάτων και πηγών, η ανατροπή της οικολογικής ισορροπίας, η ανεξέλεγκτη χρήση των τεχνολογικών προϊόντων, η «ιδιωτικοποίηση» στην εφαρμογή και τον έλεγχο της καλπάζουσας γνώσης, υποτάσσονται στο αγοραίο κέρδος και την αδιάκοπη συσσώρευση και συγκέντρωση του πλούτου. Ο αέρας που αναπνέουμε, το φως του ήλιου, το νερό, γίνονται με τον πιο φυσικό και εύλογο τρόπο αντικείμενα αχαλίνωτης εμπορευματοποίησης. Ήδη πλάι στο κεντρικό ερώτημα «Πόλεμος ή Ειρήνη» που κυριαρχεί για δεκαετίες έρχεται στο προσκήνιο με την ίδια δύναμη το ερώτημα «Ζωή ή Οικολογική Καταστροφή». Είναι τελικά η ανάπτυξη θετική για τον άνθρωπο και τη ζωή του; Είναι δυνατή η διατήρηση της ζωής μέσα στη ζωή. Ή μήπως η πλήρης εμπορευματοποίηση της σχέσης ανθρώπου και φύσης αποτελεί το προοίμιο μιας τελικής καταστροφής;

Εποχή Αποκάλυψης και Αβεβαιότητας

Βρισκόμαστε αναμφισβήτητα σε μία Εποχή Αποκάλυψης. Ο Αγ. Ιωάννης ο Θεολόγος έγραψε στην Πάτμο «αποκαλύπτοντας» την τρομερή επιστροφή του Θεού. Σήμερα αποκαλύπτεται μπροστά στα τρομαγμένα μάτια του ανθρώπου το ακραίο όριο του καθολικού εμπορευματικού και βιομηχανικού πολιτισμού μας. Αν το «Τσερνομπίλ» αποκάλυψε τον κίνδυνο της καταστροφής στον πλανήτη από μία απρόσωπη κρατικοκομματική γραφειοκρατία που έχει τον απόλυτο έλεγχο στα μέσα παραγωγής και τα προϊόντα της τεχνολογικής επανάστασης, υπάρχουν σήμερα οι αντίστοιχοι καταλύτες για την άγρια «κοινωνία των ιδιωτών» και έχουν συγκεκριμένα ονόματα : «τρελές αγελάδες», «ηλεκτρονικός έλεγχος», «κλωνοποίηση».

Με το «Τσερνομπίλ» και όλα τα «Τσερνομπίλ» που ακολούθησαν ή θα ακολουθήσουν, αποκαλύπτεται το ακραίο όριο των ανεξέλεγκτων παραγωγικών δυνάμεων. Με τη φυσική πιθανότητα μιας απλής διαρροής εκεί που συγκεντρώνεται όλη η ενέργεια της ανθρώπινης γνώσης, μπορεί να διαμορφωθούν σταδιακά αλλά σίγουρα συνθήκες ερήμωσης και καταστροφής στον πλανήτη. Με το «Τσερνομπίλ» εμφιλοχωρεί η τρομερή υποψία ότι δεν χρειάζεται πια ένας τρίτος παγκόσμιος ηλεκτρονικός πόλεμος, με χημικά και πυραύλους για την ολοσχερή καταστροφή. Αρκεί ένα λάθος σ' ένα εργοστάσιο παραγωγής πυρηνικής ενέργειας που κατευθύνει η ανόητη σκέψη ενός γιγάντιου και ανεγκέφαλου κράτους.

Με τις «τρελές αγελάδες» αποκαλύπτεται το ακραίο όριο της επιβολής της ιδεολογίας του παραγωγισμού και του οικονομισμού που οδήγησε στον σύγχρονο καταναλωτικό μας παράδεισο. Η αυτοματοποίηση όχι μόνο δεν εγγυάται τη ζωή, όπως και η τεχνολογία της παραγωγής όχι μόνο δεν εγγυάται την καθαρότητα των προϊόντων, αλλά τουναντίον μπορούν να οδηγήσουν μέχρι και το θάνατο. Είναι ακριβώς οι ανεξέλεγκτες δυνάμεις της αγοράς που υποδηλώνουν την ικανότητα τους να καταστρέψουν τη ζωή παράγοντας επώνυμα και «ποιοτικά» προϊόντα απλής διατροφής σε καλαίσθητο αμπαλάζ και με εγγυημένες καθαρές τεχνικές παραγωγής. Εσχάτως αρχίζουμε να μαθαίνουμε ότι ο καταλύτης του αυτοκινήτου μας, που έχει παραχθεί για να προστατευθεί το περιβάλλον από τους ρύπους και τις αναθυμιάσεις των παραγώγων του άνθρακα ή του θείου, όχι μόνο δεν έχει επί της γης νεκροταφείο για να ταφεί χωρίς να επιβαρύνει το περιβάλλον, αλλά μπορεί και εν ζωή να αποβεί φορέας καρκινογόνων ουσιών. Με τις «τρελές αγελάδες» εμφυλοχωρεί η τρομερή υποψία ότι ο θάνατος μπορεί να παραμονεύει πίσω από την καλαίσθητη και άψογα διαταγμένη σε ένα γιγάντιο σούπερ-μάρκετ παρουσία ενός απλού προϊόντος που έχει παραχθεί κάτω από την ανεξέλεγκτη ελευθερία των δυνάμεων του ανταγωνισμού και της αγοράς.

Με τον «ηλεκτρονικό έλεγχο» και τη δυνατότητα κατάργησης κάθε ιδιωτικού ασύλου αποκαλύπτεται το ακραίο όριο της τεχνολογικής δυνατότητας να υπονομεύσει οριστικά τη δημοκρατία και τα ατομικά δικαιώματα. Δεν είναι απλώς η τηλεόραση που εισβάλλει στον ιδιωτικό χώρο με πανίσχυρο οπλοστάσιο τις ιδέες, τα πρότυπα, τις αξίες, που κουβαλά μαζί της και τη δυνατότητα να ανατρέψει κατά το δοκούν τη στάση ζωής, τον ίδιο τον πολιτισμό. Πίσω από το παραβάν του ελκυστικού «ίντερνετ» και της χρήσιμης παρουσίας του για παγκόσμια επικοινωνία και μηδενισμό του χρόνου μεταφοράς και γραφειοκρατικών πράξεων, αρχίζει να αναδύεται ο φόβος. Τώρα είναι δυνατό κάποιος να εισβάλει στην σφαίρα του ιδιωτικού με όπλο τη συκοφαντία, τη διάθεση της καταστροφής, να μπει στα προσωπικά σου στοιχεία, να πληροφορηθεί τα πάντα και να παρέμβει ανώνυμα αλλά καταστροφικά για τη δημόσια και την ιδιωτική σου εικόνα. Και όλα αυτά πέρα και έξω από την αποδεκτή δυνατότητα ελέγχου από τους δημόσιους και ιδιωτικούς μηχανισμούς καταστολής. Έτσι γίνεται ουσιαστικά δυνατή η έξοδος από το ηλεκτρονικό καταφύγιο με αντίτιμο, όμως, την πλήρη αποδυνάμωση κάθε άμυνας απέναντι στην αυθαιρεσία του άλλου, του όποιου. Με τον «ηλεκτρονικό έλεγχο» εμφιλοχωρεί η τρομερή υποψία ότι καταργείται η δημοκρατία που όλοι ζήσαμε για αιώνες, διαλύονται τα όρια της ατομικής προστασίας, έρχεται από την πίσω πόρτα ο οργουελικός φόβος όχι από το παντοδύναμο κράτος που σου αφαιρεί τη μνήμη και σου υπαγορεύει τη σκέψη, αλλά από τον απρόσωπο δυνάστη κάτοχο ενός μέσου μαζικής ηλεκτρονικής επικοινωνίας.

Με την «κλωνοποίηση» αποκαλύπτεται το ακραίο όριο της καλπάζουσας γνώσης, των αλληπάλληλων επιστημονικών επαναστάσεων, που κορυφώνονται στην ανθρωπογενετική. Η επέμβαση στο DNA, στα γονίδια, είτε με την κλωνοποίηση της «Ντόλυς», είτε με τον προκαθορισμό του φύλλου στην κύηση, είναι προάγγελος παραγωγής έμβιων όντων από «δοκιμαστικούς σωλήνες». Στα επόμενα χρόνια η επιστήμη προαναγγέλλει ήδη την επανάσταση της πλήρους γνώσης του γενετικού τύπου που συνοδεύει κάθε άνθρωπο, ως στοιχείο της ίδιας του της ταυτότητας. Δεν είναι μόνο τα υπαρκτά και τεράστια ερωτήματα της βιοηθικής, της νομιμοποίησης του ανθρώπου να παρέμβει και να κυριαρχήσει στη φύση και η δυνατότητα της τελευταίας να αντισταθεί και να τον καταστρέψει. Δεν είναι μόνο η επέμβαση στην θρησκευτική πεποίθηση του ανθρώπινου γένους που διαμόρφωσε την ισορροπία και το περιεχόμενο του πολιτισμού που γνωρίσαμε ως σήμερα. Είναι η ίδια η πολιτική δύναμη που γεννιέται στο εργαστήριο της ιδιωτικής ευγονικής, μια δύναμη που μπορεί να εξουσιάζει και να προσανατολίζει. Τα επιτεύγματα της ανθρωπογενετικής ανταγωνίζονται κάθε μορφή θεσμοποιημένης γνώσης, ξεπερνούν κάθε σημείο ισορροπίας, ανοίγουν δρόμους βιολογικού προκαθορισμού άδηλους και σκοτεινούς. Με τους δικτάτορες του παρελθόντος ζήσαμε τον εφιάλτη του Νέου Ανθρώπου και ο πλανήτης ασφαλώς αντιστέκεται στην επανάληψη μιας χίμαιρας με συντριπτικά μεγαλύτερες δυνατότητες και πιθανότητες «επιτυχίας». Ο ιδεολογικός πόλεμος της νέας εποχής, ο πανταχού παρών σε όλες τις ιστορικές περιόδους πόλεμος ανάμεσα στο «καλό» και στο «κακό», εδώ παίρνει την έσχατη έκφραση του και φαίνεται να είναι αυτός που θα

κυριαρχήσει στις κοινωνίες της νέας χιλιετηρίδας. Είναι ο βιοπολιτικός έλεγχος με αποτελεσματικό προκαθορισμό που θα μετατρέψει τον άνθρωπο σε ανθρωπάκι, πιόνι σε μια σκακιέρα και όχι συμπαίκτη του θανάτου σε μία παρτίδα μαζί του, όπως ανεπανάληπτα παρουσίασε ο Μπέργκμαν στην «7^η σφραγίδα» του. Με την «κλωνοποίηση» εμφιλοχωρεί η τρομερή υποψία ότι σε μία εποχή που ο άνθρωπος θα έπρεπε να έχει πλήρη δυνατότητα αυτοκαθορισμού, μπορεί να ξαναγίνει ανθρώπινη μάζα στα χέρια κατασκευαστών που προς το παρόν λειτουργούν έξω από κάθε δημόσιο ή κοινωνικό έλεγχο και παράγουν αποτελέσματα που πολύ μοιάζουν με το «κατ' εικόνα και καθ' ομοίωση» του Θεού.

Δεν είναι καθόλου τυχαίο ότι κοινωνικοί θεσμοί που κουβαλούν στους ώμους τους ιστορική διαδρομή πολλών αιώνων ή καλύτερα χιλιετιών, μπαίνουν κάτω από την αχλή μιας ριζικής αμφισβήτησης. Η οικογένεια, το σχολείο, η εργασία, η εκκλησία, δεν βρίσκονται πια στο απυρόβλητο. Οι μακρόσυρτες αλλαγές και προσαρμογές που ακολούθησαν τη γέννησή τους και την κυριαρχία τους στην κοινωνική ζωή, σήμερα δεν αρκούν για την αναπαραγωγή και την ανανέωσή τους. Πολλοί έσπευσαν να μιλήσουν για οριστικό θάνατο, για τέλος μιας εποχής. Βιάστηκαν να ξεμπερδέψουν μαζί τους. Κάποιοι προχώρησαν πιο πέρα. Ενθουσιασμένοι ή έτοιμοι ανάλογα με την θέση από την οποία ατενίζουν τα πράγματα, μίλησαν για το τέλος της ιστορίας.

Οι αλλαγές, οι ανατροπές, όπως και να τις δει κανείς, είναι όντως τεράστιες. Στεκόμαστε με δέος μπροστά στην ορατή προοπτική της απανθρωποποίησης της εργασίας, της διάλυσης της οικογενειακής συνοχής, της κατάργησης της θεσμοποιημένης εκπαίδευσης, της ακύρωσης κάθε θρησκευτικής αυθεντίας και μεταφυσικής βεβαιότητας, γίνεται βίωμα της σύγχρονης καθημερινότητας. Ακόμη πιο συγκεκριμένα είναι η δραστική μείωση του χρόνου διαμόρφωσης της προσωπικότητας του παιδιού που η καλπάζουσα γνώση και οι πολλαπλές παραστάσεις το κάνουν στην ηλικία των πέντε χρονών να ξέρει ήδη πάνω από τις μισές λέξεις που θα χρησιμοποιήσει σε όλη του τη ζωή. Είναι η ανατροπή της σχέσης εργάσιμου και μη εργάσιμου χρόνου. Είναι η αναγκαιότητα για αδιάκοπη πολλαπλή εξειδίκευση που ανατρέπει την ίδια τη δομή του παραδοσιακού στοιχείου. Είναι η πολύχρονη συζήτηση για την αντιαυταρχική παιδαγωγική και εκπαίδευση που άλλαξε οικογενειακές και σχολικές δομές. Είναι η ανάγκη αφομοίωσης της σύγχρονης παραγωγής της γνώσης που ξεπερνά και διαλύει κάθε θεσμοποιημένη μορφή. Είναι όλα αυτά στοιχεία αναπόσπαστα συνδεδεμένα με την μεταβατική περίοδο που διανύουμε προς την νέα τάξη πραγμάτων, τον νέο κόσμο και πολιτισμό που ανατέλλει.

Με όλα αυτά επιστρέφει πλησίον η αβεβαιότητα για τον κόσμο των επόμενων λίγων χρόνων. Η αβεβαιότητα για το αν υπάρχει τελικά κοινωνική και πολιτική δύναμη που θα προστατεύσει τον άνθρωπο από τη μανία του αγοραίου οικονομισμού, του *homo economicus*. Αν υπάρχει κοινωνική και πολιτική ηθική που απορρέει από τη δυνατότητα πρόσκτησης μιας νέας σύγχρονης κριτικής συνείδησης και αυτογνωσίας

για να επινοήσει ένα θεσμικό πλαίσιο μιας πραγματικής δημοκρατίας του μέλλοντος. Η αποκάλυψη είναι δύναμη γιατί οπλίζει με γνώση, γιατί αφαιρεί από τον άνθρωπο και τον πολιτισμό του τη δυνατότητα να απολογηθεί για άγνοια ή παραπληροφόρηση, ή πολύ περισσότερο, παραπλάνηση. Η αβεβαιότητα είναι παρότρυνση για δράση για πολιτική με την ευρύτερη σημασία του όρου. Η αβεβαιότητα αποτελεί οδηγό αντίστασης για κάθε επόμενο βήμα που θα μπορούσε να τη διευρύνει σε όφελος ανεξέλεγκτων δυνάμεων. Η πολιτική βρέθηκε και βρίσκεται διαρκώς εδώ και πολύ χρόνο στην ώρα μηδέν. Όχι μόνο με την έννοια της κρίσης ή της παρακμής. Αλλά και με την έννοια της αυτογνωσίας, της απομυθοποίησης, εν τέλει της αποκάλυψης. Γι αυτό και εμπεριέχει τη δύναμη της αναγέννησης.

*για ένα σύγχρονο και
επίκαιρο σοσιαλισμό*

«δος μοι πα στω και τα γαν κινήσω»

Αρχιμήδης

*ο Δρόμος /
εποχή Αναγέννησης και Ανθρωπισμού*

~ εποχή Αναγέννησης και Ανθρωπισμού

Εποχή Αναγέννησης και Ανθρωπισμού

Οι φιλόσοφοι και οι πολιτικοί του νεο-φιλελευθερισμού και όσοι πρεσβεύουν την παγκόσμια ισοπέδωση και το τέλος της ιστορίας, της πολιτικής και του πολιτισμού διατυπώνουν το ερώτημα, δίνοντας ταυτόχρονα και τη μεροληπτική τους απάντηση: «Αφού οι δυνάμεις της οικονομίας και της αγοράς είναι τόσο ανεξέλεγκτες, τι μπορούμε να κάνουμε εμείς, εκτός από το να υποταχθούμε και να προσπαθήσουμε να επωφεληθούμε απ' αυτές; Αλλιώς ας κλείσουμε τα σύνορα».

Θεωρούν, έτσι, ότι ξεμπερδεύουν με την όποια εναλλακτική λύση, με την όποια αμφισβήτηση που θα μπορούσε να ανακόψει ή να μεταβάλει μια πορεία που, κατ' αυτούς, δεν είναι απλώς προκαθορισμένη, αλλά έχει την ισχύ φυσικού φαινομένου, φυσικής νομοτέλειας. Θεωρούν, έτσι, ότι ξεμπερδεύουν με τη σοσιαλιστική προοπτική, καθώς, στο γκρέμισμα του «Κράτους - αφέντη», η «Κοινωνία των ιδιωτών» πανηγύρισε μια μεγάλη, κατ' αυτούς, τελειωτική νίκη. Θεωρούν, έτσι, ότι εγκαθιδρύουν σε παγκόσμιο επίπεδο έναν «πολιτισμό των μονοσυλλάβων», έναν «κοσμοπολιτισμό» που ξεμπερδεύει με ό,τι υπάρχει ενοχλητικό και με ό,τι διαχωρίζει τους ανθρώπους, τις κοινωνίες, τους λαούς, ακόμα και τα έθνη.

Η ιστορία τους διαψεύδει. Ήδη το εκκρεμές, αφού διάνυσε την απόσταση προς το ένα άκρο, άρχισε την αντίστροφη κίνηση. Θα ήταν παράλογο και εξαιρετικά παρακινδυνευμένο να προβλέψει κανείς το νέο σημείο ισορροπίας, όταν φαίνεται να αλλάζουν οι ίδιοι οι νόμοι κίνησης του εκκρεμούς. Ωστόσο, δεν υπήρξε περίοδος της ανθρώπινης ιστορίας χωρίς να υπάρχουν και οι δύο πλευρές, σ' αυτή την ακατάπαυστη σύγκρουση των δυνάμεων της συντήρησης και της οπισθοδρόμησης εις τις δυνάμεις της προόδου. Μόνο μετά από αρκετό χρόνο αρχίζει να αχνοφέγγει η αδήριτη αλήθεια, ότι η κοινωνία δεν είναι μόνο αριθμοί και οικονομικά επιτεύγματα, δεν είναι μόνο οικονομικός ορθολογισμός, αλλά είναι ζωή, είναι ευημερία, είναι δημιουργία.

Δεν είναι μόνο οι πολιτικές αλλαγές και η στροφή που φαίνεται να πνέουν σαν ισχυρός άνεμος στην Ευρώπη - αυτές, άλλωστε, μπορεί να μην έχουν παρά πενιχρά αποτελέσματα σε σχέση με τις τεράστιες τομές και ανατροπές που απαιτούνται. Είναι και μια βαθειά αναγεννητική πνοή που ξεκινά ως υπόκωφος βόμβος στις πιο βαθιές κοινωνικές διεργασίες, που αρχίζει να παίρνει μορφή αυτοσυνείδησης και αυτογνωσίας και να ανιχνεύει, ίσως ακόμη άτολμα και δειλά, έναν άλλο δρόμο. Όσοι ισχυρίζονται ότι έχει κλείσει οριστικά το κεφάλαιο του σοσιαλισμού, μπορούν να δουν, μετά από πάρα πολύ καιρό, λαούς που για δεκαετίες κατάκτησαν με αγώνες εργασιακή και κοινωνική εξασφάλιση, λαούς που τους θεωρούσαμε προνομιούχους και βολεμένους, να αρχίζουν να νιώθουν την απειλή και να μπαίνουν και πάλι σε κίνηση. Η Ευρώπη ζει ξανά μια κοινωνική κινητικότητα που κάποιες στιγμές παίρνει και την παραδοσιακή μορφή της κοινωνικής

έκρηξης, καθώς επιστρέφουν, έστω και ως άμυνα για διατήρηση των κεκτημένων, οι ιδέες που μπόλλιασαν διαχρονικά το προοδευτικό κίνημα, αλλά και οι αγώνες που οδήγησαν στις μεγάλες του κατακτήσεις. Όσοι δεν είναι πρόθυμοι να αναλάβουν τους προδιαγεγραμμένους ρόλους, δεν έχουν παρά μόνο ένα δρόμο, το δρόμο της αμφισβήτησης, της αντίστασης, της συνεργασίας, της διεθνούς συμπόρευσης των προοδευτικών ανθρώπων, αλλά και των λαών. Ένα δρόμο και μια πορεία που αρνείται να παραδεχθεί τη διάλυση των πάντων και να υποταχθεί στην ασυδοσία του κοσμοπολιτισμού ή στη μιζέρια της απομόνωσης. Ένα δρόμο που οδηγεί όχι στο άδηλο τέλος μιας εποχής, αλλά στο πώς, με ποιες αξίες, σε ποια κατεύθυνση, θα διατηρηθεί και θα καλυτερεύσει η ζωή στον πλανήτη. Ένα δρόμο που ανοίγει μια νέα εποχή ανθρωπισμού στον αιώνα της επικοινωνίας και του ηλεκτρονικού καταφυγίου, για να αντισταθεί στη ζοφερή προοπτική της βαρβαρότητας. Ένα δρόμο που διευρύνει τους ορίζοντες της ελευθερίας, της δικαιοσύνης, της ισότητας, της αξιοπρέπειας, της αλληλεγγύης, δίνοντας νέο και σύγχρονο περιεχόμενο στο σύστημα των διαχρονικών αξιών της Αριστεράς. Ένα δρόμο που δεν θεωρεί την πορεία καθαυτήν μια μοιρολατρική και νομοτελειακή εξέλιξη, αλλά αγωνίζεται για την άρση των ανισοτήτων, τη δικαιότερη κατανομή του κοινωνικού πλεονάσματος και του παγκόσμιου πλούτου. Ένα δρόμο που μετατρέπει ξανά τον Άνθρωπο σε υποκείμενο της ιστορίας.

Η πολιτική ενσάρκωση αυτού της πορείας δεν μπορεί να συντελεστεί μέσα σε συνθήκες θερμοκηπίου και τεχνητής γονιμοποίησης, αλλά μόνο σε συνθήκες μιας πραγματικής αναγέννησης, μια αναγέννηση που δε θα αποτελεί την ιστορική περιγραφή ή την ανιστόρητη επανάληψη του έργου μιας άλλης, εποχής, αλλά με την πιο βαθιά και αυθεντική σημασία που έχει η λέξη. Θάνατος και γέννηση ταυτόχρονα, ριζική μετάλλαξη, γέννηση του νέου μέσα, μαζί, από και εναντίον στο παλιό. Στο παλιό που μπορεί να πεθαίνει τουλάχιστο με τη μορφή που το γνωρίζαμε ως τώρα, αλλά που κουβαλά μέσα του τη συσσωρευμένη γνώση και εμπειρία, τη χαμένη ταυτότητα των χρήσιμων αξιών που εμπεριέχονται στις περασμένες πρακτικές.

Μέσα από την αναγέννηση των ιδεών, της πολιτικής, των θεσμών, των αναπτυξιακών οραμάτων, του κράτους και όλων των μορφών της κοινωνικής οργάνωσης, παράλληλα και ταυτόχρονα θα αναγεννηθεί η Αριστερά και θα γεννηθεί η επίκαιρη και σύγχρονη σοσιαλιστική πρόταση. Και αφού θεμελιώσει ξανά τη δημιουργική ουτοπία της, οφείλει να απαντήσει στο κενό στρατηγικής πρότασης. Οφείλει να πάψει να στέκεται με δέος μπροστά στην παγκοσμιοποίηση των πάντων και τη διεθνοποίηση των μηχανισμών του ανταγωνισμού και αντιθέτως, να ανοίξει πολλαπλούς και σύνθετους νέους δρόμους ελευθερίας και χειραφέτησης. Μπορεί να μετατρέψει το γκρέμισμα των συνόρων και την ανοιχτή κοινωνία σε προνομιακό πεδίο εφαρμογής μιας στρατηγικής που έχει καθολικό και οικουμενικό χαρακτήρα.

Η Κοινωνία, η Ανάπτυξη, η Δημοκρατία, η Πολιτική που θα διέπουν τον κόσμο του μέλλοντος πρέπει να επινοηθούν από την αρχή και να αποκτήσουν νέο περιεχόμενο, νέο προσανατολισμό, μέσα από βαθιές

αναγεννητικές διαδικασίες που θα έχουν προφανείς στόχους και ονόματα:

«*Πολιτισμικός Σοσιαλισμός για την Κοινωνία του Μέλλοντος*» που θα αντισταθεί βήμα με βήμα στην κυριαρχία του εμπορευματικού πολιτισμού, θα μετασχηματιστεί και θα αναμορφώσει εκ βάθρων τα πρότυπα ζωής που υπαγορεύει. Όχι για να νικήσει έναν αντίπαλο αλλά για να υπάρξει Ζωή στο μέλλον για τους ανθρώπους.

«*Νέο Μοντέλο Ευημερίας για την Ανάπτυξη και την Πρόοδο της Κοινωνίας*», που θα διασφαλίσει βήμα με βήμα τη συνειδητή συμμετοχή και συνοχή της, τη δικαιότερη κατανομή του εισοδήματος και του πλούτου, την ποιότητα στον τρόπο ζωής του ανθρώπου. Όχι για να καταργήσει τα επιτεύγματα του τεχνολογικού και βιομηχανικού μας πολιτισμού, αλλά για να τα υποτάξει και να τα χρησιμοποιήσει για τις ανάγκες των ανθρώπων και την ευημερία τους.

«*Επιστροφή του Πολιτικού για τη Δημοκρατία του Μέλλοντος*», που θα οδηγήσει βήμα με βήμα στην ολόπλευρη πολιτική κοινωνία. Όχι για να ανατρέψει, να εκμηδενίσει και να ακυρώσει κατακτήσεις αιώνων, αλλά για να τους δώσει το σύγχρονο και συμμετοχικό τους περιεχόμενο. Να καταστήσει τη δημοκρατία αναντικατάστατο βάθρο του ανθρώπινου πολιτισμού που εισχωρεί σε όλες τις πτυχές της κοινωνικής οργάνωσης και ζωής και κινητοποιεί τις δυνάμεις του ανθρώπου για το κοινό συμφέρον.

«*Σύγχρονος Σοσιαλιστικός Σχηματισμός για την Πολιτική*», που θα την επαναφέρει βήμα με βήμα στο προσκήνιο της ιστορίας ως αυτόνομη δημιουργική και προωθητική δύναμη αλλαγής και προόδου. Όχι για να γεννήσει νέες εξουσιαστικές δομές, αλλά να επιστρέψει, να επιδιώξει και να επιβάλει, τελικά, τη διάχυσή τους στην κοινωνία.

Και οι τέσσερις αυτές διεργασίες δεν έχουν μαζί τους ως σύμμαχο την πολυτέλεια του χαμένου χρόνου. Είναι συγκαιρινές ανάγκες, άμεσα αιτήματα, κρίσιμες προϋποθέσεις ζωής για το ιστορικό δίλημμα της εποχής. Για το αν δηλαδή ο κόσμος της νέας εποχής θα είναι ένας δικαιότερος και πλουσιότερος κόσμος, στον οποίο θα ήθελε να ζήσει ένας αξιοπρεπής και απελευθερωμένος άνθρωπος, ένας άνθρωπος κύριος του εαυτού του και της μοίρας του. Για το αν ο κόσμος αυτός θα είναι μια δικαιότερη παγκόσμια οικονομική και πολιτική τάξη πραγμάτων με μια Πολιτεία που θα διασφαλίζει, θα οργανώνει και θα επιτρέπει μια τέτοια τάξη, μια Πολιτεία Ανθρώπου.

Η Πολιτεία του Ανθρώπου είναι ταυτόχρονα και όραμα και δρόμος για τη σύγχρονη Αριστερά, που ξεπέρασε ανεπιστρεπτί το δίλημμα επανάσταση ή μεταρρύθμιση, ένοπλη εξέγερση ή κοινοβουλευτικό σύστημα, το δίλημμα που την οδήγησε στο ιστορικό της σχίσμα από το οποίο το 1989 την απάλλαξε οριστικά. Η «έφοδος στα θερινά ανάκτορα» άνοιξε ένα δρόμο που αποδείχτηκε φενάκη. Η μεταρρύθμιση ως επανάσταση στην καθημερινή ζωή στο σύγχρονο κόσμο είναι ο δρόμος. Ένας δρόμος που αντιλαμβάνεται ότι η ουτοπία, (αυτή η έξοχη ελληνική λέξη που είναι αδύνατο να μεταφραστεί μονολεκτικά σε άλλη γλώσσα και έγινε παγκόσμιο σύμβολο), δεν ταυτίζεται, δεν είναι συνώνυμη με το «αδύνατο». Το όραμα μιας Πολιτείας Ανθρώπου, μιας απελευθερωτικής

πορείας, μιας πορείας χειραφέτησης, είναι μια πιθανή εξέλιξη που την υπαγορεύει αντίστοιχα μια συγκαιρινή πράξη. Οι σοσιαλιστές των αρχών του αιώνα, εξάλλου, δεν είναι ουτοπιστές για το όραμα που συνέλαβαν, αλλά για την οδό πραγμάτωσης του. Η ουτοπία της σύγχρονης αριστεράς, που μπορεί να περιγραφεί με την Πολιτεία Ανθρώπου, δεν αναφέρεται σε μια ιδεαλιστική σύλληψη της Πολιτείας, σε μια Πλατωνική της ιδεοληψία, μια πνευματική κατασκευή «αριστοκρατικού» χαρακτήρα. Οι φιλόσοφοι και οι ποιητές μπορούν να επιστρέψουν στην πολιτική, γιατί οι άνθρωποι διαθέτουν πια τα μέσα για να μετατραπούν σε φιλόσοφους και «ποιητές» του καθημερινού, με την πρωταρχική σημασία του όρου «ποιώ», που σημαίνει «δημιουργώ». Άρα, μπορούν να δημιουργήσουν και, κατά συνέπεια, να οργανώσουν την πράξη που οδηγεί στον Άνθρωπο και ταυτόχρονα στην Πολιτεία.

Με αυτή την έννοια, είναι η ίδια η δημιουργική ουτοπία της που, για πρώτη φορά, δεν εξαναγκάζει την Αριστερά να περιγράψει τελεολογικά ή ηθικά ένα μελλοντικό οικονομικό σύστημα, να διατυπώσει με τη μορφή δόγματος ή νομοτέλειας ένα σχέδιο για το απώτερο μέλλον, να ξεφύγει από το σήμερα με ένα μακρινό ή άπιαστο όνειρο. Αντίθετα, πρέπει να περπατήσει πολιτικά αυτό το δρόμο, με απόλυτο σεβασμό στον Άνθρωπο, με βαθειά προσήλωση στη Δημοκρατία, με πίστη και αφοσίωση σε ένα νέο Ανθρωπισμό, δηλαδή με όλα αυτά που αποτελούν ένα σύγχρονο πλαίσιο χειραφέτησης του πολίτη. Πρέπει να δίνει καθημερινά ριζοσπαστικές και καινοτόμες λύσεις σε συγκεκριμένα προβλήματα που να αποδεικνύουν έμπρακτα ότι είναι ικανή να προωθήσει και νέες ιστορικές αλλαγές στον καπιταλισμό. Να πείθει ότι μπορεί να υποδαυλίζει μια πραγματική κοινωνική επανάσταση στην καθημερινή ζωή, η οποία μέσα από τη συνεχή μεταρρύθμισή της, θα αλλάξει ριζικά και βήμα με βήμα τη σχέση του ανθρώπου με τη φύση, το κοινωνικό περιβάλλον και την παραγωγή. Από την πολιτική της ηγεμονία, τη δύναμη των ιδεών της, την επαναθεμελίωση στην πράξη του πολιτικού, ιδεολογικού και κοινωνικού της προτάγματος, η σύγχρονη αριστερά θα αντλεί την ηθική και ιστορική της καταξίωση. Μαζί της μια νέα εποχή αναγέννησης και ανθρωπισμού πρέπει να ανθίσει στο λυκαυγές της νέας χιλιετίας.

η Κοινωνία /

*Πολιτισμικός Σοσιαλισμός ή η Πολιτεία του
Ανθρώπου*

~ η Διαλεκτική της Απελευθέρωσης

~ Μέτρο ο Άνθρωπος

~ Συνείδηση του Όλου

~ Ποικιλία στις Αξίες

~ Αρμονία με τη Φύση

η Διαλεκτική της Απελευθέρωσης

Ο δρόμος που οδηγεί στην Πολιτεία του Ανθρώπου είναι σαφές ότι εμπεριέχει τη σύγχρονη συμπλήρωση της αρχικής σοσιαλιστικής ουτοπίας, χωρίς την οποία, όπως έδειξε η ιστορική πράξη, δεν αναδύονται οράματα, δεν εμπνέονται κοινωνίες, δεν ανατρέπονται δομές, δεν προχωρούν τα πράγματα προς τα εμπρός. Ο ολόπλευρος-ατομικός, πολιτικός, κοινωνικός - αυτοκαθορισμός του ανθρώπου ως ιστορικού υποκειμένου επανέρχεται για να συναντήσει ξανά και να συμπληρώσει την ιστορική ρίζα και ψυχή της αρχικής σοσιαλιστικής πρότασης, που αναδείχθηκε μέσα από τη ριζική αμφισβήτηση του καπιταλισμού. Την πραγμάτωση δηλαδή της συλλογικής ουτοπίας για την κοινωνία «των ελεύθερων παραγωγών, των ελεύθερων ανθρώπων», για την κοινωνία που «παίρνει από τον καθένα σύμφωνα με τις ικανότητές του και αποδίδει στον καθένα σύμφωνα με τις ανάγκες του».

Αυτό που ιστορικά μεσολάβησε στη διαδρομή της Αριστεράς και την περιόρισε στα εθνικά της όρια, την ταύτισε με το κράτος-αφέντη, την μετέτρεψε σε φορέα οργάνωσης συναινετικών κοινωνιών, την κατάντησε οικονομικό σύστημα, την οδήγησε αμήχανη να προλάβει τις εξελίξεις και να ανοίξει το δικό της δρόμο, είναι αυτό που πρέπει ριζικά και τελικά να ξεπεραστεί.

Η Αριστερά πρέπει: Να αρνηθεί την παντοδύναμη ιδεολογία και ηγεμονία του παραγωγισμού και του οικονομισμού και να επαναφέρει στην πρώτη γραμμή το ιδεολογικό, το κοινωνικό, το πολιτιστικό. Να προτάξει την απελευθερωτική κοσμοθεώρηση της σοσιαλιστικής ιδεολογίας απέναντι στη ψευδεπίγραφη ελευθερία του νεο-φιλελευθερισμού. Να επανασυνδέσει την οικονομία με την πολιτική και την κοινωνία, το ατομικό με το συλλογικό, το ιδιωτικό με το κοινωνικό, το τοπικό με το περιφερειακό, το εθνικό με το παγκόσμιο.

Πρώτη και καθοριστική προϋπόθεση είναι να αρνηθεί την ιστορική επιστροφή στην πατερναλιστική της παράδοση, η οποία, επειδή αδυνατεί να δαμάσει τις παγκόσμιες εξελίξεις και να εμπιστευτεί την αυτενέργεια της κοινωνίας, καταφεύγει στη θαλπωρή του κράτους που αποσπάται από την κοινωνία και δημιουργεί την ψευδαίσθηση της διαμόρφωσης ενός πολιτισμού από τα πάνω. Να αρνηθεί την αντίληψη του συλλογικού προγραμματισμού των ατομικών επιθυμιών, που μεταπίπτει στον διατεταγμένο κρατικό πολιτισμό και οδηγεί στον ολοκληρωτισμό και τη μετριοκρατία. Να βγει έξω από τα αμυντικά της χαρακώματα, να ατενίσει με εμπιστοσύνη τις οικονομικές εξελίξεις, προσδοκίες και προοπτικές, και να δώσει ξανά το προβάδισμα στον άνθρωπο. Να διαλέξει ένα δρόμο χειραφέτησης και κοινωνικής απελευθέρωσης, ένα δρόμο που πραγματώνεται σε πολιτικό επίπεδο, στη συλλογική ελευθερία, ένα δρόμο αυτοδιαχείρισης.

Ο δρόμος αυτός, όσο κι αν ενέχει το στοιχείο της ουτοπίας, μιας δημιουργικής πάντως ουτοπίας, φαίνεται να αποκτά εξαιρετική

επικαιρότητα. Αποβάλλοντας τις ιστορικές φορτίσεις των όρων, των λέξεων και των συμβόλων, μπορούμε με καθαρό μάτι να δούμε την ιστορική δυνατότητα που αποκτά ολοένα και περισσότερο ο άνθρωπος να γίνει ξανά αυτεξούσιος και ενεργός πολίτης. Γιατί η ίδια η παγκοσμιοποίηση και η ύστερη τεχνολογική επανάσταση ενώ τον καθιστούν αδύναμο και τον μετατρέπουν σε υποχείριο των επιλογών των αόρατων και ορατών νέων εξουσιών, ανοίγουν ταυτόχρονα δρόμους χειραφέτησης και απελευθέρωσης. Η γνώση, η επικοινωνία, η πληροφορία, η τεχνική, η ταχύτητα, ανοίγουν ορίζοντες και δίνουν νέες προοπτικές αυτοδιαχείρισης. Επαναφέρουν στο προσκήνιο τη δυνατότητα των πολιτών να διαμορφώσουν νέους όρους κοινωνικής οργάνωσης. Διευρύνουν την ικανότητα δημοκρατικού και κοινωνικού ελέγχου. Επιτρέπουν στον εργαζόμενο να διαμορφώσει νέες σχέσεις εργασίας, να διευρύνει την αυτονομία του στο χώρο της. Διευκολύνουν τη διαχείριση της κοινωνικοποιημένης γνώσης, του ελεύθερου χρόνου, των νέων πολιτιστικών και κοινωνικών αναγκών. Η απόσταση ανάμεσα στον πλήρη απανθρωπισμό της εργασίας και στον εξανθρωπισμό της είναι ελάχιστη. Όση είναι ακριβώς η απόσταση ανάμεσα στον άνθρωπο - μηχανή της εμπορευματικής αλλοτρίωσης και στον άνθρωπο που, εξαιτίας ακριβώς της κατοχής της εξειδικευμένης γνώσης για τη μηχανή, μπορεί να κυριαρχήσει πάνω της.

Πρέπει, κατά συνέπεια, η Αριστερά, συμπληρώνοντας το συλλογικό της πρόταγμα για την κοινωνική απελευθέρωση με το ατομικό, με τον ολόπλευρο αυτοκαθορισμό και με την ιστορική επαναδιατύπωση της διαλεκτικής ενότητας «κοινωνία - άνθρωπος», να αναζητήσει, απέναντι στην αλλοτρίωση του καθημερινού, τη σύγχρονη διαλεκτική μιας πραγματικής κοινωνικής απελευθέρωσης, μια διαλεκτική για να ενώσει ξανά τα σπασμένα κομμάτια και θρύψαλλα της κοινωνικής ζωής. Πρέπει να ανοίξει ξανά διάυλους ανάμεσα στα ατομικά και κοινωνικά καταφύγια. Να δημιουργήσει ξανά χρήσιμες αξίες απέναντι στην εμπορευματοποίηση των πάντων. Να δώσει ξανά τον πλούτο της επικοινωνίας στις ανθρώπινες και τις κοινωνικές σχέσεις, να δώσει ζωντανή αξία στον πολιτισμό και αρμονικό περιβάλλον στην ποιότητα της ζωής.

Με τελικό στόχο να οικοδομηθεί μια νέα σχέση των ανθρώπων και των εθνών, με τον κόσμο, με τα πράγματα, με τη ζωή.

Στον πλούσιο κόσμο των λέξεων που, σε πείσμα του «μονοσύλλαβου πολιτισμού» μας, εξακολουθεί να ανθίζει στην τρισχιλιετή ιστορία της ελληνικής γλώσσας, αναζητώντας τα σύμβολα μιας νέας ενότητας του ανθρώπου με τη ζωή του, δυσκολεύεσαι στ' αλήθεια να διαλέξεις. Κι αυτό είναι παρήγορο σημάδι στους δύσκολους καιρούς μας.

Τέσσερις πολύ όμορφες ελληνικές λέξεις θα μπορούσαν να σηματοδοτήσουν, να εκφράσουν αυτή τη νέα σχέση. Να διαπεράσουν σαν ηλεκτρικό ρεύμα τον κορμό της «εν υπνώσει» Αριστεράς και να οριοθετήσουν μια νέα αντίληψη, μια νέα στρατηγική, τη νέα αντίληψη και στρατηγική της Αριστεράς.

Είναι οι λέξεις Μέτρο, Συνείδηση, Ποικιλία, Αρμονία.

Μέτρον ο Άνθρωπος
Συνείδηση του Όλου
Ποικιλία στις Αξίες
Αρμονία με τη Φύση

Μέτρον ο Άνθρωπος

Όταν στα 2020 ο άνθρωπος θα έχει ήδη αποκτήσει ως στοιχείο της ταυτότητάς του τον γενετικό του τύπο, όλοι θα ξέρουμε το χρώμα, το δέρμα, τη ράτσα, την καταγωγή, τη μόρφωση, την τάξη, ακόμα και τη μυρωδιά που βγάζει το ανθρώπινο σώμα. Αν τα πράγματα οδηγηθούν ως εκεί με τη φορά που έχουν σήμερα και τους νόμους που διέπουν την κίνησή τους, ο πλανήτης, τα κράτη, οι λαοί, θα έχουν καταταγεί σε νέες κατηγορίες, στις σύγχρονες εικονικές τάξεις: στους κυρίους, στους κλώνους και στους σκλάβους, όπως θα έγραφε ο Γ. Πανούσης.

Η εθνολογική, η θρησκευτική, η πολιτισμική, η κοινωνική, η βιολογική ακόμη και η γεωγραφική διαφορά, θα έχουν οριστικά υποκατασταθεί από την εικονική τεχνολογική νέα τάξη: μια νέα τάξη που, τυφλά επιδιώκοντας την πλήρη τεχνολογική κοινωνία, υπερβαίνει την προσωπική ηθική, την αισθητική πολυσημία, την κοινωνική αλληλεγγύη, την ανθρώπινη πρωτοβουλία και δημιουργικότητα, την κοινωνική δικαιοσύνη, τον πραγματικό διάλογο των πολιτισμών. Μια νέα τάξη όπου οι ανθρώπινες αξίες θυσιάζονται στην τεχνολογική πρόοδο, όπου η προτεραιότητα της πληροφορίας υπερβαίνει την προτεραιότητα του νου, της ψυχής, του σώματος. Μια βαθύτατα πολιτική εξέλιξη, που επιτελείται ερήμην της πολιτικής ως δύναμης παρεμβαίνουσας και καθορίζουσας τα πράγματα, στο χώρο του στενά ιδιωτικού και στο χώρο του καθημερινού, μπορεί να οδηγήσει στον κόσμο της βαρβαρότητας.

Ωστόσο, την ίδια ακριβώς στιγμή, ένα παιδί μόλις οκτώ χρονών κάθεται μπροστά στον ατομικό του υπολογιστή τελευταίας γενιάς, εκστασιάζεται και εξαντλεί την καθημερινότητα του σ' αυτόν. Νιώθει να δημιουργεί και να εξουσιάζει το χρόνο και το χώρο του, παράγοντας ένα αυστηρά προσωπικό και οριοθετημένο, ένα μοναδικό έργο. Νιώθει ακόμη να είναι ο μοναδικός δημιουργός της καθημερινότητας του.

Και η Αριστερά ; Είναι αλλού. Απούσα από την καθημερινή ζωή στο σύγχρονο κόσμο. Παραιτημένη ακριβώς από το χώρο όπου γεννιέται το καινούριο. Μακριά από το μοναχικό ιδιώτη που, αφημένος μόνος και ανυπεράσπιστος στο βασίλειο του τεχνικού μας πολιτισμού και των ασύλληπτων τεχνολογικών του θαυμάτων, διαμορφώνει τη σύγχρονη ψευδαίσθηση της ατομικής του κυριαρχίας και της πραγματικής του αλλοτρίωσης. Εκχωρεί το γήπεδο στον αντίπαλο, ο οποίος αρκείται να διαχειρίζεται την πρόοδο, δεν τη διαπραγματεύεται, δεν την υποβάλλει στην κριτική του κοινωνικού σώματος. Έτσι, ο χώρος του μοναχικού ιδιώτη παραμένει απροσπέλαστος, η καθημερινότητά του ιδιωτική υπόθεση, η ζωή του μια απατηλή εικόνα και τα πράγματα παίρνουν το δρόμο τους προς το 2020.

Τώρα κι όχι αύριο, η σύγχρονη Αριστερά οφείλει να δηλώσει παρούσα. Δεν θα αμφισβητήσει την τεχνολογία και τα επιτεύγματά της επιστρέφοντας σε ρίζες ήδη οριστικά αποξηραμένες. Θα αμφισβητήσει την ιδεολογία που τη συνοδεύει και κυριαρχεί στη ζωή μας, τη νεοκαπιταλιστική ιδεολογία και την πατερναλιστική χρήση της

τεχνολογίας. Δεν θα αμφισβητήσει την κοινωνία της πληροφορίας και τα θαυμαστά της επιτεύγματα. Θα αμφισβητήσει τη μόνη οδό που τη θέλει να ταυτίζεται με την κοινωνία της εικόνας, του υπολογιστή, της τηλεόρασης, του internet. Δεν θα αμφισβητήσει την τεχνική, την επιστημονική και την οικονομική πρόοδο. Θα αμφισβητήσει τον τρόπο με τον οποίο οι άνθρωποι οικειοποιούνται τα αγαθά της, με τον οποίο κατανέμουν τα επιτεύγματα της, με τον οποίο χρησιμοποιούν τα προϊόντα της. Δεν θα αμφισβητήσει την ανάγκη του διαρκούς εκσυγχρονισμού των δομών, των θεσμών και της κοινωνικής οργάνωσης. Θα αμφισβητήσει την ουδετερότητά του, την αποστασιοποίηση του από τα κοινωνικά δρώμενα, την αδυναμία του να συνδεθεί με το κοινωνικά ωφέλιμο, με το πραγματικά προοδευτικό περιεχόμενο της πολιτικής. Της πολιτικής που δεν μπορεί άλλο να μείνει στο περιθώριο του ιδιωτικού, ως επικουρική και νομιμοποιητική και όχι ως αυτόνομη σφαίρα δράσης.

Η αμφισβήτηση δεν ταυτίζεται απλώς με το δικαίωμα στην ανυπακοή ή με την εκδήλωση, στη σφαίρα της ουτοπίας, μιας νέο-ρομαντικής εξέγερσης, που θα αποτελούσε μια «νέα μακρά αφήγηση» εξωπραγματικού λόγου. Έχει ένα πολύ συγκεκριμένο και πρακτικό πολιτικό περιεχόμενο. Μια έμπρακτη κριτική στάση που παρεμβαίνει στο καθημερινό, που λέει όχι στους νέους ντετερμινισμούς και προωθεί ενεργά την ανθρώπινη κοινότητα του μέλλοντος. Μια έμπρακτη κριτική στάση με «μέτρο πάντων» τον Άνθρωπο, που προτάσσει ένα νέο σύνολο αξιών, στάσεων και λόγων πάνω στην ποιότητα της πολιτικής και τον πλούτο της καθημερινής ζωής.

Η πρώτη όψη αυτής της στάσης αφορά τον επανακαθορισμό της αρμοδιότητας της πολιτικής στο χώρο του ιδιωτικού, τη νέα δημιουργική της παρέμβαση στην καθημερινότητα του πολίτη. Την αρμοδιότητα της να συνδέει τον «Κόσμο τον Μικρό» με τον «Κόσμο τον Μέγα». Οφείλει να αναγνωριστεί η καθολικότητά της, η σχέση της με τα πράγματα που φάνηκαν προς στιγμή -μιλάμε για ιστορική στιγμή τεράστιου χρόνου - να αποσπώνται και να αυτονομούνται απ' αυτή. Ένας πολιτισμικός σοσιαλισμός πρέπει να αναδειχθεί ως ο κατ' εξοχή αντίπαλος του εμπορευματικού πολιτισμού, που θα ωθήσει στην αναμόρφωση του συλλογικού πολιτισμικού προτύπου και θα επανακαθορίσει το περιεχόμενο της προόδου, της ανάπτυξης και του πολιτισμού. Με μέτρο πάντοτε τον Άνθρωπο και στόχο τον πλούτο του καθημερινού του βιώματος, απέναντι στον εφιάλτη ενός κόσμου με ανθρώπους αλλά χωρίς ανθρώπινη εργασία και δημιουργία, η βαθμιαία αμφισβήτηση και αλλαγή του παραγωγισμού, του καταναλωτισμού και του βιομηχανισμού της εποχής μας, συνιστά μια πραγματικά απελευθερωτική πορεία.

Η δεύτερη όψη αυτής της στάσης, αφορά την διατύπωση, από την Αριστερά, του ορθού κριτικού λόγου απέναντι στα «πράγματα» και τις εξελίξεις της νέας εποχής. Ενός λόγου που αντλεί από την εποχή της νεωτερικότητας και αναπαράγει ό,τι χρήσιμο δημιούργησε ο άνθρωπος και ευρωπαϊκός πολιτισμός αναφορικά με τα δικαιώματα, τις ελευθερίες, τη δημοκρατία, τους θεσμούς της αντιπροσώπευσης, την οικονομική

ανάπτυξη και τον εκσυγχρονισμό. Ενός λόγου που απορρίπτει ό,τι ποινικοποιεί την ανθρώπινη διαφορά, ό,τι εξαθλιώνει και μηδενίζει την αξία της ανθρώπινης ύπαρξης, ό,τι ευτελίζει το συλλογικό, το πηγαίο και το δημιουργικό. Ενός λόγου που αποκαλύπτει το ορθολογικό παράδοξο, δηλαδή το πώς και κάτω από ποια ηθική στάση η ιλιγγιώδης αύξηση της παραγωγικότητας, η επανάσταση στα μέσα παραγωγής, η τεράστια συρρίκνωση του χρόνου παραγωγής του προϊόντος συμβαδίζουν με την ανθρώπινη ανισότητα, τη φτώχεια, την πείνα, την ανασφάλεια, το περιθώριο, την ανεργία και την απελπισία.

Ενός λόγου που αποδέχεται, προκρίνει και επιβάλλει διά της πολιτικής το σύγχρονο, το εκσυγχρονιστικό, το νέο απέναντι στο αναχρονιστικό και το ξεπερασμένο, αλλά και που κρίνει, ταυτόχρονα, και επανακρίνει διαρκώς το νέο πριν γίνει παλιό και ξεπεραστεί από τα πράγματα.

Για να έχει πραγματική δυνατότητα ο λόγος και η παρέμβαση της Αριστεράς να επανακρίνει διαρκώς το νέο, πριν γίνει παλιό και ξεπεραστεί από τα πράγματα -και εδώ είναι η τρίτη όψη αυτής της στάσης-, οφείλει να ενστερνιστεί τη σχετικότητα της γνώσης και να ενσωματώσει αδογμάτιστα ολόκληρη την προοδευτική σκέψη. (Εξάλλου, αν κάτι ιστορικά έχει κριθεί για την νέα εποχή, από όποια σκοπιά ή οπτική γωνία και να το βλέπει κανείς, είναι το οριστικό τέλος του δογματισμού, του αξιωματικού πολιτισμού, της διατεταγμένης σκέψης). Όλα αυτά πρέπει να γίνουν με πλήρη επίγνωση ότι η πνευματική παραγωγή του ανθρώπου έχει απόλυτη σύνδεση και σχέση με την ανάπτυξη, τη ζωή και τον πολιτισμό, με τα όρια τους, με τα επιτεύγματά τους, με τις αντιλήψεις τους, με την ιστορική τους αυτογνωσία και εμπειρία, με τις ίδιες τους τις συνέχειες και α-συνέχειες, έτσι όπως εκφράζονται καθολικά με την κουλτούρα και τη στάση ζωής τους.

Το οπλοστάσιο της γνώσης στην οποία μπορεί και πρέπει να καταφύγει η Αριστερά είναι πλούσιο. Αρχαία ελληνική φιλοσοφία, δυτικός ορθός λόγος, ανάπτυξη επιστημών, ευρωπαϊκός διαφωτισμός, μαρξισμός και σοσιαλιστική παράδοση, μεταμοντέρνες προσεγγίσεις. Αλλά και το οπλοστάσιο των εμπειριών από την εφαρμοσμένη πολιτική και πράξη της ίδιας της Αριστεράς είναι πλούσιο και χυμώδες, παρά τις τραγικές του εκδοχές. Το συγκροτούν η πρακτική της κοινοβουλευτικής δημοκρατίας, οι μεταρρυθμιστικές και επαναστατικές εφαρμογές των «προτύπων» της σε εθνικούς χώρους, ακόμη και οι ελάχιστοι πειραματισμοί της για τη δημοκρατία στο μικρό χώρο, όπως η κομμούνα, οι πειραματισμοί «αυτοδιαχείρισης», τα προηγμένα συστήματα αυτοδιοίκησης και τοπικής εξουσίας έως ότου φτάνουμε στις σημερινές, ατελείς ακόμη και μερικές, αναλύσεις που ανιχνεύουν τις νέες τάξεις πραγμάτων, την εποχή της απλής και της ανακλαστικής νεωτερικότητας, του εκσυγχρονιστικού στοχασμού και αναστοχασμού, την προοπτική της ενδυνάμωσης ή του μαρasmus του Κράτους, τον άδηλο δρόμο των νέων σχέσεων κυριαρχίας και εξάρτησης, την δυνατότητα επιβίωσης της Δημοκρατίας, της θεωρίας του κοινοτισμού ή του μέλλοντος της εργασίας, των νέων αόρατων και ορατών εξουσιών, μέχρι τον κόσμο του 3^{ου} κύματος, της κοινωνίας της πληροφορίας, των πολυδύναμων μέσων επικοινωνίας και τον ψηφιακό πολιτισμό.

Προσφεύγοντας σε ένα αδογμάτιστο εκλεκτικισμό από ολόκληρη την ανθρώπινη γνώση, η σύγχρονη Αριστερά μπορεί να αναδείξει τα διαχρονικά και ιστορικά διαπιστωμένα και δικαιωμένα στοιχεία της και να τα χρησιμοποιήσει σε δύο κατευθύνσεις. Να καθρεφτίσει, αφενός, ξανά τον εαυτό της σε μία λίμνη αυτογνωσίας και επανάκρισης της ιστορικής της διαδρομής και, αφετέρου, να προβάλει τον εαυτό της έτσι αποκαθαρμένο και αναγεννημένο σ' ένα ποτάμι διαρκώς ρέον προς τα εμπρός, για να χαράξει τη σύγχρονη πορεία της στον κόσμο του μέλλοντος.

Συνείδηση του Όλου

Από τον Άνθρωπο και την καθημερινότητά του στον Κόσμο και την πορεία του, η Αριστερά πρέπει να ανακτήσει τη Συνείδηση του Όλου. Να ανακτήσει τη δύναμη και τη γνώση της ολότητας σε όλα τα πεδία: την Κοινωνία, το Έθνος, τον Κόσμο, τον Πολιτισμό. Πρέπει να βγούμε έξω από τα χαρακώματα του αιώνα μας. Να μετρήσουμε την κοινωνία και τη ζωή μέσα από τα τεράστια βήματα της ιστορίας. Μόνο έτσι μπορούμε να αντιμετωπίσουμε τους προφήτες που προαναγγέλουν το τέλος του πολιτισμού, που οραματίζονται την κατάργηση των εθνών και την αντικατάσταση του ανθρώπου από τα BITS του ηλεκτρονικού διεθνισμού και του «μονοσύλλαβου πολιτισμού».

Ο ιστορικός χρόνος διαρκώς μικραίνει και τα πολιτισμικά σύνορα διαρκώς μεγαλώνουν στην αίσθηση και τη συνείδηση που έχει ο άνθρωπος για τη ζωή και την πορεία του. Ο πλανήτης μας σήμερα μοιάζει (στο χώρο και το χρόνο, με την έννοια της αίσθησης ή της απόστασης), με μια Επαρχία του περασμένου μόλις αιώνα. Από την εποχή των σπηλαιών μέχρι τη συλλογική οργάνωση της ζωής στην Πόλη πέρασαν πολλές χιλιετίες. Από την Πόλη στο Κράτος-Έθνος πέρασαν λιγότερες από δύο χιλιετίες. Από το Κράτος-Έθνος στην Παγκόσμια Κοινότητα δεν θα περάσουν καν αιώνες, καθώς όλο και περισσότερο η γη παίρνει την εικόνα ενός Παγκόσμιου Χωριού.

Μαζί με το «αεί υπάρχον» αίσθημα της αυτοσυντήρησης και της αναπαραγωγής, συνυπάρχει από την εποχή των πρώτων ανθρώπινων πολιτισμών το πολιτικό, η εξουσία, η κυριαρχία, η ηγεμονία, η επικράτηση, απέναντι στη φύση, απέναντι στον άλλο, απέναντι στις ομάδες, τις φυλές, τα στρώματα, απέναντι στην ανάγκη διεύρυνσης του ζωτικού χώρου που οργανώνεται η ζωή. Δεν είναι τυχαίο ότι η Σαίξπηρική περιγραφή του αγώνα της «εξουσίας για την εξουσία» παραμένει διαχρονικά αξεπέραστη. Γιατί, ακριβώς, περιγράφει καθαρά και δραματικά την εγγενή της υπόσταση. Την εμφανίζει γυμνή από κοινωνικά και ιδεολογικά περιεχόμενα, πολεμική, μυστηριακή, ερεβώδη, να θυσιάζει τον άνθρωπο και τη ζωή στο βωμό της αναρρίχησης και του «θρόνου», ως της κορυφαίας καρέκλας.

Στο πρώτο τεράστιο ιστορικό του βήμα, ο άνθρωπος οργανώθηκε στην Πόλη. Και σε μια ειδική ιστορική στιγμή, μια κορυφαία στιγμή της ανθρωπότητας, όλη η γνώση, το βίωμα, η εμπειρία, ο αγώνας, η αίσθηση της αναγκαστικής συνύπαρξης με τον άλλο, τον διαφορετικό, τον ανεπανάληπτα ιδιαίτερο, συσσωρεύτηκαν και γέννησαν τη Δημοκρατία. Η Δημοκρατία γεννήθηκε ως η απάντηση στον ολοκληρωτισμό των εξουσιαστικών δομών, ως η προοδευτική όψη του εξανθρωπισμού της εξουσίας, αλλά και της εκλογίκευσης των στόχων της, του περιορισμού της ανεξέλεγκτης δράσης της και της απάλειψης της αυθαιρεσίας της. Στην Αθήνα, στην πιο εξελιγμένη και ολοκληρωμένη της μορφή, η Πολιτεία και ο Πολίτης οργανώνονται μέσα από θεσμούς άμεσης δημοκρατίας. Ταυτόχρονα, όλος ο υπάρχων

πολιτισμός ενσωματώνεται και συντίθεται στον Πολίτη. Στον «Ιπποκράτην τον ιητρόν» ή στον Πυθαγόρα τον μαθηματικό δεν βρίσκεται μόνο η συσσωρευμένη ιατρική ή μαθηματική τεχνογνωσία της εποχής. Συνυπάρχει ο φιλόσοφος, ο μαθηματικός, ο γιατρός, ο ποιητής, ο κάτοχος της επιστημονικής και εμπειρικής γνώσης, ο άνθρωπος ο απόλυτα ταυτισμένος με τη φύση, το περιβάλλον και το οικοσύστημα. Παράλληλα αναπτύσσεται η συνείδηση της εθνότητας και ανοίγει ο μακρύς δρόμος προς τον εμπορευματικό πολιτισμό. Η Πόλη προς τα έξω εμφανίζεται ομοιογενής και προς τα μέσα κατηγοριοποιείται. Οι κοινωνικές ομάδες οργανώνονται στη βάση των οικονομικών, πολιτισμικών και ιδεολογικών τους αντιλήψεων και της συνείδησης της θέσης τους στην Πολιτεία. Η εμφάνιση των διαφορετικών πολιτισμών ξεκινά ακριβώς από αυτό τον πρώτο εσωτερικό της πόλης διαχωρισμό.

Στο δεύτερο τεράστιο ιστορικό βήμα, από τον Τόπο στο Κράτος, από την Πόλη στο Έθνος, η Πολιτεία και ο Πολίτης διαφορίζονται, αποστασιοποιούνται. Όχι μόνο λόγω των εμπορικών δρόμων που χειράπτονται των συμμαχιών που δημιουργούνται, των πολέμων που διεξάγονται, για την επικράτηση και την κυριαρχία της εθνότητας απέναντι στις άλλες. Αλλά και γιατί η γνώση, η επιστήμη και ο πολιτισμός γεννοβολούν, διευρύνονται και πολλαπλασιάζονται. Ο συνεχής καταμερισμός και η ποσότητα της γνώσης δεν μπορούν να συντεθούν στο πρόσωπο του πολίτη. Η κατηγοριοποίηση της κοινωνίας στην Πόλη και η συνύπαρξη των πόλεων στο Έθνος οδηγούν τη Δημοκρατία από τη συμμετοχή στην αντιπροσώπευση. Το πολιτικό διασπάται και επιμερίζεται σε συσσωματώσεις πολιτών που προέρχονται από τις θρησκευτικές, γεωγραφικές, περιφερειακές και ταξικές τους ιδιαιτερότητες. Η συνείδηση του όλου υποχωρεί μπροστά στην εξειδίκευση και τον καταμερισμό, ενώ ο ανταλλακτικός πολιτισμός δίνει τη θέση του στον εμπορευματικό. Ο τρόπος γέννησης και πολλαπλασιασμού των επιστημών δεν έχει μόνη αναφορά στον πολλαπλασιασμό των γνώσεων και της θεσμοποίησης του γνωστικού επιμέρους. Αυτή είναι η τεχνική όψη και διαδικασία, ασφαλώς κατανοητή και αντικειμενική. Η απόσπαση του ανθρώπου από το προϊόν της εργασίας του και η εμπορευματική του αλλοτρίωση μπορεί να μη γέννησε τη διάκριση, προσδιόρισε όμως, εν πολλοίς το ειδικό περιεχόμενο των επιστημών και το στόχο τους στη βάση γενικευμένων κοινωνικών, οικονομικών και εθνικών συμφερόντων. Ωστόσο, η οργάνωση της εθνότητας στο Κράτος-Έθνος δεν κατάργησε, δεν εξαφάνισε την Πόλη. Αντίθετα, η αστικοποίηση που ήρθε ως φυσική συνέπεια των ευρύτερων ανακατατάξεων τη διέυρυνε και την ολοκλήρωσε ως βασική δομή της Πολιτείας.

Στην αφετηρία του τρίτου τεράστιου ιστορικού βήματος από το Κράτος-Έθνος στην Παγκόσμια Κοινότητα, βρίσκεται ο καθολικός εμπορευματικός, τεχνολογικός και βιομηχανικός μας πολιτισμός, οι αξίες του, η ιδεολογία του, η ζοφερή προοπτική του μονοδιάστατου ανθρώπου.

Κάτω απ' αυτή τη λογική θυσιάζονται οι κάθε μορφής ιδιαιτερότητες (εθνοτικές, θρησκευτικές, πολιτιστικές, βιολογικές, κοινωνικές), στην

ολοκλήρωση του μονοσύλλαβου πολιτισμού, του BIT. Και σπεύδουν οι θιασώτες αυτής της εξέλιξης να προεξοφλήσουν ότι το έθνος θα διαλυθεί και θα αφομοιωθεί μέσα στον κόσμο, κάτω από την ισοπέδωση και την εμπορευματοποίηση των αξιών και την παγκοσμιοποίηση, ενώ ήδη έχουν προαναγγείλει την κατάργηση της «πάλης των τάξεων».

Η ιστορία για μια ακόμη φορά τους περιγελά, τους περιπαίζει. Η πορεία απελευθέρωσης της κοινωνικής τάξης, η βάση της ύπαρξης και της θεωρίας της ιστορικής Αριστεράς, ή της εθνότητας για ευρύτερες κοινωνικές κατηγορίες, διαμέσου της Συνείδησης του Όλου που αφορά την τάξη ή το έθνος, ασφαλώς, δεν καταργείται από την ιστορία του παρόντος και του μέλλοντος. Μπορεί η σκέψη του Μάο να προσπάρθηκε απλοϊκά αλλά με συναρπαστικά συμβολικό τρόπο να χωρέσει σε 10 μεγάλες αντιθέσεις ολόκληρη την ιστορία του πολιτισμού και της κίνησης των κοινωνιών, όμως, η άποψη της ακινησίας και της γραμμικότητας που υπαγορεύει η νεο-φιλελεύθερη νομοτέλεια βρίσκεται πολύ μακριά από την πλούσια πραγματικότητα της καθημερινής ζωής. Οι κοινωνικές αντιπαραθέσεις, ή, πιο δογματικά, η πάλη των τάξεων, οι τάξεις που βιώνουν με διακριτό τρόπο την καθημερινότητα, οι εθνικές αντιπαραθέσεις για λόγους αυτοδιάθεσης, εξάρτησης ή κυριαρχίας, ζουν και θα ζουν. Η Συνείδηση του Όλου, όσον αφορά τον Κόσμο, μας επιτρέπει να τις αναγνωρίζουμε, να τις κρίνουμε ιστορικά, ως σχετική υπαρκτή και αναντικατάστατη διαδικασία μέσα από την οικουμενική διάσταση της πραγματικότητας. Η κατάργηση και θάνατος, ούτε το «άπαν» και το «όλον».

Το έθνος και ο πολιτισμός που φέρει κάθε κοινωνία δεν διαλύονται, δεν καταρρέουν, δεν διαγράφονται, όπως δεν διαλύθηκε, δεν κατέρρευσε, δεν διαγράφηκε η Πόλη μέσα στη διαμόρφωση του Κράτους-Έθνους. Θα υπάρχουν, θα εξελίσσονται, θα προσαρμόζονται, θα επιστρέφουν στον τόπο, θα αποκτούν οικουμενική συνείδηση στον κόσμο, αλλά θα παραμείνουν αξεδιάλυτα στοιχεία της διαδικασίας της παγκοσμιοποίησης. Εκτός κι αν υπάρξει ολοσχερής καταστροφή του πλανήτη από το θράσος του ανθρώπου όχι να υποτάξει τη φύση αλλά να κυριαρχήσει ολοκληρωτικά πάνω της, μετατρεπόμενος ο ίδιος στην μηχανή της καταστροφής και άρα της αυτοκαταστροφής του. Η κοινωνία του μέλλοντος, ακόμη κι αν οργανωθεί σε ένα παγκόσμιο κράτος, θα είναι πολυπολιτισμική και πολυεθνική.

Είτε αναφερόμαστε σε μηχανή καταστροφής ή αυτοκαταστροφής, είτε αναφερόμαστε σε κινητήρια δύναμη ζωής, μετασχηματισμών και κοινωνικής ολοκλήρωσης, απευθυνόμαστε πάντα στην ίδια ρίζα περιστροφής, στον ίδιο μοχλό περιδίνησης, στη Γνώση. Στο πιο παραγωγικό κεφάλαιο του σύγχρονου πολιτισμού, στον φορέα ανατροπής των πάντων, στη φέρουσα την πραγματική δυνατότητα μετεξέλιξης ή θανάτου του ανθρώπινου είδους. Στη γνώση που αποτελεί το θεμελιακό εργαλείο απόκτησης της Συνείδησης του Όλου. Ο επανακαθορισμός της αρμοδιότητας της πολιτικής στο χώρο του ιδιωτικού και ο ορθός κριτικός λόγος πρώτη και σημαντικότερη πηγή έχουν την ίδια τη γνωστική διαδικασία.

Το πολιτικό επιστρέφει, αφού επωασθεί στο «ιδιωτικό» με στόχο να συναντήσει το συλλογικό, την ομάδα, την κοινότητα και από εκεί την Πόλη, το Έθνος, τον Κόσμο, μέσα από τη Γνώση. Θα ήταν τουλάχιστον παράδοξο να ισχυριστεί κανείς ότι θα γυρίσει στον Ιπποκράτη ή τον Πυθαγόρα ή ακόμη και στην Αγορά του Δήμου της αρχαίας Αθήνας, ως φορείς ολοκληρωμένης συνείδησης του υπαρκτού κόσμου, με τον καταιγισμό των παραγόμενων γνώσεων που διπλασιάζονται στον πλανήτη κάθε πέντε το πολύ χρόνια. Αυτή η αντικειμενική ανεπάρκεια, όμως, δεν μας απαλλάσσει από την υποχρέωση να βρούμε ένα κάποιο τρόπο μετάβασης ξανά από το ειδικό στο γενικό. Από την εκπαίδευση στην παιδεία. Από το επάγγελμα στην ανθρώπινη οντότητα. Από την τεχνογνωσία στον εργάσιμο χρόνο, στην «τεχνολογία» της ζωής, ως δημιουργικής πραγματικότητας που επιτρέπει ξανά τον ολόπλευρο αυτοκαθορισμό του ανθρώπου. Από τον ασύλληπτου πια μεγέθους τεχνοκρατικό καταμερισμό και την εξειδίκευση στην αυτοσυνείδηση και την αυτογνωσία, που ανοίγει το δρόμο στην κοινωνική απελευθέρωση.

Η συνείδηση της Γνώσης ως ολότητας μπορεί να παραχθεί στον τόπο μέσα από την ίδια τη μορφή της κοινωνικής οργάνωσης κι όχι από τον καθένα ξεχωριστά. Η ίδια η κοινωνία της πληροφορίας, η τεχνολογική της υποδομή και η κοινωνικοποίησή της προσφέρει εξαιρετικές δυνατότητες μιας ανατρεπτικής του μονοδιάστατου πολιτισμού εκπαιδευτικής διαδικασίας, που μπορεί να καταστήσει τον αυτενεργό πολίτη κύριο της ζωής και της τύχης του. Το ίδιο το πλήθος των γνώσεων είναι αυτό που απαιτεί, πέρα από τις θεσμοποιημένες μορφές παροχής τους, μια διαρκή εκπαιδευτική και επιμορφωτική διαδικασία σε όλη τη διάρκεια της ζωής και μέσα από «χίλια κανάλια». Απαιτεί μια άλλη σχέση ανάμεσα στη γνωστική διαδικασία και τον επαγγελματικό προσανατολισμό με την εξειδίκευση, με τη μάθηση δηλαδή της γνώσης για την επαγγελματική της χρήση, που αποτελεί ένα ασήμαντο πια τμήμα της. Μία σύγχρονη, τολμηρή και γενναία, μια ριζοσπαστική και ανατρεπτική κριτική της επιστήμης πρέπει να συνοδεύει την ίδια της την εξέλιξη. Κριτική στην πιο αθέατη σήμερα πλευρά της, που είναι η σχετικότητά αναφορικά με την καθολική αντίληψη και συνείδηση που πρέπει να έχουν οι άνθρωποι, αν θέλουν να καταστούν, και συλλογικά ως Πολιτεία, κύριοι της μοίρας τους.

Επαναπροσδιορίζεται, κατά συνέπεια, ο χώρος και το περιεχόμενο της Παιδείας, με την ευρύτερη δυνατή έννοια του όρου, ένας χώρος και ένα περιεχόμενο που δεν σχετίζεται πλέον με τον τρόπο παροχής την Γνώσης στο αυταρχικό ή αντιαυταρχικό σχολείο, ή με τη σωστή ή όχι παιδαγωγική μέθοδο, αλλά με το είδος, το περιεχόμενο και την κατεύθυνση της εκπαιδευτικής διαδικασίας, που οφείλει να διαμορφώνει αυτόνομα, ολοκληρωμένα συλλογικά όντα και όχι απλώς «χειριστές μηχανών». Μια τέτοια παιδεία δεν υλοποιεί μόνο, προς το τέλος της θεσμοποιημένης εκπαίδευσης, τον τελικό καταμερισμό των σπουδών σε ανθρωπιστικές, οικονομικές, νομικές, τεχνολογικές, ιστορικές. Ολοκληρώνει, στις κατώτερες βαθμίδες, την οργανική ανασύνθεση των σπασμένων κομματιών της αλλοτρίωσης του καθημερινού. Μόνο έτσι μπορεί να λειτουργήσει απελευθερωτικά μπορεί να ανοίξει δρόμους αυτοδιαχείρισης, μόνο έτσι η ποιότητα ζωής δεν καταντά ένα μέρος εφαρμοσμένης πολιτικής, αλλά γίνεται τρόπος συνείδησης του όλου και

της ολοκληρωμένης χρήσης του χρόνου και του χώρου από τον ίδιο τον άνθρωπο για τη ζωή του .

Ποικιλία στις Αξίες

Η Συνείδηση του Όλου ολοκληρώνεται στην καθολική αντίληψη του ανθρώπου για τον Πολιτισμό και τις Αξίες του.

Ψυχή του πολιτισμού είναι ο τρόπος με τον οποίο ο άνθρωπος, η κοινωνική τάξη, η κοινότητα, η εθνότητα, ο κόσμος, βιώνουν την καθημερινή τους ζωή και οικειοποιούνται τα αγαθά, ο τρόπος με τον οποίο τους αποδίδουν χρησιμότητα και τα αντιλαμβάνονται ως μέσο ικανοποίησης (πραγματικής ή φαινομενικής) των αναγκών τους. Έτσι, τα πιο απλά πράγματα που χρησιμοποιούν στη ζωή τους συνιστούν την ιδιαίτερη κουλτούρα τους, είναι στοιχεία του ίδιου του Πολιτισμού τους: οι τροφές, τα σκεύη και τα εργαλεία τους. Τα μέσα παραγωγής, ο τεχνικός εξοπλισμός, τα επιτεύγματα της τεχνολογίας. Οι προτιμήσεις και τα μνημεία τους αλλά και τα μέσα -ο τρόπος, η γλώσσα, οι μορφές- να εκδηλώνουν τις ιδέες τους. Η πίστη τους, τα μέσα ικανοποίησης των συναισθηματικών τους αναγκών και οι ιδιαίτερες αισθητικές τους αντιλήψεις. Ο τρόπος που τακτοποιούν τα οικογενειακά και κοινωνικά τους προβλήματα, που διαμορφώνουν τις σχέσεις τους, που χτίζουν τα σπίτια τους, που εξαντλούν το θρήνο τους. Πρόκειται για το καθολικό προϊόν μιας κοινότητας ανθρώπων, της κοινωνίας συνολικά.

Μέσα στον αιώνα που φεύγει, είναι εξαιρετικά παρήγορο που δεν εμφανίστηκε ο μονοδιάστατος άνθρωπος, ο μονοσύλλαβος πολιτισμός, το «1984» του Τζ. Οργουελ, δεδομένου ότι αποτελούν την ολοκλήρωση της οικονομικής φρίκης και του φετιχισμού του εμπορεύματος, της τέλει εμπορευματικής αλλοτρίωσης. Της αλλοτρίωσης δια του εμπορεύματος που διαμεσολαβεί ανάμεσα στην άμεση οικειοποίηση των αγαθών και τον τρόπο που τελικά καταναλώνονται.

Η εικονική τάξη πραγμάτων, η εικονική κοινωνία, δεν αντέχει σε πολλαπλά μέτρα σύγκρισης. Θέλει ένα μέτρο, μία τιμή, μία ανταλλακτική αξία, ένα αισθητικό και καταναλωτικό πρότυπο, τελικά ένα «πολιτισμό». Κάθε προϊόν οφείλει να ενσωματωθεί μέσα στην ίδια του την υπόσταση, την τιμή του. Η ισοπέδωση των αξιών και η μετατροπή τους σε εμπορεύματα καταστρέφει τη διαφορετικότητα, καταλύει το ιδιαίτερο, εκμηδενίζει το προσωπικό, εξαφανίζει το άλλο. Με την κοινωνική ζωή να διασπάται σε άπειρα καταφύγια, την εργασία να υποτάσσεται στην τεχνική συναρμογή μιας αποτρόπαιης λειτουργικότητας, τον κοινωνικό χρόνο να χωρίζεται σε εργάσιμο και μη εργάσιμο, τις επιστήμες να πολλαπλασιάζονται για να επικυρώνουν και να αναπαράγουν δομές και αξίες, ο άνθρωπος χάνει την αυτοτέλεια του, γίνεται «αριθμός» και ταυτόχρονα «μάζα». Όλα γίνονται «μαζικά». Προϊόντα «μαζικής» κατανάλωσης, κοινωνίες «μαζών», «μαζική» ψυχαγωγία και διασκέδαση, «μαζικές» αντιλήψεις και αξίες, «μαζική» εργασία με αριθμούς που μετρούν «νόρμες» και «ποσότητες» παραγωγής. Μαζική τελικά ισοπέδωση και καταθλιπτική ομοιομορφία. Η ολοκλήρωση της θα ταυτιζόταν με ένα κόσμο μηδαμινότητας. Με την καταστροφή της κουλτούρας του ανθρώπινου γένους που σε παλιότερες εποχές, με περιορισμένα μέσα και ασήμαντες γνώσεις, ζούσε πιο πλούσια σε αισθήματα, βιώματα και δημιουργικότητα ζωής. Και όσο περισσότερο

ζούμε την ολοκλήρωση της κοινωνίας τη πληροφορίας τόσο πλησιέστερα έρχεται, γίνεται ορατός πια, ένας κόσμος χωρίς πολιτισμό, ένας κόσμος συνώνυμος της φρίκης.

Οι πόλεις-γκέτο, ο πολιτισμός του «ορθογώνιου», η αρχιτεκτονική της μαζικής παραγωγής, τα σπίτια-υπνωτήρια, το ασήμαντο λεξιλόγιο της τηλεόρασης και όπου να 'ναι ο ομιλών με BIT υπολογιστής, είναι το προανάκρουσμα αυτού του κόσμου, της κομματιασμένης και γραμμικής λειτουργικότητας. Ακόμη κι όταν η αισθητική και η καθαρότητα μιας πόλης μοντέρνας και σύγχρονης ή η άψογη διατήρηση παλιών κομματιών και η αναβίωση παλιών αιώνων μέσα στις ιστορικές πόλεις, προδίδουν το ελκυστικό πρόσωπο του τεχνολογικού μας πολιτισμού, δεν παύει να υπάρχει η διάσπαση του κοινωνικού και ατομικού χώρου ως το ακραίο όριο της εμπορευματικής αλλοτρίωσης. Για το Λος Άντζελες ή για την Αυστραλία και μια μοντέρνα λεωφόρο ταχείας κυκλοφορίας γράφει ο Σαμίρ Αμίν :

«Δεν μπορείς να χρησιμοποιήσεις τον κοινωνικό χώρο ατομικά : σε μία λεωφόρο είσαι αναγκαστικά αυτοκινητιστής και τίποτε άλλο. Οι «καλλιτέχνες» της τεχνοκρατίας μπορούν να φυτέψουν ωραία δέντρα εκεί, όχι αναγκαστικά πλαστικά. Μπορούν να συμβουλευόνται ένα ζωγράφο που είναι δάσκαλος του χρώματος, ακόμα και ένα ψυχολόγο. Η λεωφόρος παραμένει άσχημη. Γιατί ούτε ο ζωγράφος, ούτε ο ψυχολόγος μπορούν να συλλάβουν μια ατομική χρήση του κοινωνικού χώρου, εξάλλου δεν πληρώνονται γι' αυτό».

Ευτυχώς, όμως, στην ιστορική συνείδηση και μνήμη των ανθρώπων, των τάξεων, των εθνοτήτων και των κοινοτήτων, υπάρχουν βαθειά φυλαγμένα αποθέματα χρήσιμων αξιών που επιβίωσαν από την εποχή της άμεσης, της μη εμπορευματικής οικειοποίησης. Ο καπιταλισμός, παρ' ό,τι τείνει στην «αρμονία» της μηδαμινότητας, δεν είναι τελικά αρμονία. Γι' αυτό, εξάλλου, δεν έφθασε ακόμη το «1984». Άρα, προσφέρεται στο ανθρώπινο είδος μια ακόμη ιστορική ευκαιρία εκλογής. Ένας «πολιτισμός» λειτουργικής ομοιομορφίας και ισοπέδωσης ή κάτι άλλο που να τον ξεπερνά. Υπάρχει δρόμος.

Η Πολιτεία του Ανθρώπου δεν μπορεί παρά να ακολουθήσει την ακριβώς αντίστροφη πορεία. Να φέρει τον Πολιτισμό ξανά στο κέντρο της πολιτικής, της οικονομικής και της κοινωνικής ζωής. Ένα πολιτισμό που, σε αντίθεση με την καταστροφή της κουλτούρας που βιώνουμε στον ύστερο καπιταλισμό, θα επαναφέρει στο προσκήνιο τον πλούτο της αναγέννησης της Ποικιλίας, με την επιστροφή στην αντίληψη για την χρησιμότητα των αξιών , στην άμεση οικειοποίηση των αγαθών, στην αισθητική πολυσημία. Με την επιστροφή στο Άλλο, στο Αλλού, στο Αλλιώς. Αναφερόμαστε σε ένα Πολιτισμό του Ανθρώπου, αναφερόμαστε στους ανθρώπους που, σύμφωνα με τον Κ. Τσουκαλά, «δικαιούνται να προκαλούν, να εγκαλούν, να φαντασιώνουν και να προτείνουν το Άλλο, το Αλλού, το Αλλιώς». Πρόκειται για μια κοινωνία ανθρώπινων όντων, που οικοδομείται πάνω στο δικαίωμα στη διαφορά, στη μοναδικότητα του Ανθρώπου, στην ιδιαιτερότητα της ατομικής του κουλτούρας.

Η διαδρομή προς αυτή την κοινωνία περνά από την αποκατάσταση της ενότητας και την αίσθηση της ολότητας του χώρου και του χρόνου.

Πρέπει να κυριαρχηθεί ξανά από το βασίλειο των αναγκών του ανθρώπου όποια συνέπεια έχει στη διάσπαση και αλλοτρίωση της κοινωνικής ζωής, ο καθολικός εμπορευματικός πολιτισμός μας, καθώς και η επανασύνδεση του κοινωνικού με τον ατομικό χώρο. Του εργάσιμου με τον ελεύθερο χρόνο. Του δημόσιου με τον ιδιωτικό χώρο. Της πνευματικής με τη χειρωνακτική εργασία. Της εργασίας της σύλληψης και του σχεδιασμού με την εργασία της εκτέλεσης. Της παραγωγής πολιτισμού με την κατανάλωση των πολιτιστικών αγαθών. Ο χωροταξικός και πολεοδομικός σχεδιασμός του κοινωνικού χώρου, ο δομικός και λειτουργικός σχεδιασμός του ιδιωτικού χώρου, η δυνατότητα και η ευκαιρία της απασχόλησης, η ποιότητα και η ζωή στις εργασιακές σχέσεις, η ίδια η ανάπτυξη και η πρόοδος, αν κυριαρχηθούν ξανά από τις ανάγκες που προβάλλει η ποικιλία και η χρησιμότητα των αξιών, θα αλλάξουν ριζικά χαρακτήρα. Θα οδηγήσουν τον άνθρωπο να ξανακερδίσει το πηδάλιο του χρόνου και του χώρου. Ο άνθρωπος θα είναι για μια ακόμη φορά ικανός να απενίζει τον ορίζοντα μιας τρικυμίας, να αποφασίζει ο ίδιος για το ταξίδι του στη δική του Ιθάκη, να νιώθει, να αισθάνεται, να πράττει, να σκέφτεται και να ζει -κυρίως να ζει- το καθημερινό του βίωμα. Να ορίζει την ατομική του σχέση με τα πράγματα μέσα από τον πλούτο της Ποικιλίας. Θα είναι για μια ακόμη φορά ικανός να απενίζει μακριά το μέλλον, ενώ θα εμπιστεύεται στη μηχανή την κάλυψη πραγματικών του αναγκών και θα την υποβιβάζει στη θέση που της αρμόζει ως το εργαλείο για βραχυπρόθεσμη χρήση και όχι το νέο τοτέμ στο βασίλειο των ιδεών του για την αιωνιότητα.

Είναι η διαδρομή που τελικά οδηγεί στην πολιτική αυτοπραγμάτωση του ανθρώπου, στον ολόπλευρο αυτοκαθορισμό του. Είναι ο Πολιτισμός των χρήσιμων αξιών του, που τελικά του δίνει τη δυνατότητα να αυτοκυβερνηθεί, άρα και να δώσει απάντηση στην πιο σύνθετη, την πιο καταλυτική μορφή διάσπασης και αλλοτρίωσης που αγγίζει τη ψυχή των εξουσιαστικών δομών και σχέσεων, δηλαδή, στην αντίθεση ανάμεσα σε κυβερνώντες και κυβερνώμενους, ανάμεσα σε εξουσιάζοντες και εξουσιαζομένους, ανάμεσα σε οδηγούντες και οδηγούμενους. Είναι η διαδρομή με σημείο εκκίνησης τον άνθρωπο και πεδίο προβολής την κοινότητα, την κοινωνική τάξη, την εθνότητα, τον κόσμο, που με οδηγεί σε μία πολυπολιτισμική πραγματικότητα, σ' έναν ανοικτό διάλογο πολιτισμών που υποτάσσει την κοινωνία της πληροφορίας και της τεχνογνωσίας στις πραγματικές του ανάγκες.

Το βασίλειο της πραγματικής Ελευθερίας κατεβαίνει στη γη, φεύγει από το χώρο της ουτοπίας. Ο Πολιτισμός της Ποικιλίας των Αξιών συνδέεται αξεδιάλυτα με την πραγματική δυνατότητα της αυτοδιαχείρισης. Για να κλείσει τον κύκλο επανέρχεται στην αρχή του, στη δημιουργική του αφετηρία, την αφετηρία που θέλει την Πολιτεία του Ανθρώπου, τον Πολιτισμό, την Πολιτική και τον Πολίτη να έχουν την ίδια ρίζα, την Πόλη. Γι' αυτό, ακριβώς, δεν είναι καθόλου παράδοξο ότι η τόσο πλούσια ελληνική γλώσσα δεν βρήκε ένα διαφορετικό πρόθεμα γι' αυτές τις λέξεις. Είναι μέσα στην ίδια ενότητα της ζωής που οριοθετεί τον ελεύθερο άνθρωπο, τον ικανό να είναι κύριος του εαυτού του και της μοίρας του.

Αρμονία με τη Φύση

Μέσα απ' αυτή την αντίληψη, ή τη συνείδηση και τις αξίες, για την καθημερινή ζωή στο σύγχρονο κόσμο, για την ανθρώπινη υπόσταση, τη γνώση και τον πολιτισμό, ας ξαναγυρίσουμε τώρα από κει που αρχίσαμε: το «Τσέρνομπιλ», τις «τρελλές αγελάδες», τον «ηλεκτρονικό έλεγχο», την «κλωνοποίηση» και την νέα εποχή της αβεβαιότητας που ορμητικά εισβάλλουν. Ας ξαναγυρίσουμε στη σχέση Ανθρώπου και Φύσης. Στη σχέση που τελικά θα κρίνει την επιβίωση του ανθρώπου και την κοινωνία του μέλλοντος.

Πάνω στη στερεότητα της λογικής και της αυτάρκειας όπου ο τεχνολογικός μας πολιτισμός κάθεται αναπαυτικά, γίνεται προσπάθεια να αποκρυβεί, να εξοβελιστεί και να παραπεμφθεί στο χώρο του ασυνείδητου ο νέος κυρίαρχος φόβος. Ο προαιώνιος φόβος που συνυπάρχει με το άδηλο, το αύριο, την προοπτική, της ζωής. Με το πέρασμα των χιλιετιών ο άνθρωπος έπαψε πια να φοβάται τη φύση, τον κεραυνό, την αστραπή, ακόμη και τους θεούς που ανακαλύπτει για να δώσουν μορφή στο άγνωστο. Η ασύλληπτη ταχύτητα, η έκρηξη των τεχνολογιών, η αλματώδης και ατέρμονη ανάπτυξη των παραγωγικών δυνάμεων, η λογική του «δεν υπάρχει τίποτα πια που να μην μπορώ να το κατακτήσω» τον οπλίζει με την αναίδεια της αυθαιρεσίας απέναντι στη Φύση. Όταν μπορεί σε μετρήσιμο και πεπερασμένο χρόνο να επισκεφθεί τον Άρη, εύκολα υιοθετεί το θράσος του «Θεού». Η έννοια της σχετικότητας, του περατού και του περιορισμένου, συντρίβεται από την αλαζονεία του βιολογικού προκαθορισμού ως μιας απλής εξέλιξης της επιστήμης. Προσεγγίζει λοιπόν, αλαζονικά και αυθαίρετα το Απόλυτο. Το συμβολίζει και το αποδέχεται ως άπειρο, ως μαθηματικό σύμβολο, και θεωρεί ότι η τετράγωνη λογική του μπορεί να το προσεγγίσει με μια ατέρμονη μαθηματική σειρά ή ακολουθία. Ξεχνά την αξιωματική φύση των ίδιων του των θετικών επιστημών, την εισαγωγή του φανταστικού και του μιγαδικού, αρκείται και αρέσκεται στη μεθυστική λύση μιας άσκησης.

Όλα αυτά παρατηρούνται στην εικόνα, στην εικονική τάξη, στον παραλογισμό της μιας διάστασης, της «ουδέτερης» πληροφορίας και της μηχανής που τρώει το χρόνο. Γιατί στο βάθος ο φόβος και η αγωνία παραμένουν ακέραια συναισθήματα, κυριαρχικά στη ζωή του. Φοβάται ο άνθρωπος, όχι το Θεό πια, αλλά τον εαυτό του και την κοινωνία που ο ίδιος δημιούργησε, για να γίνει μια ανεξέλεγκτη πηγή περιδίνησης και, άρα, με δυνατότητα αυτοκαταστροφής. Η «virtual reality», η «δυναμική πραγματικότητα» της κοινωνίας του ρίσκου, δεν αφορά μόνο τα παιγνιδίσματα του κεφαλαίου που μπορεί να κινείται και να αναπαράγεται στις οθόνες ενός ηλεκτρονικού υπολογιστή. Αφορά την καταστροφή του όλου, την ολοσχερή καταστροφή του πλανήτη μέσα από το τυχαίο ή το παίγνιο, που μπορεί και να μην είναι αποτέλεσμα καν ενός διεστραμμένου εγκεφάλου, που ανακάλυψε τον τρόπο να γίνει ο Ένας και να υποτάξει ολοκληρωτικά τον κόσμο, αλλά καθαρών συμπτώσεων γύρω από έναν στιγμιαίο αποσυντονισμό ενός ολοκληρωμένου αρθρωμένου τέλεια συστήματος μηχανών.

Απέναντι σ' αυτή την πραγματικότητα η Φύση μοιάζει να υποτάσσεται, να κυριαρχείται, να εξαντλείται. Κρατά πεισματικά τις φυσικές της πηγές, μέσα στο θαλασσινό νερό, τις ορεινές της περιοχές, τα παρθένα δάση, κρατά κάτω από το χιόνι ή τον καυτό ήλιο τη δύναμη του πλούτου, της ανανέωσης και της αναπαραγωγής της ζωής. Και αντικρύζει την ανατροπή μιας σοφής ισορροπίας χιλιετιών στην τρύπα του όζοντος, στο φαινόμενο του «θερμοκηπίου», στην πυρηνική καταστροφή, στα χημικά όπλα και δηλητήρια, στη μόλυνση του αέρα, της θάλασσας, του εδάφους. Η ερήμωση του πλανήτη από κάθε ζωή, που πλησιάζει με τη μορφή μετεωρολογικού φαινομένου δεν είναι μια ορατή τελική εξέλιξη που δεν ταυτίζεται με το ανθρώπινο ή το συμβολικό άπειρο στη μέτρηση του χρόνου.

Μέσα απ' αυτή την προοπτική, οι δημιουργικές σχέσεις ανάμεσα σε στοιχεία της Φύσης και του περιβάλλοντος κόσμου, αφενός, και της κοινωνικής οργάνωσης ή της ανθρώπινης κουλτούρας, όπως είναι οι πολιτικές πρακτικές, οι επιστημονικές ιδέες και οι μορφές τέχνης, αφετέρου, αποδομούνται και διασπώνται, μετεξελίσσονται σε επιμέρους καταστροφικά πυροτεχνήματα. Πόσο μακριά φαίνεται πια η εποχή όπου ο άνθρωπος βίωνε τη σχέση ανάμεσα στις καταχνιές του Βορρά και το ρομαντισμό ή τη σχέση ανάμεσα στη λαμπρή καθαρότητα και το έκλαμπρο φως του ελληνικού ουρανού και τον ορθολογισμό, καθώς τόσες άλλες σχέσεις και δημιουργικές ή αναγεννητικές στιγμές της ανθρωπότητας! Φαίνεται πως οι Θεοί των ανθρώπων δεν έχουν πια πυξίδα. Γερνούν κι αυτοί μέσα στη μηχανή που τρώει το χρόνο.

Εδώ, ακριβώς, κορυφώνεται η ευθύνη απέναντι στον Άνθρωπο και τη Φύση που έχει η σύγχρονη Αριστερά. Αυτή είναι η πιο δύσκολη αποστολή της, το σημείο όπου συντείνουν, όπου συγκλίνουν, όπου συγκεντρώνονται όλες οι επιμέρους της αντιλήψεις, οι προτάσεις και οι στρατηγικές. Δεν έχει πια την ανάγκη να εξορκίζει τους Θεούς -ο Χριστιανισμός κλείνει κιόλας δύο χιλιετίες- πολεμώντας αδιέξοδα τις θρησκείες ως «όπιον» του λαού. Ούτε να κλείνει στις λίγες σελίδες ενός βιβλιαρίου συνταγών τον διαλεκτικό και τον ιστορικό υλισμό, όπως στα νεανικά μας χρόνια διδασκόμασταν από τον Πούλιτζερ. Οφείλει να ανακαλύψει και να υπηρετήσει το δικό της σύγχρονο Θεό. Να ανακαλύψει ένα δρόμο που επαναφέρει την Αρμονία ή, καλύτερα, που χτίζει από την αρχή μια νέα Αρμονία ανάμεσα στη Φύση, τον Άνθρωπο και την παραγωγή του πολιτισμού. Και εδώ δεν υπάρχουν κλισέ, δόγματα, ή πατέντες. Αλοίμονο αν υπήρχαν. Και εδώ θα ήταν ανώφελη άσκηση να προσπαθήσει, τη νέα διαλεκτική που υπαγορεύει η Αρμονία, να την περιορίσει στον ζουρλομανδύα των σημερινών επιστημών που ασχολούνται με τον άνθρωπο. Το γεγονός ότι η ανθρώπινη κοινωνία συνειδητοποιεί βαθιά την ανάγκη της Αρμονίας γιατί είναι ένα μόλις βήμα πριν απ' την καταστροφή, αλλά και διαβλέπει γυμνά και αφτιασίδωτα τα προβλήματα της νέας εποχής, το γεγονός επίσης, ότι οδηγείται έστω και μέσα από τον παραμορφωτικό φακό της αλλοτρίωσης στον εντοπισμό τους, είναι η αρχή ενός δρόμου που μπορεί να αποκτήσει ιστορική υπόσταση. Δεν έχει, λοιπόν, η σύγχρονη Αριστερά παρά να αμφισβητήσει ριζικά τον εμπορευματικό πολιτισμό,

την χρησιμότητα και την αξία των τεχνικών της παραγωγής των προϊόντων, την υποταγή του ανθρώπου στα τεχνολογικά επιτεύγματα. Οφείλει να τιθασεύσει την ανεξέλεγκτη αύξηση των παραγωγικών δυνάμεων, και να τις θέσει στην υπηρεσία του ανθρώπου, όχι να τις καταστείλει. Με την πεισματική εμμονή και την οικοδόμηση στην πράξη του Νέου Μοντέλου Ευημερίας, με την Επιστροφή του Πολιτικού που αναδεικνύει και κατοχυρώνει το συλλογικό και κοινωνικό έλεγχο στις διαδικασίες της παγκόσμιας πια Ανάπτυξης και Προόδου, και, βεβαίως, με τα συλλογικά κοινωνικά και πολιτικά υποκείμενα των αναγκαίων μετασχηματισμών. Ξεκινώντας από το καθημερινό, από την ενσυνείδητη ιστορική της αντίληψη και τη χρησιμότητα των αξιών, θα φτάσει την κοινωνική μεταρρύθμιση στο κορυφαίο της όριο. Εκεί που, σε συνθήκες ειρήνης, ζωής, συμβίωσης και αρμονίας, γεννιέται ακόμη ένας Πολιτισμός του Ανθρώπου. Με Μέτρο, Συνείδηση, Ποικιλία, Αρμονία, ο Άνθρωπος μπορεί όχι μόνο να επανέλθει ως υποκείμενο της ιστορίας που ορίζει τη ζωή και τη μοίρα του, αλλά μπορεί και να φανταστεί, να οραματιστεί και, προ παντός, να οργανώσει, -άρα να κατεβάσει από το χώρο της δημιουργικής ουτοπίας στο χώρο του επιστητού και της πράξης- μια πραγματική Πολιτεία Ανθρώπου. Είναι η απάντηση του σύγχρονου και επίκαιρου σοσιαλισμού στην επιστροφή της αβεβαιότητας.

*η Ανάπτυξη /
το Νέο Μοντέλο Ευημερίας*

~ επαναθεμελίωση της Ανάπτυξης και της Προόδου

~ Παγκόσμια Αλληλεγγύη

~ Οικολογική Αναδόμηση του παραγωγικού προτύπου

~ Ανάπτυξη με Δικαιοσύνη

~ Κοινωνία πλήρους Απασχόλησης

~ Δίκτυο Κοινωνικής Αλληλεγγύης

επαναθεμελίωση της Ανάπτυξης και της Προόδου

Μία άλλη ιδεολογία για την Ανάπτυξη, μία άλλη αντίληψη και στρατηγική, αποτελεί κρίσιμη και καθοριστική προϋπόθεση για τη σύγχρονη Αριστερά. Ανάπτυξη για τον άνθρωπο και την ποιότητα της ζωής του και όχι ανάπτυξη με ευημερούντες αριθμούς και δυστυχισμένους ανθρώπους. Χρειάζεται να επανακαθοριστεί, να αξιολογηθεί και να επανακριθεί η έννοια της κοινωνικής Προόδου και της ατομικής ολοκλήρωσης μέσα σ' αυτήν.

Θα χάσει οριστικά το ιστορικό στοίχημα η προοδευτική προοπτική αν δεν πάψει η Αριστερά να αρνείται την παγκοσμιοποίηση, να μένει πεισματικά στα κεκτημένα και να βλέπει με δυσπιστία τα προϊόντα της ύστερης τεχνολογικής επανάστασης. Δεν μπορεί να συνεχίσει να αντιμετωπίζει μοιρολατρικά τις εξελίξεις, όπως ένα μετεωρολογικό ή γεωλογικό φαινόμενο, μια παντοδύναμη και αμετάλλακτη νομοτέλεια και να αγωνίζεται να αποδείξει απλώς ότι μπορεί να διαχειριστεί καλύτερα τώρα τα πράγματα, αναμένοντας έναν «από μηχανής θεό». Οφείλει τώρα γιατί αύριο θα είναι οριστικά αργά να αφομοιώσει και να εντάξει την παγκοσμιοποίηση, την τεχνολογική έκρηξη, την ταχύτητα της εποχής, στη στρατηγική της και να τις υποτάξει στην υπηρεσία του ανθρώπου.

Η σύγχρονη και επίκαιρη σοσιαλιστική πρόταση, πρέπει πριν και πάνω απ' όλα να αρνηθεί ότι ο μόνος δρόμος είναι η ανεξέλεγκτη λειτουργία της αγοράς και η πλήρης ασυδοσία του κεφαλαίου. Ούτε, βεβαίως, ο αμυντικός «αριστερός» παραγωγισμός και οικονομισμός των ποσοτικών μεγεθών ενός κρατικού στρατοπέδου που ανταγωνίζεται σε αριθμούς την αγορά. Θα αφήσει η σύγχρονη Αριστερά την αγορά να αποφασίσει ή θα επιβεβαιώσει τον ιστορικό της ρόλο, να ηγηθεί των δυνάμεων της εργασίας, του πολιτισμού, της παραγωγής, της οικολογίας για να επιβάλει νέους κανόνες, νέο πλαίσιο στο παιχνίδι του ανταγωνισμού ; Είναι φανερό ότι δεν έχει άλλη επιλογή από το να αναλάβει με όραμα, ευθύνη και συνείδηση τα ηνία. Και βέβαια να διαμορφώσει ένα πλαίσιο που να ανταποκρίνεται στο δρόμο και τις αρχές που περιγράψαμε.

Ο τελικός στόχος δεν μπορεί να είναι άλλος :

Ένα Νέο Μοντέλο Ευημερίας στα πλαίσια του διαμορφούμενου νέου διεθνούς καταμερισμού της εργασίας, της διαμορφούμενης νέας παγκόσμιας πραγματικότητας.

Γι' αυτή τη νέα πραγματικότητα η σύγχρονη Αριστερά πρέπει να ξεκαθαρίσει μια για πάντα για τον εαυτό της και τη στρατηγική της ορισμένες απλές και αυταπόδεικτες αλήθειες, για τις οποίες δεν μπορεί πια να εθελουφλεί.

Η αγορά είναι παρούσα και θα είναι παρούσα και στο μέλλον. Δεν έχει μέχρι σήμερα εφευρεθεί οικονομικό σύστημα που να την εκμηδενίζει.

Ένα σύστημα που να ξεπερνά τη λογική του κέρδους, της ιδιοποίησης ενός μέρους του κοινωνικού πλεονάσματος που απορρέει από την εργασία.

Οι κανόνες της αγοράς και ο ανταγωνισμός αποτελούν ένα κοινωνικά αποδεκτό πλαίσιο που εξισορροπεί την προσφορά με τη ζήτηση. Η μονεταριστική πολιτική που θεοποιεί αυτούς τους κανόνες και τους θεωρεί αμετακίνητους, συνδυάζεται πάντοτε με το δραστικό περιορισμό της ζήτησης και καθλώνει την ισορροπία στο χαμηλότερο επίπεδο κοινωνικής διαβίωσης.

Η προοδευτική πολιτική είναι επεκτατική, αναπτυξιακή. Αποδέχεται τους κανόνες, αλλά γνωρίζει ταυτόχρονα ότι αυτοί ούτε την πλήρη απασχόληση μπορούν να αποκαταστήσουν, ούτε μακροπρόθεσμη πολιτική να σχεδιάσουν, ούτε το φυσικό, παραγωγικό και οικολογικό περιβάλλον να προστατεύσουν, ούτε ένα ανεκτό επίπεδο διαβίωσης μπορούν να διασφαλίσουν για τους πολίτες. Γι αυτό ακριβώς είναι αναγκαίος ο στρατηγικός σχεδιασμός της ανάπτυξης μέσα από διαδικασίες δημοκρατικού προγραμματισμού, κοινωνικού ελέγχου, από το σύγχρονο κράτος και τους θεσμούς αντιπροσώπευσης.

Η ανταγωνιστικότητα, μια έννοια που προφανώς αντιβαίνει στον ολοκληρωτικό κρατικό σχεδιασμό, μπήκε από το παράθυρο στη σοσιαλιστική σκέψη. Καιρός είναι να μπει και από την πόρτα στη σοσιαλιστική πράξη. Η ανταγωνιστικότητα διασφαλίζει σε μία οικονομία (τοπική, εθνική, υπερεθνική) βαθμίδες ελευθερίας για τον αντίστοιχο χώρο καθώς και δυνατότητα αναβάθμισης στην ένταξη του στα διάφορα επίπεδα καταμερισμού της εργασίας. Ανταγωνιστικότητα, όμως, όχι ως αυτοσκοπός της οικονομικής ανάπτυξης, αλλά ως μέσο βελτίωσης των βιοτικών αναγκών και συνεχούς ανόδου της κοινωνικής ευημερίας. Κανείς δεν μπορεί να αρνηθεί την καλύτερευση του επιπέδου ζωής σε τμήματα του πλανήτη, την συνεχή και ραγδαία ανάπτυξη των παραγωγικών δυνάμεων, την θεαματική αύξηση του παγκόσμιου πλούτου, μέσα από τον ανταγωνισμό. Δεν απάλλαξε, όμως, την ανθρωπότητα από την αβεβαιότητα, την ανέχεια, την επαιτιούμενη καταστροφή. Εδώ βρίσκεται η διαχωριστική γραμμή ανάμεσα στις δυνάμεις της συντήρησης και της προόδου.

Τη συνεχή άνοδο της κοινωνικής ευημερίας δεν μπορεί να την διασφαλίσει κανείς παρά μόνο η πολιτική μέσα από το Κράτος. Η σύγχρονη Αριστερά αφομοιώνοντας στη δική της λογική τόσο τους θεμελιακούς κανόνες της αγοράς όσο και τις σύγχρονες μορφές που παίρνει ο ανταγωνισμός, αρνείται να απαλλοτριώσει την ύπαρξη του σύγχρονου εθνικού κράτους ως φορέα κοινωνικής ισορροπίας και συνοχής. Ως φορέα που μπορεί να εγγυηθεί στο εσωτερικό του Κράτους έθνους την ισόρροπη ανάπτυξη των παραγωγικών του δυνάμεων, την εφαρμογή των κανόνων του ανταγωνισμού, μέσα από το αντιμονοπωλιακό θεσμικό του πλαίσιο, τη διαφάνεια και τον έλεγχο στην οικονομική δραστηριότητα. Αλλά και επιπλέον μπορεί να εγγυηθεί με τον παρεμβατικό και αναδιανεμητικό του ρόλο συνθήκες κοινωνικής συνοχής που στηρίζονται στην κοινωνική δικαιοσύνη, την προστασία του περιβάλλοντος και της οικολογικής ισορροπίας, την αξιοποίηση των

συγκριτικών πλεονεκτημάτων ενός τόπου, την διασφάλιση των κοινωνικών αγαθών στα οποία δικαιωματικά συμμετέχει ο πολίτης (υγεία, παιδεία, επικοινωνία, πληροφορία, πολιτισμός). Και προς τα έξω το εθνικό κράτος προσαρμόζει την εθνική οικονομία στις ευρύτερες εξελίξεις και διασφαλίζει τους όρους της καλύτερης ένταξης της στους υπερεθνικούς θεσμούς.

Η λυσσαλέα επίθεση του νεο-φιλελευθερισμού για την αυτοκατάργηση και την πλήρη ιδιωτικοποίηση του Κράτους, βρήκε υλική βάση πάνω στην θεοποίηση του στον «κρατικό σοσιαλισμό», όπου το κράτος διεύθυνε εξ ολοκλήρου την παραγωγική διαδικασία και τη διανομή των αγαθών. Δεν είναι όμως αυτή η αντίληψη της σύγχρονης Αριστεράς. Το σύνολο των διαδικασιών και των μηχανισμών του ανταγωνισμού στην οικονομία οφείλει να προσαρμόζεται στα ιδιωτικο-οικονομικά κριτήρια. Αυτό δεν σημαίνει βέβαια ότι το κράτος θα αρνηθεί την παρέμβαση του για να καλύψει κρίσιμους για το δημόσιο συμφέρον τομείς στους οποίους η ιδιωτική πρωτοβουλία δεν συμμετέχει ή υποχωρεί ή ακόμη για να εξομαλύνει τον ανταγωνισμό. Η ιδιωτικοποίηση κρατικών επιχειρήσεων ή μέρους του δημοσίου τομέα της οικονομίας δεν γίνεται στην κατεύθυνση παράδοσης άνευ όρων σημαντικών κοινωνικών δράσεων στην κερδοσκοπία, αλλά για λόγους εξορθολογισμού και επιτάχυνσης της αναπτυξιακής διαδικασίας που διασφαλίζει ευρύτερες εθνικές ανάγκες ανταγωνιστικότητας της οικονομίας.

Αλοίμονο, αν η σύγχρονη Αριστερά πάψει να είναι ιδεολογικά και πολιτικά ισχυρά συνδεδεμένη με τις συλλογικές μορφές οργάνωσης της παραγωγής, τον κοινωνικό τομέα της οικονομίας. Ένας τομέας που πρέπει, όμως, να αποσαφηνισθεί πλήρως ότι αποτελεί αναπόσπαστο μέρος της αγοράς, ότι είναι η μια όψη της η κοινωνική οικονομία της αγοράς. Ότι η ύπαρξη του συνδέεται με την πλήρη αποδοχή των κανόνων του ανταγωνισμού αλλά και των κριτηρίων της ανάπτυξης. Ότι δεν εμποδίζει αλλά αντίθετα ενισχύει και συμπληρώνει την ιδιωτική πρωτοβουλία γιατί αυτός ο ίδιος κυριολεκτικά σηματοδοτεί την αναβάθμιση της στο συλλογικό επίπεδο. Η συνεταιριστική και η συνεργατική ιδέα, η συλλογική τοπική αναπτυξιακή ή παραγωγική πρωτοβουλία, οι επιχειρήσεις της αυτοδιοίκησης, εξακολουθούν να αποτελούν τον πυρήνα της φιλοσοφίας και της στρατηγικής της. Εξακολουθούν να παραμένουν στο επίκεντρο του κοινωνικού πειραματισμού για εναλλακτικές συμμετοχικές μορφές οργάνωσης της παραγωγής, όπου παραγωγός και εργαζόμενος επανασυνθέτουν το ατομικό με το συλλογικό, το ιδιωτικό με το κοινωνικό. Εδώ επωάζεται το σχήμα της ένωσης «των ελεύθερων παραγωγών, των ελεύθερων ανθρώπων». Το μέλλον βρίσκεται στη συνεχή διεύρυνση της κοινωνικής οικονομίας και στην αναμόρφωση εν σπέρματι μέσα στους σημερινούς της θεσμούς των παραγωγικών και κοινωνικών σχέσεων. Καμιά σοσιαλιστική πρόταση δεν μπορεί να απεκδυθεί της ευθύνης να σχεδιάσει, να προγραμματίσει και να εφαρμόσει ως κεντρική της κατεύθυνση την κοινωνική οικονομία της αγοράς.

Όπως, επίσης, η σύγχρονη Αριστερά δεν μπορεί να απεκδυθεί της ευθύνης της συγκαιρινής και όχι μελλοντικής βαθμιαίας πραγμάτωσης των θεμελιακών και διαχρονικών της αξιών. Κάτω από το βάρος της μοιρολατρικής αποδοχής των παγκόσμιων εξελίξεων και της ισχυρής επιβολής του οικονομικού ορθολογισμού, η Αριστερά ολοένα και συχνότερα καταφεύγει στο να απωθεί αυτές τις αξίες προς το μέλλον και επικαλείται την «κοινωνική ευαισθησία» ή την ανάγκη «εξανθρωπισμού» ως τυπικά υποκατάστατα ηθικού ή ρητορικού χαρακτήρα. Πολλοί προσπαθούν να ανακαλύψουν νέες λέξεις, ή να εκπονήσουν μοντέρνες θεωρίες για να αποκρύψουν την πραγματικότητα μιας αμείλικτης ενσωμάτωσης και υποταγής. Ωστόσο στις προσπάθειες τους να μετασχηματίσουν το ίδιο το κοινωνικό και πολιτικό λεξιλόγιο της Αριστεράς και να την εμφανίσουν να θέλει μεν να αλλάξει τον κόσμο αλλά καταργώντας της ρίζα της ιδεολογικής και αξιακής της θεώρησης, ματαιοπονούν.

Η Αριστερά πάντοτε υπήρξε κάτι πολύ απλό. Φορέας υποστήριξης και εκπροσώπησης των αδυνάμων, των μη προνομιούχων, των μη εχόντων και κατεχόντων, των κοινωνικά αποκλεισμένων, των ανθρώπων που δεν απολαμβάνουν τα αγαθά του πολιτισμού. Μπορεί, σήμερα, η υποστήριξη αυτών των συμφερόντων να μην είναι αρκετή πια για να χτίσει ένα κόσμο δικαιότερο. Μπορεί, σήμερα, η ταξική καθαρότητα, η κοινωνική αναφορά και η γραμμική αντιστοίχιση να μην είναι αρκετή για να απαντήσει στις σύγχρονες και πολύπλοκες νέες πραγματικότητες. Μπορεί ακόμη περισσότερο, σήμερα, να έχει εγκαταλειφθεί οριστικά και αμετάκλητα κάθε ιδέα για μια «επανάσταση των σκλάβων» του σύγχρονου πολιτισμού μας ή μια ένοπλη εξέγερση για κατάληψη κάποιων ιδεατών ανακτόρων. Όμως, χωρίς τη δικαιότερη κατανομή του εισοδήματος. Χωρίς της δικαιότερη κατανομή του πλούτου. Χωρίς το στόχο μιας κοινωνίας πλήρους απασχόλησης. Χωρίς την ύπαρξη κοινωνικού ιστού ασφάλειας και προστασίας. Χωρίς βελτίωση της ποιότητας ζωής. Χωρίς διαρκή εξανθρωπισμό της εργασίας. Δεν νοείται και δεν υπάρχει Αριστερά. Ας αφήσει, λοιπόν, κατά μέρος τις αποσιωπήσεις και τις υπεκφυγές και ας αναλάβει τώρα τις ευθύνες της που απορρέουν από αυτή την απλή αλήθεια.

Όπως δεν υπάρχει ανάπτυξη χωρίς ανταγωνιστικότητα, έτσι δεν υπάρχει ανάπτυξη χωρίς κοινωνική συνοχή και ευημερία. Όπως δεν υπάρχουν ατομικά δικαιώματα χωρίς δημοκρατία, έτσι δεν υπάρχουν ούτε ατομικά, ούτε κοινωνικά δικαιώματα χωρίς κοινωνικό κράτος. Η σύγχρονη Αριστερά απ' αυτό ακριβώς το σημείο οφείλει να ξεκινήσει για να οικοδομήσει το Νέο Μοντέλο Ευημερίας. Από την έμπρακτη εξάντληση κάθε δυνατότητας, κάθε ικμάδας της, για βήμα με βήμα εφαρμογή των θεμελιωδών της αξιών και γύρω απ' αυτές να διαμορφώσει τη νέα της στρατηγική. Ασφαλώς μέσα στις υπάρχουσες συνθήκες. Ασφαλώς μέσα στα ασφυκτικά πλαίσια των νέων σχέσεων και δυνάμεων. Ασφαλώς παίρνοντας υπ' όψη ότι οικονομία χωρίς ανταγωνιστικότητα περιθωριοποιείται και σβήνει. Όμως, αν δεν πατήσει πάνω στις αιτίες που προκαλούν τις νέες δουλείες, τις νέες ανισότητες, τη νέα καταπίεση, εκμετάλλευση και αλλοτρίωση, όχι μόνο του εργαζομένου αλλά της

συντριπτικής πλειοψηφίας των πολιτών, αν δεν πατήσει πάνω στη ζοφερή πραγματικότητα για να την αλλάξει, δεν θα ξεπεράσει τον εαυτό της . Απλώς θα τον αρνηθεί. Και τότε θα υποστεί την οριστική της ήττα.

Αυτές οι αλήθειες, απλές, καθαρές και σύγχρονες, αν δεν αποκτήσουν υπόσταση μέσα από συγκεκριμένους στόχους και στρατηγικές επιλογές θα μείνουν κανόνες, συνταγές μιας ανεφάρμοστης θεωρίας.

Το Νέο Μοντέλο Ευημερίας οικοδομείται ταυτόχρονα στον οικουμενικό χώρο, στον τρόπο παραγωγής, στο οικονομικό σύστημα, στις εργασιακές σχέσεις, στην κοινωνική οργάνωση.

Η Παγκόσμια Αλληλεγγύη, η Οικολογική Αναδόμηση του παραγωγικού προτύπου, η Ανάπτυξη με Δικαιοσύνη, η Κοινωνία πλήρους Απασχόλησης, το Δίκτυο Κοινωνικής Αλληλεγγύης αποτελούν τις επί μέρους διαστάσεις του, είναι οι κεντρικές και αναντικατάστατες κατευθύνσεις του.

Παγκόσμια Αλληλεγγύη

Η πρώτη διάσταση του Νέου Μοντέλου Ευημερίας είναι Οικουμενική και αφορά την εμφανή προτεραιότητα της σοσιαλιστικής πρότασης για την Παγκόσμια Αλληλεγγύη.

Ηθικά και πολιτικά δεν μπορεί να υπάρχει Αριστερά όταν δεν αναδεικνύει και δεν φέρνει συνεχώς στο προσκήνιο με αδιάλειπτη κοινωνική ευαισθησία και ενεργό υποστήριξη τα οικουμενικά προβλήματα. Τη φτώχεια, την πείνα, την αρρώστια, τον πόλεμο. Την ανεργία, την υποαπασχόληση, τη μαύρη αγορά εργασίας. Την κρίση των πόλεων, τη βία, την τρομοκρατία, την κοινωνική περιθωριοποίηση, την εξαθλίωση των γυναικών, την δολοφονία των μικρών παιδιών, τα ναρκωτικά. Τα προβλήματα των κοινωνικών μειονοτήτων κάθε μορφής, το νέο-ρατσισμό, τη ξеноφοβία, το νέο-φασισμό. Την εμπορευματοποίηση, την πολιτιστική ισοπέδωση, την καταναλωτική κουλτούρα, το μονοδιάστατο άνθρωπο.

Η φανατική προσήλωση στην υπέρτατη αξία της ανθρώπινης ζωής, όπου κι αν βρίσκεται, σε όποιες συνθήκες κι αν υπάρχει, έχει την ίδια, αν όχι μεγαλύτερη, αξία με τις πλανητικές αναζητήσεις, την ανακάλυψη ζωής στους άλλους πλανήτες, τον πόλεμο των άστρων.

Η σύγχρονη Αριστερά είναι πάνω απ' όλα οικουμενική. Να βγει από το κλειστό της καβούκι, να πάψει να είναι Αριστερά των ανεπτυγμένων κοινωνιών που ατενίζουν με περιέργεια εργαστηριακής παρατήρησης τη ζωή στις πιο σκοτεινές τρύπες του πλανήτη. Να πάψει να είναι η βολεμένη και θεσμική Αριστερά της «κοινωνίας των 2/3». Να υπάρξει πρώτα για τον «πλανήτη των 3/4» και τον πλανήτη της «άγριας δύσης» του κοινωνικού περιθωρίου του ανεπτυγμένου κόσμου που συνεχώς μεγαλώνει. Η πράξη της οφείλει να αποτελέσει τον καταλύτη στη δημιουργία κοινωνίας αλληλεγγύης σε κάθε χώρα και μιας παγκόσμιας συνεργασίας για τη ζωή στον πλανήτη, ξεκινώντας από την διαμόρφωση ενός οικουμενικού ρεύματος άρνησης της διεθνούς υποκρισίας και την αποκατάσταση κλίματος συνεργασίας και διεθνούς δικαίου στις σχέσεις των λαών.

Αυτός είναι ο πραγματικός διεθνισμός της Αριστεράς στις ραγδαία μεταβαλλόμενες συνθήκες.

Πολλοί θα αναρωτηθούν αν μια τέτοια πρόταση έχει, κάτω από το πέλμα του τρόπου που γίνεται η παγκοσμιοποίηση και εξελίσσεται ο ανταγωνισμός, μόνο την έννοια ενός ευχολόγιου, μιας ηθικής ή ρητορικής επίκλησης, τελικά μιας φενάκης. Η απάντηση είναι τόσο απλή που καταντά ηθελημένα ή μη δυσνόητη ή χωρίς σημασία για τη θεσμοποιημένη και γραφειοκρατική δήθεν αριστερά.

Όταν με μόλις 0,5% επιβολή φορολογίας στις παγκόσμιες χρηματιστηριακές συναλλαγές μπορούν να διασφαλιστούν 600 δις δολάρια κάθε χρόνο για την προστασία του περιβάλλοντος και την αντιμετώπιση της πείνας, για παράδειγμα, δεν είναι οξύμωρο να μην το διεκδικεί;

Όταν παρά τις «μεγάλες προσπάθειες» που αποκτούν συγκλονιστική δημοσιότητα, όπως η παγκόσμια συνάντηση του Ρίο, όπου όλοι περιγράφουν με τα πιο ζοφερά χρώματα την επερχόμενη φυσική καταστροφή του πλανήτη και όλοι εξακολουθούν να στέκονται ανήμποροι, δεν θα έπρεπε να πάρει την πρωτοβουλία να επιβάλει την προστασία των φυσικών πόρων, αποθεμάτων και πηγών που απόμειναν, ως κοινή κληρονομιά της ανθρωπότητας;

Όταν όλοι διακηρύσσουν με στεντόρεια φωνή τη βδελυγμία τους για την εικόνα ενός παιδιού που πεθαίνει από πείνα στην Ροδεσία καθώς εισβάλλει μέσα από την τηλεόραση στο σπίτι του κάθε βολεμένου αστού ή μικροαστού, κανείς δεν παίρνει την πρωτοβουλία στα πλαίσια του Παγκόσμιου Οργανισμού Εμπορίου να υπάρξει σύστημα αποθεμάτων βασικών ειδών διαστροφής που μπορούν να παράγουν και να διανέμουν στον κόσμο της νέας ή της παλιάς φτώχειας. Δε θα έπρεπε να το προτείνει η Αριστερά;

Όταν όλοι με θαυμασμό θεώνται τον «ηλεκτρονικό πόλεμο» στον Περσικό, συζητώντας και διαφωνώντας για το βεληνεκές των «πάτριот» ή την αποτελεσματικότητα των «κρούζ» λες και παίζουν επιτραπέζιο πάζλ, και μετρούν τις καταστροφές αδιαφορώντας για το πόσο κοστίζει σήμερα ένας νεκρός άνθρωπος, αρνούνται βεβαίως στη βολή τους να συνειδητοποιήσουν ότι το σπίτι τους, η πόλη τους, η χώρα τους δεν έχει γίνει ακόμη στόχος. Και αναλύουν το πως μπορεί στο μέλλον να οργανωθεί και να διεξαχθεί ένας πόλεμος αποκλειστικά για τις ανάγκες ενός μέσου μαζικής επικοινωνίας που θα θέλει να δοκιμάσει μια νέα τεχνολογία του στη μετάδοση της πληροφορίας. Ή και ενός πολιτικού που θα ήθελε να περιβληθεί το φωτοστέφανο του «νικητή» υπερασπίζοντας πάντοτε την ηθική και το δίκαιο, αγρεύοντας στην ουσία ψήφους για τις επερχόμενες εκλογές. Κι, όμως, με την πτώση των τειχών και την κυριαρχία της μιας υπερδύναμης καταντά παράλογη η απειλή του πολέμου σε ολοένα περισσότερες εστίες στον πλανήτη. Και όλοι θέλουν να νοιώσουν ασφαλείς και ολοένα διευρύνεται το NATO για να προφυλάξει τον κόσμο από τους κάθε λογής εχθρικούς εθνικισμούς ή από την ... Κούβα. Και κανείς δεν αναρωτιέται γιατί συνεχίζονται αμείωτοι και εντεινόμενοι οι εξοπλισμοί, τα μέσα μαζικής καταστροφής, μια ισορροπία του τρόμου, χωρίς παγκόσμιο αντίπαλο. Και η Αριστερά; Ερωτοτροπεί με την ιδέα να ενσωματώσει στο NATO κάθε άλλο σύστημα ασφαλείας στον πλανήτη. Για να αντιμετωπίσει ίσως τους μελλοντικούς εξωγήινους;

Η Αριστερά οφείλει να το ξεκαθαρίσει με τον εαυτό της. Η παγκόσμια συνεργασία για τη ζωή στον πλανήτη, η ειρήνη, η παγκόσμια αλληλεγγύη, θα εξακολουθήσουν να αποτελούν ηθική επίκληση και να υλοποιούνται με ένα νέο εθελοντισμό επιμέρους ανθρώπων ή παραδοσιακών εθελοντικών οργανισμών ; Όλοι νοιώθουν απέραντη ευαισθησία για την «Lady D» που ασπάζεται μπροστά στα φλας και τις κάμερες ένα φορέα του έιτζ και στη συνέχεια κυνηγημένη από τα φλας και τις κάμερες «δολοφονείται» εν ψυχρώ. Για την αριστερά και τη συνειδησή της είναι αρκετή μια πριγκίπισσα, ένας ηθοποιός, ένας φυσικός επιστήμονας, ένας ευαίσθητος μεγαλοαστός, ένας εθνικός ευεργέτης, ή έστω μια εθελοντική οργάνωση «γιατρών χωρίς σύνορα»,

μια σύγχρονη κοινωνική σταυροφορία, μια θρησκευτική ιεραποστολή, που προσφέρουν πράγματι τιτάνιο αλλά ανεπαρκές έργο για να καλύψει τις στοιχειώδεις ανάγκες για την υπεράσπιση της ζωής στον πλανήτη ; Ή μήπως πρέπει να βγει από το λήθαργο και την εθνική της αυτοϊκανοποίηση να σχεδιάσει, να οργανώσει, να επιβάλει και να υλοποιήσει τη στρατηγική υπεράσπισης της ζωής ; Η παγκόσμια αλληλεγγύη δεν είναι χρέος ή επιθυμία για τη σύγχρονη αριστερά. Είναι η ταυτότητα της. Η ίδια της η πράξη. Η αφετηρία και η στοιχειώδης προϋπόθεση που την οριοθετεί ως προοδευτική δύναμη.

Οικολογική Αναδόμηση του παραγωγικού προτύπου.

Η δεύτερη διάσταση του Νέου Μοντέλου Ευημερίας είναι Παραγωγική και αφορά τη δύσβατη πορεία προς τη ριζική Οικολογική Αναδόμηση της βιομηχανικής μας κοινωνίας.

Είναι δεδομένη η αλματώδης αύξηση της κοινωνικής ευαισθησίας στα περιβαλλοντικά και οικολογικά προβλήματα και την προστασία της ζωής στον πλανήτη. Το οικολογικό κίνημα αντίστασης στην καταστροφή αναπτύσσεται με γρήγορους ρυθμούς πέρα από τους πολίτες που καταναλώνουν «φθοροποιά» αγαθά ή δηλητηριάζεται η ζωή τους από τους ρύπους και τις αναθυμιάσεις μιας ανεξέλεγκτης παραγωγής. Η αναγνώριση και συνειδητοποίηση του προβλήματος στο χώρο της επιστήμης αλλά και της πολιτικής, όπου διαμορφώνονται οι ανάγκες και προτείνονται οι λύσεις, είναι ασφαλώς μια θετική εξέλιξη που σε ορισμένες περιπτώσεις παίρνει και το χαρακτήρα εφαρμοσμένης πολιτικής. Η αντίληψη και η στρατηγική μιας βιώσιμης ή διαρκούς ή αειφόρας ανάπτυξης - δεν έχει τόσο μεγάλη σημασία ο όρος όσο το περιεχόμενο- έρχεται στο στόμα διαρκώς ευρύτερων κοινωνικών δυνάμεων που απαιτούν να εξευρεθούν επαρκείς πόροι. Μέτρα πολιτικής όπως είναι η σταδιακή κατάργηση της ατομικής ενέργειας και η αντικατάσταση της με ανανεώσιμες πηγές, η επέκταση των εναλλακτικών μορφών ενέργειας σε βάρος των παραδοσιακών, η εναρμόνιση της περιβαλλοντικής πολιτικής για την αντιμετώπιση του οικολογικού ντάμπινγκ, αρχίζουν να διαμορφώνουν το εξωτερικό περιβάλλον της παραγωγής.

Η σοσιαλιστική πρόταση παρά την δεδομένη προσήλωση και ευαισθησία σ' αυτές τις επιλογές, και εδώ εμφανίζει σημαντική υστέρηση. Η ενσωμάτωση στη στρατηγική της του οικολογικού προτάγματος απαιτεί επιτάχυνση και διεύρυνση στην εφαρμογή των πολιτικών προστασίας. Από παρατηρητής και χειροκροτητής πρέπει να βρεθεί στην πρωτοπορία.

Και, ασφαλώς, δεν νοείται να σταθεί εκεί. Στο αυτονόητο. Στο ορατό «δια γυμνού οφθαλμού». Πρέπει να προχωρήσει πιο πέρα στην ίδια την καρδιά της παραγωγής, στον ίδιο τον πυρήνα του βιομηχανικού μας πολιτισμού. Και να σχεδιάσει την οικολογική του αναμόρφωση παρεμβαίνοντας στην παραγωγή και τη διανομή των αγαθών με τρόπο που να αναμορφώνει και το καταναλωτικό μας πρότυπο. Για δεκαετίες η ιστορική Αριστερά έμενε πεισματικά στο δίπολο παραγωγικές σχέσεις - παραγωγικές δυνάμεις μυθοποιώντας την αξία της παραγωγής ως ποσότητας και αρνούμενη να δει την ποιότητα, το είδος, τη σχέση του προϊόντος της με την ίδια την ανθρώπινη ζωή. Η οικολογική αναδόμηση του βιομηχανικού μας πολιτισμού, απαιτεί με άλλη κουλτούρα παραγωγής και υπαγορεύει μια άλλη πρακτική στην παραγωγική διαδικασία. Εδώ ακριβώς βρίσκεται ο βαθύτερος σοσιαλιστικός μετασχηματισμός της καταναλωτικής μας κοινωνίας.

Αυτό δεν αποτελεί διακηρυκτικό λόγο. Πρέπει να γίνει συγκεκριμένη πράξη σε τρεις σημαντικές κατευθύνσεις :

Την αναθεώρηση ορισμένων τεχνικών της παραγωγής και την διασφάλιση της ανταγωνιστικής παρουσίας στην αγορά βιολογικών, οικολογικών προϊόντων κυρίως στον αγροτικό και μεταποιητικό τομέα.

Την ενίσχυση καινοτομιών, μικρής κλίμακας και ευέλικτων επιχειρήσεων που παράγουν επώνυμα προϊόντα ποιότητας για να αναδειχθεί η εναλλακτική λύση στα προϊόντα μαζικής κατανάλωσης.

Την δημιουργία ζωνών ποιοτικής αυτάρκειας σε περιοχές που γίνονται πρότυποι χώροι μιας άλλου τύπου παραγωγής και που στηρίζονται κυρίως στην οικογενειακή ή τη συνεταιριστική δομή της εκμετάλλευσης.

Μέσα από τις συνθήκες του ανταγωνισμού η σταδιακή αναμόρφωση της βιομηχανικής και αγροτικής παραγωγής σε οικολογική κατεύθυνση είναι ο ανατρεπτικός μοχλός που θα αλλάξει το καταναλωτικό μας πρότυπο.

Η «κυβερνητική Αριστερά» συνήθως βολεύεται σε μία διαχείριση του παραγωγικού συστήματος με μόνο γνώμονα την ανταγωνιστικότητα του και αγνοεί ότι το οικολογικό αίτημα αποτελεί την πιο δυνατή και καθαρή φωνή που ακούγεται στο τέλος του αιώνα. Διαλέγει τον εύκολο δρόμο ίσως γιατί απαιτείται χρόνος, προσπάθεια, επιμονή που οι τεχνικές των διαρθρωτικών αλλαγών στην οικονομία δεν συμπεριλαμβάνουν στη λογική τους. Οι «τρελλές αγελάδες» είναι παρούσες, απειλούν τη ζωή. Κάποιοι επιτέλους θα έπρεπε να αντισταθούν , να αρνηθούν τη νομοτέλεια, να αναμορφώσουν το καταναλωτικό και παραγωγικό πρότυπο και να διαμορφώσουν μια εναλλακτική στρατηγική. Θα μείνουμε στις φιλότιμες προσπάθειες ανθρώπων που επιλέγουν την επιστροφή στη φύση μέσα από την «αυτοδύναμη φάρμα», που διαλαλούν την ανάγκη επιστροφής στον ανταλλακτικό καπιταλισμό και την οικογενειακή εκμετάλλευση και αυτάρκεια έστω και με την προβολή του αξιοπερίεργου ή την αίσθηση του γραφικού; Ή θα οργανώσουμε σε νέα οικολογική βάση την παραγωγή με τρόπο σχεδιασμένο και σύγχρονο;

Εδώ, ακριβώς, βρίσκεται το δεύτερο σημείο επανασύνδεσης της Αριστεράς με τον σύγχρονο και επίκαιρο σοσιαλισμό.

Υπάρχει γι' αυτό και δρόμος και τρόπος. Μπορεί να ξεκινήσει από τα προϊόντα βασικής διατροφής. Να οργανώσει το καταναλωτικό κίνημα εφοδιάζοντας το με μηχανισμούς ελέγχου. Να δώσει μάχη στους διεθνείς οργανισμούς για προσανατολισμό γενναίων επενδύσεων στα βιολογικά και οικολογικά προϊόντα. Να ενσωματώσει στη λογική της μαζί με το «σκέψου πλανητικά» της παγκόσμιας αλληλεγγύης και το «δράσε τοπικά» κατ' ευθεία στην καρδιά της παραγωγικής διαδικασίας. Εκεί που διαμορφώνονται και παράγονται τα πρότυπα - οδηγοί της ανθρώπινης συμπεριφοράς.

Η πρόκληση είναι μεγάλη και η απάντηση της σύγχρονης Αριστεράς επείγουσα.

Ανάπτυξη με Δικαιοσύνη

Η τρίτη διάσταση του Νέου Μοντέλου Ευημερίας είναι οικονομική και αφορά την πρωτίστη αναγκαιότητα μιας ταχύρρυθμης Ανάπτυξης με Οικονομική Σταθερότητα και Κοινωνική Δικαιοσύνη, που σημαίνει σταθερές, διαρκείς και θεσμοποιημένες διαδικασίες αναδιανομής του εισοδήματος και ανακατανομής του πλούτου.

Η ενσωμάτωση στη λογική της Αριστεράς της έννοιας της ανταγωνιστικότητας δεν μπορεί σε καμιά περίπτωση να την ταυτίζει με το μονεταριστικό πρότυπο. Η άρση των μακροοικονομικών ανισοτήτων δεν συμβαδίζει κατ' ανάγκη με την εξαθλίωση των εργαζομένων και την βίαιη επιβολή του εκσυγχρονισμού πάνω στις πλάτες των ασθενέστερων κοινωνικών τάξεων και στρωμάτων του πληθυσμού. Ούτε αποτελεί μονόδρομο ένα μοντέλο διανομής μισθών - κόστους εργασίας θεμελιωμένο πάνω στην ακραία μισθολογική ευελιξία που έχει απαράδεκτες κοινωνικές επιπτώσεις καθώς οδηγεί τον εργαζόμενο σε δραματική μείωση των εισοδημάτων του, αν έχει την τύχη να διατηρήσει την εργασία του. Γιατί τις περισσότερες φορές τη χάνει. Ούτε επιτρέπεται στην Αριστερά να υποταχθεί στη λογική ότι η ανάπτυξη μπορεί να περιμένει για άδηλο χρόνο την προσπάθεια σταθεροποίησης της οικονομίας, να μη «ξεφύγουν τα μεγέθη» ή σε περιόδους ανάπτυξης να χαλιναγωγήσει τους ρυθμούς της γιατί αντιστρατεύεται την αντιπληθωριστική πολιτική. Όλα αυτά γίνονται με την παραδοχή ότι η ιδεολογία, η διαδικασία και το πρότυπο της ανάπτυξης είναι δεδομένο και αμετακίνητο. Ότι δεν υπάρχουν εναλλακτικές επιλογές στο καταναλωτικό πρότυπο. Ότι δεν υπάρχουν καν άλλοι φορείς που θα μπορούσαν να διασφαλίσουν τον υγιή ανταγωνισμό εναντίον αυτών που συνήθισαν να κερδοσκοπούν ασύστολα ή να τροφοδοτούν την παραοικονομία. Ότι μπορεί να είναι δικαιότερη μια κοινωνία χωρίς καθόλου φόρους, χωρίς καμία διεύθυνση της αναπτυξιακής διαδικασίας, με μόνη τη λογική του άγριου και χωρίς όρια ανταγωνισμού και την επικράτηση του ισχυρού απέναντι στον ανίσχυρο. Ότι δεν υπάρχουν δυνατότητες διαμόρφωσης νέων εργασιακών σχέσεων πέρα από τις διαρκώς συρρικνούμενες παραδοσιακές και την ανεμπόδιστη εκμετάλλευση των δυνάμεων της εργασίας που νόμιμα ή μη περιμένουν έξω από το σύστημα αναζητώντας μια «θέση στον ήλιο».

Η σύγχρονη αριστερά δεν έχει άλλο δρόμο από το να ανατρέψει ριζικά αυτή την πραγματικότητα που δεν ανοίγει κανένα παράθυρο στην ελπίδα για ένα καλύτερο κόσμο. Πρώτα-πρώτα να αποφασίσει ότι και κάτω από τις σημερινές συνθήκες και ανάγκες το υπάρχον σύστημα διανομής των εισοδημάτων και κατανομής του πλούτου είναι κατάφωρα άδικο και άνιστο. Όχι να κλείσει τα μάτια στην ανάγκη μιας αναγκαίας για την ανταγωνιστικότητα της οικονομίας και άρα μακροπρόθεσμα κρίσιμης ισορροπίας που επιβάλλει εκ των έξω δύσκολες οικονομικές επιλογές, αλλά να εξαντλεί κάθε φορά όλα τα περιθώρια που υπάρχουν για τη δικαιότερη διανομή. Και δεν είναι μόνο το θέμα της δίκαιης κατανομής των βαρών. Είναι το ανοιχτό, αποφασιστικό και αποτελεσματικό

χτύπημα της παράλογης κερδοσκοπίας, των υπερκερδών όπου αυτά συσσωρεύονται και προκαλούν τη μέση κοινωνική συνείδηση.

Η ανάπτυξη μιας ανταγωνιστικής οικονομίας επιβάλλει τη στόχευση υψηλών ρυθμών ανόδου του ακαθάριστου εθνικού προϊόντος, η οποία προέρχεται, κυρίως, από την αύξηση της παραγωγικότητας, τον εκσυγχρονισμό και την ανασυγκρότηση του παραγωγικού δυναμικού και την καλύτερη κατανομή των επενδύσεων. Το σύγχρονο τεχνολογικό μοντέλο πολύ λίγο μοιάζει με το παραδοσιακό αναπτυξιακό πρότυπο. Ούτε η προσήλωση στη βαρεία βιομηχανία, ούτε η μονομέρεια στον ένα τύπο παραγωγής, ούτε η παραδοσιακή αντιστοίχιση μεγέθους ανάπτυξης και θέσεων απασχόλησης δίνουν πια το βηματισμό.

Τόσο στη δομή της παραγωγής όσο και στα μέσα της, νέες μορφές τεχνολογικά ανεπτυγμένες υποκαθιστούν ευρύτατους χώρους παραδοσιακών δραστηριοτήτων. Ο διαρκώς εξελισσόμενος χώρος των νέων τεχνολογιών, των υπερεθνικών δικτύων υποδομής, των καινοτομιών και ευέλικτων πρωτοβουλιών, της αθροιστικής λεγόμενης παραγωγής, του χώρου των υπηρεσιών, ανατρέπουν ουσιαστικά στην πράξη τη γραμμική ανάπτυξη του μοντέλου, πρωτογενής παραγωγή - μεταποίηση - βαρεία βιομηχανία. Αυτό ερμηνεύει και τον διαρκή και μαζικό θάνατο μικρών και μεσαίων επιχειρήσεων και την διαρκή και μαζική γέννηση νέων, των ίδιων αλλού, ή εντελώς διαφορετικών. Φαινόμενο που διαψεύδει τους κλασικούς οικονομολόγους οι οποίοι αναμένουν εδώ και δεκαετίες την συρρίκνωση, τη διάλυση, μέχρι και τον εκμηδενισμό τους μπροστά στη γιγάντια συσσώρευση οικονομικής δύναμης, τη δημιουργία ασύλληπτου μεγέθους επιχειρήσεων και την ολιγοπωλιακή δομή που επιβάλλουν και διαρκώς εντείνεται.

Στα βασικά στοιχεία μιας νέας στρατηγικής για τη σύγχρονη Αριστερά οφείλουν να συνυπολογιστούν μερικές πολύ σημαντικές και απλές πραγματικότητες :

Ταχύρρυθμη ανάπτυξη γίνεται μόνο σε συνθήκες κοινωνικής συνοχής και πλήρους ανάπτυξης των παραγωγικών δυνάμεων μιας αγοράς σε ένα χώρο (τόπο, έθνος, υπερεθνικό θεσμό). Αυτό παραπέμπει σε δύο κρίσιμες προϋποθέσεις. Την ολόπλευρη αξιοποίηση και των τριών συντελεστών της ανάπτυξης, του κεφαλαίου, της τεχνογνωσίας και του ανθρώπινου δυναμικού. Την ολοένα μεγαλύτερη σύνδεση του περιφερειακού με τον κλαδικό χαρακτήρα της ανάπτυξης, άρα ενίσχυση των διαδικασιών παραγωγικής ανασυγκρότησης στην πιο μικρή τοπική μονάδα.

Ταχύρρυθμη ανάπτυξη δεν γίνεται σε συνθήκες κλειστής αγοράς, αλλά μόνο με εξωστρεφή προσανατολισμό και χαρακτήρα της οικονομίας και πλήρη αξιοποίηση των συγκριτικών της πλεονεκτημάτων.

Ταυτόχρονα στο εσωτερικό της αντίστοιχης αγοράς απαιτείται μια νέα ισορροπία ανάμεσα στις επενδύσεις και την κατανάλωση. Όπου η όσο γίνεται μεγαλύτερη αύξηση των επενδύσεων να προέρχεται από την αυτοτροφοδοτούμενη οικονομία, ο δε προσανατολισμός και η κατανομή τους να κατευθύνεται σε ένα καταναλωτικό πρότυπο που διαμορφώνεται δυναμικά με βάση τις ιδιαίτερες πολιτισμικές, εθνικές, τοπικές ιδιομορφίες και τα πλεονεκτήματα της κοινωνίας. Η επάρκεια βασικών ειδών διατροφής, η συμπληρωματικότητα των τομέων μιας

ολοκληρωμένης παραγωγικής συγκρότησης, ο οικολογικός αναπροσανατολισμός της αγοράς είναι μερικές από τις βασικές παραμέτρους.

Αυτή την προσπάθεια την ενισχύουν και την επιταχύνουν οι διαδικασίες δικαιότερης διανομής του εισοδήματος και κατανομής τους πλούτου που θεμελιώνονται πάνω σε τέσσερα βάθρα:

Το πρώτο βάθρο αφορά το μοντέλο διανομής μισθών κόστους εργασίας όπου η μείωση του κόστους εργασίας σε περιόδους οικονομικής δυσπραγίας ή στασιμότητας για την ενίσχυση της ανταγωνιστικότητας των επιχειρήσεων προέρχεται από το μη μισθολογικό κόστος της εργασίας, ενώ οι μισθοί και τα καθαρά εισοδήματα των εργαζομένων προστατεύονται και αυξάνουν μέσα σε λογικά πλαίσια.

Το δεύτερο βάθρο αφορά τη δικαιότερη διανομή των αποτελεσμάτων της αύξησης της παραγωγικότητας, όπου εκτός από την παραγωγική επανεπένδυση ενός μέρους των πόρων και των κερδών στον εκσυγχρονισμό, την επέκταση των παραγωγικών μονάδων και τη δημιουργία νέων καινοτόμων πρωτοβουλιών, ένα σημαντικό μέρος διανέμεται στους εργαζομένους ως πραγματική αύξηση των εισοδημάτων τους και ένα άλλο μέρος στην αύξηση της απασχόλησης.

Το τρίτο βάθρο αφορά ένα σύστημα φορολογικής δικαιοσύνης και δικαιότερης κατανομής των βαρών. Ένα σύνολο κανόνων που σταδιακά πρέπει να μετακινήσουν την φορολογία από εισοδήματα και ονοματικά κέρδη σε προσόδους και περιουσία, από φορολόγηση εργασίας σε φορολόγηση φυσικών πόρων (εξάντληση πηγών, ρυπογόνες λειτουργίες, ανταποδοτικές κοινωνικές λειτουργίες). Μια μετατόπιση που διασφαλίζει την καλύτερη αποτύπωση της συσσώρευσης και την εν δυνάμει δικαιότερη διανομή των πραγματικών κερδών και εισοδημάτων. Αυτό οφείλει και πρέπει να προβάλλει η σύγχρονη Αριστερά ως το εναλλακτικό πρότυπο στην επιδίωξη μιας κοινωνίας χωρίς φόρους που προβάλλει ο νέο-φιλελευθερισμός.

Το τέταρτο βάθρο αφορά την δικαιότερη κατανομή του πλούτου για το σύνολο της ανάπτυξης σε γεωγραφικό, περιφερειακό επίπεδο, την εκπόνηση ειδικών αναπτυξιακών προγραμμάτων για φθίνουσες περιοχές, την προστασία των περιβαλλοντικών και οικολογικών πόρων. Η ιδέα της ισόρροπης ανάπτυξης ανάμεσα σε τομείς, χώρους, περιοχές, είναι αναντικατάστατη γιατί διασφαλίζει τον πολυκεντρικό της χαρακτήρα.

Αυτού του τύπου η Ανάπτυξη, είναι φανερό ότι δεν μπορεί να γίνει ασχεδίαστα και απρογραμματίστα. Αρθρώνεται, συντίθεται και αποκεντρώνεται ταυτόχρονα στα διάφορα επίπεδα. Ένα εθνικό κράτος επιτελικό διασφαλίζει τις υποδομές, προσανατολίζει το περιεχόμενο, εγγυάται την εύρυθμη εφαρμογή του θεσμικού πλαισίου. Οι αντιπροσωπευτικοί φορείς σε κάθε επίπεδο (Κυβέρνηση - Περιφέρεια - Αυτοδιοίκηση) επωμίζονται το βάρος της απόφασης, της επιλογής, τον συλλογικό και αποκεντρωμένο έλεγχο και προγραμματισμό του συνόλου της αναπτυξιακής διαδικασίας.

Κοινωνία πλήρους Απασχόλησης

Η τέταρτη διάσταση του Νέου Μοντέλου Ευημερίας είναι εργασιακή και αφορά την ενεργό και επίπονη, βήμα με βήμα, οικοδόμηση Κοινωνίας πλήρους και δημιουργικής Απασχόλησης, νέων πιο παραγωγικών και ανθρώπινων Εργασιακών Σχέσεων.

Η ίδια η σοσιαλιστική κοσμοθεώρηση παραδοσιακά ξεκινούσε και ολοκληρωνόταν πάντοτε στο χώρο της εργασίας, τον κεφαλαιοκρατικό τρόπο παραγωγής και την αντίθεση κεφαλαίου - εργασίας, την παραγωγή της υπεραξίας και την εκμετάλλευση των εργαζομένων. Η εργασία για τη σοσιαλιστική αριστερά ήταν πάντοτε η σημαία της. Πρέπει να γίνει και σήμερα, γιατί φαίνεται ότι έχει υποσταλεί.

Γι' αυτό πρέπει από την αρχή να αντισταθεί στην ιδέα ότι οι ίδιες οι διεθνείς εξελίξεις και η προσδοκόμενη ταχύρρυθμη ανάπτυξη θα επιβάλουν τη μείωση του τεράστιου ποσοστού των ανέργων. Της μάστιγας της εποχής. Όπως επίσης να αντισταθεί στην ιδέα ότι η απορρύθμιση των εργασιακών σχέσεων και η εφιαλτική επινόηση ενός κόσμου χωρίς εργασία είναι ένας μονόδρομος που ήδη με τη δύναμη φυσικής εξέλιξης καθίσταται ορατός. Ταυτόχρονα, όμως, οφείλει να υπερβεί το δικό της στρουθοκαμηλισμό που εμφορείται από την αντίληψη ότι το νέο τεχνολογικό μοντέλο μπορεί να χωρέσει στις παραδοσιακές εργασιακές σχέσεις και τα κεκτημένα μιας ιστορικής περιόδου που σε τίποτε δε μοιάζει με τη σημερινή. Και ότι, ασφαλώς, ούτε η άρνηση των νέων δεδομένων, ούτε η αναπαραγωγή των παλιών εργασιακών σχέσεων, αποτελούν σημερινή δυνατότητα. Καταντούν απατηλή εικόνα.

Και εδώ υπάρχουν κρίσιμες αλήθειες.

Με τη μορφή που παίρνει σήμερα η ανάπτυξη απαιτούνται ρυθμοί της τάξης τουλάχιστο 3-3,5% για να μειωθεί η ανεργία από 0,5-1% το χρόνο σε μια αδιάλειπτη τεχνολογική αλλαγή που καθιστά τη δομική ανεργία συνεχώς υψηλότερη. Δηλαδή όσο περνάει ο χρόνος τόσο το άνοιγμα ανάπτυξης - απασχόλησης θα μεγαλώνει. Γεγονός που σημαίνει ότι με μόνο σταθερά ανοδικούς ρυθμούς, χωρίς ενεργητικές πολιτικές απασχόλησης με σχεδιασμένες παρεμβάσεις, είναι αδύνατο να οδηγηθούμε σε κοινωνία πλήρους απασχόλησης. Κι αυτό είναι το πρώτο μήνυμα για τη σύγχρονη Αριστερά.

Με το άνοιγμα των συνόρων στην αγορά εργασίας και την απελευθέρωση στην κίνηση του εργατικού δυναμικού, στον εθνικό χώρο διαμορφώνεται μια διαρκώς αυξανόμενη αναντιστοιχία ανάμεσα στις θεσμοποιημένες μορφές πλήρους απασχόλησης και στην παροχή εργασίας έξω από την τυπική μισθωτή σχέση, με όσα αυτή η τελευταία σημαίνει. Η απορρύθμιση των εργασιακών σχέσεων, με τη δυνατότητα του εργοδότη να επιλέγει το επίπεδο εξειδίκευσης, τον τρόπο και τη σχέση εργασίας, την αυθαίρετη επιλογή του κόστους και του χρόνου της, μέσα από τις στρατείες των ξένων εργατών ή των ανέργων, θεωρείται από κάποιους δικλείδα ασφαλείας για μια ανταγωνιστική οικονομία. Αυτό δεν απαλλάσσει την Αριστερά από την κεντρική της ηθική και πολιτική

ευθύνη να σχεδιάσει μια εναλλακτική πρόταση για την αγορά εργασίας από την πλευρά των εργαζομένων και στα πλαίσια της ενεργού αλληλεγγύης προς τους άνεργους.

Στη ψυχή της σοσιαλιστικής πρότασης βρίσκεται η ισχυρή πεποίθηση ότι δεν υπάρχει δημοκρατία και ανθρώπινη κοινωνία χωρίς εργασία και ότι το δικαίωμα σ' αυτήν του ανθρώπου παραμένει αναπαλλοτρίωτο. Ότι ο άνεργος δεν αντιμετωπίζεται ως ένα οικονομικό γρανάζι στο σύστημα της ανταγωνιστικής οικονομίας, ούτε μια ενοχλητική παρουσία που απωθείται σαν κακό όνειρο από την πρακτική της θεσμοποιημένης Αριστεράς είτε με τη συνδικαλιστική, είτε με την κομματική της μορφή. Ότι οι κοινωνικά αποκλεισμένοι από το δικαίωμα στην εργασία και άρα στην απόλαυση των αγαθών του πολιτισμού αποτελούν κόλαφο για τη σύγχρονη κοινωνία της αφθονίας. Μια κοινωνία πλήρους απασχόλησης και νέων πιο ανθρώπινων και παραγωγικών σχέσεων δεν είναι μόνο δυνατή, πρέπει να γίνει ορατή και η πραγμάτωσή της στο μεσομακροπρόθεσμο μέλλον. Γι' αυτό απαιτείται μια συγκροτημένη στρατηγική πάνω σε πολύ συγκεκριμένες αρχές και κατευθύνσεις.

Η πρώτη αρχή και κατεύθυνση είναι η ενσωμάτωση της πολιτικής για την απασχόληση ως οργανικού στοιχείου της ίδιας της αναπτυξιακής διαδικασίας. Ως διαρθρωτικό πρόβλημα της οικονομίας της αγοράς κι όχι μέσο αποσυμπίεσης ή αντιπληθωριστικής πολιτικής. Αυτό σημαίνει ότι η δημιουργία νέων θέσεων απασχόλησης εντάσσεται στο σχεδιασμό της ανάπτυξης και αποτελεί ισότιμο κριτήριο με την αύξηση της παραγωγικότητας στην κατανομή των επενδυτικών σχεδίων κάθε μορφής. Σ' αυτό ακριβώς το σημείο, το ποσοτικό μέγεθος της ανάπτυξης συνδέεται με το ποιοτικό και ανατροφοδοτείται απ' αυτό, στο συνεκτικό πλαίσιο μιας αγοράς που αξιοποιεί το σύνολο των παραγωγικών της δυνατοτήτων. Δεν είναι τυχαίο ότι ακόμη και συντηρητικοί πολιτικοί όπως ο Χέλμουτ Κολ, αναζητώντας διέξοδο στην αντιμετώπιση της ανεργίας και προς πλήρη αντιστροφή του «εκσυγχρονιστικού» του οράματος προτείνει στροφή επενδύσεων σε μικρομεσαίες επιχειρήσεις, για τις οποίες παλιότερα πρόβλεπε τον οριστικό θάνατο. Επιχειρήσεις που θα ξαναδώσουν νέο αίμα, νέο δυναμικό στην ανάπτυξη. Στα πλαίσια αυτά, η αναβάθμιση του ανθρώπινου δυναμικού δεν είναι μόνο η επιλεκτική εξειδίκευση του στους κρίσιμους τομείς. Είναι και ο εξοπλισμός για συμμετοχή στην παραγωγή όλου του ενεργού δυναμικού μιας κοινωνίας και η απόκτηση της ικανότητας του να ανταποκριθεί στις ανάγκες της. Η δυνατότητα πολλαπλής και αξιοκρατικής επιλογής από αυτόν που σχεδιάζει μια επένδυση, θα συνυπάρχει με τη δυνατότητα πολλαπλής επιλογής ευκαιριών απασχόλησης από την πλευρά του πολίτη. Και ο εξοπλισμός του τελευταίου με τέτοια ικανότητα είναι φανερή προτεραιότητα της σοσιαλιστικής πολιτικής.

Η δεύτερη αρχή και κατεύθυνση είναι η διαμόρφωση ενός νέου μοντέλου διαχείρισης του χρόνου της εργασίας στην προοπτική διαρκούς διεύρυνσης του ελεύθερου -μη εργάσιμου τυπικά - χρόνου για ευκαιρίες αυτό-ολοκλήρωσης και δημιουργικής απασχόλησης. Δεν μπορείς να διακηρύσσεις δυνατότητα αυτοκαθορισμού για την κοινωνία και τον

πολίτη και ταυτόχρονα να αποκλείεις τη δυνατότητα συμμετοχής στη γνώση, την επικοινωνία, τον ελεύθερο χρόνο, τον πολιτισμό. Και για να διασκεδαστούν παρερμηνείες, μια τέτοια προοπτική δεν ενισχύει την α-εργία ή το δικαίωμα στη τεμπελιά όπως έγραφε ο Λασάλ, αλλά το χώρο και το χρόνο ανασύνθεσης των σπασμένων κομματιών της αλλοτρίωσης και της απόσπασης του ανθρώπου από την εργασία του και το προϊόν της.

Καθώς η δυναμική είσοδος νέων τεχνολογιών και η αναβάθμιση του ανθρώπινου δυναμικού αυξάνει εν δυνάμει την παραγωγικότητα της εργασίας, η μείωση των ωρών εργασίας με ταυτόχρονη αύξηση της παραγωγικότητας και χωρίς μείωση του μισθού ή του εισοδήματος του εργαζομένου είναι όχι μόνο δυνατή αλλά επιβεβλημένη. Δεν πρέπει να ξεχνάμε ποτέ ότι στη διάρκεια του αιώνα που φεύγει ο μέσος εργαζόμενος πλήρους απασχόλησης από τις 100,000 ώρες εργασίας σ' όλη τη διάρκεια της ζωής του το 1920, έφθασε τις 70,000 ώρες το 1990. Το 2020 είναι φανερό ότι ο αριθμός των ωρών θα είναι μικρότερος του 50,000. Η προσαρμογή σ' αυτή την πραγματικότητα πρέπει στη λογική της σύγχρονης Αριστεράς, να γίνει παράλληλα με την δυνατότητα ευελιξίας στην αγορά εργασίας, όχι στην αμοιβή ή το εισόδημα, αλλά στη ρύθμιση σε νέα βάση του χρόνου εργασίας, εντός σταθερών εργασιακών πλαισίων. Η αναδιοργάνωση ωραρίων και μεθόδων απασχόλησης, η μεγαλύτερη ποικιλία τους, πρέπει να απαντήσει στην αντίφαση ολοένα περισσότεροι άνεργοι ή υποαπασχολούμενοι, ολοένα περισσότεροι υπερεργαζόμενοι.

Σ' αυτή, ακριβώς, την ανάγκη απαντά η τρίτη αρχή και κατεύθυνση της σοσιαλιστικής πρότασης. Δεν εξορκίζει την ήδη παρούσα μερική απασχόληση. Αρνείται τη μετατροπή των θέσεων πλήρους απασχόλησης σε θέσεις μερικής απασχόλησης. Αρνείται τη μηχανιστική λογική διάσπασης μιας θέσης εργασίας σε δύο με μόνη τη διάσπαση του χρόνου και ταυτόχρονη διαίρεση της αμοιβής της εργασίας. Αρνείται την εφήμερη επιδίωξη μιας πρόσκαιρης αντιμετώπισης του ζητήματος της ανεργίας. Η μερική απασχόληση, προϊόν μετάλλαξης στον ίδιο τον τρόπο παραγωγής, με την βιομηχανία να συρρικνώνεται, τις επενδύσεις έντασης εργασίας να μικραίνουν, να γίνονται πιο ευέλικτες, να πολλαπλασιάζονται και να αποκεντρώνονται, τον κόσμο των υπηρεσιών να αναπτύσσεται ραγδαία, είναι αυτόνομη παράμετρος προσαρμογής για τις νέες εργασιακές σχέσεις. Γι' αυτό και πρέπει να οργανωθεί με ορίζοντα προσαρμογής, αυτό-εκπαίδευσης, απόκτησης ικανότητας για πολλαπλή απασχόληση. Εκπαίδευση και προσαρμογή για κάθε συγκεκριμένη αγορά εργασίας, τις ανάγκες, τους στόχους και την προοπτική της. Επιπλέον ο πολίτης μπορεί να επιλέγει ως κύρια απασχόληση μια μερική απασχόληση κι όχι κατ' ανάγκη μέσο απόκτησης συμπληρωματικού εισοδήματος. Κατά συνέπεια η ανάπτυξη παραγωγικών δυνάμεων που βρίσκονται πέρα από το εύρος της θεσμοποιημένης εργασίας, μέσα από τοπικά σύμφωνα απασχόλησης, δεν έρχεται σε αντίθεση, ούτε ακυρώνει τις κατακτήσεις των εργαζομένων, τις οποίες η πραγματική Αριστερά σε ότι αφορά το δικαίωμα στην απασχόληση, την αμοιβή, την αξιοπρεπή διαβίωση, οφείλει να υπερασπίζεται ανένδοτα. Αν, όμως, κλείσει τα μάτια στις

εξελίξεις ουδέποτε πρόκειται να ενσωματωθούν στο μοντέλο των εργασιακών σχέσεων μορφές «παροχής έργου» εκτός της τυπικής μισθωτής εργασίας και θα αποτελούν πάντοτε τον καταλύτη συνεχούς υποβάθμισης του, γιατί είναι χώρος αυθαίρετων εναλλακτικών επιλογών των δυνάμεων του κεφαλαίου.

Η τέταρτη αρχή και κατεύθυνση είναι η θέσπιση ελκυστικών μοντέλων οργάνωσης του χρόνου, ως απάντηση στο τέλος της ιστορίας του προτύπου που αφορά την κατανομή εκπαίδευση -εργασία- ελεύθερος χρόνος. Η δια βίου εκπαίδευση είναι μοχλός δημιουργίας ίσων ευκαιριών στην πρόσβαση σε θέσεις εργασίας. Οι περίοδοι κατάρτισης, επανακατάρτισης, επιμόρφωσης, τα έτη ερευνητικής και επιστημονικής «άδειας» η ενασχόληση των ίδιων των εργαζομένων με την οικογένεια, την ατομική τους ολοκλήρωση, είναι επιλογές που πρέπει να εμπεριέχονται οπωσδήποτε στη στρατηγική της σύγχρονης Αριστεράς.

Η πέμπτη -και τελευταία- αρχή και κατεύθυνση είναι η ανάπτυξη στο χώρο της εργασίας ενός κοινωνικού τομέα που περιλαμβάνει συνδυασμό τρόπων μη εμπορευματικής παραγωγικής εργασίας. Για κάποιους σύγχρονους διανοούμενους της Αριστεράς από κοινωνιολογική και φιλοσοφική άποψη αυτός ο τομέας αποτελεί τελικά το στόχο και την προοπτική του μέλλοντος της εργασίας. Το εναλλακτικό πρότυπο στην προοπτική ενός κόσμου χωρίς εργασία. «Αν το μέλλον του πλανήτη βρίσκεται στα χέρια της τεχνολογίας που μπορεί να οδηγήσει «στην εργάσιμη εβδομάδα υψηλής τεχνολογίας» όπου ολόένα και θα αποβάλλονται εργαζομένοι από την εμπορευματική παραγωγή, η παγκοσμιοποίηση της κοινωνικής οικονομίας είναι η τελευταία και μεγαλύτερη ελπίδα» θα διακηρύξει ο Jeremy Rifkin.

Ανεξάρτητα πάντως από την τολμηρή πρόβλεψη, είναι αλήθεια ότι σήμερα δημιουργούνται ολόένα και περισσότερες κοινωνικές ανάγκες που βρίσκονται έξω από το πέδιο της εμπορευματικής παραγωγής. Υπάρχει και αναπτύσσεται μια ζωή έξω από την αγορά με κοινοτικές υπηρεσίες, εθελοντικές πρωτοβουλίες, ανταποδοτικές λειτουργίες, μια ζωή που απαιτεί την ανταλλαγή εργασίας με τον ελεύθερο χρόνο. Η Αριστερά οφείλει να τη διευρύνει αναπτύσσοντας μια δημιουργική απασχόληση για τις πιο ευπαθείς ομάδες του πληθυσμού. Τους μακροχρόνια άνεργους, είτε νέους των 30 χρόνων, είτε μεγαλύτερους και ενεργούς πολίτες των άνω των 50 χρόνων, καθώς και τους ομαδικά απολυμένους από φθίνουσες περιοχές αποβιομηχάνισης και εργασιακής ερήμωσης. Είναι μια πολιτική που πρέπει να οργανωθεί συγκεκριμένα σε κάθε τοπική κοινωνία.

Είναι φανερό ότι το πλαίσιο αυτών των αρχών και κατευθύνσεων υπαγορεύει μια ενεργητική και σχεδιασμένη πολιτική πέρα από τα όρια του αυτοματισμού στην αγορά εργασίας. Μια πολιτική που αποτελεί εναλλακτική πρόταση και μπορεί να οικοδομήσει βήμα με βήμα την κοινωνία της πλήρους απασχόλησης. Μια πολιτική που μπορεί τελικά να αλλάξει βαθειά, να εξανθρωπίσει και να κάνει πιο παραγωγικές τις νέες εργασιακές σχέσεις.

Δίκτυο Κοινωνικής Αλληλεγγύης

Η πέμπτη, τέλος, διάσταση του Νέου Μοντέλου Ευημερίας είναι κοινωνική και αφορά τη διαμόρφωση ολοκληρωμένου Δικτύου Κοινωνικής Αλληλεγγύης, που διασφαλίζει η ύπαρξη ενός σύγχρονου κοινωνικού κράτους.

Το παραδοσιακό Κράτος Πρόνοιας, κατάκτηση της ευρωπαϊκής δύσης των αγώνων του προοδευτικού κινήματος, και σημαντική παράμετρος του Κράτους Ευημερίας, του σοσιαλδημοκρατικού Κοινωνικού Συμβολαίου, βρίσκεται υπό κατάρρευση. Με τη μείωση του όγκου της μισθωτής εργασίας, τις φθίνουσες ηλικιακά κοινωνίες «ευημερίας», την αλματώδη αύξηση του αριθμού των συνταξιοδοτούμενων, τον πολλαπλασιασμό των αναγκών που απορρέουν από την ίδια την παθογένεια του πολιτισμού μας και την έκδηλη υποχρέωση του κοινωνικού συνόλου να τις καλύψει, το κόστος συντήρησης και αναπαραγωγής του Κράτους Πρόνοιας γίνεται δυσβάστακτο. Στην Ελλάδα της δεκαετίας του '70 σε κάθε 4 εργαζομένους αντιστοιχούσε 1 συνταξιούχος. Σήμερα η αναλογία έγινε 2,7 προς 1 και στο 2010 σύμφωνα με τους υπολογισμούς και εάν εξακολουθήσουν τα πράγματα να κινούνται με τον ίδιο τρόπο θα έχουμε αναλογία 1 προς 1. Η υγεία και η περίθαλψη, η συνταξιοδότηση, η ασφάλιση της ανεργίας, η παροχή της στέγης, αλλά και τα οικογενειακά βοηθήματα, η προνοιακή δράση για άτομα με ειδικές ανάγκες, είναι ακριβές παροχές που το κόστος τους αυξάνει αλματωδώς. Το εθνικό κράτος ολοένα και λιγότερο μπορεί να εγγυηθεί την εκπλήρωσή τους, ιδιαίτερα όταν σύμφωνα με την κρατούσα άποψη -που έχει ισχυρή βάση- αυτό το κόστος αποτελεί βασικό συντελεστή μείωσης της ανταγωνιστικότητας της οικονομίας.

Οι νέο-φιλελεύθεροι και εδώ έχουν καθαρή και γρήγορη λύση. Κατάργηση και ιδιωτικοποίηση όλων των παροχών στη λογική της ανταποδοτικότητας και της κερδοφορίας. Το αμερικανικό μοντέλο αποτελεί τον φάρο για την πλήρη αποκατάσταση των μηχανισμών του ανταγωνισμού και στο χώρο των κοινωνικών υπηρεσιών. Η ανάπτυξη των ιδιωτικών επιχειρήσεων σ' αυτό το χώρο, είναι στην εποχή μας, ίσως, η μεγαλύτερη, ταχύτερη και ευκολότερη κερδοφόρα δραστηριότητα. Χώρος όπου κυρίως δομείται η «σύγχρονη» παραιοικονομία.

Είναι σαφές, ότι η σύγχρονη Αριστερά δεν μπορεί και δεν πρέπει να απαλλοτριώσει την ύπαρξη, την ουσία, το περιεχόμενο και την ανάγκη του κοινωνικού κράτους, ως του κεντρικού σημείου που την διαχωρίζει από τις συντηρητικές λογικές. Είναι επίσης σαφές ότι αμυνόμενη στην υπεράσπιση του παραδοσιακού κράτους πρόνοιας, ασφαλώς και είναι ανήμπορη να εμποδίσει την οριστική του κατάρρευση. Η επίκληση του Κεϋνς όχι μόνο δεν επαρκεί πια, αλλά καθίσταται ατελέσφορη αν όχι μεταφυσική. Επείγεται κατά συνέπεια να διαμορφώσει μια νέα αντίληψη και πρακτική, να αναπροσαρμόσει τις στρατηγικές της επιλογές στο πεδίο της κοινωνικής πολιτικής. Η διαμόρφωση σύγχρονων θεσμών

κοινωνικού κράτους οφείλει να είναι η μετακεϋνσινιανή απάντηση της αριστεράς στο αγοραίο νέο-φιλελεύθερο πρότυπο.

Κατ' αρχή πρέπει να αρνηθεί την προνοιακή αντίληψη στην στρατηγική της. Το παραδοσιακό Κράτος-Πρόνοιας οικοδομήθηκε με βάση αυτή την αντίληψη. Ξεκίνησε από τις εθελοντικές ή ατομικές και κάποτε πολιτικά επιλεκτικές και υστερόβουλες προνοιακές παροχές και στην περίοδο υψηλών ρυθμών ανάπτυξης και δημιουργίας κοινωνικού πλεονάσματος οι διαρκείς κατακτήσεις περιέβαλαν αυτή την πολιτική με κρατική νομιμοποίηση και θεσμική κατοχύρωση. Την κατέστησαν κρατική νομιμότητα. Την πρόβαλαν ως το κατ' εξοχή αντικείμενο του κοινωνικού διαλόγου που οδήγησε στη συγκρότηση των συναινεκτικών κοινωνιών. Δεν έπαψε, όμως, να αποτελεί ένα εξωγενές και συμπληρωματικό στοιχείο, ένα υπολειμματικό και ατελές μοντέλο γιατί συνδεόταν κάθε φορά από τα κατά συγκυρία περισσεύματα του προϋπολογισμού.

Στην αναμόρφωση της στρατηγικής της η σύγχρονη Αριστερά οφείλει να μεταβεί από το παραδοσιακό κράτος πρόνοιας στο σύγχρονο κοινωνικό κράτος, από την προνοιακή πολιτική στην πολιτική κοινωνικής αλληλεγγύης.

Το σύγχρονο κοινωνικό κράτος, το οποίο μπορεί να προέλθει μόνο με μια ριζική και ουσιαστική αναδόμηση του κράτους πρόνοιας, πρέπει να αποτελεί προϊόν ανακατανομής του κοινωνικού πλούτου, να είναι οργανικό στοιχείο της αναπτυξιακής διαδικασίας και όχι εξωτερικό ή συμπληρωματικό, στοιχείο της συνολικής κοινωνικής αναπαραγωγής. Όλοι οι αναπτυξιακοί δημόσιοι και κοινωνικοί θεσμοί οφείλουν να εμπεριέχουν αυτό το στοιχείο στη στρατηγική τους με κορυφαίο υπόδειγμα την πολιτεία που το ενσωματώνει στον κρατικό προϋπολογισμό ως σταθερό ποσοστό επί του ΑΕΠ και σχεδιάζει την κατανομή στις επιμέρους πολιτικές με τρόπο αυτόνομο. Ο κοινωνικός προϋπολογισμός χρηματοδοτεί τα δημόσια αγαθά (υγεία, παιδεία, ασφάλιση), την κοινωνική πολιτική στην απασχόληση, την πρόνοια, τη στέγη, τον πολιτισμό, διαμορφώνοντας ένα πραγματικό δίκτυο κοινωνικής προστασίας.

Η μετάβαση από την προνοιακή πολιτική στην πολιτική κοινωνικής αλληλεγγύης σημαίνει μετάβαση από την επιδότηση της ανεργίας στην επιδότηση της απασχόλησης. Από την στήριξη εισοδημάτων στις δαπάνες εκπαίδευσης και εξοπλισμού για είσοδο στην αγορά εργασίας. Από την ισοπεδωτική ενίσχυση τάξεων και στρωμάτων στην εξειδικευμένη και αρθρωμένη πολιτική για τον καθένα με βάση τα πραγματικά του εισοδήματα. Από την καθολική ευθύνη του κράτους στην συνευθυνη του κοινωνικού συνόλου που μπορεί να αναλάβει με συλλογικές του αποφάσεις ολοένα μεγαλύτερο μέρος του κόστους. Ένα πλέγμα ανταποδοτικών υπηρεσιών συνδέει την κρατική μέριμνα με το κοινωνικό σύνολο και διαμορφώνει τους όρους κοινωνικής αλληλεγγύης. Από εκεί και πέρα ασφαλώς, ο πολίτης μπορεί να αναζητήσει συμπληρωματική προστασία ή εξασφάλιση σε ιδιωτικούς φορείς, υπηρεσίες. Η συνύπαρξη του δημοσίου, του κοινωνικού και του ιδιωτικού σε ένα σχεδιασμένο και ολοκληρωμένο Δίκτυο Κοινωνικής

Αλληλεγγύης σηματοδοτεί την ύπαρξη του σύγχρονου κοινωνικού κράτους.

Είναι φανερό ότι όλα αυτά προσδίδουν στο σύγχρονο κοινωνικό κράτος ένα χαρακτήρα αναδιανεμητικό. Ο «κοινωνικός μισθός» ως συμπύκνωση της απόδοσης στον πολίτη των υπηρεσιών του Δικτύου Κοινωνικής Αλληλεγγύης και των μηχανισμών του ως φορέων και μέσων της αναδιανομής, πρέπει να διανέμεται με κανόνες κοινωνικής δικαιοσύνης και αλληλεγγύης. Στον καθένα ανάλογα με τις ανάγκες του να γίνει η σημαία της σοσιαλιστικής πρότασης στη διαμόρφωση της κοινωνικής πολιτικής.

*η Δημοκρατία /
η Επιστροφή του Πολιτικού*

~ προς την Πολιτική Κοινωνία

~ εθνική Δημοκρατία και κοινωνικοποίηση του Κράτους

~ τοπική Δημοκρατία και δρόμοι αυτοδιαχείρισης

~ παγκόσμια Δημοκρατία

προς την Πολιτική Κοινωνία

Όπως σε κάθε αναγεννητική εποχή του ανθρώπινου πολιτισμού, έτσι και τώρα, στο επίκεντρο του στοχασμού και της πράξης έρχεται η Δημοκρατία, το κεντρικό πρόταγμα, η καθολική αξία, η μόνη αξιομνημόνευτη ιστορικά μορφή οργάνωσης της κοινωνίας απέναντι στους κάθε λογής ολοκληρωτισμούς. Κανένας κόσμος δεν μπορεί να νοηθεί στο μέλλον χωρίς τη Δημοκρατία. Και καμιά Δημοκρατία δεν μπορεί να επινοηθεί για το μέλλον χωρίς θεσμούς που διαμορφώνουν, οργανώνουν και εκφράζουν τη συλλογική βούληση της κοινωνίας, τη κυρίαρχη και πλειοψηφική της γνώμη, τον έλεγχο και τη συμμετοχή της στα πράγματα, ότι δηλαδή συνιστά με άλλα λόγια την Πολιτική ως βαθιά κοινωνική διεργασία.

Η άμεση δημοκρατία που γνωρίσαμε στην οργάνωση της Πόλης-Κράτους στο πρώτο γιγάντιο βήμα της ιστορίας και η αντιπροσωπευτική δημοκρατία που βιώσαμε στο Κράτος-Έθνος στο δεύτερο γιγάντιο βήμα, πρέπει να βρουν τη διαλεκτική τους σύζευξη και την οικουμενική τους έκφραση στην Παγκόσμια Κοινότητα του 21^{ου} αιώνα. Για τη σύζευξη αυτή πολύ λίγα πράγματα μπορούμε να προβλέψουμε και πολύ λιγότερα να ονοματίσουμε, χωρίς να υποκύψουμε στον πειρασμό ενός νέου και εκ των προτέρων ξεπερασμένου δογματισμού. Ιδιαίτερα όταν πρόκειται για το χώρο των θεσμών της κοινωνικής οργάνωσης όπου το νέο επωάζεται μέσα στο παλιό, γεννιέται μαζί με το θάνατό του, διαμορφώνεται μέσα από τη βίωση των νέων αναγκών, κατοχυρώνεται στο σώμα της κοινωνίας και μετασχηματίζεται από τη συλλογική κοινωνική πράξη και τον πολιτισμό που φέρει στη συγκεκριμένη ιστορική στιγμή. Αυτό που μπορούμε να κάνουμε, μέσα από τη συσσωρευμένη γνώση και εμπειρία αιώνων, είναι απλώς να ανοίγουμε δρόμους, να τους συντηρούμε ανοικτούς και ελεύθερους, να τους διευρύνουμε και να τους πολλαπλασιάζουμε διαρκώς ώστε ο άνθρωπος αλλά και τα συλλογικά κοινωνικά υποκείμενα, να βιώσουν και να επινοήσουν τη Δημοκρατία του μέλλοντος.

Ένα πράγμα, όμως, φαίνεται να το γνωρίζουμε πολύ καλά από τώρα. Η Δημοκρατία του μέλλοντος, αν θα είναι μια πραγματική Πολιτεία Ανθρώπου, δεν μπορεί παρά να είναι μια ολόπλευρα Πολιτική Κοινωνία. Είναι εντελώς αδιανόητο μια τέτοια προοπτική να προέλθει από την υπάρχουσα σχέση της πολιτικής με την οικονομία και την κοινωνία. Απαιτείται ριζική αναστροφή. Να ανακτήσει η πολιτική την καθολικότητα της, να γίνει ξανά όλον, να αγκαλιάσει όλες τις όψεις και τις πτυχές της κοινωνικής οργάνωσης, να αυτονομηθεί από την οικονομία για να μπορεί να αλλάξει την κοινωνία. Είναι γι' αυτό που πρέπει επειγόντως να βγεί έξω από τα κράσπεδα της επαγγελματικής της αλλοτρίωσης και διαστροφής. Να ξαναγίνει Πολιτική με την έννοια ότι αυτή ακριβώς είναι η μόνη δύναμη που μπορεί να οργανώσει την Πολιτεία και να απελευθερώσει τον Άνθρωπο. Να ξαναγίνει Πολιτική με την αξία και σημασία της Τέχνης, της Ποίησης, της δύναμης της δημιουργίας. Της Τέχνης ως αυτοπραγμάτωσης και δικαίωσης της ίδιας της ύπαρξης, της

αυτενέργειας, της προσφοράς και της κοινωνικής καταξίωσης. Από την αρχαία αθηναϊκή δημοκρατία όπου η Πολιτική ήταν η τέχνη διακυβέρνησης δια μέσου του λόγου των πολιτών, των φιλοσόφων, των ποιητών, των ρητόρων, μέχρι την πλήρη κυριαρχία της μεγαλοφυούς μακιαβελικής εκδοχής για την εξουσία που οδήγησε στη σύγχρονη σχέση της πολιτικής με τις εξουσιαστικές δομές, την υποταγή της σ' αυτές και την παρακμή της, η Πολιτική πέρασε από την Ζωή στον Θάνατο.

Για να φθάσουμε σε Πολιτεία Ανθρώπου, σε μια ολόπλευρη Πολιτική Κοινωνία που έχει δυνατότητα αυτορρύθμισης, αυτοοργάνωσης, αυτοκαθορισμού και εντέλει πρέπει να επιστρέψουμε στην αργική έννοια της πολιτικής αυτής που λείπει εδώ και πολύ καιρό από την εικόνα και το βίωμα του πολίτη, που φαίνεται ξεχασμένη υπόθεση, που μοιάζει με παρακμασμένη ιστορία. Και, φυσικά, η πολιτική πρέπει να ανεβεί στο πραγματικό της βάθος.

Η Επιστροφή του Πολιτικού, με την πιο βαθιά και φιλοσοφική σημασία του όρου, με την αριστοτελική του θεώρηση, οφείλει κατά συνέπεια να αποτελέσει το πρώτο και καθοριστικό αίτημα αλλά και την πράξη της σύγχρονης Αριστεράς. Χωρίς το μετασχηματισμό του «μοναχικού ιδιώτη» σε ολοκληρωμένο, ενσυνείδητο και ενεργό Πολίτη, χωρίς τη μετάλλαξη της «κοινωνίας των ιδιωτών» σε ολοκληρωμένη Πολιτική Κοινωνία, ούτε δρόμος πολιτισμικού σοσιαλισμού, ούτε νέο μοντέλο ευημερίας μπορούν να νοηθούν.

Πολίτης και Πολιτική Κοινωνία αναπτύσσονται στο πρόσφορο, στο γόνιμο αλλά και γεμάτο αντινομίες έδαφος της σύγχρονης ανοικτής κοινωνίας. Μιας κοινωνίας που διαπλέκεται με το εξωτερικό της περιβάλλον, που κυριαρχείται από τον καταιγισμό της πληροφορίας, που επικοινωνεί χωρίς σύνορα με ολόκληρο -κυριολεκτικά- τον υπαρκτό στην αντίληψη και την πραγματικότητα κόσμο. Μια κοινωνία που εν δυνάμει διαθέτει την πολλαπλότητα επιλογών όχι όμως και την πραγματική ελευθερία της επιλογής. Μια κοινωνία που εν δυνάμει διαθέτει την πολλαπλότητα των ευκαιριών όχι όμως και την αξιοκρατική και ίση πρόσβαση σ' αυτές.

Το κλασικό πια ιστορικό δίλημμα που βρέθηκε από την αρχή στο επίκεντρο της διαμάχης σοσιαλισμού και φιλελευθερισμού, δηλαδή ο διάλογος και η σύγκρουση περί Ισότητας και Ελευθερίας, επανέρχεται εκ νέου στο προσκήνιο κάτω από εντελώς διαφορετικές συνθήκες. Η κοινωνία της πληροφορίας και της παγκόσμιας επικοινωνίας ανατρέπει καταλυτικά την βασική σταθερά που συγκροτεί την αντιπροσωπευτική δημοκρατία όπως αυτή οργανώνεται στο κράτος-έθνος. Η διασφάλιση, η εγγύηση και νομιμοποίηση των κοινωνικών συμφερόντων μόνο στο επίπεδο της εκπροσώπησης τους από τους εθνικούς αντιπροσωπευτικούς θεσμούς με τη μορφή που τους ζήσαμε μέχρι τώρα, και το εθνικό κράτος ως θεμελιώδη τόπο καταγραφής τους, είναι πλέον ανεπαρκής. Τόσο γιατί ολοένα διευρυνόμενο μέρος τους κρίνεται αποκλειστικά σε υπερεθνικό επίπεδο, όσο και γιατί ολοένα διευρυνόμενο μέρος τους υλοποιείται αποκλειστικά σε τοπικό επίπεδο.

Η κοινωνική διαμάχη ανάμεσα στους φορείς εκπροσώπησης των κοινωνικών συμφερόντων και η ισόρροπη καταγραφή και έκφραση τους διαμέσου του κράτους, παύει πια να είναι η μοναδική συνιστώσα της πολιτικής διαστρωμάτωσης. Τα παντοδύναμα μέσα μαζικής επικοινωνίας γενικεύουν, σηματοδοτούν και ομογενοποιούν τις κοινωνικές πρακτικές. Οι φορείς της σύγκρουσης στον πολιτισμό των πολυεθνικών επιχειρήσεων και της άυλης κίνησης του κεφαλαίου παίρνουν απρόσωπο και απόμακρο χαρακτήρα. Η κοινωνία της αδυσώπητης ταξικής σύγκρουσης του πρώτου μισού του αιώνα μας και η κοινωνία της συναίνεσης είτε με την αναγκαστική της μορφή είτε με την δημοκρατική της έκφραση και εξισορρόπηση του δεύτερου μισού του αιώνα μας, δεν δίνουν απάντηση στο ερώτημα. Στο πως δηλαδή η θεσμική συγκρότηση της Δημοκρατίας θα διασφαλίσει και θα εγγυηθεί τα νέα όρια ανάμεσα στην Ισότητα και την Ελευθερία, στην κοινωνία της πληροφορίας και της παγκόσμιας επικοινωνίας. Όπως επίσης δεν δίνει απάντηση στο ερώτημα η επίκληση της «κοινωνίας πολιτών» που χωρίς δυνατότητες αυτορρύθμισης, με ανύπαρκτη την ισορροπία ανάμεσα στο πολιτικό και το κοινωνικό και όντας παιδί ενός παρωχημένου πια φιλελευθερισμού, είναι λειψό και παρωχημένο αντίβαρο στην παγκοσμιοποίηση και την «κοινωνία των ιδιωτών» της. Η Αριστερά μπορεί και σήμερα να ταυτίζει το συλλογικό της πρόταγμα με την Ισότητα και με κάθε τρόπο άρση των ανισοτήτων κάθε είδους, θα ήταν, όμως, εντελώς παράλογο να χαρίσει στον αντίπαλο της την Ελευθερία. Όταν μάλιστα στην ακραία της εκδοχή αυτή ταυτίζεται με το «μοναχικό ιδιώτη» που βρίσκεται στην καρδιά της ζούγκλας των κάθε λογής καταναγκασμών. Επιβάλλεται λοιπόν η Αριστερά να επαναπροσδιορίσει την Ελευθερία με βάση την κοινωνική πραγματικότητα της νέας εποχής. Είναι δική της υπόθεση η Ελευθερία του Ανθρώπου ως το ατομικό της πρόταγμα που βρίσκει την έκφραση του τόσο στην Πολιτεία Ανθρώπου όσο και στον ενεργό και αυτοκαθοριζόμενο Πολίτη.

Οι οικολόγοι, οι πραγματικοί και μοναδικοί μέχρι σήμερα, προάγγελοι της παγκόσμιας δημοκρατίας και της τοπικής δράσης στο πεδίο του χώρου, μαζί με το φεμινιστικό αίτημα στο κοινωνικό πεδίο, αντιδρώντας ριζοσπαστικά στο κλειστό κράτος-έθνος διατύπωσαν το μήνυμα τους πολύ ζωντανά : «Σκέψου πλανητικά, δράσε τοπικά». Προσδιόρισαν έτσι τον Πολίτη του Κόσμου και του Τόπου. Το μήνυμα, ασφαλώς, πρέπει να συμπληρωθεί: «Σκέψου πλανητικά, σχεδίασε εθνικά και υπερεθνικά, δράσε τοπικά». Για να αποκατασταθεί η νέα και ολοκληρωμένη συνείδηση του Πολίτη στην άρθρωση Τόπος - Έθνος - Κόσμος.

Αυτή η αποκατάσταση γίνεται ταυτόχρονα με τον μετασχηματισμό του «μοναχικού ιδιώτη» και τη μετάλλαξη της «κοινωνίας των ιδιωτών» σε Πολίτη και Πολιτική Κοινωνία. Ξαναγυρίζουμε κατά συνέπεια σε αυτό που προηγουμένα αποκαλέσαμε επανακαθορισμό της αρμοδιότητας της πολιτικής στο χώρο του ιδιωτικού. Η Πολιτική είναι το μόνο μέσο γι' αυτό.

Γίνεται έτσι η αναγέννηση της Πολιτικής με την επάνοδο της στο ιστορικό προσκήνιο ως δημιουργικής και προωθητικής κοινωνικής δύναμης που οικοδομεί την δημοκρατία του παρόντος και οδηγεί στη δημοκρατία του μέλλοντος, η πρώτη και καθοριστική προϋπόθεση για μια πραγματική

Επιστροφή του Πολιτικού. Για να συμβεί αυτό και να μη παραμείνει ρητορικό σχήμα ή νεκρό γράμμα, η Πολιτική πρέπει πριν και πάνω απ' όλα να προσδιορίσει, να κατακτήσει και να οριοθετήσει, διευρύνοντας τα διαρκώς, τα πεδία της νέας αυτονομίας της. Αυτονομία απέναντι σε παλιές και νέες εξουσίες που την χειραγωγούν και την κατευθύνουν. Αυτονομία απέναντι στο «κράτος» των συμφερόντων των παντοδύναμων μέσω μαζικής επικοινωνίας, της διαπλοκής χρήματος και εξουσιών, των νέων υπερεθνικών ιθυνουσών τάξεων, των ολιγοπωλιακών οικονομικών δομών, των ανεξέλεγκτων δυνάμεων της παγκόσμιας αγοράς. Αυτονομία και απέναντι στο παραδοσιακό κράτος των «πελατών», των «μεταπρατών», των «διαμεσολαβητών», των «δικαστών», της «γραφειοκρατίας», των «τεχνοκρατών - ειδικών». Αυτονομία που δεν εξαντλείται στην ενασχόληση ή την απόστασή της από το κράτος, αλλά απλώνεται σ' όλες τις πτυχές της καθημερινής ζωής, στο χώρο του «ιδιωτικού», στις πιο απόμερες γωνιές, στα πιο καταχωνιασμένα όνειρα, στις πιο μύχιες ενατενίσεις και επιδιώξεις του ανθρώπου. Αυτονομία που καταντά αδιανόητη και εντελώς μεταφυσική χωρίς την επανάκτηση από την κοινωνία της συνείδησης του γενικού της συμφέροντος, της αναγνώρισης του συλλογικού της αιτούμενου, της κοινής της φαντασίωσης και δράσης. Με άλλα λόγια, μια κοινωνία που συλλογικά αντιλαμβάνεται, αισθάνεται, βουλεύεται, δρά και επανακαθορίζει τους στόχους της σε τοπικό, εθνικό και παγκόσμιο επίπεδο. Έτσι μόνο με τη Δημοκρατία, ως μέσο, στόχο και σκοπό ταυτόχρονα, η Επιστροφή του Πολιτικού είναι επιθυμητή, εφικτή και αναγκαία.

εθνική Δημοκρατία και κοινωνικοποίηση του Κράτους

Στην αφετηρία και σήμερα πάλι, όσο κι αν πολλοί προσπαθούν να το αμφισβητήσουν, να το υποβαθμίσουν ή να το ξεχάσουν, βρίσκεται το πεδίο του έθνους-κράτους. Εδώ μετασχηματίζεται αρχικά το παλιό και κυοφορείται η συνέχεια και η τομή. Από εδώ ξεκινά και επιστρέφει προς στον Τόπο ή ξεχειλίζει προς τον Κόσμο η οργάνωση της Δημοκρατίας. Δύο κεντρικά ζητήματα τίθενται πάντοτε επί τάπητος για το παρόν και το μέλλον της Δημοκρατίας στο εθνικό επίπεδο. Η λειτουργία της αντιπροσώπευσης ως πολιτική έκφραση των οργανωμένων συμφερόντων μερικών ή γενικών και η οργάνωση και λειτουργία του Κράτους. Θέματα που ορίζουν ταυτόχρονα πεδία αυτονομίας και διαπλοκής, ανεξαρτησίας και αλληλεξάρτησης. Θέματα που βρίσκονται στην καρδιά της πολιτικής ως τρόπου άσκησης εξουσίας ή κυριαρχίας.

Στο επίκεντρο των εξουσιαστικών δομών βρίσκεται πάντοτε το Κράτος που οργανώνει την εθνική κυριαρχία. Η Αριστερά ξόδεψε πολλές δεκαετίες για να ξεπεράσει την εργαλειακή της αντίληψη για το Κράτος, να κατανοήσει ότι αποτελεί κοινωνικό, πολιτικό και οικονομικό μόρφωμα που γεννήθηκε να εξυπηρετήσει την κοινωνία και τις ανάγκες της στα πλαίσια της ενότητας του έθνους, για να γιγαντωθεί και να αυτονομηθεί απ' αυτές. Δέσμια της μεγάλης ιστορικής της αντίφασης ανάμεσα στην μαρξική «πρόβλεψη» που θέλει το κράτος προϊόν μαρξισμού που οδηγεί στην τελική του εξαφάνιση και στην λενινιστική πρακτική της κατάληψης, της ιδιοποίησης και της περαιτέρω ανάπτυξης του κράτους, δεν μπόρεσε ποτέ να την υπερβεί όσο κι αν επιστράτευσε τον ιμπεριαλισμό ή κατασκεύασε τη θεωρία των διαρκών και επάλληλων σταδίων μετάβασης στο «προτσές» της κομμουνιστικής οικοδόμησης. Το κράτος-εργαλείο ως μηχανισμός καταστολής και αποκλειστικός εκφραστής των ταξικών συμφερόντων της αστικής τάξης, που θα μπορούσε, με την κατάληψη του από την εργατική τάξη και την εγκαθίδρυση δια μέσου αυτού της «δικτατορίας του προλεταριάτου», να αλλάξει και ρούχα και προσανατολισμό, δεν μπόρεσε να ερμηνεύσει τη σύνθετη και σύγχρονη πραγματικότητα. Το πως, δηλαδή μέσα από τους πολύπλοκους διοικητικούς και γραφειοκρατικούς του αρμούς, την αυθαιρεσία των επιλογών του, την αυτονόμηση του από τις πραγματικές ανάγκες της κοινωνίας, αφυδατώνει και περιθωριοποιεί κάθε αντιπροσωπευτική εξουσία, ενώ παράλληλα γεννά και αναδεικνύει τα χαρακτηριστικά του κράτους δικαίου και του κράτους πρόνοιας. Αυτή η αντινομία που αποτέλεσε την πηγή της ταυτόχρονης ταξικής με την έννοια του συμφέροντος της άρχουσας τάξης, και κοινωνικής με την έννοια του γενικού συμφέροντος, λειτουργίας του Κράτους, ούτε αντιμετωπίστηκε ούτε ξεπεράστηκε από την ιστορική Αριστερά σε όλες της τις εκδοχές.

Και δεν είναι μόνο η θεοποίηση του κράτους-κόμματος στον «κρατικό σοσιαλισμό» και η εμβρυακή, υποτυπώδης και ανύπαρκτη παρουσία των υπόλοιπων αντιπροσωπεύσεων που είναι ιδιαίτερα προβληματική.

Είναι εξίσου προβληματική και στην ίδια τη δυτική παράδοση της σοσιαλδημοκρατίας η άνοδος και η πτώση του μεταρρυθμιστικού κινήματος, η σταδιακή υποχώρηση του σε σχέση με το κράτος που το ίδιο οικοδόμησε και η μετάπτωση του σε πρακτικές γραφειοκρατικού πατερναλισμού και διαχειριστικής λογικής. Ο κρατισμός με τη μία ή με την άλλη μορφή έγινε η κυρίαρχη πολιτική πρακτική. Τα δυτικά κόμματα προσανατολίστηκαν στο κράτος και ενσωματώθηκαν σ' αυτό, ενώ παράλληλα διαμορφώθηκαν και λειτούργησαν συμπληρωματικά οι εταίροι του κοινωνικού διαλόγου, οι θεσμοί της οικονομικής δημοκρατίας, το σύνολο των αντιπροσωπεύσεων των οργανωμένων συμφερόντων.

Η αντίστροφη μέτρηση όμως έχει αρχίσει. Ενώ για μια ολόκληρη ιστορική εποχή το Κράτος μεγαλώνει για να «σκεπάσει» κυριολεκτικά την κοινωνία, τώρα τα πράγματα με μεγάλη ταχύτητα οδεύουν προς την αντίθετη κατεύθυνση. Η κοινωνία ασφυκτιά, βγαίνει από τα γεωγραφικά της σύνορα, διασυνδέεται μέσω νέων αρμών με την παγκόσμια αγορά, επικοινωνεί με τις έξω από τις συμβατικά οργανωμένες λειτουργίες στο εθνικό επίπεδο από το κράτος, σε ολοένα ευρύτερα πεδία. Με τους υπερεθνικούς οικονομικούς θεσμούς και τη μεταβίβαση κρίσιμων πολιτικών επιλογών και στρατηγικών για κάθε χώρα αποφάσεων σ' αυτούς, με την διάρρηξη των οικονομικών συνόρων που καθιστούν την εθνική αγορά χώρο ιδιοποίησης από διεθνικά συμφέροντα, με την κατεδάφιση των πολιτιστικών συνόρων από την κοινωνία της πληροφορίας, το εθνικό κράτος χωρίς να συρρικνώνεται γραφειοκρατικά χάνει ένα τεράστιο μερίδιο των παλιών του εξουσιών. Οι νέο-φιλελεύθεροι βιάστηκαν να πουν, «τέλος στο κράτος» ζήτη η «κοινωνία των ιδιωτών».

Από την άλλη μεριά, για πάρα πολλά χρόνια, η σοσιαλδημοκρατική Αριστερά υπερασπίστηκε το Κράτος ως ενοποιητικό παράγοντα στη διαμόρφωση συναινετικών κοινωνιών, ως τον αποκλειστικό παρεμβατικό και αναδιανεμητικό θεσμό, που απελευθερώνει την αγορά από τις αστάθειες και συνδυάζει την αποδοτικότητα με την κοινωνική δικαιοσύνη. Οι εξελίξεις δρομολογούν οριστικά την σταδιακή απώλεια της αποκλειστικότητας του εθνικού κράτους σ' αυτό το ρόλο, όχι όμως και την αναντικατάστατη δυνατότητα του να διαμορφώνει τους όρους ένταξης της εθνικής οικονομίας και κοινωνίας στους νέους διεθνείς συσχετισμούς και κατανομές, και να εγγυάται την κοινωνική ισορροπία και συνοχή στο εσωτερικό του κοινωνικού σχηματισμού.

Η άρνηση του κρατισμού και η υπέρβαση του, θεμελιακή θέση για τη νέα Αριστερά, φαίνεται πλέον ως φυσική συνέπεια της οριστικής απόρριψης του κράτους-αφέντη που οδήγησε στον βαθύτατα ταξικό ολοκληρωτισμό της κομματικής γραφειοκρατίας, καθώς και της ιστορικής κριτικής του δυτικού κρατικού πατερναλισμού που οδήγησε στις συναινετικές μορφές κοινωνιών. Μόνο που η πρακτική εφαρμογή αυτής της υπέρβασης δεν περνά μέσα από τον οριστικό θάνατο του Κράτους. Περνά μέσα από τις διαδικασίες εκσυγχρονισμού και βαθύτατου μετασχηματισμού του και ταυτόχρονα από μια δυναμική πορεία κοινωνικοποίησης του. Ο σύγχρονος ρόλος του κράτους και για τη νέα εποχή είναι αναντικατάστατος. Και στη νέα εποχή θα εγγράφεται ως ο θεμελιώδης

τόπος καταγραφής της κοινωνικής πραγματικότητας. Μιας πραγματικότητας που διασφαλίζει την κοινωνία ίσων ευκαιριών και αξιοκρατικών επιλογών, την ισονομία και την ισοπολιτεία, τα ατομικά και συλλογικά δικαιώματα και ελευθερίες, την κοινωνική δικαιοσύνη. Που σημαίνει ότι εδώ παραμένει η κεντρική διεύθυνση των καταστάσεων που αφορούν το Κράτος Δικαίου, το Κοινωνικό Κράτος, την εγγύηση της κοινωνικής διαπραγμάτευσης και την επικύρωση των αποτελεσμάτων της, καθώς και την υλοποίηση των συμβάσεων εθνικής ευθύνης που απορρέουν από τη σχέση με τους υπερεθνικούς θεσμούς. Οι διοικητικοί μηχανισμοί, οφείλουν να διαθέτουν προγραμματική επάρκεια, τεχνοκρατική εγκυρότητα, αποκεντρωμένη άρθρωση και επιτελική ικανότητα.

Παράλληλα και ταυτόχρονα το Κράτος κοινωνικοποιείται με την συνεχή και δυναμική αποκέντρωση, τον πολλαπλασιασμό και τη διάχυση των πολιτικών εξουσιών στην κοινωνία διαμέσου των δημόσιων, εθνικών και τοπικών αντιπροσωπευτικών της θεσμών. Το κόμμα, το κοινοβούλιο, το συνδικάτο, η αυτοδιοίκηση, οι επαγγελματικές και κοινωνικές συσσωματώσεις, όλοι οι θεσμοί της αντιπροσώπευσης, ιστορικές και δημοκρατικές κατακτήσεις μιας ολόκληρης εποχής, θα είναι παρόντες και αύριο. Δεν έχει εφευρεθεί ούτε πρόκειται να επινοηθεί στο μέλλον Δημοκρατία που να είναι μετα-κομματική, μετά-κοινοβουλευτική, μετά-αντιπροσωπευτική. Θα είναι, όμως, παρόντες μέσα από την ίδια τους την αναγέννηση, η οποία δεν είναι δυνατό να συντελεστεί στο κενό, αλλά διαμέσου της θεσμικής ανασυγκρότησης της Δημοκρατίας. Με γενναία και αποφασιστική δημοκρατική ανακατανομή των εξουσιών και θεσμική κατοχύρωση των πεδίων αυτονομίας του κάθε αντιπροσωπευτικού θεσμού. Η διεύρυνση της οικονομικής, πολιτικής και κοινωνικής δημοκρατίας, της γνωστής σοσιαλδημοκρατικής «πλατφόρμας», που θα επιτυγχάνεται και θα επεκτείνεται και προς τα «κάτω», προς τον Τόπο και προς τα «πάνω» προς τον Κόσμο, αποτελεί κρίσιμο όρο επανάκτησης της αυτονομίας της πολιτικής, του συλλογικού πολιτικού εκδημοκρατισμού. Είναι η αναγκαία συνθήκη, δεν είναι όμως από μόνη της και ικανή, γιατί θα οδηγούσε απλώς σε επανάληψη των τυπικά δημοκρατικών συναινετικών κοινωνιών του γνωστού συμβολαίου.

Η συνθήκη γίνεται και ικανή αν αυτή η διαδικασία δεν μείνει στις δομές, στους τύπους, στους νόμους, στα συνταγματικά και πολιτειακά θεσμικά πλαίσια. Αν θα προσλάβει νέο ουσιαστικό και ριζοσπαστικό περιεχόμενο η αντιπροσώπευση και η λειτουργία της σ' όλα τα επίπεδα. Προοπτική που συναρτάται στη βαθύτερη ουσία της με δύο κρίσιμες και παράλληλες συνιστώσες: Την συνεχή ανάπτυξη της ικανότητας της κοινωνίας να αναλάβει την ευθύνη της απόφασης και τη συνεχή ανάδειξη της ελεγκτικής της δυνατότητας και λειτουργίας. Αν αυτό στην αρχή της συγκρότησης των σύγχρονων κοινωνιών έμοιαζε με ρητορική επίκληση, με ευχή ή όμορφη αλλά ανεκτέλεστη ουτοπία, στην κοινωνία της πληροφορίας μοιάζει καθοριστική επιταγή με άμεσο αντίκρουσμα. Η αντιπροσωπευτική λειτουργία της Δημοκρατίας μπορεί να εξοπλιστεί με σύγχρονους θεσμούς επικοινωνίας και κοινωνικού ελέγχου. Διάχυση της εξουσίας χωρίς πρόσβαση στην πληροφορία, χωρίς δυνατότητα

επικοινωνίας, χωρίς χώρο και λόγω δημόσιας κοινωνικής κριτικής, χωρίς πλήρη διαφάνεια λειτουργιών, διαδικασιών, στα πεδία λήψης αποφάσεων, δεν νοείται. Η πρόσβαση όλων ανεξαιρέτως των θεσμών αντιπροσώπευσης στα στοιχεία λειτουργίας αλλά και ένα νέο πλέγμα θεσμών κοινωνικού ελέγχου, οικονομικά, πολιτικά και λειτουργικά με πλήρη ανεξαρτησία, αποτελούν για τη σύγχρονη Δημοκρατία μια επείγουσα υπόθεση. Και για να επανέλθουμε στο ισοζύγιο Ισότητας και Ελευθερίας, ως Δημοκρατία κατακτήσαμε πολλές κορυφές στο δρόμο προς την Ισότητα, τώρα ήρθε ο καιρός να προλάβουμε να κατακτήσουμε και αντίστοιχες κορυφές στον δρόμο προς την Ελευθερία. Που σημαίνει πάνω απ' όλα γνώση και ικανότητα επιλογής, ελευθερία επιλογής, κρίση και απόφαση επιλογής.

Συμπερασματικά η διάχυση των εξουσιών και η κατοχύρωση της ανεξαρτησίας των λειτουργιών τους στις αιρετές αντιπροσωπεύσεις επαναθεμελιώνει την αντιπροσωπευτική Δημοκρατία. Η αναμόρφωση των αντιπροσωπευτικών θεσμών προς αυτή την κατεύθυνση τους επανασυνδέει με τις κοινωνικές ανάγκες και τα συμφέροντα, οργανωμένα και μη που διαρθρώνονται στην κοινωνία. Ο εξοπλισμός τους με ελεγκτικούς μηχανισμούς αλλά και η επινόηση νέων θεσμών δημόσιου και κοινωνικού ελέγχου με «ανεξάρτητες αρχές» αποκαθιστούν το κύρος και την αξιοπιστία τους και διασφαλίζουν την αξιοποίηση και διεύρυνση των πεδίων αυτονομίας τους.

τοπική Δημοκρατία και δρόμοι αυτοδιαχείρισης

Και όμως, ακόμη υπάρχει ένα μεγάλο κενό. Δεν αρκεί η αναμόρφωση των αντιπροσωπευτικών θεσμών για την Επιστροφή του Πολιτικού. Για τη σύγχρονη Αριστερά υπάρχει πάντοτε ανοικτός και προκλητικός ο δρόμος της αυτοδιαχείρισης. Ο δρόμος της πραγμάτωσης στο πολιτικό επίπεδο της ελευθερίας του ανθρώπου. Είναι το σημείο ταύτισης του σοσιαλιστικού με το δημοκρατικό πρόταγμα, το σημείο όπου η κοινωνία κατακτά τελικά τη δυνατότητα αυτορρύθμισης και αυτοκυβέρνησης της.

Ψάχνοντας το λεξιλόγιο της Αριστεράς ή και έξω απ' αυτό δεν μπορεί να ανακαλύψει κανείς πιο εύστοχη λέξη από την αυτοδιαχείριση για να περιγράψει αυτό το δρόμο από την αντιπροσωπευτική στην πραγματικά συμμετοχική Δημοκρατία, από τις διαδικασίες αντιπροσώπευσης στις διαδικασίες συμμετοχής. Ας κουβαλά μαζί της ένα ιδεολογικό βάρος αποτυχημένων οικονομικών συνταγών όπως συνέβη με τη Γιουγκοσλαβία του Τίτο, ή αδιέξοδων οάσεων κοινωνικού πειραματισμού όπως συνέβη στην Ισπανία του μεσοπολέμου ή στη Γαλλία του λαϊκού μετώπου με τις απόπειρες κολλεκτιβισμού.

Η αυτοδιαχείριση δεν μπορεί να είναι μόνο οικονομικό σύστημα, ούτε πολύ περισσότερο κάποια επιχειρηματική πρακτική, που εξαντλείται σε κοινωνικούς πειραματισμούς. Είναι μια πολύ πιο γενική, πιο ευρεία, είναι μια καθολική πολιτική ιδέα που αφορά την πραγματική ελευθερία του ανθρώπου και δρόμο απελευθέρωσης των κοινωνιών του. Και είναι κρίμα για τη σύγχρονη Αριστερά να υποτάσσεται στις ενοχές της και να εγκαταλείπει την κατ' εξοχή δική της, την βαθιά σοσιαλιστική της ιδέα, ιδιαίτερα σήμερα που γίνεται όσο ποτέ άλλοτε επίκαιρη για να υποδηλώσει ως πρακτική δυνατότητα το εφικτό της δικής της πρότασης και προοπτικής.

Η σύγχρονη Αριστερά οφείλει πριν και πάνω απ' όλα να απορρίψει, να αρνηθεί τελεσίδικα τον διαχωρισμό της ουσίας της Δημοκρατίας από τη φύση του Σοσιαλισμού. Δημοκρατία και Σοσιαλισμός, Σοσιαλισμός και Δημοκρατία, συγκλίνουν, συνυπάρχουν, αλληλοσυμπληρώνονται και τελικά ταυτίζονται μέσα από την ιδέα και το δρόμο προς την αυτοδιαχείριση. Πρέπει να απορρίψουμε και να αρνηθούμε κάθε λογική μέρους και όλου προς τη μία ή την άλλη κατεύθυνση.

Η Δημοκρατία δεν μπορεί να είναι επιθετικός προσδιορισμός στο Σοσιαλισμό όπως θα ήθελε ίσως η παράδοση της ιστορικής Αριστεράς. Δεν είναι μέθοδος ή μέσο επίτευξης στόχων, δεν μπορεί να είναι και ενδιάμεσος σταθμός. Είναι βίωμα και πράξη, αυτοσκοπός, ταύτιση με τη βαθύτερη έννοια της ατομικής και κοινωνικής απελευθέρωσης που συνιστά τη σοσιαλιστική δημιουργική ουτοπία. Οι δυνάμεις του σοσιαλισμού είναι δημοκρατικές εξ αντικειμένου, εξ ορισμού, αλλιώς δεν μπορεί να είναι σοσιαλιστικές. Ούτε, όμως, και ο Σοσιαλισμός μπορεί να είναι μέρος της Δημοκρατίας ή επιθετικός προσδιορισμός της, όπως ισχυρίζονται όσοι από την αριστερή διάνοηση φαίνεται να

εγκαταλείπουν μοιρολατρικά την ιδέα ότι ο Σοσιαλισμός έχει την ικανότητα να εκπονήσει ένα συνολικό, συνεκτικό και αυτόνομο σχέδιο της κοινωνικής του ουτοπίας. Ο Ernesto Laclau, για παράδειγμα θεωρεί ότι ο Σοσιαλισμός ότι αποτελεί αναγκαστικά πια μέρος ενός ευρύτερου σχεδίου ριζοσπαστικής Δημοκρατίας. Ξεκινώντας από την πολύ εύστοχη διαπίστωση ότι η Δημοκρατία «δεν είναι μόνο ένα σύστημα διακυβέρνησης εγγυημένο ως φυσικό δικαίωμα πολιτών, αλλά και καταστατική δυνατότητα αμφισβήτησης του status quo και ανταγωνισμού διαφορετικών πολιτικών λόγων», καταλήγει ότι η ευρύτερη αυτή ριζοσπαστική Δημοκρατία «απαιτεί αναρίθμητες ρηματικές παρεμβάσεις, που κυμαίνονται από την πολιτική ως τα οικονομικά και από την αισθητική ως τη φιλοσοφία».

Τι άλλο είναι αυτό από τον Πολιτισμικό Σοσιαλισμό του Μέτρου, της Συνείδησης, της Ποικιλίας και της Αρμονίας; Και γιατί δεν εκφράζεται μέσα από τους αναρίθμητους επιμέρους δρόμους αυτοδιαχείρισης που ταυτίζουν το Σοσιαλισμό κυριολεκτικά με τη Δημοκρατία;

Η ταύτιση της φύσης του Σοσιαλισμού με την ουσία της Δημοκρατίας μέσα από την αυτοδιαχείριση, δεν αποτελεί φραστικό πυροτέχνημα ή ανιαρή ταυτολογία και ταυτοσημία. Είναι υπέρβαση των ίδιων των ιστορικών παραδόσεων της Αριστεράς, είναι ακριβώς αυτό που καθιστά τη σύγχρονη Αριστερά πραγματικά νέα. Ούτε αυτή η ταύτιση έχει σκοπό να ενοχοποιήσει κάθε αντίπαλη ιδεολογία, να αμφισβητήσει την προσήλωση των άλλων δυνάμεων στη Δημοκρατία και τους θεσμούς της. Είναι ένας βαθύτερος φιλοσοφικός και κοινωνικός προσδιορισμός που δεν αφορά τους κανόνες της αντιπροσωπευτικής Δημοκρατίας, ως ατελούς και τυπικής πια μορφής στο σύγχρονο κόσμο, αλλά την πραγμάτωση της Πολιτικής Κοινωνίας ως κοινωνίας ισότητας, ελευθερίας, αλληλεγγύης, δικαιοσύνης. Και αυτό είναι κυριολεκτικά υπόθεση της σύγχρονης Αριστεράς.

Ο δρόμος προς την αυτοδιαχείριση περνά κατ' αρχή μέσα από την ανάδειξη της ενεργού τοπικής κοινωνίας σε συνθήκες άμεσης δημοκρατίας. Η περικύκλωση και πολιορκία του κράτους και των αντιπροσωπευτικών θεσμών με εναλλακτικές λύσεις και επιλογές που προσφέρουν κινηματικές μορφές οργάνωσης των κοινωνιών, διευρύνει την τοπική δημοκρατία. Είναι μέσα απ' αυτήν που επιστρέφουν τα συμφέροντα και οι λύσεις ολοένα και περισσότερο στην κοινωνία και μορφοποιείται η απαίτηση να αναχθούν τα συμφέροντα που αφορούν το κοινό καλό σε κεντρική υπόθεση και άξονα λειτουργίας του πολιτικού συστήματος. Οι συλλογικές μορφές οργάνωσης των πολιτών, η αυτοοργάνωση των κοινωνικών δυνάμεων στο χώρο της παραγωγής, του πολιτισμού, της ποιότητας ζωής, της ισότητας και της υπεράσπισης δικαιωμάτων, πρέπει να ενθαρρύνονται, να διευρύνονται, να ενισχύονται. Γιατί δείχνουν την ικανότητα της τοπικής δημοκρατίας να σχεδιάσει ξανά το συλλογικό, να υλοποιήσει ανταγωνιστικά και επιβάλλει πρότυπα, να αλλάξει δραστικά το μικρόκοσμο του «μοναχικού ιδιώτη». Γιατί ταυτόχρονα εδώ βρίσκεται το πεδίο σύνθεσης του ατομικού με το συλλογικό που μπορεί να προτάξει, να σφυρηλατήσει, να διαμορφώσει, νέα περιεχόμενα, μορφές, συνασπισμούς, χωρίς να καλλιεργεί και να

αναπαράγει τις παλιές και ξεπερασμένες ιδέες και αντιπαλότητες. Είναι η αναγέννηση του ίδιου του πυρήνα της πολιτικής με την επανένωση στα πιο βαθιά κοινωνικά στρώματα των ελεύθερων, των νέων, των παραγωγικότερων δυνάμεων της ενεργού κοινωνίας. Μια αναγέννηση που κυριολεκτικά καταλαμβάνει και το χώρο του «ιδιωτικού». Το επάγγελμα ως πολιτική δράση. Την πολιτισμική συνείδηση που παράγει η οικολογική κρίση. Τη φεμινιστική κριτική της επιστήμης και της επαγγελματικής εξειδίκευσης. Την επαναδιατύπωση των αξιών που προσδιορίζουν τον πλούτο των κοινωνικών και ανθρώπινων σχέσεων. Τη διασφάλιση πολλαπλών επιλογών και διαδρομών σ' όλα τα πεδία της κοινωνικής ζωής. Την αναζήτηση των νέων ανεξερεύνητων περιοχών του νου, της γνώσης, του σώματος, της ψυχής και τον εξανθρωπισμό των μέχρι σήμερα κυνικών και εμπορευματικών σχέσεων μέσα απ' αυτές.

Θα ήταν εύκολο κανείς να παραθέσει τις «αναρίθμητες ρηματικές παρεμβάσεις, που κυμαίνονται από την πολιτική ως τα οικονομικά και από την αισθητική ως τη φιλοσοφία» σε ένα ατελείωτο κατάλογο θεμάτων που θα μπορούσαν να αποβούν δρόμοι αυτοδιαχείρισης και άμεσης δημοκρατίας. Με άλλα λόγια, ξυπνά την κοινωνία από το λήθαργο και την απαισιοδοξία της, τη βοηθά να συνειδητοποιήσει την ανάγκη της αυτομεταρρύθμισης του μέχρι σήμερα μοιρολατρικού βιομηχανικού, εμπορευματικού και ψηφιακού μας πολιτισμού. Τέλος, υπενθυμίζει στην κοινωνία μας ότι εμπεριέχει τα στοιχεία που μπορούν να εξασφαλίσουν πραγματικά το μέλλον της.

παγκόσμια Δημοκρατία

Η κυριαρχία των ανεξέλεγκτων δυνάμεων της παγκόσμιας αγοράς που καταπίνουν εθνικές ιδιαιτερότητες, αξίες, πολιτισμούς και υποτάσσουν τα πάντα στο αλόγιστο και εύκολο κέρδος, βρίσκει την κορυφαία πολιτική της έκφραση στο εξοβελισμό του Πολιτικού από τις διεθνείς σχέσεις και συναλλαγές. Είναι πια καθημερινή -και αφορά πλούσιες και φτωχές χώρες, ανεπτυγμένες, αναπτυσσόμενες και υπανάπτυκτες- η θλιβερή εικόνα «κυβερνήσεων εντολοδόχων» που ολοένα και πιο πολύ μοιάζουν καταθλιπτικά με εμπορικούς αντιπροσώπους - πλασιέ εθνικών και πολυεθνικών επιχειρήσεων. Η ενσωμάτωση των εθνών στον νέο διεθνή καταμερισμό και των κρατών στην παγκόσμια αγορά απομειώνει βεβαίως με ρυθμούς διαρκώς επιταχυνόμενους την εθνική κυριαρχία, δεν την υποκαθιστά, όμως, με αντίστοιχες δομές που να διασφαλίζουν τα στοιχειώδη δικαιώματα των εθνών στην παγκόσμια κοινότητα.

Έτσι, ενώ θεωρητικά η νέα παγκόσμια τάξη τελεί υπό τον έλεγχο συλλογικών δράσεων, οργανισμών, πολυμερών και παγκόσμιων υπερεθνικών φορέων, η δομή και η πράξη τους παραμένουν ατελείς. Ενώ οι ρυθμοί διαμόρφωσης και αποτελεσματικής λειτουργίας και παρέμβασης είναι απελπιστικά βραδείς. Στην ουσία προάγονται, ενισχύονται, ολοκληρώνονται και κυριαρχούν μόνο οι εκτελεστικοί, στρατιωτικοί, κατασταλτικοί, συγκεντρωτικοί μηχανισμοί που διασφαλίζουν αποτελεσματικά την εξυπηρέτηση των κυρίαρχων συμφερόντων. Το λεγόμενο «έλλειμμα δημοκρατίας» που κυριολεκτικά ταυτίζεται με τον εξοβελισμό του Πολιτικού από τις παγκόσμιες σχέσεις, εδώ ακριβώς έχει υπόσταση και αναφορά.

Η σύγχρονη Αριστερά δεν μπορεί να έχει καμιά ψευδαίσθηση. Δεν μπορεί να επαγγέλεται κανόνες και έλεγχο στην παγκόσμια αγορά, να εκτοξεύει μύδρους κατά της ασυδοσίας των δυνάμεων της, αλλά να αποδέχεται ως φυσικό φαινόμενο την κυνική και χωρίς όρους κυριαρχία των «ιδιωτικών συμφερόντων». Και να μην προτείνει πολιτικά τα μέτρα που πρέπει να πάρει η κοινωνία, το έθνος, για να μην εκμηδενιστούν από τη δράση της αυτορυθμιζόμενης αγοράς.

Η Αριστερά οφείλει εδώ και τώρα μια απάντηση στρατηγικής σημασίας που αφορά την ίδια την υπόσταση και την προοπτική της επίκαιρης και σύγχρονης σοσιαλιστικής πρότασης. Το πως και μέσα από ποιους δρόμους το πρότυπο και οι δρόμοι προς τη σύγχρονη εθνική και τοπική Δημοκρατία, μπορούν να γίνουν οδηγός της επέκτασης και της διεύρυνσης της σε παγκόσμιο επίπεδο, στους υπερεθνικούς θεσμούς και πόλους, στους διεθνείς οργανισμούς και μηχανισμούς. Πως, με άλλα λόγια, θα οικοδομηθεί η Παγκόσμια Δημοκρατία. Ως απάντηση στο «έλλειμμα δημοκρατίας» και τον εξοβελισμό του Πολιτικού, πρέπει να προβάλει στην κοινοβουλευτική διάρθρωση των υπερεθνικών πόλων, το αντίστοιχο με το εθνικό και τοπικό επίπεδο μείγμα αντιπροσωπευτικής και άμεσης δημοκρατίας. Πολίτης και Πολιτική Κοινωνία να βρούν την έκφραση, το χώρο, τη νομιμοποίηση τους στην παγκόσμια κοινότητα.

Οι παγκόσμιες δομές για να αποκτήσουν νόημα και περιεχόμενο, να διαμορφώσουν τους όρους και τις προϋποθέσεις μιας δημοκρατικής και αποτελεσματικής δράσης, πρέπει να γίνουν φορείς σταθερών ιδεών, αρχών και θέσεων, που να διέπουν κατ' αρχή μια παγκόσμια κοινότητα Αλληλεγγύης και Συνεργασίας.

Η σύγχρονη Αριστερά αναδεικνύοντας την οικουμενική της διάσταση οφείλει να τοποθετηθεί με σαφήνεια σε μια δέσμη κρίσιμων επιλογών ή όπου ενέχει τη θέση συστήματος μόνιμων αξιών που οριοθετούν τη δράση της. Πρώτα-πρώτα προασπίζει την κατοχύρωση των ανθρώπινων δικαιωμάτων στη ζωή, τη μόρφωση, την εργασία, τον πολιτισμό, όπου γής. Αυτά η Αριστερά δεν τα επικαλείται για να νομιμοποιήσει μια μεροληπτική παρέμβαση σε ένα αδικαιολόγητο και παράλογο τοπικό ή περιφερειακό πόλεμο. Αντίθετα τα προστατεύει χωρίς επιφυλάξεις. Αγωνίζεται έμπρακτα σε ολόκληρο τον πλανήτη για τον εκδημοκρατισμό των ολοκληρωτικών καθεστώτων, τη βάνανυση ιδιοποίηση από «δικτατορίσκους» πλουτοπαραγωγικών πηγών που αφορούν ολόκληρους λαούς στο όνομα της παγκόσμιας κερδοσκοπίας του κεφαλαίου. Και εδώ δεν στέκεται μεροληπτικά στο όνομα «εθνικών» ή άλλων επιδιώξεων που ενισχύουν αποικιοκρατικές ή νέο-αποικιοκρατικές τάσεις. Προστατεύει με κάθε μέσο και τρόπο τη ζωή στον πλανήτη, τη δικαιότερη κατανομή του πλούτου, το ελάχιστο επίπεδο ανεκτής διαβίωσης και επάρκειας για τους πληθυσμούς. Υπερασπίζεται το δίκαιο και την ηθική στις διεθνείς σχέσεις, την ισότιμη συνεργασία, το δικαίωμα εθνών και λαών στην αυτοδιάθεση τους. Αποδέχεται και ενισχύει τον πολιτισμικό πλουραλισμό και την πολυφωνία, προστατεύει την ιστορία και την κληρονομιά της ανθρώπινης παρουσίας, αναδεικνύει τις χρήσιμες αξίες της.

Όλα αυτά δικαιολογημένα θα μπορούσαν να χαρακτηριστούν μεταφυσικές κοινοτυπίες αν δεν αποκτήσουν την πρακτική αξία μιας πολιτικής μέσα στους διεθνείς οργανισμούς και θεσμούς. Αν δεν προσδώσουν, δεν σηματοδοτήσουν, το νέο περιεχόμενο της λειτουργίας τους. Αν τελικά δεν αποτελέσουν την ίδια την ουσία της Επιστροφής του Πολιτικού για την διαμόρφωση της Παγκόσμιας Δημοκρατίας. Γι αυτό πρέπει να σπάσει την κρούστα της υποκρισίας, τη νοοτροπία του χωροφύλακα στις διεθνείς σχέσεις, την νομιμοποίηση των επιδιώξεων και την ετσιθελική τους διεκδίκηση, τις θεωρίες του «ζωτικού χώρου», τους ανεγκέφαλους σωβινισμούς, την πανώλη του ρατσισμού και της ξενοφοβίας που τείνει να κυριαρχήσει, τα σύγχρονα κρεματόρια της κοινωνικής εξαθλίωσης. Αλλιώς, αν η σύγχρονη Αριστερά, εξακολουθεί να αναφέρεται στην Παγκόσμια Αλληλεγγύη χωρίς ταυτόχρονα και έμπρακτα να οικοδομεί την Παγκόσμια Δημοκρατία, δεν είναι τίποτε άλλο παρά το άλλοθι για την ολοκλήρωση του κόσμου των «εντολοδόχων κυβερνήσεων», των κυνικών συμφερόντων, του απανθρωπισμού και της βαρβαρότητας.

*η Πολιτική /
ο Σοσιαλιστικός Πολιτικός Σχηματισμός*

~ ριζική μετάλλαξη και αυτογνωσία

~ νέα σχέση με το Κράτος και την Κοινωνία

~ Σοσιαλιστικός Πολιτικός Σχηματισμός

ριζική μετάλλαξη και αυτογνωσία

Η διαλεκτική της κοινωνικής απελευθέρωσης επανερχόμενη στο προσκήνιο της ιστορίας διαμέσου της Επιστροφής του Πολιτικού και της διαμόρφωσης του Νέου Μοντέλου Ευημερίας που οριοθετούν τους αναγκαίους, ώριμους, σύγχρονους και επίκαιρους κοινωνικούς μετασχηματισμούς, ξαναδίνει στο σοσιαλιστικό κόμμα το ηθικό, πολιτικό και κοινωνικό του ερμα και κύρος. Όχι για να επαναφέρει την πολιτική στην εποχή των «μακρών αφηγήσεων» και να ιχνοδρομήσει προς την αντίστροφη κατεύθυνση ένα δρόμο ιστορικής επιστροφής. Αλλά, για να απαντήσει στο κρίσιμο ερώτημα, με ποιες κοινωνικές δυνάμεις, μέσα από ποιες πολιτικές διαδικασίες και σε ποια κατεύθυνση, θα υλοποιηθεί η σύγχρονη και επίκαιρη σοσιαλιστική πρόταση. Μέσα από ποιες πρακτικές και αλλαγές θα απαντήσει στο πολιτικό κενό, στην ανεπάρκεια ρυθμιστικού πλαισίου, στην αναντιστοιχία των συγκαιρινών εξελίξεων και της έλλειψης πολιτικού ελέγχου των κανόνων του παιγνιδιού.

Η πρώτη επείγουσα ανάγκη για τη σύγχρονη Αριστερά είναι να συνειδητοποιήσει την ανάγκη ριζικής μετάλλαξης και αναγέννησης του πολιτικού της υποκειμένου, αν πράγματι επιθυμεί να διαδραματίσει ξανά ηγεμονικό ρόλο στη νέα εποχή. Τα σοσιαλιστικά κόμματα, φυσικοί αγωγοί των κατακτήσεων του προοδευτικού κινήματος για ένα ολόκληρο αιώνα, νοιώθουν την πίεση των συμπληγμάτων ανάμεσα σε ένα ακατανίκητο ρεαλισμό που τα ενσωματώνει στο κυρίαρχο σύστημα συμφερόντων και στην επαγγελία μιας αδύνατης επανάστασης που καταντά κενή ρητορεία.

Η έξοδος από τα στενά δεν γίνεται με την μοιρολατρική αποδοχή του ενός δρόμου, ούτε με πλανητικές εκρήξεις τύπου «big-bang». Ούτε με την εναγώνια αναζήτηση λέξεων που υποκαθιστούν την ιδεολογική και πολιτική ένδεια. Ούτε, βεβαίως, με την εύκολη προσφυγή στην κεντρία ιδεολογία των διαρκών μετατοπίσεων «χάριν της προσαρμοστικότητας». Τα σοσιαλιστικά κόμματα πρέπει επίσης να βγουν έξω από το κέλυφος της παραδοσιακής σύγκρουσης. Να πατήσουν γερά στο έδαφος της νέας πραγματικότητας ενός κόσμου χωρίς σύνορα, που δεν σηκώνει απλές αντιγραφές ή συναισθηματική προσήλωση σε παλιότερες συνταγές. Να αποκτήσουν νέες ιδεολογικές και κοινωνικές αναφορές. Να εκπονήσουν το δικό τους παγκόσμιο και ευρωπαϊκό σχέδιο. Να διατυπώσουν νέους όρους πολιτικής συγκρότησης που να στηρίζονται στην ιδεολογική και στρατηγική τους οριοθέτηση απέναντι στον νέο-φιλελευθερισμό και την πολιτική τους αυτονόμηση από τα κέντρα οικονομικής ισχύος. Να πραγματοποιήσουν τελικά την ριζική μετάλλαξη και αναγέννηση τους μέσα από διαδικασίες βαθιάς ιδεολογικής, πολιτικής, πολιτισμικής και οργανωτικής ανανέωσης. Για να μπορέσουν να αλλάξουν τον κόσμο και τη ζωή σε όφελος των μόνιμων και διαχρονικών στόχων του προοδευτικού κινήματος.

Το σύγχρονο σοσιαλιστικό κόμμα για να προσδιορίσει τα όρια ανάμεσα στην ιστορική του συνέχεια και την α-συνέχεια που θα το αναδείξει στη νέα εποχή, ανάμεσα στην συνεχή εξέλιξη και τις μεγάλες τομές που

απαιτούνται για την ριζική του μετάλλαξη και αναγέννηση, πρέπει κατ' αρχή να στηριχτεί στην καθολική ιστορική του αυτογνωσία. Αυτογνωσία σε δύο επίπεδα. Ένα γενικότερο που αφορά την υπεράσπιση της πολυκομματικής δημοκρατίας και την ιδιαίτερη σχέση του με αυτή. Ένα ειδικότερο που αφορά την δική του ιστορική διαμόρφωση ως κοινωνικού και πολιτικού υποκειμένου.

Ο ρόλος του πολιτικού κόμματος στον δημοκρατικό σχηματισμό της πολιτικής βούλησης της κοινωνίας είναι αναντικατάστατος. Όπως όλοι οι κοινωνικοί και δημόσιοι θεσμοί δεν γεννήθηκε ως αποτέλεσμα έμπρακτης εφαρμογής μιας πολιτικής θεωρίας, αλλά ως απόρροια συγκεκριμένων κοινωνικών, οικονομικών, πολιτιστικών εξελίξεων. Στην πολυμορφία που τα συναντούμε σήμερα στον πλανήτη, τα πολιτικά κόμματα είναι δημιουργήματα μακράς παράδοσης στο δρόμο προς τη δημοκρατία. Μιας ιστορικής εξέλιξης που ασφαλώς δεν έχει ολοκληρωθεί. Είναι γεννήματα κοινωνικών αντιθέσεων και αντιπαράθεσεων, εκφράζουν κάθε φορά διαφορετικές εκδοχές τμημάτων της κοινωνίας και διαμορφώθηκαν κάτω από συγκρουσιακές καταστάσεις θρησκευτικού, πολιτιστικού, γεωγραφικού - εδαφικού, ταξικού χαρακτήρα. Είναι, κατά συνέπεια, θεσμός σε εξέλιξη καθώς είναι αδύνατο να διανοηθεί κανείς την ολοκλήρωση της Δημοκρατίας χωρίς την ύπαρξη του πολυκομματικού πολιτικού συστήματος. Πολύ περισσότερο, βεβαίως, για τη Δημοκρατία του μέλλοντος που ολοκληρώνεται στην πολιτική κοινωνία.

Επί πλέον το σοσιαλιστικό κόμμα για λόγους ιστορικής συγκρότησης και φυσιογνωμίας οφείλει να υπερασπιστεί την πολυκομματική δημοκρατία. Καρπός των μεγάλων κοινωνικών κινητοποιήσεων για τη διεύρυνση της δημοκρατίας και φορέας στο πολιτικό επίπεδο της γενίκευσης των διεκδικητικών στόχων του εργατικών κινήματων και των συνδικαλιστικών του αγώνων, έφερε στο προσκήνιο και ανάδειξε δομές και σχέσεις που αποτέλεσαν πρότυπο πολιτικής έκφρασης και δράσης ευρύτατων κοινωνικών δυνάμεων. Το «κόμμα μαζών» είναι στις πιο σημαντικές κατακτήσεις του εργατικού και συνδικαλιστικού κινήματος. Είναι η πρωτοπόρα μετεξέλιξη των συνδικάτων στη Δυτική Ευρώπη. Είναι η σημαντικότερη ίσως προσφορά και παράδοση των σοσιαλιστικών δυνάμεων για μια ολόκληρη εποχή. Σε ευθεία αντιστοίχιση με τον καταμερισμό εργασίας που κυριαρχούσε στο τέλος του περασμένου αιώνα, απέκτησε την ικανότητα να συναρθώνει επί μέρους διεκδικήσεις που προέκυπταν απ' αυτόν σε ενιαία πολιτική και, ταυτόχρονα, να προβάλει το όραμα μιας άλλης κοινωνικής οργάνωσης σαφώς δημοκρατικότερης και συμμετοχικής. Το σοσιαλιστικό κόμμα συγκροτήθηκε ως ο κατ' εξοχή τρόπος διαμόρφωσης των αναγκών κοινωνικών συμμαχιών που διασφαλίζουν την κινητοποίηση και αναδείκνυν την αυτοπεποίθηση ενός πραγματικού δημοκρατικού πλειοψηφικού ρεύματος για την πραγμάτωση των προοδευτικών στόχων, αιτημάτων και οραμάτων της κοινωνίας.

Η διαμόρφωση και εξέλιξη του σοσιαλιστικού κόμματος ως κοινωνικού και πολιτικού υποκειμένου πέρασε από διάφορες φάσεις. Αρχικά γεννήθηκε μέσα από την αντιπαράθεση κεφαλαίου-εργασίας για να εκφράσει τα συμφέροντα της εργατικής τάξης, που μέχρι τότε

διεκδικούσε στοιχειώδη δικαιώματα στο χώρο της παραγωγής, ενσωματώνοντας τις ασχεδίαστες και αποσπασματικές εκρήξεις, μέσα από μια επαναστατική ιδεολογική θεώρηση και πολιτική ρήξης με το κεφαλαιοκρατικό σύστημα της αναδυόμενης βιομηχανικής κοινωνίας. Οι αλεπάλληλες ιστορικές του διασπάσεις παράλληλα με την πολιτική του ολοκλήρωση στα πλαίσια του κράτους-έθνους μορφοποιήθηκαν στο ιστορικό σχίσμα της 2^{ης} και 3^{ης} Διεθνούς. Η σοσιαλδημοκρατική εκδοχή στο μεταπολεμικό τοπίο του ψυχρού πολέμου, που κυριαρχείται από την αντίθεση Δύσης - Ανατολής, χάνει σταδιακά τον διεθνιστικό της χαρακτήρα και περιορίζεται στο κλειστό εθνικό σχήμα Δεξιά-Αριστερά με τα όρια και τις διαχωριστικές γραμμές απόλυτα οριοθετημένα και τα πρότυπα της κοινωνικής οργάνωσης προκαθορισμένα. Το πολυσυλλεκτικό σοσιαλιστικό κόμμα της μεταπολεμικής περιόδου, της εποχής της πρώτης ή της απλής νεωτερικότητας για κάποιους, είτε στο πεδίο της «κοινωνίας των πολιτών» και το σύστημα των αναγκών της (Hegel), είτε στη σύνδεση της με το κράτος, οδηγείται κυρίαρχα σε φορέα διαμόρφωσης του κοινωνικού συμβολαίου. Φορέας κατ' εξοχή του μεταρρυθμιστικού κοινωνικού ρεύματος και της ρουσοϊκής κληρονομιάς γρήγορα μετεξελίχθηκε σε πλειοψηφικό κυβερνητικό συνασπισμό. Η «ορθολογικοποίηση» του, όπως εμφανίζεται μέσα από τις τεχνικές διαχείρισης της εξουσίας και η ανάγκη διασφάλισης μια δημοκρατικής πλειοψηφίας που του επιτρέπει να κυβερνά, «διευρύνουν» τον καθαρά ταξικό τον εργατικό του χαρακτήρα, το καθιστούν εκφραστή αθροίσματος κοινωνικών συμφερόντων. Παράλληλα η εμφάνιση της κίνησης προς τη συγκρότηση υπερεθνικών θεσμών -όπως στην Ευρώπη- οδηγεί σε σταδιακή σύγκλιση του πολιτικού συστήματος στον εθνικό χώρο, απομειώνοντας διαρκώς τις διαχωριστικές γραμμές. Ωστόσο, η ουσιαστική τους κατάργηση «καθυστέρησε» μέχρι το 1989 όπου μετακινείται προς τα δεξιά με όρους ήττας.

Η ποιοτική τομή για το αριστερό κίνημα στη δεκαετία του '80 δεν υπήρξε η κατάρρευση μαζί με τα καθεστώτα του «κρατικού σοσιαλισμού» του τριτοδιεθνιστικού κομμουνιστικού «κόμματος νέου τύπου». Αυτό είχε ήδη καταρρεύσει ιδεολογικά και πολιτικά πολύ καιρό πριν όταν κυριολεκτικά στο όνομα της επανάστασης εκφυλλίστηκε στην επαγγελματική της ιδιοποίηση και στη φετιχοποίηση των στόχων και των ιδεών του. Η κρίση των σοσιαλιστικών και σοσιαλδημοκρατικών πολιτικών δυνάμεων και των κομματικών τους εκφράσεων που μετέτρεψαν το «κόμμα μαζών» σε γραφειοκρατικό μηχανισμό διαχείρισης μιας εξουσίας που επί πλέον έχασε το ηθικό και πολιτικό της κύρος καθώς έμπαιναν σε κρίση το κοινωνικό κράτος, η κοινωνία της πλήρους απασχόλησης και το επίπεδο διαβίωσης των πολιτών. Η κρίση εκπροσώπησης και οργανωτικής συγκρότησης ήρθε ως αποτέλεσμα νομοτελειακό. Οι εσωκομματικές δομές και λειτουργίες, δέσμιες των πολιτικών, ιδεολογικών και πολιτιστικών αξιών της ανεπιστρεπτί παρελθούσας μεταπολεμικής περιόδου, αδυνατούν να εκφράσουν τις πραγματικότητες του νέου καταμερισμού εργασίας, των νέων κυρίαρχων αντιθέσεων.

Η παγκοσμιοποίηση διέλυσε τις ψευδαισθήσεις. Ολοκληρώνει τη λειτουργική και αναπαραγωγική βάση της κοινωνίας. Μετατρέπει την

πολιτική εξουσία σε διοικητική και τεχνική πρακτική, σε τεχνολογία και το πολιτικό σύστημα σε οργάνωση ορθολογικών, ως προς τον σκοπό, πράξεων και κανόνων. Γενικεύει μέσα από τους επικοινωνιακούς μηχανισμούς και με τρόπο επιλεκτικό επιμέρους κοινωνικά συμφέροντα. Μετατοπίζει οριστικά, όπως προαναφέραμε, και μετασχηματίζει την αντίθεση κεφαλαίου-εργασίας και τις σχέσεις εξάρτησης και κυριαρχίας σε σχέσεις συμμετοχής ή αποκλεισμού εθνών και κοινωνιών στα προϊόντα της ανάπτυξης. Ο πολυσυλλεκτισμός γίνεται ολοένα και πιο άμορφος, η οραματική επαγγελία εγκαταλείπεται ως μεταφυσική ουτοπία σε μια άκρως πρακτική κοινωνία, η αποδοχή της επιβολής του ιδιωτικού γίνεται μοιρολατρικά και οι ανάγκες της πλειοψηφικής δυνατότητας ανακαλύπτουν το νέο θεό. Έτσι γεννήθηκε η λατρεία του κέντρου.

Είναι φανερό ότι η οργάνωση τάσεων και ρευμάτων στα σοσιαλιστικά κόμματα ως ξεχωριστές συνισταμένες που κυριάρχησε στη λογική των αναζητήσεων και των στόχων της δεκαετίας του '60 δεν εμπόδισε την αρτηριοσκλήρωση και τελικά οδήγησε τον πολιτικό θάνατο -δεν μιλάμε για τη διαχειριστική ικανότητα των κρατικών μηχανισμών- του κοινοβουλευτικού κόμματος δυτικού τύπου. Η Αριστερά αρνήθηκε να προχωρήσει την ριζική αμφισβήτηση και κριτική των τριτοδιεθνιστικών κομμάτων πέρα από τις διαδικασίες αντιπροσώπευσης οι οποίες ουσιαστικά την κράτησαν ως εναλλακτική κυβερνητική επιλογή αλλά ταυτόχρονα την μετέτρεψαν σε ένα γραφειοκρατικό τεχνοκρατικό μηχανισμό. «Φοβήθηκε» την ανατρεπτική δυναμική της άμεσης δημοκρατίας σε μία εποχή που ο πολίτης αποκτά με την κοινωνικοποίηση της γνώσης, την επικοινωνία και την κατοχή της πληροφορίας, τη δυνατότητα του αυτοκαθορισμού, και της αυτοκυβέρνησης.

Σχεδόν ταυτόχρονα με την εμφάνιση της γενικευμένης κρίσης αντιπροσώπευσης, την αποδυνάμωση των διαχωριστικών γραμμών ανάμεσα στις συντηρητικές και τις προοδευτικές πολιτικές και τη μεταφορά των αντιπαράθεσεων στο εσωτερικό των κομμάτων που βιώνουν την κρίση, εμφανίζεται στην εσωτερική τους δομή το δίπολο «ιστορικότητα» και «νεωτερικότητα». Στο εσωτερικό των κομμάτων της ιστορικής Αριστεράς η αντιπαράθεση ιστορικότητας και νεωτερικότητας παίρνει τη θέση μιας κυρίαρχης διαχωριστικής γραμμής ως απόρροια των αντιλήψεων και προτάσεων κριτικής υπέρβασης της κρίσης. Η «ιστορικότητα» μένει προσηλωμένη στους παραδοσιακούς αντιπροσωπευτικούς θεσμούς και τις βασικές και απαραβίαστες αρχές της κομματικής συγκρότησης και λειτουργίας. Θεωρεί ότι το πάνδημο αίτημα για ανανέωση και μετεξέλιξη, υλοποιείται με απλή συνέχεια και οριακή βελτίωση της υπάρχουσας δομής των αντιπροσωπευτικών θεσμών και των πολιτικών κομμάτων ενώ ταυτόχρονα αναμένει καλύτερες εποχές όπου η επάνοδος της διαχωριστικής γραμμής ανάμεσα στη Δεξιά και την Αριστερά, η επανανακάλυψη του «αντιπάλου» θα επιφέρει τις τομές και τις ανατροπές που απαιτούνται. Γι' αυτό η πολιτική διαδικασία εξαντλείται στα παραδοσιακά μέσα δράσης και ο ιδεολογικός λόγος απευθυνόμενος κυρίως στο θυμικό προσπαθεί να ενοποιήσει και να αναπαράγει το χθές μεταχηματίζοντας το γραμμικά σε παρόν και μέλλον. Η στέρεη συνέχεια του πολιτικού

κόμματος, η κατεστημένη άποψη για τη δομή του, η σίγουρη προοπτική δοκιμασμένων συνταγών, συσπειρώνει συνήθως στο πιο χαμηλό επίπεδο τις πολιτικές του δυνάμεις ενεργοποιεί τα πιο συντηρητικά και αμυντικά τους αντανακλαστικά.

Η «νεωτερικότητα» απορρίπτει συλληβδὴν το παλιό, επικαλείται το νέο, το εκσυγχρονιστικό, το ρεαλιστικό και τεχνοκρατικό. Χρησιμοποιώντας κατά κόρον τη δημοκρατία των σύγχρονων μέσων ή της κοινωνίας της πληροφορίας, προσπαθώντας να εκφράσει την ευρύτητα και την πολυπλοκότητα της γνώσης, τη σύνθετη πραγματικότητα, την τεχνοκρατική άποψη, έχει στόχο να προσαρμόσει την πολιτική και κομματική αντιπροσώπευση στις νέες ανάγκες. Αρνείται την επάρκεια του παρωχημένου ιδεολογικού προτάγματος και αυτό την καθιστά κυνικό διαχειριστή των πραγμάτων. Στην αρνητική της εκδοχή εναποθέτει την πολιτική της ανάλυση στη δημοκρατία των σφυγμομετρήσεων, στη διαμόρφωση της κοινής γνώμης όπως αυτή προσλαμβάνει στην μεταμφιεσμένη εποχή μας την εικόνα των μέσων, υποβαθμίζοντας τις υπάρχουσες κοινωνικές συγκρούσεις και αντιπαράθεσεις, υποτιμώντας την πολιτική ως έκφραση συσχετισμού δυνάμεων και αντίπαλων συμφερόντων.

Τέλος όπου επικράτησε μονομερώς στα σοσιαλιστικά, σοσιαλδημοκρατικά κόμματα της δυτικής Ευρώπης, η άποψη της αδιάπτωτης ιστορικής συνέχειας, ή η άλλη της πλήρους α-συνέχειας μέσω του καθολικού τεχνοκρατικού εκσυγχρονισμού, οδήγησε είτε σε άμεση διάσπαση, είτε σε συρρίκνωση και εκφυλισμό. Αποδείχτηκε ανίσχυρη η κατά κράτος επιβολή της μιας άποψης πάνω στην άλλη να διασφαλίσει πολιτική και κοινωνική ηγεμονία και, πολύ περισσότερο, να συντηρήσει ένα πλειοψηφικό, πολυσυλλεκτικό σχηματισμό.

Η λύση σίγουρα δεν βρίσκεται ούτε στην εξόντωση του παραδοσιακού, ούτε στον εξοβελισμό του καινούριου. Βρίσκεται σε μια νέα σύνθεση που αναζητεί και συνθέτει τις σύγχρονες κοινωνικές αναφορές. Διασφαλίζει τους πιο καθαρούς όρους επιστροφής του πολιτικού μέσω της νέας ηγεμονίας του σύγχρονου και επίκαιρου σοσιαλισμού. Διαρθρώνει ακριβώς πάνω στη νέα πραγματικότητα ένα κοινωνικό πλειοψηφικό συνασπισμό δυνάμεων που επιβάλλει εδώ και τώρα την υλοποίηση της νέας στρατηγικής για τη σύγχρονη Αριστερά.

Νέα σχέση με το Κράτος και την Κοινωνία

Η ιστορική αυτογνωσία, η επίγνωση των νέων αναγκών και η οριοθέτηση της σύγχρονης προοδευτικής στρατηγικής επιβάλλουν ως κεντρικό πεδίο της ριζικής μετάλλαξης μια νέα, μια άλλη, μια αυθεντική σχέση του σύγχρονου σοσιαλιστικού κόμματος με την κοινωνία που συνεπάγεται ανατροπή των δομημένων για δεκαετίες σχέσεων του με το κράτος. Γι' αυτό ακριβώς χρειάζεται να αυτοαναιρεθεί, να ανατρέψει τον εαυτό του, να υπερβεί τις αθεράπευτες έξεις του, να ξεπεράσει την κομματοκρατία της οποίας το ίδιο αποτελεί τον κύριο στυλοβάτη.

Για να συμβεί κάτι τέτοιο, το σύγχρονο σοσιαλιστικό κόμμα πρέπει να μεταφέρει πρώτα-πρώτα τον πυρήνα της πολιτικής από την κατάληψη του κράτους και τη διαχείριση των κρατικών υποθέσεων στην ενεργό κοινωνία. Είναι το κόμμα που κυρίως οφείλει να επιστρέψει την πολιτική από το κράτος και τη συγκέντρωση και διαπλοκή των εξουσιών στην κοινωνία. Άρα ο κρατισμός ως πρακτική, ο προσανατολισμός του κόμματος στο κράτος με τη μορφή του αποκλειστικού διαμεσολαβητή και του διανομέα εξουσιών, πρέπει να ανατραπεί εκ βάθρων. Από την πολιτική των πολιτικών, την πελατειακή σχέση, την κατανομή εξουσιών, στην πολιτική που ασκεί η ίδια η κοινωνία ενεργοποιούμενη, στη δημιουργική και ζωηφόρο πολιτική, στην τέχνη και την ποίηση της πολιτικής ως δημιουργίας, προσφοράς και καταξίωσης, υπάρχει ένας σημαντικός και δύσβατος δρόμος που πρέπει να διανύσει.

Το σύγχρονο σοσιαλιστικό κόμμα κρίνεται από την έμπρακτη δυνατότητα του να συλλογικοποιεί τις πολιτικές δομές, να κοινωνικοποιεί την εξουσία και την κατανομή της. Γι' αυτό πρέπει να απαλλαγεί από τις ιδεολογικές στρεβλώσεις που το οδήγησαν σε απόσταση από την κοινωνία. Από τη ξεπερασμένη αντίληψη ότι αποτελεί «φως στο σκοτάδι». Ότι του απονέμεται εξ οφίτιο η κοινωνική «πρωτοπορία». Ότι η μοίρα και η «απόλυτη» γνώση το έταξε να «καθοδηγήσει τις λαϊκές μάζες». Η κοινωνία δεν είναι μάζες, είναι πολίτες. Το κόμμα είναι απλώς ένα μέρος της κοινωνίας, ένας από τους αντιπροσωπευτικούς της θεσμούς και δεν μπορεί να υποκαταστήσει καμιά από τις αυτόνομες λειτουργίες της και κανένα από τους θεσμούς της. Ταυτόχρονα, πρέπει, να απαλλαγεί από τον τεχνητό διαχωρισμό των επιπέδων συνείδησης, ανάμεσα στο «αυθόρμητο», τη «συνδικαλιστική» και την «πολιτική» συνείδηση και τη δογματική τους διαβάθμιση με τρόπο γραμμικό από κάτω προς τα πάνω. Μία αντίληψη που οδηγεί στη νομιμοποίηση της χειραγώγησης, της διάσπασης και της παραταξιοποίησης των θεσμών. Αντίληψη που έρχεται κατ' ευθείαν από τις χειρότερες παραδόσεις και τα πρότυπα του τριτοδιεθνιστικού κομματικού πρότυπου. Η παραδοσιακή πρακτική της «στρατολόγησης», δίπλα στην πρακτική της χειραγώγησης των κοινωνικών τάξεων και στρωμάτων, πέθανε μαζί με τους φορείς της παραδοσιακής «αριστερής» σκέψης.

Ένα σύγχρονο σοσιαλιστικό κόμμα οφείλει να εγγυηθεί ένα νέο πολιτικό και κομματικό πολιτισμό. Οφείλει να ενσαρκώσει και να θεσμοποιήσει στο εσωτερικό του και τη σχέση του με την κοινωνία μορφές άμεσης δημοκρατίας με γρηγορότερους ρυθμούς ή έστω τουλάχιστο τους ίδιους απ' όσο η ίδια η κοινωνία επιβάλλει για τον εαυτό της. Προς το εξωτερικό του μιά νέα κουλτούρα πολιτικής αντιπαράθεσης που επαναφέρει τις διαχωριστικές γραμμές όχι στα σχήματα, τις φόρμες, τις παραδοσιακές αντιπαλότητες, αλλά στα νέα περιεχόμενα, στις νέες ανάγκες, στις απαιτήσεις μιας πραγματικά πολιτικής κοινωνίας.

Η πολιτική κοινωνία δεν μπορεί να εξακολουθήσει να είναι κοινωνία συναίνεσης, αμορφίας και ισοπέδωσης των αντιθέσεων. Δεν μπορεί να είναι μια στατική, μια ακίνητη κοινωνία. Μια κοινωνία όπου η πολιτική υποβαθμίζεται στην τεχνοκρατική διεύθυνση, μέσα από ένα ασπόνδυλο προγραμματικό πολυσυλλεκτισμό. Μια φορμαλιστική άθροιση άμορφων κοινωνικών αναφορών στο περιβάλλον, το ρατσισμό, την οικολογία, τα αστικά δικαιώματα, τις μειονότητες. Μια κοινωνία που ουσιαστικά εξοβελίζει στο περιθώριο ένα αρνούμενο και ολοένα μεγαλύτερο τμήμα της που αρνείται να ενσωματωθεί μαζί της. Ένα απολίτικος κοινωνιστικός πλουραλισμός από συμμαχίες και σχήματα οροφής που οργανώνουν τον κοινωνικό διάλογο ως πεμπτούσια της προοδευτικής πρότασης.

Στη νέα εποχή δεν μπορεί η πολιτική να εξαντλείται στην τεχνοκρατική και συμβιβαστική διεκπεραίωση κοινωνικών συμβολαίων ρουσοϊκού τύπου για διανομή και παροχές. Δεν μπορεί να διοχετεύει όλο τον κοινωνικό ριζοσπαστισμό γύρω από το κράτος και το δημόσιο τομέα και να διασφαλίζει την κοινωνική συνοχή πάνω σε μια διαρκώς εξελισσόμενη επεκτατική, δημοσιονομική πολιτική. Όχι μόνο γιατί στερεύουν τα ταμεία και τίθενται σε κρίση οι παραδοσιακές κατακτήσεις, αλλά γιατί οδεύει στο οριστικό της τέλος η σχέση, η αντιστοίχιση του πολιτικού υποκειμένου με τις κοινωνικές δυνάμεις. Έτσι αποκαλύπτεται η αδιέξοδη λογική της πολιτικής ως τεχνοκρατικής διαχείρισης.

Το κρίσιμο ερώτημα που τίθεται είναι αν θα υπάρξει όπως γράφει ο Ulrich Beck «ανατροπή της κομματικής γεωλογίας ή επαναθεμελίωση του δίπολου Αριστερά - Δεξιά» για να συμπληρώσει αμέσως μετά ότι «η δημιουργία διαχωρισμών είναι πάντοτε το ισχυρότερο αντίδοτο στη διάλυση». Είναι φανερό από όσα προηγήθηκαν ότι δεν ισχύει η διάζευξη. Πρέπει να συντελεστεί η ανατροπή της κομματικής γεωλογίας μέσα από την επαναθεμελίωση του δίπολου Αριστερά-Δεξιά στη σύγχρονη μορφή που παίρνουν οι κοινωνικές αντιθέσεις και αυτό θα σημάνει βαθύτατο κυριολεκτικά «γεωλογικό» μετασχηματισμό των πολιτικών υποκειμένων.

Η σύγχρονη Αριστερά οφείλει να εξοικειωθεί με την ιδέα ότι η μετάβαση από τα κοινωνικά συμβόλαια ρουσοϊκού τύπου, από την κοινωνία της συναίνεσης, στην κοινωνία ενσυνείδητης αναπτυξιακής συμμαχίας αντιπαράτιθέμενων αλλά συμβατών συμφερόντων, είναι ο μόνος δρόμος αναβάπτισης και αναγέννησης του πολιτικού. Κάτι τέτοιο πρέπει να εμπεριέχει ολοκληρωμένες αναπτυξιακές παραγωγικές συμφωνίες που

συμπεριλαμβάνουν όλες τις όψεις της πραγματικής ανάπτυξης όπως εξωστρέφεια, ανταγωνιστικότητα, συσσώρευση, αναδιανομή, απασχόληση, κοινωνικό κράτος, ποιότητα ζωής. Συμφωνίες όχι διαμέσου της «δι' αντιπροσώπων εκπροσώπησης» αλλά της ενεργού κοινωνίας που ξυπνά από το λήθαργο της γιατί πλέον οι επιλογές σημαδεύουν επικίνδυνα τη μακαριότητά της.

Είναι φανερό ότι σε μια παρόμοια διαδικασία παραγωγικές δυνάμεις αλλοτριωμένες από την παρουσία της πολιτικής ως εικόνας ή τεχνοκρατικής διαχείρισης, αποκτούν συνείδηση της ιστορικότητας, της τοπικότητας και της παγκοσμιότητας της εποχής. Συνδέουν όλο και πιο πολύ τη δική τους στάση με την πραγματική προοπτική παραγωγικής ανασυγκρότησης που μόνο η κοινωνική συνοχή μπορεί να διασφαλίσει. Το σύγχρονο σοσιαλιστικό κόμμα αρνείται το δημιουργικό του ρόλο, την ίδια του την αποστολή, αν περιορίζεται στο να εκφράζει πολιτικά τον τύπο σύμβασης των ανταλλακτικών κοινωνικών σχέσεων, ένα σύστημα κοινωνικής συνενόησης και διαλόγου, αν προσανατολίζει τα πρακτικά περιεχόμενα και τους στόχους της κοινωνίας στα πλαίσια της δικής του στρατηγικής, αν αρθρώνει τις συμφωνίες σε τοπικό, εθνικό και υπερεθνικό επίπεδο, αν διαμορφώνει και εκφράζει την πολιτική βούληση της δημοκρατικής πλειοψηφίας των πολιτών. Αντίθετα πρέπει να ενσωματώνει στη στρατηγική του διαρκώς το εκσυγχρονιστικό αίτημα της κοινωνίας και ταυτόχρονα να το κρίνει ιστορικά και να το υπερβαίνει πολιτικά μέσα από θεσμοποιημένες μορφές συλλογικής κινητοποίησης, έκφρασης και δράσης. Από τη γέννηση του ως κόμμα μιας τάξης και από τη διαδρομή του προς τον άμορφο πολυσυλλεκτισμό της περιόδου του σοσιαλδημοκρατικού συμβολαίου, έχει κυλήσει πολύ νερό στο αυλάκι της ιστορίας. Σήμερα πρέπει να αναλάβει να διεκπεραιώσει τον σύνθετο τύπο της πολιτικής διεύθυνσης ενός νέου κοινωνικού συνασπισμού, ενώ οφείλει ταυτόχρονα να αποδεικνύει ότι και μπορεί να κυβερνά και να ωθεί την κοινωνία στην καθολική της αυτομεταρρύθμιση και αυτοκυβέρνηση.

Ο δομικός εκδημοκρατισμός του πολιτικού σχηματισμού που οδηγείται ξανά προς την κοινωνία, είναι αδύνατος χωρίς μια νέας μορφής αντιστοίχιση με τις κοινωνικές δυνάμεις που δεν είναι πια απρόσωπες και εμφανώς κατηγοριοποιημένες μέσα στις πολύπλοκες διαδικασίες της νέας εποχής. Ενώ το πολιτικό κόμμα εκφράζει τη δυνατότητα διαχείρισης της εξουσίας και συγκροτεί τις βασικές κοινωνικές δυνάμεις παραδοσιακού τύπου στο πολιτικό επίπεδο, ότι με άλλα λόγια στην λογική της Αριστεράς σήμαινε πάντα ο εργαζόμενος, η μετάβαση του προς την κοινωνία δεν μπορεί να γίνει μόνο προς τους παραδοσιακούς ταξικούς θεσμούς και χώρους. Υπάρχουν έξω από τις θεσμοποιημένες δομές της αντιπροσώπευσης, κοινωνικές δυνάμεις ολοένα διευρυνόμενες και οι οποίες επιζητούν εναλλακτικές στρατηγικές για τομείς της κοινωνικής ζωής που μέχρι σήμερα είναι ανολοκλήρωτοι. Αναπτύσσονται και γίνονται κυρίαρχα κοινωνικά κινήματα διαταξικού χαρακτήρα που ενώνουν τις τοπικές κοινωνίες. Απέναντι στην κρίση των πόλεων, των παραδοσιακών θεσμών, των αξιών της κοινωνικής συμβίωσης, της σχέσης του ανθρώπου με τη φύση, των κοινωνικών σχέσεων, της ποιότητας ζωής, αναδεικνύονται νέες, άμεσες, σύγχρονες

ανάγκες, πέρα από «το ψωμί και το βούτυρο». Το είδος της τοπικής ανάπτυξης, το φεμινιστικό αίτημα, η πρόσβαση στα πολιτιστικά αγαθά, οι ευκαιρίες στην απασχόληση κάθε είδους, το περιβάλλον και η οικολογική ισορροπία, η εκπαίδευση, η υγεία, οι ευπαθείς ομάδες του πληθυσμού, συσπειρώνουν ευρύτατα κοινωνικά στρώματα.

Ο εργαζόμενος δεν πρέπει και ασφαλώς δεν θα τείνει να είναι μια κοινωνική κατηγορία προς εξαφάνιση. Μεταλλάσσεται σε πολίτη, καθολικοποιεί στην αποθέωση του τεχνολογικού μας πολιτισμού, την συνείδηση της ίδιας του της ζωής και της πορείας σε ένα ευρύτερο αξιακό πλαίσιο. Με αυτή την έννοια δεν καταργούνται οι τάξεις αλλά ολοκληρώνονται ως κοινωνικές οντότητες. Ο κοινωνικός συνασπισμός που εκφράζεται μέσα από τη σοσιαλιστική στρατηγική, εσωτερικά είναι ετερογενής και γεμάτος αντινομίες, αλλά συνειδητοποιεί ως πολιτική και κοινωνική πλειοψηφία την αναγκαιότητα να μην εκφράζεται τυπικά δια της αντιπροσώπευσης, αλλά διά της ενεργού παρουσίας και της συνεχούς κριτικής στάσης και δράσης. Ο βασικός πυρήνας του δεν εξοβελίζει, ούτε περιφρονεί τις νέες σχέσεις εκμετάλλευσης και κοινωνικού αποκλεισμού που διαμορφώνει ο ύστερος καπιταλισμός σε μια απολίτικη και τεχνοκρατική λογική. Ενσωματώνει και ενώνει σε αναβαθμισμένο επίπεδο, όλα τα παραγωγικά στρώματα της κοινωνίας, τον κόσμο της εργασίας, της διανοήσης, της τεχνογνωσίας, του πολιτισμού. Οι διανοούμενοι, η νεολαία, η γυναίκα, τα νέα κινήματα, είναι ευαίσθητοι δέκτες των παραδοσιακών γραφειοκρατικών κομματικών και οργανωτικών σχέσεων και τις αρνούνται. Η παρουσία του πολιτικού κόμματος σ' αυτούς τους χώρους συνδέεται με το βαθμό της κοινωνικής του ευαισθησίας, την συμπεριφορά και τη στάση του, ακόμη και τις αισθητικές του απαντήσεις. Η Επιστροφή του Πολιτικού δεν αφορά μόνο τον πυρήνα του κράτους και τα παραδοσιακά κινήματα που εκπροσωπεί. Η «ζωή είναι αλλού» όπως θα μπορούσε κανείς να παραφράσει τον Μίλαν Κούντερα. Στο ιδιωτικό χώρο πρέπει να επωασθεί το πολιτικό, να δοκιμαστεί η αντοχή της άμεσης δημοκρατίας. Εκεί βρίσκεται και ο χώρος της βαθιάς αναγέννησης του σύγχρονου σοσιαλιστικού κόμματος.

Σοσιαλιστικός Πολιτικός Σχηματισμός

Στόχος του Σοσιαλιστικού Πολιτικού Σχηματισμού είναι να προβάλλει, εκφράζει, προτείνει και υλοποιεί τη σύγχρονη και επίκαιρη σοσιαλιστική πρόταση. Το όραμα της Πολιτείας Ανθρώπου, έτσι όπως συντίθεται με τον Πολιτισμικό Σοσιαλισμό, το Νέο Μοντέλο Ευημερίας και την Επιστροφή του Πολιτικού και η βήμα προς βήμα συγκαιρινή του πραγμάτωση, εμπλουτίζει, ανανεώνει, διευρύνει τη σοσιαλιστική ιδεολογία. Την καθιστά ηγεμονεύουσα δύναμη που μπορεί να κινητοποιήσει ξανά τον πολίτη, την πόλη, την τάξη, το έθνος, τον κόσμο, σε νέους στόχους και νέες μορφές δημοκρατικής οργάνωσης της κοινωνικής ζωής.

Στη βάση αυτής της ιδεολογικής αναβάπτισης και της πολιτικής πρότασης, συγκροτείται ο νέος κοινωνικός συνασπισμός, την πλειοψηφική πολιτική έκφραση του οποίου διεκδικεί και κατακτά δημοκρατικά ο Σοσιαλιστικός Πολιτικός Σχηματισμός. Απέναντι του ο Σοσιαλιστικός Πολιτικός Σχηματισμός δεν εμφανίζεται ως κόμμα μηχανισμών ή αντιπροσώπων, αλλά ως σχηματισμός αυτόνομων πολιτών. Δεν προβάλλει την εικόνα του διαχειριστή και διανομέα εξουσιών, αλλά του φορέα συλλογικής και δημοκρατικής διακυβέρνησης. Δεν αρνείται την ισοτιμία των κοινωνικών δυνάμεων, ούτε συσκοτίζει τις αντιθέσεις τους, αλλά εξαντλεί τον ενοποιητικό και διαρθρωτικό του λόγο και ρόλο διασφαλίζοντας την κοινωνική συνοχή. Δεν αναπαράγει τα στοιχεία της κοινωνικής καθυστέρησης, τον άκριτο τοπικισμό, το συντεχνειασμό, τον υπερβατικό διεκδικητισμό, την πελατειακή σχέση, την αντιπαραγωγική και παρασιτική δράση, αλλά αντιστέκεται σθεναρά, τα υπερφαλαγγίζει και τα μετασχηματίζει. Δεν χρησιμοποιεί το αξιακό του πλαίσιο, την οικουμενικότητα των ιδεών του για ελευθερία, ισότητα, δικαιοσύνη, αξιοπρέπεια, αξιοκρατία, αλληλεγγύη, ως άλλοθι προοδευτικότητας στην κοινωνία και τους πολίτες, αλλά το υιοθετεί ως απαρέγκλιτη αρχή στη κομματική του συγκρότηση, το κοινωνικό και πολιτιστικό του πρότυπο και το μετουσιώνει σε καθημερινή στάση και πράξη.

Για να επιβιώσει και να ηγεμονεύσει στην κοινωνία της πληροφορίας ο Σοσιαλιστικός Πολιτικός Σχηματισμός οφείλει να αναδειχθεί ως τον πιο εξελιγμένο επικοινωνιακό θεσμό. Οφείλει να ενσωματώνει και αφομοιώνει στο εσωτερικό του την εξέλιξη της πολιτικής επιστήμης ως αντίληψης και γνώσης που γενικεύει και συνθέτει τους επιμέρους καταμερισμούς και τις εξειδικεύσεις. Οφείλει να διαμορφώνει συνεχώς συνείδηση της σχέσης ανάμεσα στο υπάρχον και το εφικτό, να επικοινωνεί με την κοινωνία και το κράτος προβάλλοντας τη δική του εκδοχή για το κοινωνικό «γίγνεσθαι» και «πράττειν». Μια εκδοχή καθόλου μυθοποιητική, χωρίς νέο-αριστερούς βερμπαλισμούς και λαϊκίστικη δημαγωγία, καθαρά ρεαλιστική και εικονοκλαστική. Μια εκδοχή που δεν απευθύνεται στο θυμικό των πολιτών αλλά στο λογικό και πραγματικό τους βίωμα, στην ουσιαστική τους ανάγκη. Από την

κληρονομιά του Μακιαβέλι ως κρατήσει μόνο τη συνείδηση και ανάδειξη του πραγματικού. Η ιδέα του τόπου, του έθνους, του κόσμου, στις πραγματικές της διαστάσεις δεν αναπαράγεται στατικά και αφηρημένα. Οικοδομείται με την μορφωτική και επιστημονική διαδικασία. Φυσικός κληρονόμος του ευρωπαϊκού διαφωτισμού αλλά και της ελληνικής παράδοσης για τη δημοκρατία, το σύγχρονο σοσιαλιστικό κόμμα δεν πρέπει απλώς να επανενώσει τις δύο κληρονομίες του αλλά να ανασυνθέσει και να προβάλλει στις νέες συνθήκες τη σύγχρονη εκδοχή τους.

Κεντρική δομική αλλαγή στη λειτουργία του Σοσιαλιστικού Πολιτικού Σχηματισμού είναι ακόμη η έξοδος από τα εθνικά του τείχη, η πρωτοβουλία του σε παγκόσμιο και ευρωπαϊκό επίπεδο για την αναμόρφωση των παραδοσιακών διεθνικών μηχανισμών. Την εμπέδωση της οικουμενικότητας στη στρατηγική της αριστεράς. Την ενίσχυση των πολιτικών διαδικασιών στα διεθνή πεδία και τους υπερεθνικούς θεσμούς. Αντίθετα η καλλιέργεια των ψευδαισθήσεων της εθνικής αυτάρκειας στην εποχή της παγκοσμιοποίησης, η χρησιμοποίηση του εξωτερικού συσχετισμού είτε ως άλλοθι, είτε ως απώθηση στη σφαίρα του μυθικού ή και του ανύπαρκτου, αποτελούν την καλύτερη συνταγή για τον οριστικό ιδεολογικό και πολιτικό θάνατο. Η παγκόσμια αλληλεγγύη, η οικολογική αναδόμηση της βιομηχανικής κοινωνίας, η ουσιαστική ενασχόληση με ότι σημαδεύει το παρόν και το μέλλον του πλανήτη, θα λειτουργήσουν αναμορφωτικά στον ίδιο το σχηματισμό.

Είναι φανερό ότι η θεμελιακή οργανωτική επιλογή μετάλλαξης, μετασχηματισμού και αναγέννησης του σοσιαλιστικού κόμματος δεν μπορεί να είναι άλλη από την αρχή της άμεσης δημοκρατίας. Η οργάνωση της πρωτοβουλίας, της αυτενέργειας, της φαντασίας, της καινοτομίας από την ίδια την κοινωνία, απαιτεί από τον πολιτικό της εκφραστή να ανοίγει συνεχώς δίαυλους συμμετοχής, αυτοκαθορισμού αλλά και διαδικασίες αυτορρύθμισης συλλογικής μορφής.

Το κλειστό κόμμα στην ανοικτή κοινωνία, στον κόσμο χωρίς σύνορα, είναι συνταγή μουσειακής έκθεσης. Με κατηγορηματικό και αναπότρεπτο τρόπο πρέπει να διατυπωθεί η μεγάλη αλήθεια, ότι το σοσιαλιστικό κόμμα πρέπει να αφήσει οριστικά πίσω του την παράδοση της επαγγελματικής και στενά χωρικής οργάνωσης καθώς και τις γραφειοκρατικές δομές που γέννησε. Με την άμεση δημοκρατία που επαναφέρει την πολιτική σε όλους τους χώρους, τους τομείς, τους κλάδους της κοινωνικής οργάνωσης, ο Σοσιαλιστικός Πολιτικός Σχηματισμός θα αποδεικνύει και πρακτικά ότι αποτελεί πραγματικό πεδίο σύνθεσης και ενοποίησης όλων των κοινωνικών υποκειμένων -του ανθρώπου, της καταγωγής, του επαγγέλματος, της κοινωνικής τάξης, της εθνότητας- που από διαφορετικές αφετηρίες εκκινώντας επιδιώκουν την εναλλακτική οργάνωση της ζωής και της πολιτείας που τους εκφράζει.

Θεμελιακή προϋπόθεση για να υπάρξει μια τόσο σημαντική στροφή είναι η οριστική αποσύνδεση του κόμματος ως συλλογικού υποκειμένου από την καθημερινή διαχείριση των κρατικών υποθέσεων και ο απόλυτος

σεβασμός της αυτονομίας όλων των άλλων αντιπροσωπευτικών θεσμών της κοινωνικής οργάνωσης. Η διάχυση της κρατικής εξουσίας στην κοινωνία και η αποκέντρωση των εξουσιών της απόφασης και του ελέγχου στους αντιπροσωπευτικούς θεσμούς, καθιστούν το συνδικάτο, την πραγματική αυτοδιοίκηση, κάθε μορφή συλλογικής οργάνωσης και παρέμβασης των πολιτών, φυσικούς και αναντικατάστατους συμμάχους του Σοσιαλιστικού Πολιτικού Σχηματισμού που συμπορεύονται μαζί του, αλληλοτροφοδοτούνται, ανανεώνονται και εμπλουτίζονται συνεχώς.

Δεν θα μπορούσε να γίνει αλλιώς. Ένας τέτοιος Σοσιαλιστικός Πολιτικός Σχηματισμός είναι ο καταλύτης της μετάβασης από το εθνικό πεδίο οργάνωσης της πολιτικής στο τοπικό και το υπερεθνικό, από την κοινωνία των συναινέσεων στην κοινωνία των αρθρωμένων αναπτυξιακών παραγωγικών συμφωνιών, από την αντιπροσωπευτική στην άμεση συμμετοχική δημοκρατία. Γιατί είναι υποκρισία και στρουθοκαμηλισμός να επαγγέλλεσαι μια ανοιχτή κοινωνία ενεργών πολιτών και να κλείνεις τη δική σου πρακτική στα τείχη ενός κλειστού κυκλώματος διαχείρισης, νομής και κατανομής εξουσιών. Το τελικό κριτήριο της ουσιαστικής του μετάλλαξης και αναγέννησης είναι τελικά στη σύλληψη του παραδοσιακό και αξεπέραστο. Αλλάζει την κοινωνία, τη ζωή, τον κόσμο, ωθεί στην πραγμάτωση της δημιουργικής σοσιαλιστικής ουτοπίας, σχεδιάζει τις νέες ιστορικές αλλαγές στον καπιταλισμό. Αυτό που κατηγορηματικά δεν κάνει να εκσυγχρονίζει απλώς και αναπαράγει τη λειτουργική και αναπαραγωγική τάση της κεφαλαιοκρατικής κοινωνίας. Ιδού το άλμα, η πραγματική έφοδος στο μέλλον για τον Σοσιαλιστικό Πολιτικό Σχηματισμό.

*η ευρώπη ενωμένη
στα φυσικά της σύνορα*

~ *Ευρωπαϊκή Αριστερά : κενό στρατηγικής*

~ *η Ευρωπαϊκή Ένωση : μόνη οδός*

~ *ιστορική αυτογνωσία*

~ *ομοσπονδία Ισότιμων Εθνών*

~ *Ευρωπαϊκή Κυβέρνηση*

Ευρωπαϊκή Αριστερά : κενό στρατηγικής

Η σύγχρονη και επίκαιρη σοσιαλιστική πρόταση δοκιμάζεται πρώτιστα στο πεδίο της ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης που εν πολλοίς θα κρίνει και το μέλλον της «γηραιάς ηπείρου» στον κόσμο της νέας εποχής. Δοκιμάζεται, ιστορικά, κυριολεκτικά σε ένα προνομιακό χώρο, που όσο κι αν ακούγεται παράδοξο, τον καθιστούν τέτοιο, οι μέχρι τώρα ανεπάρκειες στην πορεία της ευρωπαϊκής ενοποίησης. Πρώτα - πρώτα γιατί η Ευρωπαϊκή Ένωση είναι αρκετά μεγάλη οικονομική και πολιτική δύναμη ώστε να μπορεί εξ αντικειμένου να συμβάλει στην αναγκαία μερική επαναδιατύπωση αλλά και ουσιαστική συμπλήρωση των όρων λειτουργίας της παγκοσμιοποίησης. Μπορεί να συμβάλλει τόσο στο πεδίο της Επιστροφής του Πολιτικού, όσο και στον αγώνα για την οικοδόμηση του Νέου Μοντέλου Ευημερίας στα πλαίσια του διαμορφούμενου νέου διεθνούς καταμερισμού κεφαλαίου και εργασίας. Άλλωστε η Ευρωπαϊκή Ένωση οικοδομείται σε ένα γεωγραφικό και ιστορικό πολιτικό χώρο με παράδοση στην προοδευτική πρόσληψη της πολιτικής, με κοινωνικές αντιστάσεις και κουλτούρα ανθρωπισμού, με συμπύκνωση όλων των εμπειριών που οδήγησαν στις κατακτήσεις της αριστεράς, με ιστορική παράδοση στους αγώνες κοινωνικής αλληλεγγύης. Δεν πρέπει να ξεχνάμε ποτέ ότι εδώ βρίσκεται η ρίζα όλων των προοδευτικών στιγμών της ανθρωπότητας στους τελευταίους αιώνες. Ότι εδώ είναι η πατρίδα των μεγάλων ιδεολογικών και πολιτικών ρευμάτων και αντιπαράθεσεων. Ότι εδώ γεννήθηκε και κυριάρχησε ο ορθός λόγος. Ότι εδώ υπάρχουν όλες οι επιστημονικές, τεχνολογικές, αλλά προπάντος ανθρώπινες δυνατότητες και προϋποθέσεις ανασυγκρότησης των κοινωνιών.

Τέλος δεν πρέπει να ξεχνάμε ότι η Ευρωπαϊκή Ένωση είναι ακόμη στην αρχή και όχι στο τέλος της πολιτικής της ένωσης. Η πολιτική της συγκρότηση είναι ανοιχτή στην πρωτοβουλία των λαών και της ηγεσίας της. Ο ενιαίος χώρος για το πολιτικό, το κοινωνικό, το πολιτιστικό και το οικονομικό, είναι αιτούμενο υπό διαμόρφωση που τουλάχιστο μέχρι σήμερα συναντούσε την απροθυμία και την καχυποψία.

Η νέα εποχή αναγέννησης και ανθρωπισμού μόνο εδώ μπορεί να ανθίσει, διακόσια χρόνια μετά τον ευρωπαϊκό διαφωτισμό, για να δώσει το περίγραμμα του νέου παγκόσμιου πολιτισμού. Για να ανοίξει το δρόμο προς την ανθρώπινη και κοινωνική χειραφέτηση και απελευθέρωση. Μόνο που ο δρόμος είναι μακρύς και δύσβατος και το στοίχημα ανοικτό για τις δυνάμεις της σύγχρονης ευρωπαϊκής αριστεράς.

Σε επίρρωση των αντικειμενικά ευνοϊκών προϋποθέσεων και αφού για πολλά χρόνια η ευρωπαϊκή πορεία οδηγήθηκε από τις δυνάμεις του συντηρητισμού και του νέο-φιλελευθερισμού, η προοδευτική στροφή που συντελείται στο πολιτικό επίπεδο έρχεται να ενισχύσει τη δυνατότητα των λαών να οραματιστούν την προοδευτική Ευρώπη του μέλλοντος και προ παντός να την πραγματώσουν. Σήμερα, έξη χρόνια μετά το Μάαστριχ, επανακάμπτουν στην ευρωπαϊκή ηγεσία οι δυνάμεις της ευρύτερης Αριστεράς. Η πολιτική αλλαγή στην Ιταλία, τη Μεγάλη Βρετανία, τη Γαλλία και ίσως αύριο στη Γερμανία, πυροδοτεί ξανά τη συζήτηση για το μέλλον της Ευρώπης αλλά και τις προσδοκίες ότι μπορεί να υπάρξει υπέρβαση στον συντηρητικό συμβιβασμό του Μάαστριχ.

Η αλλαγή μάλιστα γίνεται σε μια εποχή που συζητείται με το τέλος της Διακυβερνητικής η αναθεώρηση της συνθήκης. Αυτό έκανε τους πιο ευφάνταστους να προεξοφλήσουν ότι στο Άμστερνταμ θα μπορούσαν να υπάρξουν θεαματικές αλλαγές αν όχι ανατροπές. Είναι αυτοί που μετρούν την ιστορία με καλές προθέσεις ή ξεπερασμένους δογματισμούς.

Στο Άμστερνταμ κυρίαρχος πόλος ήταν ξανά ο γαλλογερμανικός άξονας που έφτασε σε ένα νέο συμβιβασμό επικυρώνοντας τη μέχρι τώρα πορεία και ανοίγοντας με πολύ δειλό και άτολμο τρόπο ένα παράθυρο στα κενά που υπάρχουν. Η Μεγάλη Βρετανία φαίνεται να κάνει μια ανασφαλή φιλοευρωπαϊκή στροφή. Οι αντιπαραθέσεις Βορρά-Νότου, εξακολουθούν να βρίσκονται στην ημερήσια διάταξη και οι συμπληρωματικές πολιτικές για ανάπτυξη, απασχόληση, κοινωνική Ευρώπη, είναι ακόμη στα σπάργανα.

Κανείς δεν φαίνεται προς το παρόν να θέλει να πληρώσει την πορεία προς το ενιαίο πολιτικό, αναπτυξιακό, κοινωνικό, πολιτιστικό χώρο της αυριανής Ενωμένης Ευρώπης, πολύ περισσότερο να προχωρήσει εν τοις πράγμασι στην ομοσπονδιακή της οργάνωση. Παρά το ότι σε όλους τους τόνους οι νέοι ευρωπαϊκοί ηγέτες, ο καθένας από τη δική του οπτική, υπερακοντίζουν στην ανάγκη του ευρωπαϊκού προσανατολισμού και της επιτάχυνσης των διαδικασιών ενοποίησης και στον πολιτικό και τον κοινωνικό χώρο, ακόμη δεν έχουν πάρει θέση στην «ταμπακέρα» που είναι οι ίδιοι πόροι της Ένωσης. Πόροι που παραμένουν πενιχροί για το μεγάλο εγχείρημα. Ωστόσο, το σύμφωνο για την Ανάπτυξη και την Απασχόληση, η προτεραιότητα στην αντιμετώπιση των προβλημάτων της ανεργίας, η επαναφορά της λειψής, έτσι και αλλιώς, Λευκής Βίβλου, δείχνουν θετική πρόθεση και η συμφωνία να τεθούν στην «Αντζέντα 2000» όλα τα ανοιχτά πολιτικά, θεσμικά, κοινωνικά και οικονομικά θέματα, ασφαλώς συνιστά ένα βήμα μπροστά. Ένα βήμα, όμως, κατώτερο από τις προσδοκίες που καλλιέργησε η επανάκαμψη εργατικών και σοσιαλιστών. Αυτή η φανερή αντινομία ανάμεσα στους αντικειμενικούς όρους που καθιστούν την Ευρώπη προνομιακό χώρο και στους υποκειμενικούς που εμφανίζουν την ευρωπαϊκή αριστερά δειλή και άτολμη μπροστά στη μεγάλη ανάγκη για ένα άλμα προς τα εμπρός, υποδηλώνει ένα «κενό στρατηγικής».

Το ερώτημα είναι γιατί οι ευρωπαίοι πολίτες αποδοκιμάζουν τους συντηρητικούς; Γιατί ψηφίζουν μια εναλλακτική πρόταση για την Ευρωπαϊκή οικοδόμηση, μια εναλλακτική στρατηγική στο Μάαστριχ; Ψηφίζουν κατά της αποθέωσης και της μονομέρειας του οικονομικού ορθολογισμού, των ονομαστικών στόχων, των οικονομικών μεγεθών, που αγνοούν τον άνθρωπο και τη ζωή του. Ψηφίζουν για το φόβο της πραγματικής «τρίτοκοσμοποίησης» των ευρωπαϊκών κοινωνιών γιατί βλέπουν τις κατακτήσεις τους αγώνων δεκαετιών να αμφισβητούνται και να καταστρέφονται. Έτσι η Αριστερά επιστρέφει στο προσκήνιο της Ευρώπης, χωρίς να έχει διαμορφώσει και οριοθετήσει, πολύ περισσότερο βεβαίως, χωρίς να έχει υιοθετήσει μια άλλη πορεία προς την ευρωπαϊκή ολοκλήρωση. Στέκεται με δέος και αμηχανία ακόμη απέναντι στη παγκοσμιοποίηση της αγοράς και του ανταγωνισμού. Και είναι σαφές ότι αν δεν διαμορφώσει με τρόπο επείγοντα όχι μόνο σε ενδοευρωπαϊκό επίπεδο αλλά κυρίως στις σχέσεις της με τους άλλους πόλους μια εναλλακτική στρατηγική, υπάρχει ο κίνδυνος να αποτελέσει απλώς τον βελτιωμένο και πιο σύγχρονο καταλύτη ενσωμάτωσης και νομιμοποίησης μιας προαποφασισμένης πορείας από τα κέντρα οικονομικής ισχύος και τους συντηρητικούς.

Τις θεμελιακές συνιστώσες αυτής της εναλλακτικής στρατηγικής οφείλουν οι δυνάμεις της ευρωπαϊκής αριστεράς να οριοθετήσουν, να αποδεχτούν, να συμφωνήσουν και στη βάση αυτών των συμφωνημένων επιλογών να πορευτούν με συγκεκριμένες πολιτικές, προτεραιότητες και βήματα.

η Ευρωπαϊκή Ένωση: μόνη οδός

Η πρώτη σημαντική συνιστώσα της νέας ευρωπαϊκής προοδευτικής συμφωνίας είναι η έμπρακτη αποδοχή της αναγκαιότητας να επιταχυνθούν δραματικά οι διαδικασίες της Ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης, όχι για λόγους ενδοευρωπαϊκής αναφοράς αλλά για λόγους παγκοσμιοποίησης.

Στις ραγδαίες ανατροπές που συντελούνται, η Ευρώπη δεν έχει άλλο δρόμο από την ενοποίηση της στα φυσικά της σύνορα. Όσο ισχυρίζονται το αντίθετο θα διαψευστούν από τις εξελίξεις που θα είναι πολύ πιο γρήγορες και πιο βαθιές από όσο νομίζουμε.

Καμιά Ευρωπαϊκή δύναμη, όσο μεγάλη και ισχυρή και αν νοιώθει, δεν μπορεί να σταθεί μόνη της στον παγκόσμιο ανταγωνισμό. Ούτε καν η ενωμένη Γερμανία.

Οι λόγοι είναι πλέον προφανείς.

Ο πρώτος αφορά το ποσοτικό και ποιοτικό μέγεθος της αγοράς και του παραγωγικού δυναμικού που έχει να αντιπαρατάξει στην Αμερική και την Ιαπωνία και αύριο στην Κίνα ή και τη Ρωσία. Έκταση, πληθυσμός, κατάρτιση ανθρώπινου δυναμικού, κόστος παραγωγής, δυνατότητα ανταγωνιστικής οικονομίας. Η Ευρώπη ολόκληρη έχει την έκταση περίπου των ΗΠΑ οι οποίες έχουν επί πλέον μια «ενδοχώρα» προνομιακής και αποκλειστικής παρέμβασης. Η Αμερική είναι ενωμένη δύναμη μιας ομοσπονδιακής χώρας με ενιαία πολιτική, με αποτελεσματική παρέμβαση, με συγκεκριμένους στόχους στο χρόνο και τον τόπο. Η Ευρώπη προσπαθεί ακόμη να αντιληφθεί τις εξελίξεις, κάνει βήματα μπροστά με ρυθμούς που δεν ανταποκρίνονται στις ανάγκες και με κίνδυνο να απορροφηθούν και να ενσωματωθούν. Η Ανατολική Ασία διαθέτει μια τεράστια αγορά σε πληθυσμό που επί πλέον είναι φθηνή και πειθαρχημένη. Το ποιοτικό αντιστάθμισμα και συγκριτικό πλεονέκτημα στον ανταγωνισμό προϋποθέτει στοιχειωδώς συγκρίσιμα μεγέθη.

Ο δεύτερος λόγος αφορά τη διαμόρφωση μιας νέας παγκόσμιας νομισματικής ισορροπίας που δεν θα στηρίζεται μόνο σε ένα νόμισμα, το δολάριο, αλλά σε μια δυναμική ισορροπία διαφορετικών νομισμάτων. Μέσα στο χρόνο μιας γενιάς και με μόνο του ανταγωνισμό της φθηνής εργασίας η Ευρώπη μπορεί να εξουδετερωθεί από την Ασία και τη Λατινική Αμερική. Δίπλα στο δολλάριο και το γιεν, το «ευρω» πρέπει να πάρει τη δική του ισχυρή θέση. Δεν είναι καθόλου τυχαίο ότι η Αμερική χρησιμοποιεί πολιτικά μέσα και επιλογές για να ηγεμονεύει στον παγκόσμιο νομισματικό ανταγωνισμό. Τα ευρωπαϊκά νομίσματα μπορεί να κουβαλούν μια μακρόχρονη ιστορία το καθένα στους ώμους του και να εκφράζουν μια ανεπανάληπτη εθνική ιδιαιτερότητα και παράδοση, δεν είναι όμως ικανά να σηκώσουν το βάρος της σύγχρονης αντιπαράθεσης στην παγκόσμια αγορά από μόνα τους.

Ο τρίτος λόγος αφορά την πορεία προς την πλήρη απελευθέρωση των αγορών και του εμπορίου που καθιστά τους εθνικούς προστατευτισμούς ασήμαντες αντιστάσεις. Η ιδέα ότι η προνομιακή συμμαχία της κάθε χώρας ή και ο ενδοευρωπαϊκός ανταγωνισμός σ' ένα αγώνα δρόμου που θέλει να προσεταιρισθεί επιλεκτικά την αμερικάνικη υπερδύναμη

γίνεται ολοένα και λιγότερο αποτελεσματική καθώς οι εναλλακτικές επιλογές στο παγκόσμιο επίπεδο είναι πολυάριθμες.

Ο τέταρτος λόγος αφορά την σύγχρονη μεγάλη πρόκληση. Ο καθαρά ευρωπαϊκός χώρος που απελευθερώνεται στην κεντρική και ανατολική ευρώπη με το 1989 και η αναγκαστικά θετική απάντηση που πρέπει να δώσει η Ευρωπαϊκή Ένωση για το μέλλον του και μέσα στους κόλπους της, άρα με την διεύρυνση της.

Ζούμε, ήδη, μια πορεία δυναμικής εκτόπισης των ευρωπαϊκών χωρών από την Αφρική, της οποίας οι επιπτώσεις δεν έχουν ακόμη ιστορικά αποτυπωθεί. Ζούμε τη μεταβατική και ρευστή κατάσταση στη Βαλκανική όπου ο αγώνας ανάμεσα στις κυρίαρχες δυνάμεις επιρροής, σαφώς δίνει το προβάδισμα στις ΗΠΑ, ενώ οι Ευρωπαϊκές χώρες διαγκωνίζονται σε εθνικές παρεμβατικές πολιτικές ανίσχυρες ακόμη να αποτελέσουν ενιαία εξωτερική πολιτική μιας νέας μεγάλης παγκόσμιας δύναμης. Ζούμε τον ακήρυχτο αλλά μαινόμενο πόλεμο συμφερόντων στη νοτιοανατολική Ασία και τον μονόπλευρο δρόμο επιβολής λύσεων στον Περσικό και τη Μέση Ανατολή.

Από την άλλη πλευρά του λόφου, όλες οι ευρωπαϊκές χώρες θέλουν να ενταχθούν στην Ένωση, ενώ η Λατινική Αμερική και η Ασία επιθυμούν διακαώς τη συνεργασία μαζί της. Η Ευρωπαϊκή Ένωση ενώ πορεύεται με αργά για την εποχή βήματα και η κρίση της οικοδόμησης της είναι εμφανής, έχει ισχυρό πολιτικό και οικονομικό γόητρο που της προσδίδει ένα ξεχωριστό ενδιαφέρον στις παγκόσμιες εξελίξεις.

Σε πλήρη αναντιστοιχία με την ανάγκη επιτάχυνσης των διαδικασιών ενοποίησης η Ευρώπη συχνά τα τελευταία χρόνια γίνεται θέατρο αναβίωσης των κεντροευρωπαϊκών νέο-εθνικισμών. Η πολιτική της ένωσης, η κοινή πολιτική ασφάλειας εξωτερικών, ο ενιαίος χώρος, αποτελούν ακόμη ένα ζητούμενο που δεν διακρίνεται καθαρά στον ορίζοντα. Αυτή η ίδια η πορεία προς την οικονομική και νομισματική Ένωση μετά την ενιαία αγορά του τέλους της δεκαετίας του 80', σχεδιάστηκε με κριτήρια ενδοευρωπαϊκών ισορροπιών και ενίσχυσης των εθνικών οικονομιών κι όχι με κριτήρια την ανάγκη μιας εξωστρεφούς δυναμικά αναπτυσσόμενης οικονομίας. Η εφιαλτική προοπτική για τους γερμανούς, τους γάλλους, τους βρετανούς, να συμβιβαστούν με την αλήθεια μιας ολιγοπωλιακής δομής στην οποία δεν μπορούν να συνυπάρχουν οι είκοσι και πλέον αυτοκινητοβιομηχανίες, οι τόσες αεροπορικές εταιρείες, οι φαρμακοβιομηχανίες, οι «εθνικές» εταιρείες κατασκευών, απωθείται όπως ένας κακός εφιάλτης. Όμως, αυτή θα είναι η πραγματικότητα των λίγων επόμενων χρόνων.

Ενώ από τις ευρωπαϊκές μητροπόλεις εκπέμπεται μια ιδεολογία ευρωπαϊκού κοσμοπολιτισμού που θέλει να ενσωματώσει ευκολότερα σε σχέση εξάρτησης την ευρωπαϊκή περιφέρεια, στις ίδιες αναβιώνουν εθνικισμοί που διαίρεσαν και οδήγησαν σε καταστροφές την γηραιά ήπειρο δυο φορές στη διάρκεια ενός αιώνα και λογικές αυτάρκειας που αδυνατούν να παρακολουθήσουν τις παγκόσμιες εξελίξεις.

Για χρόνια μετά το 1989 το κεντρικό ερώτημα παρέμενε αν θα οδηγηθούμε σε μια «γερμανική Ευρώπη» ή σε μια «Ευρωπαϊκή γερμανία» και ο τύπος γέμισε με βαθυστόχαστες αναλύσεις που στο πίσω μέρος τους κρυβόταν ο νεογερμανικός εθνικισμός. Η «μεγάλη Γερμανία» που ελέγχει τον κεντροευρωπαϊκό άξονα (Αυστρία, Ουγγαρία, Πολωνία, Τσεχία, Σλοβενία, Κροατία, Ουκρανία).

Η Γαλλία, παγκόσμια πυρηνική δύναμη, με αποικίες και υψηλό «εθνικό φρόνημα» συναγωνίζεται σε πρωτοβουλίες που αναδεικνύουν την κεντρική της θέση. Ενώ η Βρετανία, στην οποία η ιστορία κινείται σαφώς με βραδύτερους ρυθμούς και πολύ πιο μακρόσυρτα, η αυτοκρατορική παράδοση δεν επιτρέπει μια ευρωπαϊκή αντίληψη για τις σύγχρονες εξελίξεις. Εξάλλου, η Μεγάλη Βρετανία, είναι νησί «έξω» από την Ευρώπη και η δύναμη που «έκτισε» τις ΗΠΑ. Λες και η Ευρώπη μπορεί να ξυπνήσει το 2000 και να αντιληφθεί ότι βρίσκεται στις αρχές του αιώνα που φεύγει. Ένα σκηνικό που ασφαλώς δεν πρόκειται να επανέλθει ποτέ, γιατί, ως γνωστό, η ιστορία όσες φορές επαναλαμβάνεται μόνο σαν καρικατούρα εμφανίζεται.

Κάτω από το φως αυτών των εξελίξεων ο «ρεαλισμός» των κεντροευρωπαϊκών εθνικισμών συγκρούεται ή και αντιστέκεται στο μονόδρομο της ουσιαστικής και πλήρους ευρωπαϊκής ενοποίησης. Ο νικητής είναι γνωστός από τώρα για λόγους που αφορούν την ίδια την κίνηση της ιστορίας. Το ερώτημα, όμως, είναι για την Ευρώπη που θα προκύψει αν θα μπορεί τότε να παίξει τον ιστορικό της ρόλο ως ο αυτοδύναμος πόλος στον πολυπολικό ανταγωνισμό. Ή θα περιοριστεί σε μια δευτερεύουσα και αδύναμη θέση στο νέο διεθνή καταμερισμό ισχύος, στη νέα παγκόσμια πυραμίδα. Κι αυτό δεν είναι μια δευτερεύουσα υπόθεση για την ευρωπαϊκή αριστερά. Είναι ο καθοριστικός όρος και λόγος της ίδιας της ύπαρξης.

ιστορική αυτογνωσία

Γι αυτόν ακριβώς το λόγο η δεύτερη συνιστώσα της νέας ευρωπαϊκής προοδευτικής συμφωνίας είναι η κοινή συνείδηση της ιστορικής διαδρομής της Ευρωπαϊκής Ένωσης και των κεντρικών αναγκών που ξεπροβάλλουν μέσα από αυτήν.

Από τον δεύτερο μεγάλο πόλεμο και την ανάγκη να εγκατασταθεί στη φοβισμένη και ερειπωμένη Ευρώπη η διαρκής ειρήνη, την προσπάθεια συμφιλίωσης και επανένταξης της Γερμανίας στο ευρωπαϊκό της περιβάλλον και τη συμφωνία της Γιάλτας που ύψωσε τα τείχη ανάμεσα στους δύο κόσμους, η Ευρωπαϊκή Ένωση έρχεται δυναμικά στο προσκήνιο ως η μεγάλη ιδέα.

Έκτοτε και μέχρι σήμερα σ' όλα τα βήματα της ιστορικής της πορείας συνυπάρχουν και αντιπαλεύουν δύο κεντρικές απόψεις. Οι οπαδοί της φεντεραλιστικής θεωρίας, της θεωρίας της Ένωσης, του πολιτικού συμφώνου, της ενιαίας δύναμης, της υπερεθνικής από τα πάνω δομημένης υπόστασης. Και οι οπαδοί της διακυβερνητικής θεωρίας, της θεωρίας της Ενοποίησης δια της μεθόδου της εμπλοκής της βήμα με βήμα συνεννόησης των εθνικών κρατών, που ισχυροποιούν τη συνεργασία τους.

Από τους πρώτους γεννήθηκε το Συμβούλιο της Ευρώπης, η Ευρωπαϊκή Πολιτική Κοινότητα η Ευρωπαϊκή Αμυντική Κοινότητα, εκπονήθηκαν τα «σχέδια Φουσε» για κοινή πολιτική στις εξωτερικές σχέσεις, την άμυνα, την οικονομία, την εκπαίδευση, την κουλτούρα. Από τους δεύτερους γεννήθηκε η Euratom, η Συνθήκη της Ρώμης, η Ενιαία Αγορά και ουσιαστικά επιβλήθηκαν όλα τα βήματα μέχρι και το Μάαστριχτ.

Η ρεαλιστική επικράτηση των εθνικών προτεραιοτήτων και συμφερόντων απωθούσε στο χώρο της ουτοπίας τους ρομαντικούς ενός πολιτικού συμβολαίου για τη γέννηση μιας παγκόσμιας δύναμης, παρόμοιου, ίσως, με αυτό που επικύρωσε τη γέννηση των Ηνωμένων Πολιτειών της Αμερικής. «Ευρωπαϊστές», «εθνικιστές», «ατλαντιστές», «αντι-ευρωπαϊστές», μια μεγάλη γκάμα απόψεων, θέσεων και πολιτικών διαπλέκονται σ' αυτήν την πορεία μέχρι η σημερινή Ευρώπη να πάρει τη δική της θεσμική μορφή. Επιτροπή, Συμβούλιο Υπουργών, Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, Ευρωπαϊκό Δικαστήριο, αποτελούν ένα θεσμικό πλαίσιο που δημιουργείται για πρώτη φορά μέσα από μια πορεία βήμα με βήμα για να απεικονίσει ατελώς ως προς την ουσία τους, τη νομοθετική, εκτελεστική και δικαιοδοτική εξουσία στην νέα οντότητα που διαμορφώνεται.

Είναι φυσικό η πολιτική της εμπλοκής και η πορεία των μικρών βημάτων να ενσωματώνουν μαζί με τις θετικές εξελίξεις και σοβαρές αντινομίες στην πορεία της ολοκλήρωσης. Και εδώ η απόσπαση της οικονομίας από την πολιτική και την κοινωνία δημιούργησε δυναμική διαφορετικών ταχυτήτων και οδήγησε σταδιακά σε μια αυτονόμηση των όρων της οικονομικής ενοποίησης από την πολιτική Ένωση και τη θεσμική της

συγκρότηση. Εξάλλου όσες φορές η Ευρωπαϊκή Οικονομική Κοινότητα χρειάστηκε να συγκρουστεί με την πολιτική και οικονομική επικυριαρχία των ΗΠΑ στον κόσμο της Δύσης, φάνηκε η εθνική πολυδιάσπαση και τελικά η υποχώρηση να αποτελεί φυσική συνέπεια και στάση. Η κυριαρχία της Κεντρικής Ευρωπαϊκής Τράπεζας και του NATO και η αδυναμία υπερπροσδιορισμού από τα ευρωπαϊκά όργανα των πολιτικών που θα μπορούσαν να διασφαλίσουν μια ελεγχόμενη από τους ευρωπαϊκούς λαούς ανάπτυξη και ασφάλεια, αποτελούν το αποκρυστάλλωμα και το συμβόλαιο αυτής της εξέλιξης.

Μια εξέλιξη που κάτω από την «θριαμβευτική» πορεία του νέο-φιλελευθερισμού έφερε τα πράγματα ως το Μάαστριχτ, το μικρό Ολλανδικό χωριό. Το Μάαστριχτ αποτέλεσε ένα ενδοευρωπαϊκό συντηρητικό συμβιβασμό και άνοιξε το δρόμο από την ενιαία αγορά στο ενιαίο νόμισμα.

Ενώ επικύρωσε την ενιαία αγορά κεφαλαίου και πρόβλεψε να εφαρμοστούν σε συγκεκριμένο χρονοδιάγραμμα και ασφυκτικούς για τα κράτη-μέλη όρους, όλες εκείνες οι προϋποθέσεις που αποδεσμεύουν την ευρωπαϊκή αγορά από τις εξαρτήσεις των εθνικών αγορών, σε όλα τα άλλα επίπεδα της πορείας ενοποίησης διατύπωσε προθέσεις και γενικά πλαίσια αμφίβολης αποτελεσματικότητας.

Ενώ πρότεινε, να ενισχυθούν η κοινή εξωτερική πολιτική και η πολιτική ασφαλείας, η οικονομική και κοινωνική συνοχή, η ανταγωνιστικότητα της ευρωπαϊκής οικονομίας, η δημοκρατική λειτουργία και διάρθρωση των θεσμών της Ένωσης, ουσιαστικά τα άφησε έξω από τον συμβιβασμό. Είτε με άρνηση να εκχωρηθούν οι αναγκαίοι πόροι, για τους διακηρυγμένους στόχους, είτε με απροθυμία να λειτουργήσουν οι ανεπαρκείς θεσμοί, είτε με αδύναμες οικονομικά και πολιτικά ενδιάμεσες προτάσεις, η συνθήκη του Μάαστριχτ πολύ λίγο απέχει από την διατύπωση της σκληρής άποψης ότι αποφάσισαν οι Ευρωπαίοι - και ιδιαίτερα οι Γερμανοί - τραπεζίτες, με την ευλογία των συντηρητικών κυβερνήσεων του ευρωπαϊκού βορρά, που απλώς επικύρωσαν την απόφαση.

Ο αγώνας δρόμου των ευρωπαϊκών χωρών που ακολούθησε ασφαλώς θα οδηγήσει στην οικονομική και νομισματική ένωση. Αυτό, όμως, δεν σημαίνει ότι οδηγούμαστε σε μια Ενωμένη Ευρώπη αντάξια των προσδοκιών των ευρωπαϊκών εθνών. Δεν σημαίνει ότι αυτή η Ευρώπη ανταποκρίνεται στα όνειρα αυτών που καλούνται να τη χτίσουν. Των ευρωπαίων πολιτών, των παραγωγών, των εργαζομένων.

Η Ευρώπη των προοδευτικών μας οραμάτων δεν μπορεί να εμφανίζει σε μια από τις πλουσιότερες περιοχές του κόσμου 20 εκατομμύρια άνεργους και 50 εκατομμύρια πολίτες που ζούν κάτω από το όριο της φτώχειας. Όταν μάλιστα σ' αυτή την περιοχή έζησε, αναπτύχθηκε και τελειώθηκε ιστορικά η πιο ανθρωποκεντρική αντίληψη και στάση από όλες τις γωνίες της γης σε όλες τις ιστορικές εποχές.

Υπάρχουν οι λαοί, οι ευρωπαϊκές κοινωνίες, οι πολίτες, που θα έπρεπε να απαιτούν να ενώσει η γηραιά ήπειρος τις παραγωγικές της δυνάμεις, να αξιοποιήσει τους πλούσιους υλικούς και πνευματικούς της πόρους,

να κινητοποιήσει το ανθρώπινο δυναμικό της για τη δική της ενότητα και αυτονομία στην παγκόσμια σκηνή.

Η σύγχρονη ευρωπαϊκή αριστερά, οφείλει τώρα να επαναφέρει το αίτημα της ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης, όχι με την οικονομική του μόνο αλλά κυρίως με την πολιτική, κοινωνική και πολιτιστική του διάσταση. Και να σχεδιάσει την Ευρώπη του 2020 ενωμένη στα φυσικά της σύνορα ως ενιαία πολιτική οντότητα. Ως τον προοδευτικό πόλο που θα οδηγήσει μέσα από τον παγκόσμιο ανταγωνισμό στον κόσμο του μέλλοντος. Να σχεδιάσει στην Ευρώπη του 2020 όλες τις πολιτικές που υλοποιούν την στρατηγική πρόταση του σύγχρονου και επίκαιρου σοσιαλισμού.

Ομοσπονδία Ισότιμων Εθνών

Η Τρίτη συνιστώσα της νέας ευρωπαϊκής προοδευτικής συμφωνίας είναι το όραμα μιας Ευρώπης ισότιμων Εθνικών Κρατών που οργανώνονται σε Ομοσπονδία, για τη μορφή που θα πάρει η αρχιτεκτονική της γηραιάς ηπείρου το 2020. Μιας ηπείρου που αγκαλιάζει τη Μεσόγειο, εκτείνεται στην Κεντρική και Δυτική Ευρώπη, συμπεριλαμβάνει τη Βαλτική και απλώνεται προς την Ανατολή μέχρι τα σύνορα της Ρωσίας. Μιας Ευρώπης πραγματικά ενωμένης στα φυσικά της σύνορα.

Η πορεία προς τη διεύρυνση και την ολοκλήρωση δεν μπορεί να γίνει μέσα από την υπέρβαση του εθνικού κράτους, τη μετατροπή της Ευρωπαϊκής Ένωσης σε μια μεγάλη ζώνη ελεύθερων συναλλαγών και την αγορά να οργανώνεται έξω από τη βούληση των ευρωπαϊκών εθνών χωρίς κανόνες. Όπως, ίσως, θέλουν και επιδιώκουν οι μεγάλες και ανεξέλεγκτες δυνάμεις της αγοράς και με τόσο κυνικό τρόπο διατύπωσε διοικητικής μεγάλης ευρωπαϊκής τράπεζας πρόσφατα στο Νταβός : «Στο εξής οι κυβερνήσεις θα πρέπει να δρουν υπό την εποπτεία των χρηματιστηριακών αγορών και να λαμβάνουν περισσότερο υπ' όψη τους τις αντιδράσεις τους από τις αντιδράσεις της κοινής γνώμης».

Τα ευρωπαϊκά έθνη αποκτούν συνείδηση των κοινών τους αξιών, οι ευρωπαϊκοί λαοί, ασφαλώς, δεν θα παραδώσουν το μέλλον της Ευρώπης, σε όσους απεργάζονται τη διάλυση και την απορρύθμιση της. Και οπωσδήποτε οι κοινωνικές διεκδικήσεις τους δεν είναι μια «ενοχλητική σκιά» στους παντοδύναμους τραπεζίτες και γραφειοκράτες των Βρυξελλών. Είναι η μόνη υπαρκτή δύναμη αντιστροφής της πορείας που έμεινε ημιτελής και ενώ καλπάζει προς την ΟΝΕ έχασε την επαφή της με την πολιτική συγκρότηση του ευρωπαϊκού υπερεθνικού πόλου.

Τώρα πρέπει να αρχίσει η μεγάλη πορεία όχι πια στην ενοποίηση αλλά στην ουσιαστική ένωση της Ευρώπης ως του πρώτου μεγάλου βήματος προς την παγκοσμιοποίηση που υλοποιείται. Κάτω από την πολιτική διεύθυνση των ευρύτερων ευρωπαϊκών δυνάμεων της σύγχρονης αριστεράς. Το μεγάλο βήμα που θα κρίνει, στην πρώτη φάση της νέας εποχής, το μέλλον ενός πιο ανθρώπινου κόσμου.

Σ' αυτό το βήμα δεν φαίνεται να διαφωνούν οι νέοι ευρωπαίοι ηγέτες της αριστεράς που ανέλαβαν ή πρόκειται να αναλάβουν κυβερνητικές ευθύνες.

Για την «προετοιμασία της Ευρώπης για τον επόμενο αιώνα» και για μια «ευρώπη όχι κλειστό φρούριο, αλλά ανοιχτή παγκόσμια δύναμη» μιλά ο Τόνι Μπλαίρ από τη Βρετανία ξαφνιάζοντας ακόμη για την τόλμη της στροφής. Και επαναφέρει τη διαχωριστική γραμμή ανάμεσα «στο διεθνισμό και τη μαχητικότητα» των δυνάμεων της προόδου, και «στον απομονωτισμό και τον προστατευτισμό» των δυνάμεων της συντήρησης. Για την αυριανή Ευρώπη που «δεν θα είναι άθροισμα εθνικών δυνάμεων ή ποσοτικών μεγεθών, ούτε αποτέλεσμα πολλαπλασιαζόμενων αδιαφανών θεσμών και διαδικασιών», αλλά την ανοιχτή Ευρώπη «της ειρήνης, της δημοκρατίας, της ευημερίας, του πολιτιστικού πλουραλισμού, της κοινωνικής δικαιοσύνης» μιλά ο Κώστας Σημίτης από την Ελλάδα. Για να συμπληρώσει την ανάγκη η Ευρώπη ν

α «αναγνωρίζει τις ρίζες, την ταυτότητα της, στις αξίες του διαφωτισμού και του ουμανισμού» και να αφιερώσει τις προσπάθειες της στην πραγμάτωση αυτών των αξιών.

Για την «παγκοσμιοποίηση ως το μεγάλο προοδευτικό επίτευγμα» και την Ευρώπη να το διευθύνει «με υπεύθυνη και σταθερή πολιτική καθοδήγηση, δημοκρατικά νομιμοποιημένη» μιλά ο Μάσιμο Ντ' Αλέμα από την Ιταλία.

Ακόμη και ο Οσκαρ Λαφονταίν από την χώρα που καθοδήγησε την Ευρώπη στην αγκαλιά της Κεντρικής Τράπεζας, την ενωμένη Γερμανία ζητά να «ξανασχεδιάσουμε την οικονομική πολιτική με βάση τη διεθνή συνεργασία, την κοινωνική και οικολογική οικονομία της αγοράς, προς νέα παγκόσμια οικονομική ρύθμιση». Για να συμπληρώσει ότι οραματίζεται την επαναφορά της σοσιαλδημοκρατικής εκδοχής για «εκσυγχρονισμό με κοινωνική δικαιοσύνη και διεθνή συνεργασία.

Για να υπερακοντίσει ο Λιονέλ Ζοσπέν και να απογειώσει τους πάντες, όταν ως Πρωθυπουργός πια της Γαλλίας, μιλά για την Ευρώπη ως «υπερδύναμη νέου τύπου» που διαμορφώνεται μέσα «από ένα πραγματικό νέο ευρωπαϊκό -αυτή τη φορά- «νιου-ντιλ» και αλλάζει πρακτικά το συσχετισμό δυνάμεων ανάμεσα σε ΗΠΑ και Ευρωπαϊκή Ένωση».

Παρά τις επιμέρους αποχρώσεις που απορρέουν από την ιδιαίτερη ιστορική διαδρομή και στάση των χωρών τους μέσα στον αιώνα που φεύγει, οι νέοι ευρωπαίοι ηγέτες σε αντίθεση με τις δεκαετίες του '70 και του '80 φαίνεται να συμφωνούν τουλάχιστον στο στόχο και αυτό είναι ένα ελπιδοφόρο μήνυμα. Η Γαλλία πάντοτε ερωτοτροπούσε με την ιδέα μιας ευρώπης πιο αυτόνομης να αλλάζει τους παγκόσμιους συσχετισμούς, από την εποχή του Ντε Γκώλ και τη μεγάλη ρήξη του με τον Χάλσταϊν. Η Γερμανία θεωρεί δική της κληρονομιά το σοσιαλδημοκρατικό συμβόλαιο και το κοινωνικό κράτος. Η Ιταλία θα ήθελε να έχει τη συμπεριφορά μεγάλης δύναμης με ιδιαίτερη έμφαση στους θεσμούς που για το χώρο της τους θεωρεί υπόδειγμα. Η Βρετανία μετά από πολύ χρόνο που κρατούσε το ένα πόδι στον Ατλαντισμό και το άλλο στην Ευρώπη, νοιώθει τα όρια να εξαντλούνται και την ώρα των οριστικών αποφάσεων να φθάνει. Η Ελλάδα με πρόσφατη ακόμη την οριστική προσγγείωση στην ευρωπαϊκή ιδέα και την ανάγκη να ανακτήσει το χαμένο έδαφος πολλών δεκαετιών προβάλλοντας τη δική της εθνική σφραγίδα, προχωρεί βιαστικά και επιδιώκει την επιτάχυνση των βημάτων. Μια σειρά παρόμοιων συλλογισμών και ενθυμημάτων ιστορικής μνήμης θα μπορούσε να διατυπώσει κανείς και για τις υπόλοιπες χώρες της Ευρώπης των 15 και τις θέσεις των εθνικών εκφράσεων της αριστεράς και των ηγετών της. Το ελπιδοφόρο μήνυμα της κοινής προσέγγισης μέσα από τις εθνικές ιδιομορφίες είναι ορατό, χειροπιαστό, υπάρχει σε πείσμα όσων θεωρούν ότι η αριστερά στην Ευρώπη δεν έχει μέλλον.

Ο Ζακ Ντελόρ, «γκουρού» πια των ευρωπαίων προοδευτικών, μίλησε πρώτος, όπως έκανε σε πολλές φάσεις του μακρού ταξιδιού της Ευρώπης προς την ενοποίηση της, για «ομοσπονδία εθνικών κρατών». Μίλησε για την τριπλή κρίση του κράτους-έθνους, της πολιτικής και της ευρωπαϊκής οικοδόμησης και μας καλεί να ανακαλύψουμε ξανά την

πολιτική και να επιβάλουμε την Ένωση της Ευρώπης ως «πολιτική οντότητα». Τελείωσε η εποχή της εμπλοκής, τώρα να ξανάρθουν στο προσκήνιο οι μεγάλες ιδέες και να παρθούν οι μεγάλες αποφάσεις για την Ευρώπη του 2020.

Ο δρόμος από τη θεωρία στην πράξη δεν είναι καθόλου εύκολος. Οι διαδικασίες της σύγκλισης και πολύ περισσότερο της ενοποίησης και της Ένωσης είναι πολυσύνθετες και ανοιχτές. Η πολιτική διαπραγμάτευση θα βρίσκεται συνεχώς στο προσκήνιο. Η πολιτική ρητορία πολύ συχνά συγκρούεται με την δύσκολη κοινωνική πραγματικότητα. Οι στιγμές της ενδοευρωπαϊκής αντιπαράθεσης θα είναι διαρκώς παρούσες. Όσο παρόντες θα είναι οι πολιτικοί και οικονομικοί ανταγωνισμοί ανάμεσα στην Ευρώπη και τους άλλους παγκόσμιους πόλους. Ο έλεγχος της Ευρώπης -κατά Τέηλορ- και της Ευρασίας -κατά Μάκιντερ- είναι μείζων στρατηγικός στόχος για την αμιγώς ατλαντική εκδοχή που θέλει την παγκόσμια κυριαρχία χωρίς ρωγμές για τις ΗΠΑ και το NATO. Ο τρόπος που συμπεριφέρεται η αμερικανική πολιτική σε σχέση με το δολάριο και το παγκόσμιο εμπόριο είναι ενδεικτικός των μαχών που θα ακολουθήσουν. Η Ευρώπη ή θα υπάρξει ενωμένη και ανταγωνιστική ή θα είναι μια περιφερειακή δευτερεύουσα δύναμη που θα αθροίζει τις εθνικές της πλατφόρμες.

Η ενιαία ευρωπαϊκή αριστερά, που σήμερα φαίνεται να συμφωνεί στο στόχο και την προοπτική, ακριβώς όπως συμβαίνει με τη συμμετοχή των ευρωπαϊκών εθνών στην οικοδόμηση της Ευρώπης του 2020, θα προκύψει στην πράξη ως σύνθεση των διαφορετικών εθνικών δρόμων και όχι ως ανιστόρητη αντιγραφή τους. Οι πολιτικές επιλεκτικής συγγένειας, γενίκευσης εμπειριών, μεταφοράς και φετιχοποίησης λέξεων, συμβόλων, που απλώς πηθικίζουν και προσπαθούν να υποκαταστήσουν τους διαφορετικούς δρόμους, ανήκουν στο χώρο της πολιτικής τοπογραφίας και της ανούσιας ρητορίας. Η ενιαία ευρωπαϊκή αριστερά θα κριθεί στην πράξη από την ιστορική της δυνατότητα να προλάβει τις εξελίξεις. Να επιταχύνει την πορεία στην ουσιαστική ολοκλήρωση της Ευρώπης, παράλληλα με την ανταγωνιστική και ενιαία οικονομία, στο πολιτικό, το θεσμικό, το αναπτυξιακό, το κοινωνικό, το πολιτισμικό πεδίο. Και κάθε εθνική της έκφραση θα κριθεί από τη δυνατότητα της να διαμορφώσει στον δικό της χώρο το νέο μοντέλο ευημερίας, την επιστροφή του πολιτικού, τη ριζική μετάλλαξη του παρακμασμένου και σε κρίση πολιτικού υποκειμένου. Αυτή η πορεία είναι που πρέπει ταυτόχρονα να αντανakλά, να συμβαδίζει και να τολμά στο συνολικό ευρωπαϊκό πεδίο τη νέα ιστορική σύνθεση προς την «Ομοσπονδία Ισότιμων Εθνικών Κρατών». Οι θεμελιακές προτεραιότητες και κατευθύνσεις της νέας ιστορικής σύνθεσης οφείλουν, όχι μόνο να εξειδικεύσουν και να καθιστούν πολύ συγκεκριμένη στο χώρο της Ένωσης τη σύγχρονη και επίκαιρη σοσιαλιστική πρόταση, αλλά και να διαμορφώνουν έμπρακτα τους όρους της εφαρμογής της.

Ευρωπαϊκή Κυβέρνηση

Στα πλαίσια αυτά η Ευρώπη πρέπει κατ' αρχή να υπερασπίσει με όλες της τις δυνάμεις την πολυπολιτισμική και πολυεθνική της πραγματικότητα. Να διασφαλίσει τον πλουραλισμό και την ποικιλία, και να αναδείξει το σύστημα αξιών που οδηγούν στην νέα εποχή αναγέννησης και ανθρωπισμού. Στις προτάσεις που εναλλακτικά υποβάλλονται από τους συντηρητικούς για σχήματα μεταβλητής γεωμετρίας, για χώρες διαφορετικών ταχυτήτων, για γεωγραφικούς τομείς με διαφορετικούς ρυθμούς ανάπτυξης, για χώρους ειδικών επενδύσεων σε οχλούσες βιομηχανίες, η ευρωπαϊκή αριστερά πρέπει να εμμένει και να προβάλλει την πολιτική της δυναμικής ισοτιμίας και της ολοκληρωμένης ανάπτυξης των ευρωπαϊκών εθνών. Όχι ως οικονομική πρόταση, αλλά ως θέση αρχής εσωτερικής αλληλεγγύης και συνοχής που εδράζεται. Η στην πεποίθηση ότι τα ευρωπαϊκά έθνη μπορούν να συμμετάσχουν χωρίς αποκλεισμούς στα αγαθά της ανάπτυξης και του πολιτισμού, στις ευκαιρίες ευημερίας, στην οικονομική και τεχνολογική πρόοδο.

Όσο δεν καλύπτονται τα μεγάλα κενά που αφορούν : Τη σύγκλιση των επιπέδων ανάπτυξης. Τον ενιαίο κοινωνικό χώρο. Την ασφάλεια των ευρωπαϊκών λαών. Την παράλληλη με την διεύρυνση σε νέες χώρες εμβάθυνση και εσωτερική ολοκλήρωση. Την θεσμική αναπλήρωση του δημοκρατικού ελλείμματος με θεσμούς δημοκρατικού ελέγχου που να προστατεύουν τους ευρωπαίους πολίτες από την αυθαιρεσία της απρόσωπης και πολυδύναμης γραφειοκρατίας των Βρυξελλών. Την ισότιμη συμμετοχή των ευρωπαϊκών εθνών στη διαμόρφωση της μελλοντικής αρχιτεκτονικής της Ευρώπης. Η σύγχρονη ευρωπαϊκή αριστερά δεν θα πείθει τους ευρωπαίους πολίτες ότι έχει ισχυρή πεποίθηση και βούληση να διαμορφώσει μια πραγματική εναλλακτική στρατηγική.

Για τη σημερινή και αυριανή Ευρωπαϊκή Ένωση το νέο μοντέλο ευημερίας υποδηλώνει πολύ συγκεκριμένα πράγματα για την ανταγωνιστική οικονομία, για την κοινωνική και οικολογική οικονομία της αγοράς, για τη μεταρρύθμιση του κοινωνικού κράτους, για την κοινωνία της πλήρους απασχόλησης. Χωρίς σταθερές συναλλαγματικές ισοτιμίες. Χωρίς εναρμονισμένες φορολογικές πολιτικές. Χωρίς κοινές πολιτικές στην τεχνολογία, την έρευνα, την προστασία του περιβάλλοντος, την οικολογική φορολογική μεταρρύθμιση. Χωρίς σύμφωνα αλληλεγγύης σε παγκόσμιο και ευρωπαϊκό επίπεδο. Χωρίς παγκόσμιο και ευρωπαϊκό κοινωνικό χάρτη δικαιωμάτων. Χωρίς νέες θέσεις για αλλαγή των εργασιακών σχέσεων και το σύγχρονο ρόλο του κράτους. Είναι ουτοπία να αναφερόμαστε στην ευρώπη των προοδευτικών μας οραμάτων.

Πρέπει τάχιστα να επιστρέψει η ιδέα μιας Ευρωπαϊκής Κυβέρνησης που θα αναστρέψει την πορεία της βήμα με βήμα ολοκλήρωσης και θα επικαθορίσει πολιτικά τις ευρωπαϊκές πολιτικές και στους τρεις πυλώνες. Κυβέρνηση που θα διασφαλίσει την πολιτικοποίηση, τον έλεγχο και την εφαρμογή των κατευθύνσεων της οικονομικής πολιτικής.

Θα επιταχύνει τη διαδικασία διαμόρφωσης κοινής εξωτερικής πολιτικής και άμυνας. Θα επιβάλει με όρους παγκόσμιου ανταγωνισμού τους αναγκαίους ρυθμούς ανάπτυξης κι όχι με ενδοευρωπαϊκά κριτήρια. Θα καταστεί ισχυρός και ενιαίος πόλος διαπραγμάτευσης τις άλλες περιοχές και τα κράτη του πλανήτη. Θα επιταχύνει τις διαδικασίες περιφερειακής συνεργασίας, θέσπισης οργάνων δημοκρατικού και κοινωνικού ελέγχου. Θα ολοκληρώσει τη δημοκρατική δομή της Ένωσης αναβαθμίζοντας το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, διαμορφώνοντας σχέσεις ουσιαστικής συμμετοχής στα Εθνικά Κοινοβούλια, αναπτύσσοντας όλες τις συνιστώσες του ευρωπαϊκού γίνεσθαι. Θα διασφαλίσει την αυθεντική των ευρωπαϊών πολιτών και θα εκφράζει την δημοκρατική του βούληση και συμμετοχή. Θα απαντήσει εν τέλει δραστικά στη σύγχρονη αντινομία που θέλει την οικονομία να διεθνοποιείται και την πολιτική να επανεθνικοποιείται. Χωρίς το αναγκαίο αυτό άλμα δεν υπάρχει επιστροφή του πολιτικού.

Το Ευρωπαϊκό Σοσιαλιστικό Κόμμα, σχηματισμός που βρίσκεται ακόμη στο ξεκίνημα της ζωής του, είναι ο θεσμός, ο χώρος, συνδιαμόρφωσης από τα σοσιαλιστικά κόμματα της πρότασης αυτής. Πρέπει γι' αυτό να οπλιστεί με νέες δυνατότητες, με επιπρόσθετες αρμοδιότητες. Να αποτελέσει πραγματικό καταλύτη και για την ίδια τη ριζική μετάλλαξη των σοσιαλιστικών κομμάτων και την ευρωπαϊκή του ολοκλήρωση. Η Σοσιαλιστική Διεθνής, με αναβαθμισμένο και εύρωστο το Ευρωπαϊκό Σοσιαλιστικό Κόμμα, μπορεί να γίνει ξανά δημιουργική χοανή ουσιαστικής οσμωσης και ανάδειξης της παγκόσμιας αλληλεγγύης της σύγχρονης αριστεράς. Και τα ίδια τα σοσιαλιστικά εθνικά κόμματα να επαναθεμελιώσουν του λόγους και την αναγκαιότητα της ίδιας τους της υπόστασης.

*ελλάδα και ελληνισμός
η επιστροφή στο μέλλον*

- ~ ιστορικοί μετεωρισμοί
- ~ Έθνος Ανάδελφο & Οικουμενικό
- ~ η Νέα Έξοδος
- ~ ανάμεσα σε Δύση και Ανατολή
- ~ Απειλή και Πατριωτισμός
- ~ η αλληλουχία των ιστορικών κύκλων
- ~ το Νέο Όραμα

ιστορικοί μετεωρισμοί

Η Ελλάδα και ο Ελληνισμός οφείλουν να προσέλθουν στη νέα εποχή με ελπίδες και προσδοκίες, χωρίς ψευδαισθήσεις και άκαιρους μεγαλοϊδεατισμούς, αλλά και χωρίς ηττοπάθεια και μοιρολατρεία.

Με πλήρη επίγνωση των ορίων και των δυνατοτήτων τους.

Απέναντι σε ένα Κόσμο χωρίς σύνορα και στην προοπτική μιας Ευρώπης ενωμένης στα φυσικά της σύνορα, ο Ελληνισμός πρέπει πριν και πάνω απ' όλα να ξεπεράσει οριστικά και αμετάκλητα τους ιστορικούς του μετεωρισμούς. Αυτούς που συνοδεύουν μόνιμα το αίτημα της εθνικής ολοκλήρωσης για ένα έθνος που στη νεώτερη ιστορία τρέχει συνεχώς ασθμαίνον να προλάβει τις εξελίξεις.

«Ανήκομεν εις την καθ' ημάς Ανατολήν» ή «ανήκομεν εις την Δύσιν»;

Το όραμα του έθνους είναι «εθνοκεντρικό, ελληνοκεντρικό» ή «ευρωπαϊκό»;

Η ανάπτυξη της χώρας είναι «πολυκεντρική» ή «αθηνοκεντρική»; Η οικονομική της δομή εδράζεται στην «παραγωγική συγκρότηση» ή βολεύεται στην «παραοικονομία»; Το Κράτος θα ολοκληρωθεί ως «Κράτος Δικαίου» ή θα παραμένει εν τοις πράγμασι «Κράτος - Πελατών»;

Η κοινωνική μας ιδεολογία θα συνεχίσει να σιτίζεται από ένα «μεροληπτικό κράτος» ή θα καλύψει το σύνολο των «παραγωγικών δυνατοτήτων» της χώρας;

Η δημοκρατία μας θα καταστεί οριστικά «αξιόπιστη» ή θα εμφανίζει ένα διαρκές έλλειμα «ισονομίας» και «ισοπολιτείας».

Είμαστε αποφασισμένοι να διαμορφώσουμε ένα καταναλωτικό πρότυπο που θα ανταποκρίνεται σ' αυτό που παράγουμε ή θα εξακολουθήσουμε «να παράγουμε συνεχώς λιγότερα και να καταναλώνουμε συνεχώς περισσότερα και δάνεια»;

Ιστορικοί μετεωρισμοί που σ' όλες τις φάσεις της σύγχρονης ελληνικής ιστορίας, από την εποχή του Ιωάννη Καποδίστρια που οργάνωσε το πρώτο νεοελληνικό κράτος ως το κλείσιμο του μεταπολιτευτικού ιστορικού κύκλου με τον Ανδρέα Παπανδρέου, όχι μόνο κυριάρχησαν αλλά κυριολεκτικά «εμπόδισαν» τον Ελληνισμό να συνεισφέρει σύμφωνα με τη δύναμη, την ιστορία και τις δεξιότητες του. «Εμπόδισαν» και την Ελλάδα να ολοκληρωθεί ως κρατική-εθνική οντότητα με δυνατότητα αυτοδιάθεσης. Δέσμιος της ιστορίας και του πολιτισμού του, αλλά και διαρκώς ζωηφόρος, ακριβώς λόγω της ιστορίας και του πολιτισμού του, ο Ελληνισμός δεν κατάφερε ποτέ να λυτρωθεί από τον Προμηθεϊκό βράχο. Η «προμηθεϊκή ιδέα», ίσως, αποτελεί την πιο αυθεντική ενσάρκωση της ιστορικής του διαδρομής. Συμβολίζει την απεγνωσμένη δυναμική που υπάρχει και αναπαράγεται χωρίς να ολοκληρώνεται ακόμη κι όταν οργανώνεται με τη μορφή μιας πανίσχυρης ηγεμονίας όπως στην αρχαία Αθήνα, ή μιας παντοδύναμης αυτοκρατορίας όπως στους αλεξανδρινούς ή τους βυζαντινούς χρόνους.

Είναι κοινοτυπία να επαναλάβει κανείς ότι το μακρύ ταξίδι στην νύχτα της οθωμανικής κατοχής σημάδεψε ανεξίτηλα το νεοελληνικό μας παρόν. Καθώς εξουθενωμένοι και σχεδόν παρείσακτοι στην αυγή της βιομηχανικής μας εποχής που δρέπει τους καρπούς της αναγέννησης και οικοδομεί τα κράτη-έθνη του σύγχρονου κόσμου, οι έλληνες, είναι υποχρεωμένοι να αναζητήσουν ταυτότητα, να οργανώσουν κράτος, να αναλάβουν οι ίδιοι τις τύχες τους. Το αίτημα της εθνικής ολοκλήρωσης πανταχού παρών, έκφρασε την ιστορική αγωνία ενός λαού που όντας οικουμενικός έπρεπε να βολευτεί στο Μωριά και τη Ρούμελη. Τα βήματα που ακολούθησαν στους δύο περίπου αιώνες που μεσολάβησαν από τότε δεν ήταν μικρά. Ο Ιωάννης Καποδίστριας έστησε το πρώτο υποτυπώδες κράτος, ο Χαρίλαος Τρικούπης το οργάνωσε στοιχειωδώς και το διεύρυνε, ο Ελευθέριος Βενιζέλος το ολοκλήρωσε σχεδόν στα σημερινά του σύνορα -πλήν Δωδεκανήσων- και το εκσυγχρόνισε, ο Κωνσταντίνος Καραμανλής το οδήγησε οριστικά στη Δύση και ο Ανδρέας Παπανδρέου το κατέστησε σύγχρονη δημοκρατία. Δεν ήταν, όμως, και αρκετά για την εθνική ολοκλήρωση.

Ισχυρίζομαι ότι η Ελλάδα και ο Ελληνισμός μπορούν να ολοκληρωθούν πιο εύκολα, πιο σίγουρα, πιο γρήγορα σε ένα κόσμο ανοιχτών συνόρων, σε μια ενωμένη ευρώπη, σε μια οικουμενική πραγματικότητα. Φτάνει η πορεία των πραγμάτων να δικαιώσει το σύγχρονο και επίκαιρο σοσιαλισμό και την προοπτική του. Η πολιτική κοινωνία, η παγκόσμια δημοκρατία και αλληλεγγύη, το νέο μοντέλο ευημερίας, ο πολιτισμικός σοσιαλισμός, ταιριάζουν στην ιδιοσυστασία και την ιστορική παράδοση και διαδρομή του Ελληνισμού. Ο οποίος μπορεί να βρει την εθνική του δικαίωση και ολοκλήρωση στην παγκόσμια κοινότητα του μέλλοντος. Για μας δεν υπάρχει αντινομία ανάμεσα στην υπεράσπιση μιας πατρίδας που είναι από τη φύση της και την ιστορία της οικουμενική και στα ιδανικά και τους στόχους της ευρωπαϊκής και παγκόσμιας συνεργασίας για ένα δικαιότερο κόσμο και ένα απελευθερωμένο άνθρωπο. Γιατί οι ίδιες δυνάμεις που προσπαθούν να υποδουλώσουν στο ζυγό της κερδοσκοπίας την ευρώπη και τον κόσμο, είναι εκείνες που εξακολουθούν να δημιουργούν την απειλή για την ακεραιότητα, την ανεξαρτησία και την κυριαρχία της Ελλάδας.

Η διαλεκτική σχέση ανάμεσα στην κοινωνική απελευθέρωση και τον αγώνα του ελληνισμού για εθνική ολοκλήρωση, ανάμεσα σε ένα δρόμο που ολοκληρώνει τη σύγχρονη Αριστερά και την υπεράσπιση μιας οικουμενικής Πατρίδας, είναι το εισιτήριο της Ελλάδας και του Ελληνισμού στη νέα εποχή. Γι' αυτό, ακριβώς, όσο κι αν ηχεί παράδοξο, όσο κι αν φαίνεται αντιφατικό, πρέπει να μιλήσουμε για το όραμα και την πράξη μιας νέας, μεγάλης Επιστροφής του Ελληνισμού στο Μέλλον. Μένει να αποδείξουμε ότι αυτό δεν είναι μια ακόμη «μεγάλη ιδέα» που θα σταματήσει πριν την «κόκκινη μηλιά» - αν σκεφτούμε ότι η Κωνσταντινούπολη έχει 12 εκατομμύρια κατοίκους, με μια δράκα έλληνες και η Ελλάδα μόλις 10 εκατομμύρια - αλλά μια αναπάντεχη ιστορική δυνατότητα που αυτή τη φορά δεν πρέπει να πάει χαμένη. Πάνω σ' αυτή τη δυνατότητα θα κριθεί η σύγχρονη ελληνική Αριστερά.

Έθνος Ανάδελφο & Οικουμενικό

Έθνος ιστορικά Ανάδελφο και Οικουμενικό ταυτόχρονα, ο Ελληνισμός, στην τρισχιλιετή ιστορική του διαδρομή οικοδόμησε αυτό που ο Ανδρέας Παπανδρέου πάντοτε χαρακτήριζε ως «ανεπανάληπτη εθνική ιδιομορφία». Όχι με τη θεοκρατική αντίληψη του «έθνους-αποστολής» που εμπεριέχει η εβραϊκή κοσμοθεώρηση. Ούτε με τη σημασία της «φυλετικής καθαρότητας» που βρίσκεται στη βάση του εθνικιστικού σωβινισμού. Αλλά με έντονο τον ανθρωποκεντρικό και αντιστασιακό του χαρακτήρα, το φιλελεύθερο και φυσιοκρατικό του πνεύμα, να οριοθετούν ένα εθνικό πολιτισμό συνύπαρξης, συμβίωσης και αλληλεγγύης. Γι' αυτό οι ολοκληρωτικές ιδεολογίες, ο φασισμός, ο ναζισμός, τα καινούρια τους παρακλάδια, οι φυλετικές και εθνοτικές διακρίσεις, ο εξανδραποδισμός και η γενοκτονία των μειονοτήτων, δεν καλλιεργούνται εύκολα, δεν βρίσκουν έδαφος να αναπτυχθούν ανάμεσα στους Έλληνες. Ακόμη κι όταν μπολιάστηκαν στο σώμα του ελληνισμού ως δάνειες ιδέες και έξωθεν κινούμενα πολιτικά ή στρατοκρατικά καθεστώτα, πήραν τη μορφή ιστορικής καρικατούρας. Αποδείχτηκαν εξωγενές απόστημα.

Λαός - «ταξιδευτής» οι έλληνες, δεν είναι δυνατό παρά να βολεύονται στην εποχή της παγκοσμιοποίησης. Να βρίσκονται στο φυσικό τους χώρο, σε ένα κόσμο ανοιχτό, ένα κόσμο χωρίς σύνορα.

Λαός - «εξόδου από τα τείχη», επανακτούν και σήμερα μια ξεχωριστή ιστορική επικαιρότητα.

Από το χώρο και το χρόνο του μύθου ακόμη, στην αχλύ της αξεπέραστης ελληνικής μυθολογίας, επιχειρούν ιστορικές εξόδους και τις επαναλαμβάνουν στις μεγάλες εποχές. Από τότε, που πέρασαν μέσα από τις συμπληγάδες, όταν ο Ιάσοντας, η «Αργώ», και οι αργοναύτες εκστρατεύουν για το «χρυσόμαλλο δέρας». Η αργοναυτική εκστρατεία είναι η πρώτη μεγάλη έξοδος. Οι συμπληγάδες πέτρες κοντά στις «κυαναίες νήσους», στον Ελλήσποντο, συμβολίζουν τα μεγάλα τείχη του τότε γνωστού κόσμου, τα όρια του ορατού και δεδομένου καθώς ανοιγοκλείνουν και συντρίβουν όποιον τολμούσε να διαβεί ανάμεσα τους. Το αλώβητο ταξίδι του Ιάσωνα τις άφησε για πάντα ανοιχτές και ακίνητες. Έκτοτε οι έλληνες συνεχώς περνούν τα τείχη.

Είτε περνώντας από το «πέρασμα του Βοός», το τόσο στενό που αποκλήθηκε Βόσπορος, για να χτίσουν παροικίες στις παρευξείνιες περιοχές. Είτε ταξιδεύοντας στη Μεσόγειο για να εγκατασταθούν στην κάτω Ιταλία και τη Σικελία. Είτε εκστρατεύοντας δια μέσου της Μικρασίας για να φτάσουν στην Περσία, την Ινδία και το Θιβέτ ανατολικά και στην Παλαιστίνη, το Σινά και την Αίγυπτο νότια. Είτε διασχίζοντας τον Αίμο για να εγκατασταθούν στην Κεντρική Βαλκανική.

«Από τον Πόντο, την Κύπρο ή τη Μακεδονία στα Καρπάθια, από τη Θράκη, τη Χίο ή την Καππαδοκία στο Αζοφ και την Κασπία, από τη Μύκονο στη Μόσχα και από την Ήπειρο στο Κίεβο ή στην Οδησό : η Διασπορά».

Και αργότερα όταν δίνουν ταυτότητα στο Βυζάντιο. Και μετέπειτα, υπόδουλοι όντες, όταν γίνονται διαπρύσιοι κήρυκες του ευρωπαϊκού διαφωτισμού. Σε όλες τις εποχές. Στον καιρό της Αθηναϊκής Ηγεμονίας,

της Μεγάλης Ελλάδας, των κατακτήσεων του Μεγάλου Αλεξάνδρου, στους Ελληνιστικούς Χρόνους, στην εποχή του Βυζαντίου, της Ευρωπαϊκής Αναγέννησης και αργότερα της Γαλλικής και της Αμερικάνικης Επανάστασης. Για να φτάσουμε στη σύγχρονη εποχή της μετανάστευσης που οδήγησε τους Έλληνες στον Ατλαντικό και τον Ειρηνικό, στο Νέο Κόσμο, την Ωκεανία και την Αφρική.

Οι γερμανοί, οι άγγλοι, οι γάλλοι, οι τούρκοι, οι ιταλοί, οι ολλανδοί, οι Βέλγοι, γι' αυτή τη σχέση, όπου νέα φύλα εγκαθίστανται σε νέες περιοχές, χρησιμοποιούν τον όρο «αποικία» που στις γλώσσες τους προέρχεται από το λατινικό «κολόνιε». Αποικία που σημαίνει βίαιη επιβολή, κατάκτηση, αποικιοκρατία. Και μόνο στην ελληνική και την αραβική γλώσσα υπάρχουν δύο διαφορετικά λήμματα που διαχωρίζουν την «Απ-οικία» από την «Παρ-οικία». Κι αυτό γιατί οι Έλληνες δεν πήγαν ως κατακτητές να λεηλατήσουν, να κάψουν, να βιάσουν, πήγαν για να συμβιώσουν «παρά ταις οικείαις» των αυτόχθονων λαών. Παντού βρίσκεις τα ιστορικά τους σημάδια. Εκεί που έχτιζαν τις πόλεις τους, που έστηναν τα μνημεία τους, που λάτρευαν τους θεούς τους. Από τις Συρακούσες και την Ίμερα, στις Αλεξάνδρειες και στις Αντιόχειες, στη Βασιλεύουσα και το Ιάσιο, ως «των ελλήνων τις κοινότητες». Και όπου βρεθούν προβάλλουν τον πολιτισμό τους, την εθνική ταυτότητα και φυσιογνωμία τους, την ιστορική τους κουλτούρα, μια κουλτούρα σύνθεσης και συμβίωσης.

Η Παιδεία, ο Πολιτισμός, η Θρησκεία, έτσι όπως εκφράζονται αυθεντικά στη Γλώσσα, τη Φιλοσοφία, την Τέχνη, την Ορθοδοξία, την Αθλητική Ιδέα, δεν αποτέλεσαν μόνο ιστορικά ορόσημα ενός ανάδελφου λαού που πορεύεται μόνος και δημιουργεί χιλιάδες χρόνια. Έχουν παράλληλα ένα έντονο οικουμενικό χαρακτήρα, είναι οργανικά στοιχεία μιας παγκόσμιας κληρονομιάς.

Η σύνθεση των διαχρονικών στοιχείων με τα ιδιαίτερα εθνολογικά και γεωγραφικά τους χαρακτηριστικά. Με το πολιτικό όπως είναι οι κατακτήσεις, οι πόλεμοι, τα πολιτικά συστήματα και το κοινωνικό - οικονομικό, τους τρόπους παραγωγής, την κοινωνική διάρθρωση, τη συμμετοχή στους μεγάλους εμπορικούς δρόμους. Μία σύνθεση που μεταβάλλεται στην ιστορική διάρκεια και εμφανίζεται σε άπειρες και διαφορετικές μορφές. Είναι άπειρες μικρές συνθέσεις και άπειρα γεννήματα της ίδιας ρίζας, ενός εντελώς ιδιαίτερου γηγενούς πολιτισμού με έντονη ροπή στην κοσμοθεωρητική σκέψη και την οικουμενική στάση. Ανεξάρτητα από την ιστορική περίοδο και το όνομα της, με τα δικά της χτίσματα και τα δικά της χνάρια, η σύνθεση του παλιού με το νέο κυριαρχείται από την αρμονία των μορφών, την ποικιλία και την πολυμορφία των αξιών, που δένει αξεδιάλυτα το φυσικό χώρο με τη ζωή. Τη θάλασσα με την άσπρη πέτρα. Τον αρχαίο ναό με το μοναστήρι. Την κλειστή κοινότητα με τον ανοιχτό ορίζοντα. Τα «ωραία ερείπια» με τη λαϊκή αρχιτεκτονική. Τη γιορτή με το μοιρολόι. Τον αρχαίο στίχο με το δημοτικό τραγούδι.

Ανεξάρτητα από την εποχή της κατασκευής των αγαλμάτων και των αγγείων, ο καθένας μπορεί να διακρίνει το νήμα που συνδέει την

αισθητική τους μορφή. Πειθαρχία και απλότητα. Ανεξάρτητα από τις τόσες μεταλλαγές και εκφράσεις που η σκαπάνη του αρχαιολόγου και η γνώση του ιστορικού μπορούν να βρουν κάτω από κάθε πέτρα, η διαμόρφωση μιας αισιόδοξης και συνάμα τραγικής αντίληψης για τη ζωή, πηγάζει κατ' ευθεία από τον ανοιχτό ορίζοντα της θάλασσας και τους πολυκύμαντους, και πολύχρωμους ιριδισμούς των βουνών και των πεδιάδων. Η στερεή επιστημονική γνώση, η ποικιλία των κοσμοθεωρητικών ιδεών, συνταιριάζουν με την ειμαρμένη, τη μοίρα των ανθρώπων, την τραγωδία των θνητών, το κατέβασμα των θεών στο ύψος του ανθρώπινου. Πάντοτε, όμως, υπάρχει «ο από μηχανής θεός» να κλείνει την αυλαία μιας μίμησης «πράξεως σπουδαίας και τελείας» και να ανοίγει ένα παράθυρο στην Ανατολή. Την αρχή μιας αισιόδοξης τελικά μέρας για το ανθρώπινο γένος.

«Τη γλώσσα μου, έδωσαν Ελληνική στις αμμουδιές του Ομήρου. Μονάχη έγνοια η γλώσσα μου στις αμμουδιές του Ομήρου» θα γράψει ύστερα από 3000 χρόνια ο ποιητής ακούγοντας τις γριές και τους γέρους σε απόκρημνες, απομονωμένες γωνιές, σε ξεχασμένες περιοχές, ανθρώπους που δεν πήγαν ποτέ στο δημοτικό σχολείο, να χρησιμοποιούν και σήμερα ομηρικές λέξεις.

Από τον Ορφέα στον Τερπανδρο, τον Αλκαίο, τη Σαπφώ και από κει στο Θεόκριτο και μέχρι τις μέρες μας, η ίδια αρχή της αρμονίας. Από το μύθο για τους χορούς και τα όργανα που κτυπούσαν οι Κουρήτες για να καλύψουν τα κλάματα του νεογέννητου Δία, ως τον πρωτοχριστιανικό ύμνο στον πάπυρο της Οξυρύγχου και από κει στη βυζαντινή και τη δημοτική μουσική, η ίδια ρίζα περιστρέφεται τραγουδώντας ή χορεύοντας.

Από τις μητριαρχικές θεότητες, στο δωδεκάθεο του Ολύμπου, τον Απόλλωνα της μουσικής και του φωτός, την Αθηνά της σοφίας, ως το ορθόδοξο χριστιανικό δόγμα οι έλληνες δένουν την πίστη τους με τη ζωή με τρόπο γήινο. Με τρόπο που συνδέει το χώρο και τη χώρα τους με την άνοιξη, τα ανθρώπινα πάθη και τις παραστάσεις που γεννούν, τα βιώματα που εκφράζουν. Η Ορθοδοξία σε αντίθεση με τον Καθολικισμό δεν υπήρξε ένα θεοκρατικό απρόσωπο δόγμα, ένα τελειωμένο εξουσιαστικό σύστημα, αλλά μια αντιστασιακή, ανθρωποκεντρική και προοδευτική ιδεολογία και στάση ζωής. Δεν πρέπει να ξεχνάμε ότι είναι αυτή που κράτησε και διέσωσε το πιο σημαντικό κομμάτι της πνευματικής κληρονομιάς της αρχαίας Ελλάδας, στήριξε με προσήλωση την ευρωπαϊκή και ελληνική πνευματική και πολιτιστική παρακαταθήκη, την ίδια εποχή που στη άλλη Ευρώπη κυριαρχούσε ο σκοταδισμός του «βιβλίου στην πυρά».

Από τις ρίζες της αρχαίας ελληνικής φιλοσοφίας που γεννήθηκε σχεδόν την ίδια ιστορική στιγμή με τη δημοκρατία, μπορείς να βρεις όλες τις αφετηρίες της μετέπειτα επιστημονικής και φιλοσοφικής σκέψης. Από τον ιδεαλιστή Πλάτωνα, στον υπαρξιστή Σωκράτη, τον θετικιστή Αριστοτέλη, από τους αρχαίους τραγικούς ποιητές που αποδίδουν ανάγλυφα τη βαθύτερη σκέψη τους για τη μοίρα του ανθρώπινου γένους, μέχρι την εποχή του ελληνικού διαφωτισμού, η Ελλάδα πάντοτε αμφιταλαντευόταν ανάμεσα στη Δύση και την Ανατολή. Κληρονόμησε

στη Δύση τον ορθό λόγο και άνοιγε πάντα το παράθυρο στην Ανατολή για να παντρέψει τη λογική με το συναίσθημα, τον ορθολογισμό με το πλούσιο βίωμα, την αυστηρά επιστημονική γνώση με την μεταφυσική και τελεολογική ουτοπία.

Όσο περνά ο καιρός ολοένα πιο παράδοξο ηχεί το ερώτημα αν «ανήκομεν εις την Δύσιν» ή «εις την καθ' ημάς Ανατολήν». Πρώτα - πρώτα γιατί αυτός ο τοπογραφικός, ο γεωγραφικός διχασμός προσπαθεί να διαχωρίσει τον Ελληνισμό ως πολιτισμική ολότητα. Ούτε η ταύτιση του με τον δυτικό ορθό λόγο είναι συμβατή γιατί δεν μπορεί να υπαγορεύσει μια γραμμική πορεία «δυτικού τύπου» σε μια εποχή αμφισβήτησης της μοιρομέρειας του δυτικού προτύπου και πλήρους ανατροπής των δεδομένων. Ούτε η ταύτιση του με την Ανατολή ως χώρου και λόγου πέρα από τα όρια του ορθολογισμού είναι συμβατή με τις ανάγκες μιας πραγματικότητας που επιβάλλει τον ευρωπαϊκό προσανατολισμό. Και επιπλέον με την Ευρώπη αφού έχει ολοκληρώσει την παρουσία της στη Δύση να είναι υποχρεωμένη να κινηθεί προς την Ανατολή αν αποζητά την πορεία αυτοπραγμάτωσης της απέναντι στους άλλους πόλους. Η κατάργηση της διπολικής αντιπαράθεσης Δύσης - Ανατολής θέτει οριστικό τέρμα στον πρώτο και κύριο ιστορικό μετεωρισμό του Ελληνισμού.

η Νέα Εξοδος

Το εκσυγχρονιστικό αίτημα, στην εποχή της νεωτερικότητας για το δυτικό κόσμο, στην Ελλάδα δεν εκφράσθηκε μέσα από ένα Κράτος που οργανώνει τη σύγχρονη κοινωνία ως απόρροια ταξικών συγκρούσεων, ιδεολογικών και κοινωνικών αντιπαραθέσεων και ιστορικών βημάτων εγκαθίδρυσης της αστικής κοινοβουλευτικής δημοκρατίας. Πάνω στις προχωρημένες αυτοδιοικητικές δομές, κληρονομιά της οργάνωσης του βυζαντινού κράτους και κατάκτηση στα χρόνια της οθωμανικής υποδούλωσης, χτίστηκε ένα δάνειο, εξαρτημένο και υποτελές Κράτος. Ένα Κράτος που συγκροτήθηκε και λειτούργησε, κυριολεκτικά, σε συνθήκες αντίρροπες προς την εθνική ολοκλήρωση. Η ένταξη του νεότευκτου νέο-ελληνικού κράτους στο ευρύτερο διεθνές, ευρωπαϊκό και βαλκανικό γίγνεσθαι συντελέστηκε σε συνθήκες εξάρτησης. Αυτό που πολύ επιτυχημένα ονομάστηκε «νόθα αστικοποίηση», η εμποδισμένη και ανισόμερη ανάπτυξη, η βαθύτατη εξάρτηση στην ίδια τη δομή των παραγωγικών σχέσεων, βρήκαν τον καταλύτη της άνθησης τους στις εξαρτημένες πολιτικές δομές.

Η πολιτική εξουσία καθόριζε το μοντέλο της οικονομικής συσσώρευσης σε όλες σχεδόν τις περιόδους της νεώτερης ελληνικής ιστορίας, οικοδομώντας το Κράτος όχι σε ένα πεδίο σχετικής αυτονομίας αλλά ως απ' ευθείας μεσολαβητή συγκεκριμένων οικονομικών συμφερόντων. Η πολιτική ασκείται μέσω του παντοδύναμου δικτύου πελατειακών σχέσεων που μετέτρεψε την τοπική δημοκρατία σε ένα σύστημα αντιπροσωπεύσεων χωρίς ουσιαστική σύνδεση με τις οικονομικές και παραγωγικές σχέσεις. Η αναπαραγωγή του «κοτζαμπασισμού» μέσω του δικτύου των «τοπαρχών» αποτελούσε πάντοτε το μεγάλο ανασταλτικό εμπόδιο στους επιχειρούμενους εκσυγχρονισμούς.

Παρά τα μεγάλα βήματα που έγιναν σε σημαντικές περιόδους το νέο-ελληνικό κράτος πάντοτε βρισκόταν σε αναντιστοιχία με τις ιστορικές ανάγκες του Ελληνισμού. Στένευε αντί να διευρύνει τους οικουμενικούς του ορίζοντες. Καθήλωνε αντί να αναπτύσσει τις παραγωγικές του δυνατότητες. Εμπόδιζε αντί να πολλαπλασιάζει τις εθνικές του επιδιώξεις. Διαιρούσε αντί να ενώνει τις κοινωνικές και πολιτικές του δυνάμεις. Δανειζόταν αντί να δανείζει ιδέες, αξίες, γνώσεις.

Αυτή η αναντιστοιχία διατήρησε ανεκπλήρωτο το αίτημα της εθνικής ολοκλήρωσης μέχρι και τις μέρες μας. Ο αγώνας για ανεξαρτησία, απελευθέρωση των «χαμένων πατρίδων», δημοκρατία και κοινωνική δικαιοσύνη, έδινε νόημα στη ζωή ενός λαού που αρνείται, που αντιστέκεται, που ελπίζει, που προσδοκά, τη δική του λύτρωση, την αυτοδιάθεση του. Ακόμη βαθύτερα την αγωνία και τον αγώνα του για την επιστροφή του στο ιστορικό προσκήνιο. Οι νίκες και οι ήττες του υπήρξαν σημαντικές, η οργάνωση της δημόσιας ζωής του ταραχώδης και γεμάτη αντινομίες, οι κατακτήσεις του έσπρωχναν τα πράγματα προς τα εμπρός, πάντοτε, όμως, πιο πίσω από τις επιδιώξεις του. Η νέο-ελληνική λαϊκή ιδεολογία γνήσια απελευθερωτική και αντιστασιακή ξεπερνούσε πάντοτε τους θεσμοποιημένους φορείς της πολιτικής εξουσίας και το Κράτος που κρατούσαν για τον εαυτό τους ολόκληρο το

μερίδιο της ευθύνης των εθνικών και κοινωνικών επιλογών. Ο ξενόφερτος θρόνος λειτούργησε σ' όλη αυτή την περίοδο ως ο «υπάτος αρμοστής» ξένων συμφερόντων στη χώρα. Τα κόμματα διαχέονται μέσα στο δάνειο, εξαρτημένο και υποτελές κράτος και απορροφώνται απ' αυτό. Ακόμη είναι νωπά τα σημάδια του πολιτικού διχασμού, της κρατικής αυθαιρεσίας, της κοινωνικής αναληψίας και καθυστέρησης, ακριβώς την εποχή που η Ευρώπη οικοδομούσε το οικονομικό και κοινωνικό της μοντέλο πάνω στο κράτος ευημερίας.

Μέσα σ' αυτή την κρατική οργάνωση των νεοελλήνων ο μεταπρατισμός γίνεται η κυρίαρχη πολιτική και οικονομική πρακτική, η παντοδύναμη κοινωνική πραγματικότητα. Και η άρχουσα μεταπρατική τάξη, ένα κράμα φεουδαλισμού και νόθας αστικοποίησης, άφησε ιστορικά κατά μέρος την εθνική και δημοκρατική ολοκλήρωση. Εγκαθίδρυσε την ιδεολογική της ηγεμονία πάνω σε δύο αντίθετες όψεις του ίδιου νομίσματος. Τον στείρο και άκριτο εθνικισμό και την δυτικολατρεία.

Ο πρώτος εύρισκε πάντοτε στην ιδεολογία της προγονοπληξίας το μεταφυσικό του υπόβαθρο και συνάμα το ιστορικό του αποκούμπι, το άλλοθι. Είναι η ιδεολογία που κατάντησε την Αρχαία Ελλάδα ένα μουσειακό είδος που διδάσκεται μόνο για τη γραμματική και το συντακτικό της που δεν έχουν καθόλου ασήμαντη αξία για τη δομή, τη συνέχεια και την εξέλιξη της γλώσσας- και όχι για τις ιδέες, τα επιτεύγματα και τον πολιτισμό της. Είναι η λαϊκή όψη της άρχουσας ιδεολογίας. Η δυτικολατρεία, η αντίπαλη όψη του εθνικισμού, στηρίχτηκε σε ένα ιδιόμορφο κοσμοπολιτισμό, μια μορφή «βαλκάνιου αρχοντοχωριάτη», που ταυτίστηκε με την αίσθηση της ευλυγισίας, της οσφυοκαμψίας, απέναντι σε ό,τι δυτικό που ονομάστηκε μοντέρνο και σύγχρονο. Ακόμη και η εισαγωγή της δεύτερης φωνής, της ευρωπαϊκής χρωδίας στη βυζαντινή μουσική παράδοση θεωρήθηκε στα 1870 «εκσυγχρονισμός». Είναι η αριστοκρατική όψη της άρχουσας ιδεολογίας. Οι σφοδρές συγκρούσεις ανάμεσα τους που συχνά ξεκινούσαν από ασήμαντη αφορμή δεν τις εμπόδισαν να συμπήξουν ιερή συμμαχία για να διαμορφώσουν στο λαό συνείδηση «ιστορικού κενού». Ένα ιστορικό κενό που συνιστά παραχάραξη της ελληνικής ιστορίας και ξεπερνά κατά πολύ τη χιλιετία από τους ελληνιστικούς χρόνους ως την άλωση της Κωνσταντινούπολης. Μια σιωπηρή αποδοχή της ασυνέχειας της ελληνικής ιστορίας. Η βυζαντινή περίοδος δεν υπήρξε μόνο περίοδος μηχανοραφιών, συνομωσίας και «βυζαντινισμού». Είναι από τις ακμαιότερες περιόδους του Ελληνισμού. Τα προοδευτικά επιτεύγματα στην οργάνωση του κράτους, την παραγωγή των κανόνων δικαίου, την θέσπιση ενιαίας φορολογικής και νομισματικής πολιτικής, την αποκεντρωμένη διοίκηση, μια πρώτη έμπρακτη ιστορική σύνθεση ευρωπαϊκού ορθού λόγου και ελληνικού ουμανισμού πριν ακόμη από τον ευρωπαϊκό μεσαίωνα, αποτέλεσαν τη βάση της σύγχρονης οργάνωσης του έθνους-κράτους. Και επί πλέον αναδεικνύουν μια ιστορική αλήθεια, ότι οι έλληνες δεν υπήρξαν μόνο πλανώδιοι «έμποροι των εθνών». Μεταλαμπάδευσαν τις προοδευτικές τους αξίες, διέδωσαν το δικό τους πολιτισμό που κυριάρχησε και τελικά ενσωμάτωσε τον ένα βραχίονα της παλιάς ρωμαϊκής αυτοκρατορίας. Όπως, ακριβώς, συνέβη και στους αλεξανδρινούς χρόνους. Δεν είναι καθόλου τυχαίο ότι μόλις τα

τελευταία χρόνια άρχισαν και στη χώρα μας να μελετούν ουσιαστικά και σε βάθος αυτή την ιστορική περίοδο.

Η αποκατάσταση του «ιστορικού κενού» δεν αποτελεί μόνο εκπλήρωση χρέους απέναντι στην Ελλάδα και την ιστορία. Είναι κάτι πολύ περισσότερο, κάτι ιδιαίτερα σύγχρονο και απαραίτητο. Διαμορφώνει για την Ελλάδα την αναγκαία κουλτούρα «ευρωπαϊκής συμμετοχής». Ο Ελληνισμός και δια του Βυζαντίου συμβάλλει αποφασιστικά στην ιστορική διαμόρφωση της Ευρώπης, στην συγκρότηση των εθνών της σε σύγχρονα κράτη. Το ίδιο πράττει και αργότερα, όντας υπόδουλος, στην εποχή του ευρωπαϊκού διαφωτισμού. Κακώς θεωρείται η Ελλάδα απύσχα στη μεγάλη ευρωπαϊκή περίοδο της αναγέννησης και του ουμανισμού. Είναι απύσχα πολιτικά, είναι, όμως, πανταχού παρούσα πολιτισμικά μέσα από την ηγεμονεύουσα στον ευρωπαϊκό ουμανισμό πνευματική της κληρονομιά. Δεν έχει, κατά συνέπεια, και τόσο μεγάλη σημασία ο σημερινός μετεωρισμός που εκφράζει το παραδοσιακό δίπολο «στείρος και άκριτος εθνικισμός - δυτικολατρεία» και το αναπαράγει μέσα από την αντιπαράθεση ενός αδιέξοδου «νέο-εθνικισμού» και ενός όψιμου «ευρωπαϊκού επαρχιωτισμού».

Η πρώτη εκδοχή προσδίδει στο ανάδελφο έθνος έναν παράκαιρο απομονωτισμό, αγνοεί τη δύναμη της οικουμενικότητας του Ελληνισμού και περιορίζεται στην ιδεολογία της «μικράς πλην εντιμου Ελλάδος».

Η δεύτερη εκδοχή διαλύει το έθνος μέσα σε ένα ψευδεπίγραφο κοσμοπολιτισμό, αποδέχεται μοιρολατρικά την ευρωπαϊκή προοπτική και αρκείται στη θεωρία του «φτωχού συγγενή». Η πρώτη κλείνει τα μάτια στην εξέλιξη και αναπαύεται βολικά στο μεταφυσικό της κόσμο, τον κόσμο της εθνικής αυτάρκειας, που συνιστά ένα πραγματικό παραλογισμό. Η δεύτερη αγνοεί τους πολιτικο-στρατιωτικούς συσχετισμούς και τους εθνικούς οικονομικούς ανταγωνισμούς που σημαδεύουν την πορεία προς τον πολυπολικό κόσμο. Και οι δύο στην καλύτερη περίπτωση οραματίζονται την Ελλάδα ως Ισραήλ ή Λουξεμβούργο, μια σύγχρονη χίμαιρα, στη χειρότερη περίπτωση συνιστούν διαβατήριο εθνικής υποχώρησης και προϋφύσας συρρίκνωσης του Ελληνισμού.

Ο Ελληνισμός μπορεί να βρει τον ιστορικό του βηματισμό, να απαιτήσει και να επιδιώξει την ιστορική αποκατάσταση της θέσης του στο πέρασμα από τη Δύση, στην Ανατολή. Χρειάζεται γι' αυτό μια νέα μεγάλη έξοδος από τα τείχη.

Οφείλει, τώρα, να ξεπεράσει τον ιστορικό του μετεωρισμό ανάμεσα στον «εθνοκεντρισμό» και τον «ευρωπαϊσμό» και να αναζητήσει τους όρους και τις προϋποθέσεις μιας νέας ιστορικής σύνθεσης γι' αυτό που ο Κώστας Σημίτης οριοθετεί ως «ισχυρή και σύγχρονη Ελλάδα».

Η προσπάθεια για εθνική ολοκλήρωση συνεχίζεται και βρίσκει δικαίωση μέσα στην προοδευτική ευρωπαϊκή προοπτική, με όρους ισότιμης συμβολής. Η Ελλάδα έχει ανάγκη την Ευρώπη γιατί έχει πλήρη επίγνωση των ορίων και των δυνατοτήτων της στις συνθήκες του παγκόσμιου ανταγωνισμού. Γιατί η Ευρώπη αποτελεί το φυσικό πολιτιστικό, ιστορικό, πολιτικό και γεωστρατηγικό της χώρο. Γιατί κανείς

προοδευτικός άνθρωπος δεν μπορεί να φανταστεί τον κόσμο του 2020 χωρίς την Ευρώπη ενωμένη στα φυσικά της σύνορα.

Στη νέα εποχή αναγέννησης που πρέπει να ανθίσει, όπως σε κάθε εποχή αναγέννησης, ο Ελληνισμός, όχι μόνο δικαιούται, αλλά έχει το χρέος να συνεισφέρει τον δικό του οβολό.

Χωρίς την έπαρση και την αλλαζονεία του «περιούσιου λαού». Με συναίσθηση του μέτρου της προσφοράς και της δυνατότητας. Με πλήρη αυτογνωσία του γεγονότος ότι μπορεί να μη βρίσκεται στην καρδιά της μητροπολιτικής Ευρώπης, αποτελεί, όμως, την πλουσιότερη πηγή της. Η Ευρώπη έχει ανάγκη την Ελλάδα όχι μόνο για λόγους συγκαιρινούς πολιτικούς ή οικονομικούς. Αλλά κυρίως για λόγους ηθικής και ιστορικής τάξης. Γι' αυτό ακριβώς το λόγο ο Ελληνισμός δεν μπορεί να νοιώθει ο τελευταίος συγγενής στην ευρωπαϊκή οικογένεια. Δεν μπορεί να νοιώθει μόνο σαν ένας φτωχός εραστής της «χαμένης κιβωτού» της τεχνολογίας, των εκσυγχρονιστικών βημάτων συγκρότησης του δυτικού κράτους. Γιατί είναι ταυτόχρονα και πλούσιος ιδιοκτήτης ενός ιστορικού βιώματος που κρατά στη ψυχή του και φέρει στον πολιτισμό του ένα μεγάλο απόθεμα χρήσιμων αξιών. Αξιών που πάνω τους μπορεί να οικοδομηθεί η δημοκρατία του μέλλοντος.

Υπό το «φίλιον φως» του τόπου του, τις διαφορετικές παραδόσεις του, την ανεπανάληπτη ιδιομορφία του, με την απελευθερωτική του ιδεολογία, τον ανθρωποκεντρικό του χαρακτήρα και το όραμα της οικουμενικής συμβίωσης ανεξάρτητων πατρίδων μέσα στην ενωμένη, αυτοδύναμη και προοδευτική ευρώπη, ο ελληνικός ουμανισμός έρχεται να συναντήσει ξανά τον δυτικό ορθό λόγο. Έρχεται όχι ως αλαζών οδηγητής αλλά ως πάροικος. Με πλήρη επίγνωση της θέσης του στην πολυπολιτισμική και πολυεθνική Ευρώπη αλλά και του χρέους του να αποδεχτεί και να αφομοιώσει στην πράξη τον ορθό λόγο στον εσωτερικό του χώρο με ότι αυτό συνεπάγεται.

Είναι αυτή η νέα ιστορική σύνθεση που καθιστά κενή περιεχόμενου την αντιπαράθεση ανάμεσα στους «ευρωκεντριστές» και τους «εθνοκεντριστές», ανάμεσα στους «ευρωπαϊστές» και τους «εθνικιστές», ανάμεσα στους «κοσμοπολίτες» και τους «ελληνοκεντριστές». Στρατηγική εθνικής ολοκλήρωσης χωρίς σταθερό ευρωπαϊκό προσανατολισμό και ολόπλευρη συμμετοχή στην ευρωπαϊκή ενοποίηση είναι αδιανόητη. Και είναι βέβαιο ότι, αν τα πράγματα οδηγηθούν στην Ευρώπη των προοδευτικών οραμάτων του 2020, ολοένα θα διευρύνεται μέσα στην ολοκληρωμένη εθνική στρατηγική του ελληνισμού η ευρωπαϊκή της διάσταση.

Είναι η ίδια ιστορική σύνθεση που επαναφέρει το ανολοκλήρωτο εκσυγχρονιστικό αίτημα ως επείγουσα προϋπόθεση για την πορεία του ελληνισμού στο σύγχρονο κόσμο και το ευρωπαϊκό γίγνεσθαι. Σε ένα κόσμο ανταγωνισμού, η ιστορία, η ηθική στάση και οι προοδευτικές ιδέες και αξίες, αποτελούν ανεκτίμητα ιστορικά εφόδια, δεν αρκούν, όμως, για να διασφαλίσουν την αναβάθμιση της θέσης μιας χώρας στο διεθνές και ευρωπαϊκό καταμερισμό, ούτε τη δυνατότητα της να οικοδομήσει ένα σύγχρονο κράτος και το νέο μοντέλο ευημερίας για τους πολίτες της. Η Ελλάδα οφείλει να ξεπεράσει ότι την καθηλώνει στο μεταπρατικό,

εξαρτημένο και δάνειο παρελθόν της. Να βγεί έξω από τις αντιπαραγωγικές και αναχρονιστικές της δομές. Να αρνηθεί την αλλοτρίωση των πελατειακών σχέσεων. Να ξεπεράσει τις κραυγαλέες αντινομίες και αντιφάσεις που συνοδεύουν το νεοελληνικό κρατικό της μόρφωμα και το ανολοκλήρωτο θεσμικό του πλαίσιο. Ο εκσυγχρονισμός, η καλύτερα η διαρκής εκσυγχρονιστική διαδικασία όπως ακριβώς την περιγράψαμε ως θάνατο και αναγέννηση ταυτόχρονα των θεσμών, ως εγκαθίδρυση των νέων θεσμών και αναδημιουργία τους ταυτόχρονα, δεν είναι η πανάκεια που προσδιορίζει το νέο συλληβδην. Είναι η καθοριστική προϋπόθεση, η άμεση αναγκαιότητα, η επείγουσα υπόθεση για την αναγεννητική πορεία του Ελληνισμού προς τη νέα εποχή.

ανάμεσα σε Δύση και Ανατολή

Ο Ελληνισμός πρέπει και μπορεί να επιστρέψει ακμαίος στο προσκήνιο της ιστορίας αξιοποιώντας ως ενδιάμεσος κρίκος με την Ευρώπη αλλά και αυτόνομος ενοποιητικός παράγοντας διαβαλκανικής συνεργασίας, ασφάλειας και ανάπτυξης, όλα τα ιστορικά και συγκριτικά του πλεονεκτήματα. Είναι ένα ισχυρό όραμα και χειροπιαστή προοπτική που μπορεί να κινητοποιήσει τους υλικούς και ανθρώπινους πόρους του, το παραγωγικό του δυναμικό στις μέρες και τα χρόνια που έρχονται. Όραμα και προοπτική που ολοκληρώνονται σε μία Βαλκανική ξεχωριστή οντότητα οργανικά ενσωματωμένη στην Ενωμένη Ευρώπη και σε μία Μεσόγειο θάλασσα ειρήνης και συνεργασίας ανάμεσα σε όλες ανεξαιρέτα τις όχθες της. Όραμα και προοπτική που εκκινούν από την ίδια τη θέση της χώρας, θέση που στους δύσκολους καιρούς μας αποκτά εξαιρετική σπουδαιότητα.

Η Ελλάδα ως κρατική οντότητα βρίσκεται σε μια γεωπολιτική περιοχή ιδιαίτερα ευαίσθητη στις νέες παγκόσμιες πολιτικές, οικονομικές και πολιτιστικές ισορροπίες. Βρίσκεται στο σταυροδρόμι των μεγάλων δρόμων που οδηγούν από το Βορρά στο Νότο και από τη Δύση στην Ανατολή, στο επίκεντρο των διεθνών διαδρόμων της μεγάλης κίνησης του εμπορίου των ιδεών και των πολιτισμών. Μια περιοχή που είναι σφαίρα ανοιχτών ή υπόγειων ανταγωνισμών ανάμεσα στους μεγάλους εθνικούς και υπερεθνικούς οικονομικούς πόλους.

Η πολυδιαφημισμένη νέα τάξη πραγμάτων στην περιοχή και οι τάσεις που διαμορφώνονται προς την ολοκλήρωση μιας νέας ισορροπίας από την ίδια τη φύση των προβλημάτων, των εμπλεκόμενων στρατηγικών και της διαφορετικότητας των στόχων, καθιστούν την Ελλάδα κρίσιμης γεωστρατηγικής σημασίας χώρο.

Πρώτα και κύρια για λόγους οικονομικού και τεχνολογικού ανταγωνισμού. Η πρόσβαση στις πηγές ενέργειας κυρίως του πετρελαίου στη Μέση Ανατολή και πρόσφατα γύρω από την Κασπία θάλασσα και ο έλεγχός τους, αλλά και ο έλεγχος της μεταφοράς της ενέργειας στις χώρες κατανάλωσης, είναι ο πιο κρίσιμος στόχος. Όλοι κατανοούν τι σημαίνει πρόσβαση και έλεγχος των πηγών. Τι σημαίνει ο χώρος που περνούν οι πετρελαιοαγωγοί, ποιες δυνάμεις πολιτικές και οικονομικές αναπτύσσονται και ποια συστήματα συλλογικής ασφάλειας απαιτούνται. Το ίδιο συμβαίνει με το δεύτερο κρίσιμο πεδίο του ανταγωνισμού, τις τηλεπικοινωνίες και τις μεταφορές, τα διεθνή δίκτυα που αναπτύσσονται διασχίζοντας και συνδέοντας χώρες, ανοίγοντας διεθνικούς δρόμους και δημιουργώντας νέες εξαρτήσεις και δεσμεύσεις. Το τρίτο κρίσιμο πεδίο είναι η μεγάλη δυνατότητα που δίνει σε ανταγωνιζόμενες δυνάμεις, η πολιτική και κυρίως οικονομική ανοικοδόμηση των χωρών που τελικά θα διαμορφωθούν και θα επιβιώσουν στην Κεντρική και Ανατολική Ευρώπη.

Είναι θέματα που θα σημαδέψουν στην πρώτη εικοσαετία του αιώνα την περιοχή και που σήμερα αντιμετωπίζονται είτε με αδιαφανείς συμφωνίες πολυεθνικών εταιρειών, είτε με απευθείας συνεννόηση ανάμεσα στα

κράτη. Σε κάθε περίπτωση όμως, θα καθορίσουν την ενδοβαλκανική αλλά και την ευρωπαϊκή πυραμίδα.

Η κατεδάφιση των τειχών του ψυχρού πολέμου απελευθέρωσε ένα εκρηκτικό μείγμα βαλκανικών εθνικισμών που βρέθηκαν πίσω από την εσωτερική ανατροπή των καθεστώτων του «κρατικού σοσιαλισμού». Η αστάθεια στην περιοχή που υποδαυλίζεται από τη σύγκρουση και τη διαμάχη συμφερόντων και στρατηγικών, φαίνεται να διαμορφώνει μια σχοινοτενή μεταβατική ρευστή φάση και η τελική ισορροπία της δεν μπορεί να αποκλείσει και νέες ανακατατάξεις και οριοθετήσεις. Η έντονη παρουσία και δράση της αμερικανικής υπερδύναμης, νομιμοποιούμενης *de facto* από τα πράγματα, η επιλεκτική και αποσπασματική παρέμβαση των ισχυρών ευρωπαϊκών χωρών, η Ρωσία που ασφαλώς ιστορικά θέλει να επανακάμψει στην περιοχή, συνυπάρχουν με τις στρατηγικές των γιγαντιαίων υπερεθνικών επιχειρήσεων. Η Βαλκανική μοιάζει με «τοπίο στην ομίχλη».

Χρειάστηκε να περάσει αρκετός χρόνος για να συνειδητοποιήσει η Ελλάδα και συνακόλουθα ο ελληνισμός, την αναπάντεχη ιστορική ευκαιρία και την προνομιακή θέση που μπορεί να της διασφαλίσει η διαμόρφωση του ανταγωνισμού και των νέων ισορροπιών στην περιοχή, καθώς αποκτά μια πραγματική ενδοχώρα απέναντι στην οποία διαθέτει σημαντικό συγκριτικό πλεονέκτημα. Συμμετέχει μόνη αυτή στην Ευρωπαϊκή Ένωση ως πλήρες μέλος και άρα με σαφή την πολιτική πρωτοβουλία για την ευρύτερη παρουσία της Ευρώπης στην περιοχή. Έχει εμπεδωμένους και σταθερούς θεσμούς δημοκρατίας και ανάπτυξης και σαφώς πιο οργανωμένο και σύγχρονο κράτος που μπορεί να διασφαλίσει θετική συμβολή στην ανοικοδόμηση των Βαλκανικών κρατών. Αρκεί γι' αυτό να σκεφτεί κανείς ότι το κατά κεφαλή εισόδημα όλων των βαλκανικών χωρών εκτός της Σλοβενίας, είναι μικρότερο από το 33% του ελληνικού, για να μην αναφερθεί σε συνθήκες οικονομικής σταθερότητας ή παραγωγικής συγκρότησης που δεν αποτελούν καν συγκρίσιμα μεγέθη. Είναι αναντικατάστατος γεωστρατηγικά κόμβος διαμετακομιστικού εμπορίου από και προς τη Μεσόγειο και το Αιγαίο. Έχει τεράστια οικονομική διασύνδεση τόσο με επενδυτική δραστηριότητα στις βαλκανικές αγορές, όσο και με εξαγωγή συναλλάγματος σ' αυτές. Είναι χώρος υποδοχής εργατικού και επιστημονικού δυναμικού από τις Βαλκανικές χώρες και τις χώρες της Κεντρικής και Ανατολικής Ευρώπης. Έχει ιδεολογικά και πολιτιστικά όχι μόνο κοινές καταβολές και σχέσεις αιώνων προς τις ιστορικές κοιτίδες του ελληνισμού, αλλά και σύγχρονους ανοιχτούς δρόμους προς τις παρευξείνιες και παραδουνάβιες περιοχές.

Η δυνατότητα της Ελλάδας να παίξει ηγεμονικό ρόλο στην περιοχή ως φορέας επιτάχυνσης εξελίξεων για ευρύτερη συσπείρωση, ανάπτυξη και συνεργασία, να γίνει κέντρο διεθνών οικονομικών πρωτοβουλιών, κυρίως ευρωπαϊκών στη Βαλκανική, την Κεντρική και Ανατολική Ευρώπη, τη Μέση Ανατολή, την Βόρεια Αφρική, είναι ισχυρή. Φαίνεται δυνατό, ορατό και πραγματοποιήσιμο, ο Έλληνας έμπορος, ο παραγωγός, ο επιχειρηματίας, ο επενδυτής, ο καλλιτέχνης, ο

διανοούμενος, να παίξει το ρόλο του με τρόπο αντίστοιχο του ομολόγου του των περασμένων αιώνων. Ασφαλώς κάτω από διαφορετικές συνθήκες αυτή τη φορά. Τώρα που γκρεμίζονται τα τείχη μπορεί να πάρει ξανά τους δρόμους της στεριάς και της θάλασσας, τόσο γνωστούς και οικείους, τόσο δεμένους ιστορικά με τη φτέρνα του.

Τους ίδιους δρόμους πρέπει να πάρει και οι Ελληνισμός ως εθνική οντότητα, ως πολιτεία, ως σύγχρονο κράτος. Με πνεύμα ειλικρινούς συνεργασίας και συνενόησης, χωρίς άκαιρους ηγεμονισμούς, με επιθετική στρατηγική συνύπαρξης, σεβασμού των εθνικών ιδιαιτεροτήτων, υπεράσπισης των ανθρωπινων δικαιωμάτων, προάσπισης της ειρήνης και των συνόρων και συμβολή στην δημοκρατική ολοκλήρωση των κοινωνιών. Και εδώ στα Βαλκάνια και τη Μεσόγειο ο Ελληνισμός, όπως και στην Ευρώπη, οφείλει να προσέλθει ως πάροικος. Δεν θα μπορούσε να γίνει αλλιώς. Όταν στην πρόσφατη αλβανική κρίση, με χαοτικό και κατεστραμένο από τις «συμμορίες» τον αλβανικό νότο, ο μετέπειτα σοσιαλιστής Πρωθυπουργός Φάτος Νάνο που βγήκε από τη φυλακή διέσχισε με αυτοκίνητο τα σύνορα με την Ελλάδα για να επισκεφθεί τα παιδιά του που σπουδάζουν στη Θεσσαλονίκη, αντίκρουσε το θέαμα των ελλήνων στρατιωτών να έχουν κατεβασμένες τις «μπούκες» των κανονιών προς τα κάτω, συνειδητοποίησε την ιστορική για την περιοχή αλήθεια. Με ένα τάγμα αρκούσε να «προσαρτηθεί» στην Ελλάδα ο αλβανικός νώτος, να απελευθερωθεί η Βόρεια Ήπειρος, να ανοίξει μια νέα πληγή χαίνουσα στην περιοχή. «Και οι Έλληνες δεν το έπραξαν, είναι ειλικρινείς φίλοι του αλβανικού λαού» αναφώνησε ο αλβανός Πρωθυπουργός.

Με συνείδηση της πραγματικότητας που θέλει τη Βαλκανική με το Σερράγεβο του 1914, το Βελιγράδι του 1939, το Σερράγεβο του 1992 πυριτιδαποθήκη της Ευρώπης καθώς ανάβει φωτιές με το ανακάτεμα της «φρουτοσαλάτας» που συνιστά η πανσπερμία εθνών και εθνотήτων, η κατεδάφιση των τειχών προσφέρει μεγάλη ιστορική ευκαιρία. Ένα κοινό μέλλον.

Η ανάπτυξη μιας πολυδύναμης και πολυμερούς Διαβαλκανικής Συνεργασίας, ξεκινά από την προστασία της ειρήνης, των συνόρων και της εδαφικής ακεραιότητας των κρατών, την κατοχύρωση του δικαιώματος των εθνών στην ύπαρξη της δικής τους πατρίδας. Επεκτείνεται στη μεταφορά και διάχυση της τεχνογνωσίας στο χώρο, τις κοινές και σύγχρονες υποδομές, την ανάπτυξη οικονομικής και κοινωνικής συνεργασίας, την οργάνωση των ανοικτών πια συνόρων στην περιοχή. Και ολοκληρώνεται με τον ευρωπαϊκό προσανατολισμό της Βαλκανικής ως ιδιαίτερης οντότητας του ευρωπαϊκού χώρου.

Η παρευξείνια συνεργασία που βέβαια δεν περιορίζεται στα παράλια του Ευξείνου αλλά συμβολίζει το επίκεντρο των διαπλοκών και των αναγκαίων διαβουλεύσεων στην περιοχή, συνδέει αυτή την οντότητα με την Κεντρική και Ανατολική Ευρώπη. Και εδώ ο Ελληνισμός διαθέτει κεντρικό και πολυδύναμο λόγο, ρόλο και χώρο.

Αλλά και από τους δρόμους της θάλασσας προς τις όχθες της Μεσογείου ο Ελληνισμός διαθέτει κεντρικό και πολυδύναμο λόγο, ρόλο

και χώρο. Ιδιαίτερα στη λεκάνη της Ανατολικής Μεσογείου, είναι εν δυνάμει γέφυρα προς τη Μέση Ανατολή και τη Βόρεια Αφρική, με επίκεντρο πάντοτε το Αιγαίο Αρχιπέλαγος. Πρώτα για λόγους ιστορίας. Λικνο και σταυροδρόμι πολιτισμών, πραγματική χοάνη δημιουργικής αφομοίωσης κάθε αξίας που κουβαλούν οι ντόπιοι έλληνες και οι αλλοεθνείς κατακτητές του στην ιστορική διάρκεια, το Αιγαίο βρίσκεται στο επίκεντρο μιας γεωγραφικής και ιστορικής ενότητας που οι κορυφές της έχουν όνομα: Αθήνα, Ρώμη, Αλεξάνδρεια, Σινά, Ιερουσαλήμ, Αντιόχεια, Τροία, Κωνσταντινούπολη, Θεσσαλονίκη. Μέσα στη νοητή γραμμή αυτών των πόλεων, που βρίσκονται σκόρπιες και ακμάζουν σε διαφορετικές εποχές η ιστορία διάβηκε από τους αιγύπτιους, στους φοίνικες, τη μινωική κρήτη και τους αρχαίους Έλληνες. Από κει στους αλεξανδρινούς και τους ρωμαίους, για να φθάσει μέσα από το βυζάντιο και την οθωμανική κατοχή σήμερα εδώ. Τα χνάρια και τα απομεινάρια αυτής της πορείας είναι πανταχού παρόντα και συνδέονται χωρίς κανένα κενό. Το νήμα ο συνδετικός ιστός είναι ο Ελληνισμός.

Έπειτα για λόγους γεωστρατηγικής θέσης. Η Βαλκανική μόνο μέσα από το Αιγαίο βρίσκει δρόμο προς την Ανατολική Μεσόγειο και την Αφρική, ενώ η πανέμορφη θάλασσα του κρύβει πλούτο και δύναμη, και η θέση του στο πέρασμα του Ελλήσποντου προς τον Εύξεινο και από την Κρήτη, στην Κύπρο και από κει στη Μέση Ανατολή, δεν είναι καθόλου ευκαταφρόνητη.

Η επαναπροσέγγιση στις όχθες της Μεσογείου, είτε μέσα απ'την Ευρώπη στην απέναντι όχθη της μαύρης ηπείρου, είτε διαμέσου του Αιγαίου στην Εγγύς και τη Μέση Ανατολή, δεν μπορεί να συντηρήσει τη μεταφυσική ουτοπία μιας νέας Αλεξάνδρειας. Έχει πολύ πιο πραγματικό και συγκεκριμένο στόχο. Θάλασσα ειρήνης και ασφάλειας χωρίς την ανάγκη έξωθεν στρατιωτικών επιτηρητών. Θάλασσα συνεργασίας οικονομικών, εμπορικών, πολιτιστικών ανταλλαγών. Θάλασσα σύνθεσης και δημιουργικής αντιπαράθεσης Δύσης-Ανατολής, Βορρά-Νότου. Θάλασσα που διατηρεί την οικολογική της ισορροπία, το ξεχωριστό της οικοσύστημα, που προστατεύει τους πλουτοπαραγωγικούς, περιβαλλοντικούς και πολιτιστικούς της πόρους, που αναδεικνύει το ξεχωριστό, ποιοτικό, βιολογικό καταναλωτικό της πρότυπο, που συντηρεί την αισθητική και ζωντανή αρμονία φύσης και ανθρώπινου πολιτισμού.

Η νέα οικουμενικότητα της Ορθοδοξίας που πηγάζει κατ' ευθεία από το γκρέμισμα των τειχών και την ελευθερία στην ανθρώπινη θρησκευτική πεποίθηση σε όλο το χώρο της Κεντρικής και Ανατολικής Ευρώπης μπορεί να αποβεί κρίσιμος πολιτισμικός και στρατηγικός σύμμαχος στην νέα προσπάθεια του Ελληνισμού. Φτάνει να φύγει από τις ατραπούς των διαδοχικών σχισμάτων, της ξεπερασμένης δογματικής αντιπαράθεσης, των μικρών εγωισμών που εμποδίζουν την αναγκαία συνεύρεση των ορθόδοξων εκκλησιών. Μία νέα σχέση ελληνισμού και ορθοδοξίας με ανανεωμένη και σύγχρονη δυναμική που ξεπερνά τις πατροπαράδοτες αντινομίες και δεν θέλει να επιβάλει εκατέρωθεν εξουσιαστικές λογικές, γιατί αποτελούν ξεχωριστές και αυτόνομες οντότητες σε εντελώς

διακριτά μεταξύ τους πεδία, που τις συνδέει η κοινή ιδεολογική καταγωγή, η ανθρωποκεντρική τους στάση και η οικουμενική τους διάσταση, θα αποτελέσει σημαντικό καταλύτη στην ιστορική επιστροφή του ελληνισμού στο μέλλον.

Απειλή και Πατριωτισμός

Με τον ίδιο τρόπο που ανοίγει τα σύνορα του και επιχειρεί τη νέα του έξοδο από τα τείχη απαντώντας στην πρόκληση της νέας εποχής, ο ταξιδευτής λαός, οφείλει να τα κλείνει απέναντι στην Απειλή για την ασφάλεια, την ακεραιότητα, την κυριαρχία του. Νοσταλγεί και θέλει, κάτι πολύ περισσότερο. Πρέπει να το επιδιώξει, να προσεγγίσει αυτή τη φορά ειρηνικά τις όχθες της Μικράς Ασίας. Εκεί όπου η Αιολία, η Ιωνία, η Δωρική Εξάπολη, η Τροία, η Αλικαρνασσός, η Κνίδος, η Μιλητος, η Έφεσος, η Πέργαμος, και αργότερα ο Πόντος, η Σμύρνη, κράτησαν ένα μεγάλο κομμάτι της ψυχής και της ιστορικής του παρουσίας. Θέλει να ξεπεράσει τους εφιάλτες που έζησε στα 1922. Θέλει και πρέπει να συγκατοικήσει στην περιοχή με τον τούρκικο λαό. Να αναπτύξει σχέσεις φιλίας, συνεργασίας, πραγματικής συμβίωσης και συνύπαρξης, για το αμοιβαίο συμφέρον που υπαγορεύουν οι καταγιστικές εξελίξεις.

Δεν τον αφήνει, όμως, «ν' αγιάσει ο αγάς». Κρατά όμηρο την Κύπρο και διχασμένη τη Λευκωσία που αποτελεί το σύγχρονο ευρωπαϊκό όνειδος. Αμφισβητεί συστηματικά, επίμονα, αυθαίρετα τα κυριαρχικά δικαιώματα του ελληνισμού. Αθετεί τους κανόνες του διεθνούς δικαίου, κάθε διεθνή συμφωνία. Απορρίπτει την ελληνικότητα του Αιγαίου και διεκδικεί τον «ζωτικό του χώρο» στα ήρεμα νερά του. Απαιτεί την αποστρατικοποίηση των νησιών, τη συγκυριαρχία στον εναέριο και θαλάσσιο χώρο, τη συνεκμετάλλευση του υποθαλάσσιου πλούτου και πρόσφατα επεκτείνει τις απαιτήσεις του στη διεκδίκηση ελληνικού εδάφους. Κρατά ανοιχτή την πόρτα στην «κυπριοποίηση» της ελληνικής Θράκης. Και οραματίζεται την αναβίωση της οθωμανικής αυτοκρατορίας επαναφέροντας και επεκτείνοντας διεκδικήσεις στη Βαλκανική, τη Νοτιοδυτική Ασία, τη Μέση Ανατολή και τον Περσικό. Βγαλμένος μέσα από ένα οριστικά ξεπερασμένο παρελθόν που το άγριο πρόσωπο του γνώρισε η Ευρώπη έξω από τη Βιέννη αρκετούς αιώνες πριν, διεκδικεί, χωρίς μέχρι σήμερα να το επιτύχει, το ρόλο μιας τοπικής υπερδύναμης. Η θέση, το μέγεθος της αγοράς, ο μεγάλος πληθυσμός και η τεράστια έκταση συγκεντρώνουν σημαντικά πλεονεκτήματα για την Τουρκία που σ' όλη τη διάρκεια του αιώνα αξιοποιήθηκαν στο έπακρο από μία έμπειρη και με μακροχρόνια παράδοση διπλωματία, από ένα στρατοκρατικό και πολιτικό κατεστημένο με μόνιμη και εμπεδωμένη στρατηγική επιδίωξη και ένα εγγενή επεκτατισμό.

Μέσα στον κόσμο των ανοικτών συνόρων η Τουρκία φαντάζει μια χώρα που ξεπηδά από το παρελθόν και παραμένει σ' αυτό. Η εκσυγχρονιστική όψη της συνυπάρχει με ένα παντοδύναμο ισλαμισμό, ένα ισλαμισμό με τεράστιο λαϊκό υπόβαθρο που διακατέχεται από την «αυτοκρατορική» ιδεολογία. Έτσι, κάθε εκσυγχρονιστική προσπάθεια συγχωνεύεται και αφομοιώνεται από την επεκτατική δυναμική. Είναι ανιστόρητο να θεωρείται η αντιπαράθεση της «κεμαλικής» κληρονομιάς και του ισλαμικού φονταμενταλισμού ως αντιπαράθεση μιας αυστηρά οριοθετημένης προοδευτικής και μιας σκοταδιστικής και αναχρονιστικής άποψης. Μέσα στον ίδιο τον «κεμαλισμό» ενυπάρχει η επεκτατική

λογική και στη διάρκεια του αιώνα «κεμαλιστές» ήταν κυρίως όσοι επιχείρησαν τη δημιουργία τετελεσμένων, όσοι μετέφεραν τον καπνό του πολέμου με την Ελλάδα. Για τον ευρωπαϊκό και μεσογειακό χώρο, για ίδιες τις διεθνείς εξελίξεις, κράτος που στον αιώνα μας συνδέεται, με γενοκτονίες, με πλήρη αναίρεση στοιχειωδών δικαιωμάτων, με κατακτητική αντίληψη και πρακτική δημογραφικών αλλοιώσεων και ανατροπών, συνιστά ιδιάζουσα περίπτωση «κακού γείτονα». Είναι οι ίδιες οι εξελίξεις που αντικειμενικά δημιουργούν όρους απομόνωσης του ρόλου της Τουρκίας στο διεθνές σκηνικό. «Κακός γείτονας» στις δημοκρατίες της πρώην Σοβιετικής Ένωσης, επιθετικός και θρασύς «εισβολέας» στο χώρο της Μέσης Ανατολής, αλαζόνας εταίρος με συνείδηση ιδιοκτησίας στη Βαλκανική, ψάχνει έναν ευρωπαϊκό δρόμο. Επιδιώκει να λύσει τις αντινομίες της χωρίς να απωλέσει τον επεκτατισμό της. Ένας μόνιμος αλλά παραχωρημένος αποσταθεροποιητικός παράγοντας στην ευρύτερη περιοχή.

Ο Ελληνισμός απέναντι στην τούρκικη απειλή έχει δύο δρόμους, δύο απαντήσεις, δύο δυνατότητες που συνιστούν το ενιαίο και συνεκτικό πλαίσιο μιας εθνικής στρατηγικής.

Ο πρώτος δρόμος είναι ο αμυντικός. Η ικανότητα αποτροπής. Η παραμεθόρεια γραμμή άμυνας που συνδέει τη Θράκη, το Αιγαίο, την Κύπρο, με το ενιαίο αμυντικό δόγμα. Η πολιτική ασφάλειας στην ευρύτερη περιοχή μέσα από διμερείς και πολυμερείς αμυντικές συνεργασίες.

Ο δεύτερος δρόμος είναι ο επιθετικός. Η αποκάλυψη, η διαμόρφωση της διεθνούς κοινής γνώμης, η αξιοποίηση του ρόλου και της θέσης του Ελληνισμού στην Ευρώπη, η πολυδύναμη και συστηματική πολιτική ευέλικτης διπλωματίας, ο πολλαπλασιασμός των διεθνών ερεισμάτων. Και ταυτόχρονα η καθημερινή ανάδειξη ενός προσώπου καλής πιστης, θετικής διάθεσης, ανοιχτού στο διάλογο και τις συνεργασίες, σεβασμού στη διεθνή νομιμότητα, πειστικού υπερασπιστή των ελληνικών συμφερόντων.

Η Τουρκία πρέπει να αντιλαμβάνεται κάθε στιγμή ότι ο ευρωπαϊκός της δρόμος περνά αποκλειστικά από το Αιγαίο και την Κύπρο. Και ότι συνδέεται αποφασιστικά με την δημοκρατική της νομιμότητα, τα ανθρώπινα δικαιώματα και τη στάση της απέναντι σε εθνικές οντότητες που μέχρι σήμερα τις αντιμετωπίζει με λογική γενοκτονίας. Παλιότερα οι Πόντιοι, οι Αρμένιοι και σήμερα οι Κούρδοι έχουν υποστεί πάνω στην ίδια τους την ύπαρξη, που αγγίζει το ίδιο το δικαίωμα της ρίζας και της ιστορικής καταγωγής, την βάνανυση επέμβαση του τουρκικού σωβινισμού. Όπως ακριβώς η κατεχόμενη Κύπρος που καταδικάζεται υποχρεωτικά στην υπανάπτυξη, το ξερρίζωμα των γηγενών όχι μόνο ελληνοκυπρίων αλλά και τουρκοκυπρίων, την βάνανυση, δραματική και ολοκληρωτική ανατροπή του δημογραφικού τοπίου. Όπως συνέβη στη διάρκεια του αιώνα που φεύγει για τους έλληνες της Μικρασίας, για τους έλληνες της Ίμβρου και της Τενέδου, για τους έλληνες της Πόλης.

Στον καιρό του διπολισμού και του ψυχρού πολέμου η διεθνής διπλωματία - και συνακόλουθα η εξωτερική πολιτική μπορεί να είχε δεδομένη και μη διαπραγματεύσιμη τη θέση μιας χώρας στο δυτικό ή το

ανατολικό στρατόπεδο. Είχε, όμως, την πολιτική δυνατότητα τακτικών επιλογών που χωρίς να αγγίζουν το όριο της ρήξης και να προκαλούν πολεμική σύγκρουση, να διαμορφώσει ένα πλαίσιο εναλλακτικών κινήσεων σε ότι αφορά τη διεθνή υποστήριξη και τους πολιτικοστρατιωτικούς συσχετισμούς. Η διακριτή θέση μέσα στο μπλοκ μπορούσε να διασφαλίσει την κρίσιμη εθνική οριοθέτηση που απέτρεπε ένα σενάριο συρρίκνωσης ή μια δυσμενή για τα εθνικά συμφέροντα εξέλιξη, με τίμημα βεβαίως ένα κλίμα απομονωτισμού. Η στρατηγική του «σκαντζόχοιρου» που μπορεί να ανοίγεται στη διεθνή συνεργασία και να κλείνεται αμυνόμενος στην πίεση και την απειλή προτάσσοντας τα αγκάθια του, υπήρξε για πολλές χώρες ένα δρόμος υπεράσπισης των εθνικών συμφερόντων.

Σήμερα στον κόσμο των ανοιχτών συνόρων, της μιας στρατιωτικής προς το παρόν υπερδύναμης και του πολυπολικού οικονομικού ανταγωνισμού είναι φανερό ότι η διεθνής διπλωματία - και συνακόλουθα η εξωτερική πολιτική περνούν σε μία εποχή «πολυδύναμης ευελιξίας». Η προϊούσα ανάδειξη των κανόνων του διεθνούς δικαίου, του πλαισίου των διεθνών συνθηκών και συμβάσεων και της ανάπτυξης των διεθνών οργανισμών συνεργασίας, σε κεντρικούς φορείς διαμόρφωσης των διεθνών σχέσεων και επίλυσης των εθνικών ανταγωνισμών, αρχίζει να παίρνει τη μορφή μονομερούς διαδρομής.

Παράλληλα, η ρευστή μεταβατική φάση με τις απρόβλεπτες και καταιγιστικές ανατροπές απομυθοποιεί την αστυνομική αντίληψη της ιστορίας ενός δεδομένου κόσμου όπου οι μηχανισμοί των στρατηγικών σχεδιασμών, τα εναλλακτικά σχέδια, οι αντιπαραθέσεις των οργανισμών κατασκοπείας και όσα άλλα αποτέλεσαν οργανικό στοιχείο της παγκόσμιας κουλτούρας των διεθνών σχέσεων και συναλλαγών στην εποχή του ψυχρού πολέμου, υποχωρούν θεαματικά.

Είμαστε σε μια περίοδο αναπροσαρμογής των όρων, των ορίων και των επιδιώξεων της στρατηγικής των μεγάλων δυνάμεων στην περιοχή, καθώς το λεγόμενο «μαλακό υπογάστριο» της νοτιανατολικής πτέρυγας του NATO υφίσταται με μεγάλη έκπληξη αρχικά και με αβέβαιο βηματισμό εν συνεχεία την ανατροπή της κατεδάφισης των τειχών από όλες τις κατευθύνσεις.

Ο Ελληνισμός οφείλει σ' αυτή τη ρευστή και μεταβατική φάση να οργανώσει ένα ολοκληρωμένο εθνικό σχέδιο που με μεγάλη ταχύτητα θα τον κατοχυρώσει ως τον κατ' εξοχή σταθεροποιητικό παράγοντα στην περιοχή, ένα παράγοντα ειρήνης, συνεργασίας και ασφάλειας. Τόσο οι ελληνοαμερικανικές σχέσεις, όσο και ο ευρωπαϊκός, ο βαλκανικός και ο μεσογειακός ρόλος της χώρας, πρέπει να κυριαρχηθούν από μια πολυδύναμη και πολυδιάστατη εξωτερική πολιτική, άλλης εποχής από την αντίστοιχη της δεκαετίας του '80, που οδηγεί στον ίδιο στόχο διασφαλίζοντας ταυτόχρονα την πιο αποτελεσματική εξυπηρέτηση των εθνικών συμφερόντων.

Μέσα σ' αυτό το τοπίο είναι φανερό ότι επανατίθενται τα όρια ανάμεσα στην ανάγκη της γενναίας εξόδου από τα τείχη και της υπεράσπισης των συνόρων από την απειλή.

Μια ολοκληρωμένη εθνική στρατηγική με ορίζοντα και προοπτική το 2020 ασφαλώς αρνείται τη μοιραία λογική του συμβιβασμού με τα

τετελεσμένα. Δεν μπορεί να αποδεχτεί την εγκατάλειψη ακρογωνιαίων λίθων μιας στρατηγικής που συνδέει τη Θράκη, το Αιγαίο, την Κύπρο και οριοθετεί τη γραμμή άμυνας του Ελληνισμού. Δεν πρέπει να τρέφει ψευδαισθήσεις ότι την αμέσως επόμενη χρονική περίοδο η παγκόσμια κοινότητα, που κυριαρχείται από τον χωρίς όρια ανταγωνισμό των συμφερόντων και των εθνικών στρατηγικών, θα είναι ικανή από μόνη της να διασφαλίσει τη διεθνή νομιμότητα, την ηθική και το δίκαιο στις διεθνείς σχέσεις. Δεν ανοίγει παράθυρα που μπορούν να οδηγήσουν σε νέο status quo για να περάσει ο τουρκικός επεκτατισμός και να οδηγήσει σε νέα συρρίκνωση τον ελληνισμό.

Την ίδια στιγμή, όμως, αυτή η στρατηγική πρέπει να προχωρήσει πέρα από τη γραμμή άμυνας, την ακινησία των συσχετισμών, την ισορροπία των δυνάμεων, πέρα από μια στάση αναμονής, επιφύλαξης και επαγρύπνησης. Δεν αρκεί, σήμερα, να κερδίζεις απλώς χρόνο γιατί δεν μπορείς ή γιατί ο χρόνος δουλεύει για σένα, όπως πράγματι συμβαίνει για την Ελλάδα στη σχέση της με την Τουρκία. Επιβάλλεται να μπορέσεις, επιβάλλεται να βιαστείς, να ανοίξεις με επιθετικό τρόπο δρόμους σε όλες τις κατευθύνσεις. Δεν αρκεί, πια, όπως τη δεκαετία του '80 να λες «δεν παραχωρούμε τίποτε, δεν διεκδικούμε τίποτε» που προσδιόριζε μόνο τη γραμμή άμυνας του έθνους. Γιατί, σήμερα, μπορείς να διεκδικήσεις δυναμικά την εφαρμογή της διεθνούς νομιμότητας, να υπερασπιστείς το δικαίωμα της χώρας να προχωρήσει τη σύγχρονη και δυναμική της ολοκλήρωση, να κατοχυρώσεις ένα δρόμο μέσα από τον οποίο ο ελληνισμός επιστρέφει ακμαίος στο προσκήνιο της ιστορίας όχι ως «έθνος -αποστολής» αλλά ως φορέας οικουμενικών ιδεών, ως πάροικος. Και, ασφαλώς, αφορούν διεκδικήσεις που δεν έχουν σχέση με εδαφικές προσαρτήσεις ή κατακτήσεις, δεν απειλούν την ειρήνη, δεν υψώνουν τείχη, δεν αμφισβητούν τα σύνορα, δεν υπαγορεύονται από άκαιρους σωβινισμούς, αλλά προωθούν την παγκόσμια συνύπαρξη και συμβίωση.

Αυτός είναι ο σύγχρονος πατριωτισμός, η σύγχρονη όψη της εθνικής στρατηγικής, ένας προσανατολισμός που ούτε σωβινισμούς και πατριδοκαπηλίες καλλιεργεί, ούτε κοσμοπολιτισμούς που οδηγούν σε ενδοτική στάση υπαγορεύει.

Τα όπλα για τους Έλληνες θα εξακολουθήσουν να έχουν στραμένη την μπούκα τους προς τα μέσα για να υπερασπιστούν τα εθνικά εδάφη και δικαιώματα, την ασφάλεια, την κυριαρχία και την ακεραιότητα της Ελλάδας.

Έτσι, ακριβώς, θα ανατραπεί το αρνητικό ισοζύγιο με την Τουρκία, θα ανοίξει μια άλλη εποχή για τη θέση της χώρας στην περιοχή.

Με όλα αυτά γίνεται φανερό η μηχανιστική αναπαραγωγή ενός ακόμη ιστορικού μετεωρισμού για τον ελληνισμό. Ο εθνικιστικός σωβινισμός που εκφράζεται με την συνεχή υπόμνηση ενός βίαιου ηγεμονισμού, την απλοϊκή αίσθηση για τις συνέπειες ενός πολέμου, τη λογική της διείσδυσης και της κυριαρχίας στις οικονομικές σχέσεις, την πρακτική της βίαιης επιβολής λύσεων σε προβλήματα εθνικής κυριαρχίας, την άκριτη υποστήριξη κάθε εθνικιστικής ή θρησκευτικής ή περιφερειακής έκρηξης. Και η ανιστόρητη θέση ότι γύρω μας ο κόσμος είναι στρωμένος με καλές προθέσεις, ότι η παγκοσμιοποίηση καταργεί τον πόλεμο ή τις

περιφερειακές συγκρούσεις, ότι η γεμάτη ιστορική αμνησία και εθνικά τραύματα κοσμοπολίτικη ελαφρότητα που αγνοεί τους πραγματικούς συσχετισμούς δυνάμεων, στο όνομα της άποψης να πάψει να είναι ο «εθνικισμός ή μαμμή των σύγχρονων συγκρούσεων» θα μπορούσε να είναι κερκόπορτα που θα περάσει ο Εφιάλτης για να φέρει και νέες χαμένες πατρίδες. Υπάρχει ο δρόμος μιας πραγματικά πατριωτικής στάσης που με γνώση της δύσκολης και σύνθετης πραγματικότητας στην περιοχή και επίγνωση των πραγματικών δυνατοτήτων του έθνους ανατρέπει ειρηνικά τη λογική των τετελεσμένων και διαμορφώνει όρους δίκαιης και αποδεκτής λύσης στις ανοιχτές εθνικές πληγές που επισώρευσε η πρόσφατη ιστορία μας.

η αλληλουχία των ιστορικών κύκλων

Απέναντι στην Πρόκληση της Νέας Εξόδου από τα τείχη στον κόσμο χωρίς σύνορα και στην Απειλή που μόνιμα βιώνει από τον τουρκικό επεκτατισμό, ο Ελληνισμός οφείλει με συνείδηση αυτογνωσίας να επανακαθορίσει τη στάση και την πορεία του στις ραγδαία μεταβαλλόμενες συνθήκες της νέας εποχής.

Ένας νέος εθνικός αυτοπροσδιορισμός είναι αναγκαίος όσο ποτέ άλλοτε, ακριβώς τώρα, στη στροφή της χιλιετίας.

Αν, με αρκετή δόση αυθαιρεσίας, υποθέσουμε ότι η ιστορία κινείται μέσα από αλληλουχία περιόδων ή εποχών ή κύκλων, για τη νεώτερη Ελλάδα, την Ελλάδα των δύο τελευταίων αιώνων, οι ιστορικοί κύκλοι έχουν περίπου τη διάρκεια ενός τέταρτου του αιώνα. Χωρίς τα μεγάλα γεγονότα που σημάδεψαν την αρχή και το τέλος τους, να ταυτίζονται με τις «στρογγυλές» ημερομηνίες η χρονική αρμονία της αλληλουχίας των ιστορικών κύκλων είναι πραγματικά συναρπαστική.

Στο πρώτο τέταρτο του 19^{ου} αιώνα ολοκληρώνεται μέσα από τον μεγάλο παλλαϊκό εθνικοαπελευθερωτικό αγώνα η παλιγγενεσία, η ανεξαρτησία του έθνους. Η δυνατότητα του Ελληνισμού να αποκτήσει υπόσταση και να οργανώσει, τόσο καθυστερημένα, εθνικό κράτος, μέσα από τα συντρίμια ενός πολέμου και ενός λαού που βγήκε απ' αυτόν νικητής αλλά βαθύτατα διχασμένος.

Στο δεύτερο τέταρτο του 19^{ου} αιώνα το εξαρτημένο, νόθο και ολοκληρωτικό κράτος οικοδομείται πάνω στη δολοφονία του Ι. Καποδίστρια. Ο «θρόνος» συμβολίζει την αποικιοκρατικής μορφής εξάρτηση, η «ελέω θεού μοναρχία» τον ολοκληρωτικό τρόπο εγκαθίδρυσης της εξαρτημένης εξουσίας.

Στο τρίτο τέταρτο του 19^{ου} αιώνα οι δημοκρατικές κατακτήσεις που ξεκίνησαν από την 3^η Σεπτεμβρίου του 1943 και την απαίτηση για Σύνταγμα, αρχίζουν να παίρνουν τη μορφή στοιχειωδών δικαιωμάτων και υποτυπώδους οργάνωσης του κοινοβουλευτικού πολιτεύματος.

Στο τελευταίο τέταρτο του 19^{ου} αιώνα ο εκσυγχρονισμός του κράτους, οι πρώτες ουσιαστικές υποδομές, η στοιχειώδης οργάνωση της κοινοβουλευτικής δημοκρατίας συνοδεύεται με την ενσωμάτωση νέων εδαφών στην «Ελλάδα της Μελούνας» που δίνει τη δυνατότητα ενός πρώτου σταδίου εθνικής ολοκλήρωσης. Η εποχή σφραγίζεται με την ταπεινωτική ήττα του 1897

Στο πρώτο τέταρτο του 20ου αιώνα, ο αστικός εκσυγχρονισμός επιχειρείται μετ' εμποδίων. Η μεγάλη Ελλάδα και η «μεγάλη ιδέα» δημιουργούν ουσιαστικά τη μορφή του νεοελληνικού κράτους. Η εποχή σφραγίζεται για μια ακόμη φορά με ήττα, την μικρασιατική καταστροφή.

Στο δεύτερο τέταρτο του 20ου αιώνα ο αστικός εκσυγχρονισμός παίρνει μορφή και σχήμα για να οδηγηθεί στη συνέχεια η χώρα στη δικτατορία, τον πόλεμο και την αντίσταση, την υποδούλωση στη ναζιστική Γερμανία, την απελευθέρωση, τον εμφύλιο και το διχασμό.

Στο τρίτο τέταρτο του 20ου αιώνα διαμορφώνεται το συγκεντρωτικό κράτος πάνω στον εθνικό διχασμό, την πελατειακή σχέση, το μοντέλο

συσσώρευσης που οδήγησε στην εμποδισμένη και ανισόμερη ανάπτυξη, τον αθηνοκεντρισμό, την άναρχη και ασχεδίαστη αστικοποίηση. Η δημοκρατία αναφέρεται στους μισούς Έλληνες, η λαϊκή κυριαρχία ισχύει κατά περίπτωση, οι ανισότητες είναι κραυγαλέες, οι μηχανισμοί καταστολής κυρίαρχοι. Η ξενοκίνητη δικτατορία και ο Αττίλας στην Κύπρο σφράγισαν την εποχή και έκλεισαν τον μετεμφυλιακό ιστορικό κύκλο με τον χειρότερο δυνατό τρόπο. Με μια ακόμη ήττα του 1974 να προστίθεται στη δολοφονία του Καποδίστρια, στο 1897, στο 1922, στο 1949. Είχαν προηγηθεί ο αφελληνισμός της Ίμβρου και της Τενέδου, η σφαγή και εκδίωξη των Ελλήνων στην Κωνσταντινούπολη, στον ίδιο ακριβώς ιστορικό κύκλο, που οδήγησε την Ελλάδα σε ακρωτηριασμό, τη μόνη χώρα από το στρατόπεδο των νικητών - συμμάχων του 2^{ου} παγκοσμίου πολέμου.

Σε καμιά ευρωπαϊκή χώρα, σε όλη αυτή την ιστορική διαδρομή της αλληλουχίας των κύκλων, η αέναη αντιπαράθεση των δυνάμεων της συντήρησης και των δυνάμεων της προόδου, δεν βρήκε πιο αυθεντική, πιο απόλυτη, πιο αδρή, πιο στέρεη έκφραση στο δίπολο Δεξιά-Αριστερά. Στην παρουσία μιας εξαρτημένης άρχουσας τάξης που στήριξε πάντοτε το ξενόφερτο θρόνο, ταυτίστηκε με τη φαυλότητα, τον συγκεντρωτισμό, τη διαίρεση των Ελλήνων, τις δομές της καθυστέρησης και της υπανάπτυξης, αλλά κυρίως οδήγησε στις μεγάλες εθνικές ήττες, έμενε πάντοτε δεμένη και προσηλωμένη η Δεξιά. Ενώ, αντιθέτως, η Αριστερά - και δεν αναφερόμαστε στην ιστορική της μορφή αλλά στις κάθε φορά δυνάμεις της προόδου, του εκσυγχρονισμού και της αλλαγής - πάντοτε στάθηκε δίπλα στο λαό, τους απελευθερωτικούς του αγώνες, τη διεκδίκηση των δημοκρατικών του δικαιωμάτων, την εγκαθίδρυση στοιχειώδους κοινωνικής δικαιοσύνης.

Η ιστορική πορεία από τους κοτζαμπάσηδες, στα κόμματα με ονόματα ξένα («Ρώσικο», «Γαλλικό», «Αγγλικό») από κει στο κόμμα του Δεληγιάννη, στο κόμμα του «βασιλιά» μέχρι το Λαϊκό Κόμμα και την ΕΡΕ το ίδιο ακριβώς νήμα συνδέει μια αδιάσπαστη πορεία. Κι από την άλλη μεριά ο Μακρυγιάννης, ο Καλέργης και η 3^η Σεπτεμβρίου, το Κόμμα του Χαρ. Τρικούπη, το κόμμα των Φιλελεύθερων, ο βενιζελισμός, το ΚΚΕ, το ΕΑΜ, η δημοκρατική παράταξη, η ΕΚ και η ΕΔΑ. Όχι, ίσως, με την ίδια στερεότητα, συνέχεια και αδιάσπαστη πορεία αλλά με φανερή προσήλωση στην εθνική και δημοκρατική ολοκλήρωση. Όσο κι αν η ιστορική κριτική σε κρίσιμες όψεις και αποφάσεις αυτής της πορείας μπορεί αναμφισβήτητα να καταλογίσει κατά συρροή ιστορικά λάθη σε πλευρές ή κόμματα της προοδευτικής παράταξης και να κρίνει είτε την «αστική ολιγωρία», είτε τις «έξωθεν εντολές», είτε τις ένθεν και ένθεν υπονομεύσεις, είτε τις ανολοκλήρωτες προσπάθειες, είτε το μόνιμο εσωτερικό διχασμό, είτε τα ατελή μετωπικά σχήματα, με κανένα τρόπο δεν μπορεί να ακυρώσει αυτή την ιστορική αλήθεια.

Βγαίνοντας καθημαγμένος από το σκοτάδι της επτάχρονης στρατιωτικής δικτατορίας αλλά με καθολική συνείδηση για πρώτη φορά στη νεώτερη ιστορία του των πραγματικών διαστάσεων του εθνικού του ζητήματος, ο Ελληνισμός, άρχισε τη μακρά, καθυστερημένη για δύο αιώνες ήδη, πορεία του προς τα εμπρός.

Δίνοντας την μεγάλη πλειοψηφία και την εντολή στη ΝΔ και τον Κ. Καραμανλή να διαχειριστεί την διαδικασία μετάβασης στη Δημοκρατία σε ένα κυριαρχημένο από τους πραξικοπηματίες κράτος που μόνο μια φαινομενική «συνέχεια», μια παραταξιακή εσωτερική διεργασία μπορούσε να εγγυηθεί, είχε ταυτόχρονα πλήρη επίγνωση των πραγματικών διαστάσεων του προβλήματος. Γνώριζε καλά ότι η ανεξαρτησία, η δημοκρατία, η κοινωνική οργάνωση και η παραγωγική δομή, βρέθηκαν πάντοτε στο στόχαστρο των δεσμών εξάρτησης, υποτέλειας και εθелоδουλίας που χάλκευσε για ένα τεράστιο ιστορικό χρόνο η ελληνική Δεξιά. Και οχυρώθηκε πίσω από το σύνθημα « η Ελλάδα ανήκει στους Έλληνες» που μετέφερε στις αποσκευές του ερχόμενος από το εξωτερικό ο Ανδρέας Παπανδρέου.

Ήταν η προοδευτική απάντηση στο αίτημα της εθνικής ολοκλήρωσης μετά από δεκαετίες υστέρησης για τον τόπο. Η απάντηση που διαπέρασε ολόκληρο τον μεταπολιτευτικό ιστορικό κύκλο, η κραυγή που ζητούσε από την Ελλάδα να σταθεί στα πόδια της, να υπερασπιστεί τα δίκαια της, να αποτινάξει ό,τι την κρατούσε καθηλωμένη στο παρελθόν.

Παρά το ότι η απαίτηση υποδήλωνε το αυτονόητο δεν υπήρξε ταυτολογία, είχε πολύ συγκεκριμένο περιεχόμενο, αναδείκνυε ένα πολύ δυνατό μήνυμα. Προς τους εξωγενείς προστάτες και χειραγωγούς ότι η τύχη της χώρας καθορίζεται εντός των ορίων της από τους δικούς της θεσμούς και το λαό της. Προς τους απειλούντες, ότι τα τετελεσμένα δεν είναι δυνατό να νομιμοποιούνται και να επεκτείνονται. Προς τους κρατούντες ότι δεν μπορούν στο όνομα της μεταπρατικής τους λογικής να εσωτερικεύουν την εξάρτηση. Προς τους εκπροσώπους του εσωτερικού διχασμού ότι κράτος, δικαιοσύνη, νόμοι, ευκαιρίες, υπάρχουν, λειτουργούν και απευθύνονται σε όλους τους πολίτες.

Αντικρύζοντας κάποιος το τελικό αποτέλεσμα της ιστορικής περιόδου που εύστοχα ονομάστηκε «ο κύκλος της μεταπολίτευσης», της περιόδου δηλαδή του τελευταίου τετάρτου του αιώνα μας, που κυριαρχήθηκε από το ΠΑΣΟΚ, την προοδευτική παράταξη και τον Ανδρέα Παπανδρέου, από κάποια ιστορική απόσταση σε σχέση με την αφετηρία της, θα μπορούσε μόνο θετικά να το κρίνει.

Πρώτα-πρώτα γιατί σε διάστημα δύο αιώνων που ακολούθησαν την παλιγγενεσία είναι η πρώτη και η μοναδική φορά που ένας ιστορικός κύκλος δεν κλείνει ούτε με ακρωτηριασμό, ούτε με ταπεινωτική εθνική ήττα, ούτε με εξωτερική ή εσωτερική κατοχή, ούτε με εμφύλιο σπαραγμό. Έπειτα, γιατί σε όλο το χρονικό του διάστημα υπήρξε μια αδιατάρακτη συνέχεια, στην εγκαθίδρυση της δημοκρατίας, την ενίσχυση των θεσμών της, την εξάλειψη κάθε φόβου παρεκτροπής.

Ανακεφαλαιώνοντας το τελικό αποτέλεσμα το κύκλου της Μεταπολίτευσης θα μπορούσε κανείς να το συμπυκνώσει σε μια θετική διαπίστωση, σε μια φράση :

«Τώρα η Ελλάδα Μπορεί»

Μπορεί πιο σθεναρά να προασπίσει τα εθνικά της συμφέροντα

Μπορεί με μεγαλύτερες δυνατότητες να ενσωματωθεί στις ευρωπαϊκές και διεθνείς εξελίξεις.

Μπορεί να λειτουργεί απρόσκοπτα η δημοκρατία της σε συνθήκες στοιχειώδους ισότητας, ισονομίας, ισοπολιτείας.

Μπορεί να διασφαλίσει ελάχιστες προϋποθέσεις κοινωνικής δικαιοσύνης και επιβίωσης του λαού.

Μπορεί τελικά να προλάβει τις εξελίξεις, όχι μέσα από ένα μακρινό και άπιαστο όραμα αλλά με προσγειωμένο και αποτελεσματικό τρόπο.

Με το τέλος αυτής της πιο σημαντικής στον αιώνα μας ιστορικής περιόδου η Ελλάδα νοιώθει πιο κοντά στην Ευρώπη και τη σύγχρονη ιστορική της προοπτική, πιο βέβαιη για τις πραγματικές της δυνατότητες και τις δημιουργικές της δυνάμεις, πιο ασφαλής για το μέλλον. Ξεπέρασε κατά κάποιο τρόπο μερικούς από τους σημαντικότερους ιστορικούς της μετεωρισμούς. Προσγειώθηκε από τις μεταφυσικές της φαντασιώσεις στο έδαφος της δύσκολης πραγματικότητας, απέκτησε επίγνωση των νέων συνθηκών και αυτογνωσία, ετοιμάστηκε για το μεγάλο Άλμα Εμπρός.

το Νέο Όραμα

Αυτή η δυνατότητα που αποτελεί την προοδευτική κατάκτηση του έθνους, βρίσκεται στην αφετηρία των νέων αναγκών και επιδιώξεων. Ανάγκες και επιδιώξεις που περικλείονται στο μεγάλο συγκαιρινό αίτημα «με τον απανταχού Ελληνισμό για τη σύγχρονη και ισχυρή Ελλάδα». Που σημαίνει μια Ελλάδα οριστικά μέσα και μπροστά στην ευρωπαϊκή οικογένεια για μια Ευρώπη που θα προβάλει και θα επιβάλει το ανθρώπινο πρόσωπο του πολιτισμού στον αυριανό κόσμο. Μια Ελλάδα ηγεμονεύουσα δύναμη συμβίωσης, συνεργασίας και προόδου στην Βαλκανική και τη Μεσόγειο. Μια Ελλάδα που φέρνει επιστρέφοντας στο προσκήνιο όλα τα ιστορικά της εφόδια και γίνεται μέσα απ' αυτά πρωταγωνιστής στις εξελίξεις.

Και το νέο όραμα για την Ελλάδα, όπως σε όλες τις εποχές της νεώτερης ελληνικής ιστορίας, είναι ακριβώς υπόθεση των δυνάμεων της Αριστεράς. Γιατί απαιτεί την οικοδόμηση μιας νέας ενότητας του ελληνισμού και την υλοποίηση της ολοκληρωμένης εθνικής στρατηγικής όχι ως ρητορική ή ηθική επίκληση αλλά ως νέα αναγεννητική προσπάθεια του Έθνους με σχέδιο, με γνώση, με συνείδηση, με απόφαση. Μια αναγεννητική πορεία μέσα από την Επιστροφή του Πολιτικού και τη διαμόρφωση του Νέου Μοντέλου Ευημερίας σε ένα αρραγές εσωτερικό - εθνικό μέτωπο που μόνο η Κοινωνική συνοχή μπορεί να διασφαλίσει. Μια τέτοια στρατηγική εσωτερικεύει στο εθνικό πεδίο επτά συγκεκριμένους στόχους που αποτελούν ταυτόχρονα αναντικατάστατες προϋποθέσεις για τη νέα ενότητα του Ελληνισμού.

Ο πρώτος στόχος-προϋπόθεση αφορά την ευρύτερη μορφωτική και πολιτιστική θωράκιση του ελληνισμού. Η ανάδειξη της πολιτιστικής και ιστορικής του ταυτότητας, η υπεράσπιση της γλώσσας, της ιστορικής συνέχειας και των ανθρωπιστικών αξιών του ελληνικού πολιτισμού σ' όλη τη γη, αναδεικνύεται σε πρώτο και καθοριστικό παράγοντα της εθνικής στρατηγικής. Η αξιοποίηση του τεράστιου αποθέματος που διαθέτει ο Ελληνισμός στο χώρο της γνώσης, της επιστήμης, της τεχνολογίας, των γραμμάτων και των τεχνών, η ευρηματικότητα και η καινοτομία του παραγωγικού δυναμικού, αναδεικνύονται σε πρώτο και καθοριστικό παράγοντα της αναπτυξιακής στρατηγικής. Παράγοντας που αναβαθμίζει ποσοτικά και ποιοτικά τους ανθρώπινους πόρους.

Ο Ελληνισμός οφείλει να συνειδητοποιήσει βαθιά ότι για την Ελλάδα ως κρατική οντότητα και το έθνος ως ιστορική παρουσία και προοπτική, Παιδεία και Πολιτισμός αποτελούν τα πιο παραγωγικά περιουσιακά του στοιχεία. Όχι για κατάθεση και αποθησαύριση στο ταμείο της ιστορίας, ούτε για μουσειακή έκθεση στα μάτια του σύγχρονου κόσμου, αλλά για αναγεννητικό όπλο στην πορεία προς τον κόσμο των επόμενων χρόνων και γενεών, για τη σύγχρονη δυνατότητα που διασφαλίζει την επίτευξη των στόχων του. Το τελικό αποτέλεσμα θα κρίνεται από το αν οι έλληνες εγκαταλείπουν την αίσθηση της ανασφάλειας και της μοιρολατρίας, αν διαμορφώνουν μια νέα κουλτούρα για την κοινωνική ευθύνη, την εργασία, την παραγωγή, τις ανάγκες της οικονομίας, για τα πρότυπα

κατανάλωσης, για την επιστροφή στην οικειοποίηση των χρήσιμων αξιών στην κοινωνική ζωή και συμβίωση.

Ο δεύτερος στόχος - προϋπόθεση αφορά την περιφερειακή συγκρότηση της χώρας, την πορεία από την αθηνοκεντρική στην πολυκεντρική Ελλάδα. Οι περιφέρειες της χώρας να αποκτήσουν ξανά το ιστορικό τους όνομα και τα φυσικά τους όρια που ζουν χιλιάδες χρόνια τώρα. Το Αιγαίο, η Θράκη, η Μακεδονία, η Ήπειρος, η Θεσσαλία, η Ρούμελη, η Αττική, ο Μωριάς, η Κρήτη, δεν είναι ενότητες γεωγραφικού ή αριθμητικού προσδιορισμού. Είναι ιστορικές, αναπτυξιακές, πολιτισμικές οντότητες, με ιδιαίτερα γεωγραφικά και γεωλογικά χαρακτηριστικά, με όνομα, με ταυτότητα, με αυτοδύναμη παρουσία, πάντοτε μέσα στο συνεκτικό πλαίσιο που υπερπροσδιορίζεται από το πλέον ενωμένο, ομοιογενές και αυτόνομο έθνος στον Ευρωπαϊκό χώρο.

Ο τρίτος στόχος-προϋπόθεση αφορά τον αναπροσανατολισμό από την εσωστρεφή, εξαρτημένη και ανισομερή στην εξωστρεφή, αυτοτροφοδοτούμενη και ισόρροπη ανάπτυξη. Μια ανάπτυξη που γύρω από τα πολλαπλά κέντρα του σύγχρονου Ελληνισμού σε κάθε περιφέρεια αρθρώνει ολοκληρωμένα παραγωγικά συμπλέγματα και διαμορφώνει όρους ανταγωνιστικής οικονομίας. Αν στην δεκαετία του '80 η Θράκη έπρεπε να επιβιώσει σε ένα κλειστό εθνικό χώρο, σήμερα με το γκρέμισμα των συνόρων αποκτά τη δική της ενδοχώρα, το δικό της στρατηγικό αναπτυξιακό πλεονέκτημα, μπορεί κατά συνέπεια να διαμορφώσει νέους όρους ανταγωνιστικής οικονομίας. Γύρω από την Αλεξανδρούπολη, την Κομοτηνή, τη Ξάνθη, μέσα από μια οριζόντια και κάθετη οργάνωση υποδομών στις μεταφορές, τις τηλεπικοινωνίες, τα οδικά και θαλάσσια δίκτυα, την ενέργεια, την κοινωνική υποδομή, μπορούν να αναπτυχθούν οικονομικές δραστηριότητες που όχι μόνο θα κρατούν τον πληθυσμό στον τόπο του αλλά θα οδηγήσουν σε ιστορική ακμή την περιοχή. Δραστηριότητες για μια πραγματική παραγωγική ανασυγκρότηση στη βάση της ανταγωνιστικότητας και της απασχόλησης. Το ίδιο ακριβώς πρέπει να γίνει για κάθε μια από τις ιστορικές περιφέρειες του Ελληνισμού.

Ο τέταρτος στόχος-προϋπόθεση αφορά την ανάπτυξη των παραγωγικών δυνάμεων του έθνους στην κατεύθυνση της ποιότητας των παραγόμενων αγαθών και των παρεχομένων υπηρεσιών και τη συνεχή διεύρυνση των συλλογικών και κοινωνικών μορφών οργάνωσης της παραγωγικής διαδικασίας. Με γνώμονα τον οικολογικό αναπροσανατολισμό της αγοράς, την ανανέωση των πλουτοπαραγωγικών πηγών, την προστασία και αξιοποίηση του περιβάλλοντος που αποτελεί ένα κρίσιμο συγκριτικό πλεονέκτημα, η Ελλάδα μπορεί και πρέπει να αναδειχθεί σε πρωτοπόρο και πρότυπο χώρο οργάνωσης της κοινωνικής και οικολογικής οικονομίας της αγοράς με συνεχώς διευρυνόμενο τον κοινωνικό τομέα της οικονομίας και της εργασίας. Κατεύθυνση που συνιστά την προοδευτική συμβολή του Ελληνισμού στους αναγκαίους παραγωγικούς και κοινωνικούς μετασχηματισμούς που έχει ανάγκη συνολικά η Ευρώπη.

Ο πέμπτος στόχος-προϋπόθεση αφορά την οργάνωση ενός σύγχρονου Κράτους στα πλαίσια μιας αποκεντρωμένης και δημοκρατικής πολιτείας. Εδώ που γεννήθηκε η Δημοκρατία της άμεσης συμμετοχής, που επιχειρήθηκαν ιστορικά αυτοδιαχειριστικές προσπάθειες, που εγκαθιδρύθηκαν κατά μεγάλες ιστορικές περιόδους ή σε ιστορικές αναλαμπές, αυτοδιοικητικές δομές, μπορεί και πρέπει η Δημοκρατία του μέλλοντος να βρει την προοδευτική της ολοκλήρωση. Η αντινομία του ανολοκλήρωτου κράτους φέρει ταυτόχρονα τη δυναμική προοπτική της κοινωνικοποίησης του. Η κυριαρχία της πολιτικής εξουσίας φέρει ταυτόχρονα τη δυναμική της ευκολότερης αποκέντρωσης και διάχυσης της στην κοινωνία. Άρα αποτελεί η Ελλάδα εν δυνάμει χώρο αναβάθμισης της κοινοβουλευτικής και αντιπροσωπευτικής δημοκρατίας, χώρο επανασύνδεσης με την τοπική δημοκρατία, χώρο δυνατότητας για τη νέα αυτονομία της πολιτικής.

Ο έκτος στόχος-προϋπόθεση αφορά ένα νέο και σύγχρονο δίκτυο κοινωνικής αλληλεγγύης που ξεκινά από το έντονο δημογραφικό πρόβλημα, κατευθύνεται στις πραγματικά χειμαζόμενες και ευπαθείς κοινωνικές ομάδες του πληθυσμού και αντιμετωπίζει τα οξυμένα κοινωνικά προβλήματα, με πολιτικές γενναίας αναδιανομής του εισοδήματος και ανακατανομής του πλούτου. Και εδώ η εθνική υστέρηση στην οικοδόμηση του κράτους ευημερίας σε σχέση με την υπόλοιπη Ευρώπη η εκτεταμένη παραοικονομία, η έντονη τάση στον εθελοντισμό και την κοινωνική συνεισφορά που ιστορικά είναι δοκιμασμένη, εν δυνάμει μπορούν να αποβούν χώρος και πηγή πόρων για τη δημιουργία του σύγχρονου κοινωνικού κράτους.

Ο έβδομος στόχος-προϋπόθεση αφορά τον Ελληνισμό της διασποράς που μπορεί να διπλασιάσει τη «δύναμη πυρός» να πολλαπλασιάσει τις δυνατότητες και τα μέσα εφαρμογής της εθνικής στρατηγικής, να αναδείξει ανάγλυφα και συγκαιρινά την οικουμενική διάσταση του έθνους.

Σ' αυτό πλαίσιο της νέας ενότητας του ο απανταχού Ελληνισμός έχει την ιστορική δυνατότητα να δημιουργήσει τη σύγχρονη και ισχυρή Ελλάδα. Μια Ελλάδα προόδου, ευημερίας και δημιουργίας που απαντά στην Πρόκληση και την Απειλή με πλήρη συνείδηση της ιστορικής της θέσης, συμβολής και πορείας.

Όπως σε κάθε μεγάλη αναγεννητική εποχή της ανθρωπότητας, έτσι και τώρα, στο επίκεντρο του στοχασμού και της πράξης, έρχεται η Δημοκρατία. Κανένας κόσμος δεν μπορεί να νοηθεί στο μέλλον χωρίς η Δημοκρατία. Από την εποχή ακόμη που ο άνθρωπος εγκατέλειπε τα σπήλαια, αναζητώντας τρόπους αρμονικής συμβίωσης, συνδεόταν με την ιστορία, αποκτούσε συνείδηση του εαυτού του, η Δημοκρατία βρέθηκε ως το κεντρικό πρόταγμα, η καθολική αξία, απέναντι στις ολοκληρωτικές μορφές οργάνωσης των κοινωνιών. Η προοδευτική απελευθερωτική θέση των δυνάμεων της προόδου, απέναντι στην χειραγώγηση, την εκμετάλλευση, την αλλοτρίωση, του κόσμου της βαρβαρότητας.

Η άμεση δημοκρατία στην Πόλη - Κράτος που στην αρχαία ελληνική κοσμοθεώρηση αποτέλεσε την επαναστατική τομή και βρήκε την πρώτη της θεσμοποιημένη μορφή και η αντιπροσωπευτική δημοκρατία που στην εποχή της ευρωπαϊκής αναγέννησης έδωσε μορφή στο Κράτος-Έθνος, πρέπει να βρουν τη διαλεκτική τους σύζευξη στην Παγκόσμια Κοινότητα του 21^{ου} αιώνα.

Γι' αυτή τη σύζευξη πολύ λίγα πράγματα μπορούμε να προβλέψουμε και πολύ λιγότερα να ονοματίσουμε χωρίς να υποκύψουμε στο πειρασμό ενός νέου και εκ των προτέρων ξεπερασμένου δογματισμού. Ιδιαίτερα στο χώρο των θεσμών της κοινωνικής οργάνωσης όπου το νέο επωάζεται μέσα στο παλιό, γεννιέται μαζί με το θάνατό του, διαμορφώνεται μέσα από τη βίωση των νέων αναγκών, κατοχυρώνεται στο σώμα της κοινωνίας και μετασχηματίζεται από τη συλλογική κοινωνική πράξη και τον πολιτισμό που φέρει. Αυτό που μπορούμε να κάνουμε, μέσα από τη συσσωρευμένη γνώση και εμπειρία αιώνων, είναι να ανοίξουμε δρόμους στα κοινωνικά υποκείμενα για να βιώσουν και να επινοήσουν τη Δημοκρατία του μέλλοντος.

Ένα πράγμα, όμως, φαίνεται να το γνωρίζουμε από τώρα πολύ καλά. Ότι η Δημοκρατία του μέλλοντος θα είναι μια πολιτική κοινωνία. Ότι η Δημοκρατία του μέλλοντος δεν μπορεί παρά να προέλθει από μία νέα ριζική αναστροφή της σχέσης της Πολιτικής με την Οικονομία και την Κοινωνία. Να αυτονομηθεί η Πολιτική από την Οικονομία για να αλλάξει την Κοινωνία. Και για να συμβεί αυτό η Πολιτική πρέπει να ανακτήσει την καθολικότητα της. Να βγει από τα κράσπεδα της επαγγελματικής της αλλοτρίωσης και διαστροφής. Να ξαναγίνει Πολιτική με τη σημασία της ποίησης, της τέχνης ως αυτοπραγμάτωσης και δικαίωσης της ίδιας της ύπαρξης. Της αυτενέργειας και της δημιουργίας. Της προσφοράς και της κοινωνικής καταξίωσης. Από την αρχαία ελληνική δημοκρατία όπου η Πολιτική ήταν τέχνη διακυβέρνησης, μέχρι την μακιαβελική άποψη για την εξουσία που καθοδήγησε στη σύγχρονη σχέση της πολιτικής με τις εξουσιαστικές δομές και την υποταγή της σ' αυτές, η Πολιτική πέρασε από τη ζωή στο θάνατο. Για να φθάσουμε στην πολιτική κοινωνία που υποδηλώνει τη δυνατότητα αυτορρύθμισης και αυτοοργάνωσης, τη δυνατότητα αυτοκαθορισμού της, πρέπει κατ' αρχή να επιστρέψει η Πολιτική που εδώ και πολύ καιρό λείπει μακριά από την εικόνα και το βίωμα του πολίτη, φαίνεται μια ξεχασμένη υπόθεση, μια παρακμασμένη ιστορία, στο πραγματικό της βάθος.

Η Επιστροφή του Πολιτικού, με την πιο βαθιά και φιλοσοφική σημασία του όρου, με την αριστοτελική του θεώρηση, οφείλει και πρέπει να είναι το πρώτο και καθοριστικό αίτημα αλλά και η πράξη της σύγχρονης Αριστεράς. Ο μετασχηματισμός του «μοναχικού ιδιώτη» σε ολοκληρωμένο πολίτη, η μετάλλαξη της «κοινωνίας των ιδιωτών» σε ολοκληρωμένη πολιτική κοινωνία, συνδέονται αξεδιάλυτα με την αναγέννηση της πολιτικής και την επαναφορά της στο προσκήνιο ως δημιουργικής και προωθητικής δύναμης που οικοδομεί τη Δημοκρατία του παρόντος και οδηγεί στη Δημοκρατία του μέλλοντος.

Για να συμβεί αυτό, να μη παραμείνει ρητορικό σχήμα και νεκρό γράμμα, η πολιτική πρέπει πριν και πάνω απ' όλα να προσδιορίσει, να κατακτήσει και να οριοθετήσει, διευρύνοντας τα διαρκώς, τα πεδία της νέας αυτονομίας της. Αυτονομία απέναντι σε παλιές και νέες εξουσίες που την χειραγωγούν και την κατευθύνουν. Αυτονομία απέναντι στο κράτος των «συμφερόντων» των παντοδύναμων μέσων, της διαπλοκής χρήματος και εξουσιών, των ολιγοπωλιακών δομών εθνικών και υπερεθνικών, των ανεξέλεγκτων δυνάμεων της παγκόσμιας αγοράς. Αλλά αυτονομία και απέναντι στο παραδοσιακό κράτος των «πελατών», των «μεταπρατών», των «διαμεσολαβήσεων» των «δικαστών», της «γραφειοκρατίας». Μια τέτοια αυτονομία καταντά αδιανόητη και εντελώς μεταφυσική χωρίς την επαναφορά του συλλογικού στην αντίληψη, τη συνείδηση και τη δράση της κοινωνίας και τον επανακαθορισμό των στόχων της σε τοπικό, εθνικό και παγκόσμιο επίπεδο.

Το πρότυπο της σύγχρονης εθνικής και τοπικής Δημοκρατίας, είναι ο οδηγός της επέκτασης και της διεύρυνσης της σε παγκόσμιο επίπεδο. Δηλαδή στους υπερεθνικούς θεσμούς και μηχανισμούς. Το αντίστοιχο μείγμα αντιπροσώπευσης και άμεσης δημοκρατίας μπορεί και πρέπει να προβληθεί στην κοινοβουλευτική ομοσπονδιακή οργάνωση και την περιφερειακή διάρθρωση των υπερεθνικών πόλων.

Ενώ θεωρητικά η νέα παγκόσμια τάξη τελεί υπό τον έλεγχο συλλογικών δράσεων, οργανισμών, παγκόσμιων φορέων, η δομή και η πράξη τους παραμένουν ατελείς και οι ρυθμοί διαμόρφωσης απελπιστικά βραδείς. Στην ουσία προάγονται, ενισχύονται και ολοκληρώνονται μόνο οι εκτελεστικοί και συγκεντρωτικοί μηχανισμοί που διασφαλίζουν αποτελεσματικά την εξυπηρέτηση των κυρίαρχων συμφερόντων.

***για την ελληνική Αριστερά
το ΠΑΣΟΚ ως Αριστερά
Επί της Ουσίας***

- ~ η ανάγκη ανασύνθεσης και υπέρβασης
- ~ το ΠΑΣΟΚ στη διαδρομή του χρόνου
- ~ Αριστερά, η αναγκαία αναδρομή ως χρέος
- ~ από τον Ανδρέα Παπανδρέου στον Κώστα Σημίτη ή περί
αυτοκριτικής ο λόγος
- ~ ριζική μετάλλαξη του ΠΑΣΟΚ
- ~ ανάγερση του κινήματος της Αλλαγής
- ~ ανασύνθεση της ευρύτερης Αριστεράς

η ανάγκη ανασύνθεσης και υπέρβασης

Το νέο Όραμα με την Επιστροφή του Ελληνισμού στο Μέλλον καλείται να υλοποιήσει η προοδευτική πολιτική παράταξη, η ελληνική Αριστερά. Οπλισμένη με τη σύγχρονη και επίκαιρη σοσιαλιστική της πρόταση. Εμφορούμενη από τις αξίες της οικουμενικής της επαναθεμελίωσης. Προσηλωμένη στο δρόμο μιας προοδευτικής και ενωμένης στα φυσικά της σύνορα Ευρώπης. Απαλλαγμένη από τους εθνικούς ιστορικούς της μετεωρισμούς και τις παλινωδίες του παρελθόντος. Οφείλει να διασφαλίσει τους όρους και τις προϋποθέσεις της νέας ενότητας και της ιστορικής συμβολής του Ελληνισμού, στην πορεία του στο σύγχρονο κόσμο, με ασφάλεια, σταθερότητα και ευημερία.

Πολλοί, καθόλου ευκαταφρόνητοι, θεωρούν ότι το εγχείρημα αυτό δεν μπορεί να έχει επιτυχή κατάληξη μέσα στα δεδομένα πλαίσια της παρουσίας και της διάταξης των πολιτικών δυνάμεων που διαμορφώθηκαν στη χαραυγή της μεταπολίτευσης. Ότι το ίδιο το πολιτικό σύστημα στις συνθήκες της μακρόχρονης κρίσης της πολιτικής και της αποστασιοποίησης των πολιτών από αυτή, αδυνατεί να σηκώσει αυτό το βάρος. Ότι χρειάζεται και εδώ μια μεγάλη έκρηξη, ένα *bing-bang*, όχι σε ότι αφορά τον ευρύτερο μετασχηματισμό των υπαρχόντων φορέων, αλλά την ανατροπή τους και την ανάδειξη ενός νέου πολιτικού σκηνικού. Ότι με το τέλος της εποχής «των μακρών αφηγήσεων» που συμβαδίζει με το τέλος της εποχής των «χαρισματικών ηγετών» τα κόμματα που ίδρυσαν και κράτησαν ενωμένα για μεγάλο χρονικό διάστημα δεν έχουν πια λόγο ύπαρξης. Ότι οι πολιτικοί σχηματισμοί της μεταπολίτευσης εξάντλησαν τα όρια της προσφοράς τους, τις αντικειμενικές τους δυνατότητες, την ενότητα και την προοπτική τους. «Εμποδίζουν» τον εκσυγχρονισμό και την ανάπτυξη της χώρας, μιλούν μια παρωχημένη γλώσσα, απευθύνουν στην κοινωνία ένα στερεότυπο και μονότονο λόγο, αναπαράγουν χωρίς ενδοιασμό τις εξουσίες τους, ξεπερνιούνται από τις νέες ανάγκες και τις εξελίξεις μιας άλλης εποχής, στην οποία αδυνατούν να ανταποκριθούν. Κι όμως, με εξαίρεση το ΚΚΕ, οι φορείς της Αριστεράς αποτελούν πολύ πρόσφατα για τα δεδομένα της πολιτικής ιστορίας του τόπου μορφώματα.

Η θετική έκβαση του προηγούμενου ιστορικού κύκλου δεν συντελέστηκε στο κενό. Πιστώνεται ιστορικά στην προοδευτική παράταξη, στις δυνάμεις της αλλαγής, στο χώρο της εν γένει Αριστεράς. Και, βεβαίως, η πίστωση των μεγάλων θετικών αλλά και των κρίσιμων αρνητικών βαραίνει το ΠΑΣΟΚ ως Αριστερά, που ουσιαστικά είχε την πρωτοβουλία των εξελίξεων από τότε που ακόμη ήταν ένα μικρό σχετικά κόμμα. Μοιάζει, όμως, οξύμωρο, να εγκαλούνται να αυτοκαταργηθούν οι φορείς αυτής της εξέλιξης στο όνομα των νέων αναγκών που πράγματι επιβάλλουν τον εκσυγχρονισμό του πολιτικού συστήματος και την ουσιαστική ανανέωση και ανασύνθεση του ευρύτερου χώρου της ελληνικής Αριστεράς. Γιατί αν η αναγέννηση και η νέα αυτονομία της πολιτικής είναι το πρώτο αιτούμενο, η πρώτη προϋπόθεση για την ανασύνθεση της ευρύτερης Αριστεράς είναι βέβαιο ότι αυτή δεν μπορεί να προέλθει μονοσήμαντα από κάποια απλή διάσπαση ή

αποδιάρθρωση των υπαρχόντων κομμάτων. Δεν μπορεί να προέλθει από κατευθυνόμενη δημιουργία νέων σχημάτων και κατασκευασμένου ως ηλεκτρονικά ενεργούμενα της εικονικής μας κοινωνίας πολιτικούς αρχηγούς. Δεν μπορεί να προέλθει από πολιτικές και κοινωνικές συμμαχίες ξεπερασμένες από την ίδια την ιστορία, ούτε από νέες λέξεις που ντύνουν παλιά περιεχόμενα. Η λογική της παρθενογένεσης που συνάδει το αίτημα της αυτοκατάργησης των υπαρχόντων πολιτικών κομμάτων δεν συνοδεύει με την ανάγκη μιας βαθιάς και ολοκληρωμένης πολιτικής και κοινωνικής ανασύνθεσης που ξεπερνά παραδοσιακές μορφές, σχήματα, διαδικασίες και τύπους και οδηγεί σε νέα αυθεντική σχέση τον πολίτη με την πολιτική, την πολιτική με το κοινωνικό γίνεσθαι.

Ειλικρινά δεν γνωρίζω αν αυτή η ανάγκη μπορεί να σημάνει μια «νέα μεταπολίτευση». Δεν φαίνεται πειστικός ο όρος γιατί αναφέρεται ασφαλώς σε μια θεσμική στρατηγική για το πολιτικό σύστημα, τη δημοκρατία και τις πολιτικές δυνάμεις, δεν καλύπτει, όμως, το εύρος της ανατροπής που απαιτείται στα ίδια τα περιεχόμενα της πολιτικής, στην ουσία της πολιτικής διαδικασίας, στο νέο πολιτικό πολιτισμό που να ανταποκρίνεται στην άλλη εποχή.

Πάντως σίγουρα, κανείς δεν μπορεί να ισχυριστεί με σοβαρότητα ότι η υπάρχουσα κατάσταση, δομή και σχέση ανάμεσα στις προοδευτικές δυνάμεις του τόπου μπορεί να ανταποκριθεί στις απαιτήσεις και τις ανάγκες των καιρών. Ούτε με πεισματική προσήλωση και φανατισμό να υποστηρίξει ότι η εμμονή στην ιστορικότητα και την γραμμική εξέλιξη των φορέων της Αριστεράς δίνει απάντηση πειστική. Χωρίς την υπέρβαση του υπάρχοντος που προϋποθέτει η ανασύνθεση δεν είναι καν νοητό το εγχείρημα.

Το αν η υπέρβαση θα προκληθεί από μετάλλαξη και αναγέννηση των δεδομένων σχηματισμών ή από πολυδιάσπαση και αναίρεση τους δεν έχει κριθεί, ούτε μπορεί ακόμη να προβλεφθεί ιστορικά. Εξάλλου πολύ λίγη σημασία έχει ο τρόπος, αν πρόκειται η Αριστερά να ξεπεραστεί από την νέα εποχή και τα γεγονότα που επισωρεύει.

Εκείνο που πάνω απ' όλα προέχει είναι ότι για να βρεί το δρόμο της και πάντως ένα νέο δρόμο, οφείλει να σκύψει στην ιστορία της χωρίς ενοχές. Να μιλήσει γι' αυτήν και μ' αυτήν χωρίς προκαταλήψεις και προπαντός χωρίς τις δογματικές παρωπίδες που ακόμη κυριαρχούν. Να ξεκαθαρίσει οριστικά του λογαριασμούς της με το παρελθόν για να μπορεί να γίνει ειλικρινής με το παρόν και να ατενίσει με τόλμη το μέλλον. Είναι το χρέος της ελληνικής Αριστεράς απέναντι στον τόπο, την ιστορία, την ίδια της την προοπτική.

Το ΠΑΣΟΚ απέναντι σ' αυτή την ανάγκη έχει ένα επιπλέον λόγο. Οδηγεί τη χώρα στο νέο αιώνα ή καλύτερα στην δίνη της νέας χιλιετίας και έχει ως εκ τούτου αυξημένο υπέρμετρα το μερίδιο της ευθύνης για μια ακόμη φορά. Η ιστορική ευκαιρία και η πρόκληση είναι μπροστά του.

Το ΠΑΣΟΚ στη διαδρομή του χρόνου

Όταν ο Ανδρέας Παπανδρέου υπέγραφε την ιδρυτική πράξη της γέννησης του Πανελληνίου Σοσιαλιστικού Κινήματος και παρουσίαζε την ιστορική πια Διακήρυξη της «3^{ης} Σεπτέμβρη» κανείς δεν μπορούσε να συλλάβει, ούτε καν να διανοηθεί, αυτό που επρόκειτο ιστορικά να συμβεί στη χώρα και το χώρο της ελληνικής Αριστεράς.

Ότι ένα Κίνημα που ξεκινούσε από το μηδέν, που οριοθετούσε τον εαυτό του στο χώρο των πιο ριζοσπαστικών, ανατρεπτικών και αριστερών δυνάμεων, που ιδεολογικά και πολιτικά απαρνιόταν την κεντρώα του προέλευση και καταγωγή, μόλις σε επτά χρόνια θα ερχόταν στην εξουσία. Και πολύ περισσότερο ότι θα κυβερνούσε τη χώρα τα 15 από τα 20 τελευταία χρόνια του αιώνα.

Η ίδρυση του ΠΑΣΟΚ αποτέλεσε τη μεγαλύτερη ιδεολογική, πολιτική, κοινωνική και οργανωτική τομή, την πιο αυθεντική υπέρβαση του παλιού πολιτικού κόσμου, την πιο σημαντική ανατροπή του πολιτικού συστήματος και του συσχετισμού δυνάμεων, στην μεταπολεμική και μετεμφυλιακή Ελλάδα. Μια υπέρβαση που σημάδεψε κυριολεκτικά τον ιστορικό κύκλο της μεταπολίτευσης από την αρχή του για να κυριαρχήσει στη συνέχεια στο μεγαλύτερο μέρος του και μέχρι το τέλος του.

Η ίδρυση και η ιστορική διαδρομή του ΠΑΣΟΚ υπήρξε ιδεολογική τομή γιατί νομιμοποίησε, διέδωσε και αποενοχοποίησε τις σοσιαλιστικές και προοδευτικές ιδέες στον τόπο μας για πρώτη φορά οριστικά και αμετάκλητα. Έθεσε τις αξίες, τις αρχές, τους στόχους μιας άλλης κοινωνικής οργάνωσης. Διατύπωσε όρους και προϋποθέσεις για την πραγμάτωση της. Συσπείρωσε και κινητοποίησε λαϊκές δυνάμεις, πρώτη φορά από την εποχή του ΕΑΜ, πάνω σε εθνικούς και κοινωνικούς στόχους με μεγάλη λαϊκή αποδοχή και ακτινοβολία, στόχους ανατρεπτικούς για την για δεκαετίες εγκατεστημένη τάξη πραγμάτων.

Ο αγώνας για Εθνική Ανεξαρτησία - Λαϊκή Κυριαρχία - Κοινωνική Απελευθέρωση - Δημοκρατική Διαδικασία που ενέπνευσε ευρύτατα κοινωνικά στρώματα με τη μεγάλη πλειοψηφία της νεολαίας στην πρώτη γραμμή συνδιαζόταν με δύο κεντρικούς στόχους. Την πορεία απεξάρτησης της Ελλάδας που «ανήκει στους Έλληνες» σε ότι αφορά τη διεθνή της θέση και την τραγική εμπειρία της από τις «συμμαχίες» της καθώς αποτελούσε τη μόνη χώρα από τις νικήτριες του μεγάλου πολέμου με προβλήματα ακεραιότητας, ασφάλειας και κυριαρχίας. Την πορεία διαμόρφωσης ενός μοντέλου κοινωνικής οργάνωσης βασισμένου στην αποκεντρωμένη δημοκρατική δομή, στην κοινωνικοποίηση των μέσων παραγωγής και την αυτοδιαχείριση του τρόπου ζωής των πολιτών. Με έντονα τα σημάδια του προβληματισμού που αναπτύχθηκε την εποχή του ΠΑΚ, του βασικού φορέα διαμόρφωσης του ΠΑΣΟΚ, για την συμβουλευτική δημοκρατία και μια άλλη σχέση κοινοβουλευτικού και εξωκοινοβουλευτικού αγώνα, η ίδρυση του ΠΑΣΟΚ αποτέλεσε και θεσμική τομή στο ίδιο το πολιτικό σύστημα της χώρας. Η ισόρροπη αυτοδύναμη και περιφερειακή οικονομική και κοινωνική ανάπτυξη

συμπλήρωνε το βασικό ιδεολογικό και πολιτικό πλαίσιο που ενεργοποίησε η «3^η Σεπτέμβρη».

Βαθύτατα επηρεασμένο υπήρξε το μοντέλο από τις σύγχρονες τότε νέο-μαρξιστικές αναλύσεις που διατηρούν μέχρι σήμερα μια αξιοσημείωτη επικαιρότητα, τουλάχιστον στον τομέα της παγκοσμιότητας του καπιταλισμού συστήματος και των σχέσεων εξάρτησης και ενσωμάτωσης που επιφέρει. Η παγκόσμια δομή των σχέσεων εξάρτησης και η διευρυνόμενη αντίθεση αναπτυγμένων και υπανάπτυκτων χωρών, ανάμεσα στις καπιταλιστικές μικροπόλεις και την περιφέρεια του καπιταλισμού, που στον διεθνή καταμερισμό της εργασίας και του κεφαλαίου ενσωματώνει σταδιακά και τον «υπαρκτό σοσιαλισμό», αναγορεύουν τον αγώνα για εθνική απελευθέρωση και οικονομική απεξάρτηση ως κυρίαρχη αντίθεση της εποχής. Με ισχυρή νομιμοποίηση από την ελληνική τραγωδία και την ανεπίδοτη ελπίδα της εθνικής ολοκλήρωσης που μακρόσυρτα βιώνει το νεοελληνικό κράτος τους δύο αιώνες της ζωής του, οι ιδέες του ΠΑΣΟΚ συσπείρωσαν κάτω από τις αναπεπταμένες σημαίες τους μια λαογενή και πρωτόγνωρη κοινωνική δυναμική. Ένωσαν πολιτικές δυνάμεις με διαφορετική προέλευση και διαφορετικές ιστορικές γενιές όπως της Αντίστασης, του Ανένδοτου, του Πολυτεχνείου καθώς και κοινωνικές δυνάμεις με διαφορετική καταγωγή.

Ο πολιτικός συμβολισμός του ξενόφερτου θρόνου, του πολιτικού και οικονομικού κατεστημένου της άρχουσας μεταπρατικής τάξης και του κράτους της Δεξιάς υπήρξε τόσο ισχυρός και το όραμα της κοινωνικής αλλαγής τόσο ζωντανό που το νεοσύστατο Κίνημα του 13% ασκούσε ιδεολογική ηγεμονία πολύ ευρύτερη από το ποσοστό του.

Έφερε δυναμικά στο προσκήνιο νέες δυνάμεις, διαμόρφωσε ριζοσπαστικές πολιτικές θέσεις και οριοθέτησε το ΠΑΣΟΚ στον χώρο της Αριστεράς με ακραίο ιδεολογικό λόγο και αδρούς πολιτικούς στόχους. Το ΝΑΤΟ, η ΕΟΚ, η Δύση και πάνω απ' όλα οι ΗΠΑ με την αποδεδειγμένη τους συμμετοχή ή την ανοχή απέναντι στη διαμόρφωση του σύγχρονου εθνικού ζητήματος της Ελλάδας και την τραγική του κορύφωση στην Κύπρο έγιναν οι πιο ορατοί από αυτούς τους στόχους.

Η περίοδος της ιδεολογικής διαπάλης και οριοθέτησης από το 1974 ως το 1977, υπήρξε περίοδος θυελλώδους αναζήτησης και ταυτόχρονα πρώτης κατανομής εξουσιών από τις πολιτικές και κοινωνικές δυνάμεις διαφορετικής προέλευσης. Περίοδος που κατέληξε στην στρατηγική συμφωνία του δημοκρατικού δρόμου για το Σοσιαλισμό και αποτέλεσε την πρώτη ουσιαστική σύνθεση απόψεων ενός Κινήματος που ασφυκτιούσε καθώς εξ αρχής έφερε το σπέρμα και τη δυναμική ενός κόμματος εξουσίας, τη δυναμική πραγματικού πλειοψηφικού ρεύματος. Το 1977 ο διπλασιασμός του εκλογικού ποσοστού δεν άφηνε καμιά αμφιβολία γι' αυτό που θα επακολουθούσε. Το ΠΑΣΟΚ πολύ νωρίς, πολύ γρήγορα, πολύ βιαστικά, εισέρχεται στον αστερισμό της εξουσίας με όλα τα συμπαρομαρτούντα. Την πρώτη ουσιαστική υποχώρηση του ακραίου ιδεολογικού λόγου, την πολιτική προσαρμογή και εξομάλυνση, την προγραμματική ενασχόληση, την ανάδειξη στο προσκήνιο του τεχνοκρατικού λόγου, τη διπλή πολιτική διεύρυνση και προς δυνάμεις

κοινωνικά παραδοσιακά συντηρητικές και προς δυνάμεις της ιστορικής Αριστεράς που ακολουθούσε ασθμαίνουσα από μακριά. Με αξιοσημείωτη συνοχή και με την προοπτική της σίγουρης νίκης στο τρίπτυχο εθνική λαϊκή ενότητα, ανοιχτή δημοκρατική δράση, αλλαγή συμπυκνώνεται μια στρατηγική με χαρακτηριστικά πολιτικής πλειοψηφίας και κυβερνητικής εν δυνάμει εξουσίας. Μέσα σ' αυτή τη στρατηγική καλούνται όλες οι κοινωνικές δυνάμεις των μη προνομιούχων. Η κοινωνική πλειοψηφία συμπεριλαμβάνει και αποδέχεται τους πάντες πλην της άρχουσας μεταπρατικής τάξης. Η πολιτική ηγεμονία της πρότασης κυριολεκτικά διαλύει τα απομεινάρια του κεντρώου πολιτικού χώρου και ενσωματώνει πέρα από ένα μέρος των επιφανών στελεχών του και τη μεγάλη πλειοψηφία των δημοκρατικών πολιτών της παλιάς Ένωσης Κέντρου. Το αποτέλεσμα είναι γνωστό. Μια πρωτοφανής πλειοψηφία για τα δεδομένα της χώρας που ξεπερνά το 48% και μόλις επτά χρόνια από την θριαμβευτική επάνοδο του Κ. Καραμανλή, εγκαθίσταται στην Κυβέρνηση το 1981.

Με κυρίαρχα ανάμεσα σε πολλά άλλα τα συνθήματα που το συνόδευσαν από την ίδρυση του αλλά και πιο πολιτικά όπως «ανεξαρτησία - λαϊκή κυριαρχία», «αλλαγή - λαϊκή συμμετοχή», «λαός - ΠΑΣΟΚ στην εξουσία», η πρώτη ουσιαστικά αμιγής σοσιαλιστική κυβέρνηση στην ιστορία της χώρας άρχισε να πορεύεται το δύσκολο δρόμο της διακυβέρνησης και της διαχείρισης των κρατικών υποθέσεων. Χωρίς προηγούμενη εμπειρία, σε ένα εχθρικό εξωτερικό περιβάλλον, με ένα αντίπαλο και ασυμφιλίωτο κράτος, με τους θεσμούς της δημοκρατίας στα πρώτα αβέβαια βήματα τους, το ΠΑΣΟΚ με τη λαϊκή δυναμική που το ανέδειξε και το χαρισματικό ηγέτη που το καθοδηγούσε, αποδείχτηκε ανθεκτικό πέραν πάσης προσδοκίας, ευχής ή κατάρας.

Η διακυβέρνηση του έφερε μια πνοή μεγάλης αλλαγής και δημιουργίας. Η δημοκρατική αναγέννηση. Η σαφώς πιο ανεξάρτητη εξωτερική πολιτική. Οι διεθνείς πρωτοβουλίες για την υπεράσπιση της ειρήνης. Η διαμόρφωση του κράτους πρόνοιας. Η αποκατάσταση της εθνικής συμφιλίωσης και ενότητας. Η δικαιότερη διανομή του εισοδήματος και του πλούτου. Η αποκέντρωση και η λαϊκή συμμετοχή. Η συνεκτική άρθρωση του κοινωνικού ιστού. Η ορμητική είσοδος νέων πολιτικών και κοινωνικών δυνάμεων στο προσκήνιο. Οι μεγάλες θεσμικές αλλαγές εκδημοκρατισμού και εκσυγχρονισμού της χώρας. Γίνονται για πρώτη φορά πεδίο εφαρμοσμένης πολιτικής. Φεύγουν από το χώρο του «σκοτεινού αντικειμένου του πόθου» των λαϊκών δυνάμεων, έρχονται στην επιφάνεια των επιδιώξεων, των στόχων, των προσδοκιών τους. Γίνονται πράξη.

Την ίδια εποχή γίνονται και οι πρώτες μεγάλες πολιτικές στροφές. Καθώς αλλάζει ο κόσμος, η Ευρώπη αρχίζει να εντείνει το βηματισμό της προς την ενοποίηση της, οι «βάσεις του θανάτου» αρχίζουν στρατηγικά και τεχνολογικά να ξεπερνιούνται και η οικονομία να οδεύει με μεγάλη ταχύτητα στην παγκοσμιοποίηση, ο εθνικός δρόμος για το σοσιαλισμό, η αυτοδύναμη ανάπτυξη, η έξοδος από το ΝΑΤΟ, μια αίσθηση αυτάρκειας και απολυτότητας, δίνουν τη θέση τους σε ενδιάμεσες επιλογές. Η αποδοχή του ευρωπαϊκού δρόμου και η σκληρή εθνική επαναδιαπραγμάτευση με πολύ απτά και θετικά αποτελέσματα, η

μετακύλιση μέσα από την πενταετή συμφωνία της αποχώρησης των βάσεων, η επενδυτική πολιτική προσέλκυσης και ξένων κεφαλαίων, προσαρμόζουν σταδιακά την κυβερνητική πολιτική στους δεδομένους συσχετισμούς. Είναι η εποχή που τελειώνει με την αλλαγή του Προέδρου της Δημοκρατίας, την αναθεώρηση του Συντάγματος και την νίκη του 1985 που έφερε για δεύτερη φορά το ΠΑΣΟΚ αυτοδύναμο στην εξουσία. Μια εποχή που κυριαρχεί η στρατηγική των τομών και των ρήξεων με τις κατεστημένες δομές και λογικές.

Η ανάδειξη του εκσυγχρονιστικού αιτήματος απόρροια μιας μακροχρόνιας καθυστέρησης και των αναχρονιστικών δομών λειτουργίας της κοινωνίας και η είσοδος για πρώτη φορά στην «καθαρή» σοσιαλιστική εκδοχή της λογικής των μεταρρυθμίσεων, βρίσκονται στην αφετηρία και την εξέλιξη της δεύτερης τετραετίας. Η ριζική κριτική απόρριψη της σοσιαλδημοκρατίας της πρώτης περιόδου δίνει τη θέση της στη βουβή και ανομολόγητη, καθ' ότι ένοχη για ένα μεγάλο χρονικό διάστημα, εισδοχή της. Η πολιτική κεντροποίηση του Κινήματος καθιστά την κυβερνητική πολιτική πιο αποτελεσματική και αξιόπιστη, της αφαιρεί, όμως, την κοινωνική και ριζοσπαστική της δυναμική. Η χώρα μπαίνει από προοδευτική πόρτα στην περίοδο του εξορθολογισμού που απαιτούν οι ευρωπαϊκές και οι διεθνείς εξελίξεις για την οικονομία, την ανταγωνιστικότητα, τη διαμόρφωση σύγχρονου κράτους, ενώ συνεχίζονται με βήματα δειλά και ασταθή οι θεσμικές αλλαγές που προηγήθηκαν με εκκωφαντικό τρόπο στην πρώτη περίοδο. Η υποχώρηση της σοσιαλιστικής επαγγελίας δίνει τη θέση της στον παντοδύναμο πια «κρατισμό» και «κυβερνητισμό» που έχουν τις ρίζες τους στο 1981 και πιο πριν ίσως στην περίοδο της προετοιμασίας για την τελική έφοδο προς την εξουσία. Με επίκεντρο την κρατική διαχείριση το μοντέλο της εξουσίας του ΠΑΣΟΚ αφού πέρασε τους πρώτους πολιτικούς τριγμούς το '86 και το '87 μπαίνει σε καταλυτική κρίση και αποδοκιμασία με την ορμητική είσοδο της «σκανδαλογίας» στο προσκήνιο. Είναι η αρχή της πτώσης καθώς ο Α. Παπανδρέου με το τεράστιο πρόβλημα υγείας νοιώθει για πρώτη φορά την κυριαρχία του να κλονίζεται στο πεδίο της λαϊκής εμπιστοσύνης. Όμως και ο ίδιος και το ΠΑΣΟΚ και η δημοκρατική παράταξη έδειξαν μεγάλη ανθεκτικότητα. Κρατήθηκαν όρθιοι σε μια εποχή όπου η συσπείρωση των πιο ετερόκλητων πολιτικών δυνάμεων αποφασίζει το τελικό κτύπημα. Η «κάθαρση» έγινε μπούμεραγκ. Και το ιστορικό λάθος του Κ. Μητσοτάκη να οδηγήσει τον Α. Παπανδρέου στο Ειδικό Δικαστήριο συσπείρωσε πάνω από το 40% του λαού. Το ΠΑΣΟΚ εξακολουθούσε και τότε να έχει τα χαρακτηριστικά συσπείρωσης πλειοψηφικού ρεύματος.

Επιχειρείται από τη συντηρητική παράταξη και όχι μόνο αυτή, μια προσπάθεια ακύρωσης της οκταετίας '81-'89 θεωρώντας τη δεκαετία του '80 μια χαμένη περίοδο για τη χώρα ιδιαίτερα στην πρώτη της φάση, γιατί δεν μπήκαν από τότε οι βάσεις της απάντησης της χώρας στις σύγχρονες ανάγκες. Δεν υπάρχει μεγαλύτερη πλαστογραφία. Μια κοινωνία βαθύτατα διχασμένη, ένα κράτος παρασιτικό, με κοινωνικές ανισότητες αγεφύρωτες και απαίτηση για στοιχειώδη κοινωνική δικαιοσύνη, ισοπολιτεία και ισονομία, για στοιχειώδη Δημοκρατία, δεν

μπορούσε να αντέξει χωρίς αποκατάσταση της κοινωνικής συνοχής καμιά εκσυγχρονιστική τομή. Και επιπλέον οι συνθήκες ήταν πολύ διαφορετικές. Η Ελλάδα έπρεπε να αναδείξει την καθολική της δυνατότητα να μπει και με τα δύο πόδια σε μια νέα εποχή που είχε σχέση με την παλιά ακόμη τάξη πραγμάτων μετά από υστέρηση δεκαετιών. Η δεκαετία του '80 υπήρξε η πιο φωτεινή και ελπιδοφόρα του αιώνα. Η ανάσα, το θετικό βήμα, που της επιτρέπει σήμερα να αντιμετωπίζει τις ραγδαίες αλλαγές μιας νέας παγκόσμιας περιόδου με αισιοδοξία και αυτοπεποίθηση.

Οι παραδοσιακές πολιτικές δυνάμεις του τόπου αντιμετώπισαν από την αρχή το ΠΑΣΟΚ ως μετεωρολογικό φαινόμενο ή ακριβέστερα όπως ένα μετεωρίτη στον ουρανό του πολιτικού συστήματος. Η αίσθηση της προσωρινότητας και της μεταβατικότητας του φαινομένου κυριάρχησε στα πρώτα χρόνια κι αυτό έδωσε και χώρο και πρωτοβουλία και χρόνο στο νεοσύστατο Κίνημα.

Η συντηρητική παράταξη έκανε τη δική της επανίδρυση. Η προδικτατορική ΕΡΕ επανιδρύεται ως Νέα Δημοκρατία από τον Κ. Καραμανλή με βάση το παλιό στελεχικό δυναμικό και την επιλογή μιας ουσιαστικής διαφοροποίησης από το παρελθόν. Κάτω από την τεράστια λαϊκή πίεση και με τα εθνικά και πανδημοκρατικά αιτήματα που γέννησε η αντίσταση κατά τις δικτατορίες, εγκαθιδρύεται οριστικά η Προεδρευόμενη Κοινοβουλευτική Δημοκρατία με το Σύνταγμα του '75 και την έκπτωση του θρόνου. Η νομιμοποίηση του ΚΚΕ, η άσκηση μιας κάπως περισσότερο ανεξάρτητης πολιτικής σε σχέση με τους φορτικούς μας συμμάχους, ο οριστικός προσανατολισμός στην Ευρώπη με την επιμονή στην ένταξη στην ΕΟΚ ως πολιτική απόφαση και η ισόβια καταδίκη των πραξικοπηματιών, δεν εκτόνωσαν απλώς την λαϊκή αγανάκτηση και απαίτηση. Αλλά υπήρξαν ταυτόχρονα οι κορυφαίες επιλογές διαμέσου των οποίων ο Κ. Καραμανλής προσπαθεί να αποσυνδέσει τη συντηρητική παράταξη από το αμαρτωλό παρελθόν της Δεξιάς. Να επισημοποιήσει τον εκσυγχρονιστικό της χαρακτήρα και να τη μετατοπίσει προς το Κέντρο. Να την μετατρέψει σε μια πραγματικά συντηρητική παράταξη προσηλωμένη και αποδεχόμενη του θεσμούς του δημοκρατικού πολιτεύματος. Παρά την προσπάθεια και τα θετικά αναντίρρητα βήματα που έγιναν, η δογματική προσήλωση στο «ανήκομεν εις την Δύσιν». Η αναπαραγωγή του αυταρχικού κράτους της Δεξιάς και των αντιδημοκρατικών μεθόδων καταστολής. Η συνέχιση και διεύρυνση των κραυγαλέων κοινωνικών ανισοτήτων. Η διαιώνιση του εσωτερικού διχασμού. Η χρήση κατά το δοκούν των θεσμών που παραμένουν ατελείς και ασταθείς. Ασφαλώς δεν ανταποκρίνονται στην ολοκληρωμένη απαίτηση των λαϊκών δυνάμεων για πολύ ουσιαστικότερες και βαθύτερες αλλαγές.

Ετσι, η Κυβέρνηση της Νέας Δημοκρατίας, παρά την μεγαλύτερη στην ιστορία κοινοβουλευτική της πλειοψηφία, με την ανατρεπτική πορεία που ακολουθεί το ΠΑΣΟΚ, αρχίζει να το αισθάνεται στην πλάτη της και προσπαθεί να το απωθήσει στην περιβόητη πια θέση που αποκλήθηκε «η αριστερά της αριστεράς».

Έκτοτε η συντηρητική παράταξη και το πολιτικοοικονομικό κατεστημένο του τόπου απέναντι στο ΠΑΣΟΚ ακολουθούν μια στρατηγική με εναλλακτικές επιλογές, την περιθωριοποίηση και την ενσωμάτωση. Το «κίνημα διαμαρτυρίας» και των «εξτρεμιστικών» θέσεων και συνθημάτων, «το κίνημα που δεν πιστεύει στις κοινοβουλευτικές διαδικασίες», το «κίνημα που θα σου δημεύσει την περιουσία», εναλλάσσεται με διαδοχικές προσπάθειες ενσωμάτωσης και εκλογίκευσης με την επίκληση της κεντρίας προέλευσης και της παραδοσιακής πολιτικής τάξης.

Ακόμη κι όταν το ΠΑΣΟΚ ήρθε με τόσο θριαμβευτικό τρόπο στην Κυβέρνηση η τακτική των συντηρητικών δυνάμεων υπαγορεύεται από στάση αναμονής για γρήγορη πτώση κάτω από το βάρος των τεράστιων προβλημάτων της χώρας και της πίεσης του εξωτερικού παράγοντα. Χρειάστηκαν πάνω από 11 χρόνια από την εμφάνιση του ΠΑΣΟΚ και μετά τις εκλογές του Προέδρου της Δημοκρατίας το 1985, για να αντιληφθεί η Νέα Δημοκρατία ότι είχε να κάνει με μια πραγματικά νέα και σταθερή δύναμη εξουσίας που διαχειριζόταν ήδη τα πράγματα ως καθεστωτικό κόμμα. Τότε άρχισε να δανείζεται οργανωτικά σχήματα και φόρμες, να αντιγράφει μεθόδους πολιτικής επικοινωνίας και να καταβάλει προσπάθεια ουσιαστικής διαμόρφωσης πολιτικού κόμματος με στοιχειώδη οργάνωση βάσης και πολιτικές διαδικασίες δανεισμένες από τον ορκισμένο αντίπαλο της. Η στρατηγική της «κάθαρσης» που εμπνεύστηκε και υλοποίησε η ηγεσία του Κ. Μητσοτάκη υπήρξε ο πολιορκητικός κριός του κάστρου της εξουσίας, το οποίο όμως κατέλαβε μόλις για ένα διάλειμμα της πορείας των πολιτικών πραγμάτων.

Το διάλειμμα στην Αντιπολίτευση κράτησε για το ΠΑΣΟΚ μετά από μια ταραχώδη περίοδο 10 μηνών, τη «συγκυβέρνηση Τζανετάκη» και την «οικουμενική κυβέρνηση Ζολώτα», μόλις 3,5 χρόνια. Τον Οκτώβριο του 1993 επανακάμπτει με νέα αυτοδύναμη πλειοψηφία. Αυτή τη φορά προσγειωμένο στη νέα πραγματικότητα, αποφορτισμένο και αφυδατωμένο ιδεολογικά, αλλά με πολιτική επίγνωση των εθνικών αναγκαιοτήτων και της ευθύνης να οδηγήσει τη χώρα στο νέο ιστορικό κύκλο που ξεκίνησε το 1989 για τον κόσμο και το 1992 για την Ευρωπαϊκή Ένωση που παίρνει τη θέση της ΕΟΚ. Η μετάβαση από τον Ανδρέα Παπανδρέου στον Κώστα Σημίτη όχι μόνο έγινε ομαλά και δημοκρατικά αλλά με πρωτόγνωρη ωριμότητα, σταθερές και κριτήρια απολύτως αποδεκτά και τρόπο που επανέφερε την πολιτική στο προσκήνιο μπροστά στα μάτια των πολιτών. Η αμέσως επόμενη εκλογική νίκη του 1996 έβαλε τη σφραγίδα και επικύρωσε την πολύ σημαντική απόφαση ότι η Ελλάδα θα εισέλθει στη νέα χιλιετία με το ΠΑΣΟΚ στο πηδάλιο.

Σήμερα, στο τέλος σχεδόν του αιώνα, η Νέα Δημοκρατία ανάδειξε τον έκτο κατά σειρά αρχηγό. Μετά τον Κ. Καραμανλή, ο Γ. Ράλλης, ο Ε. Αβέρωφ, ο Κ. Μητσοτάκης, ο Μ. Έμπερτ και ο Κ. Καραμανλής «ο νεώτερος» κοσμούν το πάνθεον των αλλαγών φρουράς για την αντιμετώπιση του φαινομένου ΠΑΣΟΚ. Ενώ η ίδια η συντηρητική παράταξη βιώνει μια άνευ προηγουμένου μακρόχρονη κρίση φυσιογνωμίας και στρατηγικής. Έχει αξιπέραστο ιδεολογικό και πολιτικό

πρόβλημα στο οποίο αδυνατεί να βρεί λύση και να διαμορφώσει μια αξιόπιστη εναλλακτική πρόταση. Οι πιο κακεντρεχείς αντίπαλοι της «συντηρητικής στροφής» του ΠΑΣΟΚ θα πουν ότι κατέλαβε το χώρο της Δεξιάς και εκτόπισε τη Ν.Δ. Θα ήταν μια εύκολη ερμηνεία αν στα αριστερά του ΠΑΣΟΚ διαμορφωνόταν η εναλλακτική στρατηγική. Και εδώ η πραγματικότητα είναι πολύ πιο πλούσια, πολύπλοκη και σύνθετη για να ξεμπερδεύει κανείς τόσο εύκολα, σχεδόν απλοϊκά, με την ιστορία.

Αριστερά, η αναγκαία αναδρομή ως χρέος

Πριν ανοίξει κανείς τους λογαριασμούς του μεταπολιτευτικού κύκλου γενικώτερα για την Αριστερά και παρ' ότι η ιστορία γράφεται και ξαναγράφεται δεκάδες φορές και μέχρι πλήρους εξαντλήσεως σ' αυτό τον τόπο, νοιώθει μέσα του την ανάγκη μιας ελάχιστης αναδρομής ως ιστορικό χρέος για την ελληνική ιστορική Αριστερά. Μιας αναδρομής που δεν θέλει ούτε να ωραιοποιήσει, ούτε να εξωραΐσει το καθημαγμένο της πρόσωπο, αλλά και να μη χαριστεί μεροληπτικά σ' αυτό.

Στην πολυκύμαντη ιστορία του αιώνα μας από τις αρχές ως τη μεταπολίτευση, η Αριστερά, έτσι όπως εκφράστηκε μέσα από το ΚΚΕ, την ΕΔΑ, τα διάφορα μετωπικά της σχήματα και τις παραφυάδες των εξωκοινοβουλευτικών και αριστερίστικων οργανώσεων της, έδωσε μάχιμο και δημιουργικό παρόν στους εθνικούς και κοινωνικούς αγώνες. Παρ' ότι η συμπεριφορά της κρατούσας κατάστασης απέναντι της προσομοίαζε περισσότερο στην αμερικάνικη εμπειρία της άγριας καταστολής και καθόλου στην ευρωπαϊκή πολιτική ενσωμάτωσης και παρ' ότι η καταδίκη στην παρανομία διαμόρφωνε πάντοτε συνθήκες ιδιάζουσας ανάγκης και αξεπέραστα προβλήματα επιβίωσης, δεν είναι ευκαταφρόνητες οι ιστορικές στιγμές ενός πραγματικού μεγαλείου.

Δεν είναι μόνο ο μεγάλος αντιφασιστικός και εθνικοαπελευθερωτικός αγώνας και η δημιουργία του παλλαϊκού μετώπου του ΕΑΜ. Δεν είναι μόνο η πρωτοπορεία στους αγώνες για κοινωνική δικαιοσύνη, για ελευθερίες και δημοκρατία. Δεν είναι μόνο και ο πιο πρόσφατος αντιδικτατορικός αγώνας. Δεν είναι καν μόνο η αυταπάρνηση και η θυσία που έπαιρνε κατά περιόδους γιγάντιες διαστάσεις. Και επί της ουσίας της Αριστεράς και ενώ ουδέποτε έγινε ή καλύτερα αφέθηκε να γίνει πολιτική πλειοψηφία, η ελληνική της εκδοχή εμφάνισε σημαντικές συμβολές. Οι δημιουργικές στιγμές της federation, οι θεσμοί της τοπικής αυτοδιοίκησης και της λαϊκής δικαιοσύνης στην κατοχή, οι πρώτες πολιτικές προσεγγίσεις της ΕΔΑ, η προσήλωση στη στήριξη δημοκρατικών, φιλελεύθερων και προοδευτικών δυνάμεων του αστικού λεγόμενου κόσμου, στέκονται ισάξια πλάϊ στην εποποιία της αντίστασης, την στωϊκή αυταπάρνηση της εξορίας και την σκληρή καταδίωξη στην παρανομία. Είναι μικρό σε βάθος χρόνου αλλά υψηλό σε ποιότητα δείγμα γραφής μιας παράταξης με υψηλό εθνικό και ηθικό κύρος που συσπείρωνε κάθε φορά ισχυρές αλληλεγγύες δυνάμεις από τον ευρύτερο δημοκρατικό χώρο. Μπορεί οι κομμουνιστικές επτεξεργασίες να έμεναν κατά κανόνα αυστηρά προσηλωμένες και ενταγμένες στον διεθνισμό της 3^{ης} Διεθνούς και να μη διεκδικούσαν δάφνες υψιπτεούς διανοητικής εργασίας και αυτόχθονης διαμόρφωσης. Μπορεί οι αποφάσεις να υπαγορεύονταν εν πολλοίς από τις ευρύτερες στρατηγικές της Κομιντέρν. Μπορεί η προσήλωση στο σοβιετικό μαρξισμό-λενινισμό να έφερνε έντονα τα σημάδια της σταλινικής κυριαρχίας. Όμως, μέσα από το χώρο και δίπλα σ' αυτόν γεννήθηκαν και αναπτύχθηκαν προσωπικότητες φωτεινά ορόσημα.

Η ευρύτερη Αριστερά στη χώρα μας ανέδειξε τον Αλέξανδρο Παπαναστασίου της βαλκανικής ενότητας και των κοινωνικών οραμάτων. Τον Αλέξανδρο Σβώλο των σύγχρονων πολιτειακών αναζητήσεων. Τον Δημήτρη Γληνό των προοδευτικών εκπαιδευτικών ιδεών. Τον Γεώργιο Καρτάλη και τον Ηλία Ηλιού της εφαρμοσμένης πολιτικής. Τον Παντελή Πουλιόπουλο και τον Σεραφείμ Μάξιμο των θεωρητικών επεξεργασιών του μεσοπολέμου. Τον Μιχάλη Ράπτη των δεκαετιών της αξεπέραστης και ιδιάζουσας διεθνιστικής προσφοράς. Τον Νίκο Πουλαντζά των σημαντικών θεωρητικών συλλήψεων για το κράτος. Ακόμη και του Αβραάμ Μπεναρόγια ή τον Νίκο Κορδάτο του θεσμοποιημένου και δογματικού μαρξισμού, με προοδευτική συμβολή στην ανάπτυξη της ιστορίας μας από μια άλλη οπτική σκοπιά. Και μια πλειάδα στελεχών που υπήρξαν πνευματικά γεννήματα του ευρύτερου χώρου έξω και πέρα και πλάϊ στον ηρωϊσμό του Άρη Βελουχιώτη ή του Σαράφη.

Τρεις θεμελιακές ανεπάρκειες σημάδεψαν βαθειά την πορεία του ΚΚΕ του κεντρικού μοχλού της ιστορικής Αριστεράς στην Ελλάδα ολόκληρη την περίοδο και τελικά διαμόρφωσαν τη φυσιογνωμία και τη στρατηγική του και υπαγόρευσαν τη δράση του.

Η πρώτη αφορά την προσήλωση της ηγεσίας του και την εξάρτηση της από τη Μέκκα του κομμουνισμού, τη βαλκανική και όχι δυτικοευρωπαϊκή εξέλιξη και διαδρομή του, που συχνά το ανάγκαζε να παίρνει θέσεις αναντίστοιχες προς τις εθνικές επιταγές που αυθόρμητα επιζητούσε η βάση του.

Η δεύτερη αφορά την προσήλωση του στη θεωρία των μετώπων και η σχέση έρωτα και μίσους που διαμόρφωνε κάθε φορά με τις φιλελεύθερες, τις κεντρώες ή τις ευρύτερα δημοκρατικές δυνάμεις. Κάτω πάντοτε από τη λογική της πρωτοπορείας και της ντε φάκτο επιλείψιμης, ασθενούς και ασταθούς διάθεσης του «αστικού κόσμου» η σχέση αυτή έπαιρνε τη μορφή ετεροβαρούς και μηχανιστικής συμμαχίας.

Η τρίτη αφορά την εξ αντικειμένου και λόγω των συνθηκών που επικρατούσαν αδυναμία διαμόρφωσης μιας ευρύτερης πολιτισμικής κουλτούρας και διανοητικής σκέψης που καθιστούσε φτωχές, δογματικές και μονοσήμαντες τις πολιτικές και θεωρητικές επεξεργασίες των κομματικών του οργάνων. Σε μια σειρά συνεδρίων με αυξημένη πολιτική σημασία λόγω της συγκυρίας και των πρακτικών πολιτικών αποφάσεων που έπρεπε να ληφθούν, η μονότονη επανάληψη του κρατικομονοπωλιακού καπιταλισμού, της αλληλουχίας των ενδιάμεσων σταδίων προς τον κομμουνισμό, της δογματικής επανάληψης των πολιτικών και κοινωνικών συμμαχιών και πάνω από όλα η δικτατορία του προλεταριάτου και η πρωτοπορεία της εργατικής τάξης που ολοένα διευρύνεται και όπου να 'ναι γίνεται πλειοψηφία, δείχνουν έναν παρωχημένο και ξεπερασμένο δογματισμό. Σχεδόν μια αφελή πολιτική σκέψη. Η «θεωρία των λαθών» και της εκ των υστέρων αυτοκριτικής κάθαρσης που υπαγορεύει για τη Βάρκιζα, για το «τι Παπάγος -τι Πλαστήρας», για τις «αποχές», δείχνει επιμονή σε μια αστυνομική αντίληψη της ιστορίας που αδυνατεί να περιγράψει το σύνθετο, το αντιφατικό, το ηρωϊκό και συνάμα τραγικό μιας ολόκληρης εποχής.

Το ΚΚΕ δεν υπήρξε «προδοτικό» κόμμα, ούτε κόμμα «μειωμένης εθνικής ευαισθησίας». Προ παντός δεν υπήρξε ουδέποτε κόμμα δοσίλογων ή χαμερπών προθέσεων. Αδικείται από την ιστορία αλλά και το ίδιο συχνά αδικεί τον εαυτό του μέσα από την ιστορία. Έχουν γραφεί ποταμοί συγγραμμάτων μετά τη νομιμοποίηση του ΚΚΕ και όχι μόνο με δική του πρωτοβουλία αλλά κυρίως στην ανάγκη που ένοιωθε κάθε αριστερός μαχητής, ή παλαίμαχος, ή γνώστης και συμμετέτοχος κρίσιμων αποφάσεων και στιγμών, να αποκαταστήσει ολόκληρη την ιστορία ή τμήμα της. Ιδιαίτερα γύρω από την εθνική αντίσταση και τον εμφύλιο διχασμό. Νομίζω, όμως, ότι αυθεντικότερη και διεισδυτικότερη αντανάκλαση της αλήθειας από την μυθιστορηματική περιγραφή στην τριλογία των «Ακυβέρνητων Πολιτειών» του Στρατή Τσίρκα δεν υπήρξε. Κι αυτό γιατί απεικονίζει μέσα στο καθημερινό της δράσης το μεγαλείο και τη μικρότητα ταυτόχρονα της ελληνικής ιστορικής Αριστεράς. Η κρίση και η διάσπαση του '68 ασφαλώς άνοιξε μια καινούρια εποχή για την κομμουνιστική αριστερά, λίγα χρόνια πριν συναντήσει στο δρόμο της το ΠΑΣΟΚ.

Οι δυνάμεις της ιστορικής Αριστεράς στη χώρα υποδέχτηκαν το ΠΑΣΟΚ περίπου ως παρείσακτο στο χώρο τους. Και έκτοτε προσπαθούν να το αποφύγουν όπως ένα κακό όνειρο αν δεν επιχειρούν να το διεμβολίσουν χωρίς επιτυχία. Θαμπωμένες από το εκτυφλωτικό φως της εξόδου από την παρανομία και βαθύτατα διχασμένες από τη διάσπαση του '68 και την εξέλιξη της κρίσης του κομμουνιστικού κινήματος, ανακαλύπτουν ένα φορέα που στην απλοϊκή λογική των παλιών αγωνιστών τους «κλέβει τα συνθήματα», τους «παίρνει τις ιδέες», τους «υπερκερνά σε επαναστατικότητα».

Πέρα από την ιστορική σχέση «έρωτα και αβυσσαλέου μίσους» όπως πολύ εύστοχα τη χαρακτηρίζει ο Τ. Παππάς σε σχετικό του δοκίμιο, που αναπτύχθηκε με τις δυνάμεις των φιλελεύθερων της ΕΠΕΚ, της Ένωσης Κέντρου, τίποτα δεν μοιάζει στη σχέση της ιστορικής Αριστεράς με το ΠΑΣΟΚ. Φαινομενικά η ιστορία επαναλαμβάνεται. Στην πραγματικότητα δεν συμβαίνει το ίδιο.

Μπορεί η ιστορικά διαμορφωμένη κατάσταση στην μετεμφυλιακή περίοδο ξεκινώντας από το ΕΑΜ να εμφανίζει στο λεγόμενο Κέντρο και την Αριστερά να εκφράζουν τον ίδιο κοινωνικό χώρο. Με το ΠΑΣΟΚ επί πλέον τέμνονται και στην πολιτική προέλευση και τη δράση των στελεχών και των οργανωμένων δυνάμεων.

Μπορεί η μακροχρόνια αναπαραγωγή του δίπολου Δεξιά - Αντιδεξιά ή Συντήρηση - Πρόοδος ή Δεξιά - Δημοκρατική Παράταξη να συνεχίζει να εγκλωβίζει την ιστορική Αριστερά σε μια αγωνιώδη προσπάθεια διαμόρφωσης μετωπικής και εκλογικής στρατηγικής που οδηγεί σε πολιτικά κέρδη. Με το ΠΑΣΟΚ, όμως, υπάρχει αλληλοδιείσδυση και βαθύτατη εκατέρωθεν επιρροή που διαπερνά οριζόντια και τις δυο παρατάξεις.

Μπορεί η ευλογοφανής διάκριση του «κόμματος της εργατικής τάξης» και της «πρωτοπορίας» του με το «ιδιότυπο, μικροαστικό, σοσιαλρεφορμιστικό κόμμα», που είναι το ΠΑΣΟΚ σύμφωνα με την Κεντρική Επιτροπή του ΚΚΕ, να προσπαθεί να αναβιώνει συνεχώς και

να οριοθετεί την ετεροβαρή ιδεολογική σχέση. Παραγνωρίζει, όμως, ότι η ευρεία βάση της εξουσιαστικής λογικής και η κατά συγκυρία ηγεμονία της μικροαστικής ιδεολογίας ενυπάρχει και διαπερνά συλλήβδην και τους δύο χώρους.

Τέσσερις ιστορικές φάσεις διάβηκε η σχέση «έρωτα και αβυσσαλέου μίσους» ανάμεσα στο ΠΑΣΟΚ και την ιστορική Αριστερά και με τις δύο εκδοχές της. Πάντοτε με τη μόνιμη παρουσία της ιδεολογικής και πολιτικής αντιπαράθεσης ανάμεσα σε μια πρακτική καθαρής πρωτοπορείας που η ιστορική Αριστερά την αντλούσε από την αγωνιστική της παράδοση ή την ελίτ της διανόησης που ανανεώνει τον κομμουνιστικό ή αριστερό χώρο και σε μια πρακτική ηγεμονισμού και πολιτικής επικυριαρχίας που βρήκε την αποθέωση της στο «ΠΑΣΟΚ και τις λοιπές δημοκρατικές δυνάμεις». Από τη μια η έπαρση του επικαθορισμού από την μειοψηφία των σχέσεων εξουσίας που διαμορφώνονται και από την άλλη τα αλληπάλληλα διλήμματα που συσπειρώνουν την προοδευτική παράταξη και αναδεικνύουν αυτοδύναμο και αγέρωχο το ΠΑΣΟΚ στην εξουσία.

Μέσα σ' αυτό το μονίμως παρόν πολιτικό κλίμα στην πρώτη φάση η κομμουνιστική αριστερά καθάριζε τους εσωτερικούς της λογαριασμούς δίνοντας κι αυτή στο ΠΑΣΟΚ χώρο, χρόνο και πρωτοβουλία και καθιστώντας το ακόμη και διαιτητή ή καλύτερα διαμεσολαβητή ανάμεσα στις δύο μερίδες της.

Στη δεύτερη φάση το ΠΑΣΟΚ με την πρόταση των 10 σημείων του Ανδρέα Παπανδρέου το 1976 εγκαινιάζει τη πολιτική της δημοκρατικής συνεργασίας στους μαζικούς και κοινωνικούς χώρους και τους θεσμούς. Μια πολιτική που στην πολωτική αντιπαράθεση με τη συντηρητική παράταξη διαμόρφωνε στα συνδικάτα και την αυτοδιοίκηση κυρίως ένα πεδίο συνένωσης, συμπαράταξης και ουσιαστικής πλειοψηφίας. Μέχρι τις μέρες μας παρά τα αλληπάλληλα πολιτικά χτυπήματα που δέχτηκε η δημοκρατική συνεργασία κατάφερε να επιβιώνει έστω και τελευταία συντηρείται μόνο με τεχνητή αναπνοή.

Με το ΠΑΣΟΚ στην Κυβέρνηση η ιστορική Αριστερά ακολούθησε μια πολιτική κριτικής υποστήριξης αρχικά για να οδηγηθεί στο «συμπολιτευόμαστε αντιπολιτευόμενοι» και «αντιπολιτευόμαστε συμπολιτευόμενοι». Κορυφαία στιγμή που κλείνει αυτό τον κύκλο είναι η διαμόρφωση της κοινοβουλευτικής πλειοψηφίας που ανέδειξε πρόεδρο Δημοκρατίας τον Χρ. Σαρτζετάκη.

Η απαγκίστρωση από το δικομματισμό υπήρξε η πολιτική επιλογή της ηγεσίας της κομμουνιστικής και ανανεωτικής Αριστεράς που ακολούθησε από το 1986. Παρά την απόπειρα ενός νέου ανοίγματος που επιχείρησε ο τότε Πρωθυπουργός από τη Χαλκίδα, φαίνεται ότι αυτή η απαγκίστρωση εξυπηρετούσε δυνάμεις και εντός του ΠΑΣΟΚ οι οποίες κατέστειλαν την απόπειρα έγκαιρα πριν πάρει συγκεκριμένη μορφή. Η αποστασιοποίηση και η αντιπαράθεση των δύο χώρων ευνοήθηκε τόσο με την εικόνα και την ρεαλιστική προσαρμογή της Κυβέρνησης και την «συντηρητική στροφή» του ΠΑΣΟΚ, όσο και με την οριστική επιλογή του ΚΚΕ και της ΕΑΡ που ψάχνουν αφορμή να βγούν από τα χαρακώματα και να βάλουν πλώρη για τη «μεγάλη Αριστερά».

Την ίδια περίοδο διαμορφώνονται για πρώτη φορά με τόση ενάργεια και στους κόλπους του ΠΑΣΟΚ δύο τάσεις που αντιπαρατέθηκαν, με αφορμή το περιβόητο «ν+1», στον εκλογικό νόμο του 1989, για την προοπτική σύγκλισης ή απόκλισης με την άλλη Αριστερά. Κορυφαία στελέχη του Εκτελεστικού Γραφείου με επικεφαλής το Γ. Γεννηματά ζητούν έμπρακτη εφαρμογή της ομόφωνης θέσης που διατύπωσε η Κεντρική Επιτροπή για «διεύρυνση της πολιτικής βάσης της εξουσίας. Τα πράγματα, όμως, είχαν πάρει προ πολλού τον οριστικό τους δρόμο.

Η επιλογή της «συγκυβέρνησης» του 1989 δεν ήταν μόνο η κατάληξη μιας πορείας. Υπήρξε η κορυφαία συμβολική πράξη από την πλευρά του Συνασπισμού της συμμαχίας που έδωσε τη μάχη των εκλογών του '89 για την ιστορική Αριστερά -στη λογική «να τελειώνουμε με το ΠΑΣΟΚ». Οι ακραίες εντάσεις και αντιπαραθέσεις που τη συνόδευσαν οδήγησαν σε ένα νομοτελειακό διαζύγιο τους δύο χώρους κλείνοντας ουσιαστικά τον κύκλο της μεταπολίτευσης και στις σχέσεις τους.

Είναι τραγικό που η κορυφαία αυτή πράξη της ηγεσίας της ιστορικής Αριστεράς η οποία όχι μόνο για λόγους αρχής, πολιτικής στάσης και ιδεολογίας αλλά και εκ του αποτελέσματος, αποδείχθηκε ένα ακόμη «ιστορικό λάθος» στην αλυσίδα των αποτυχημένων επιλογών της, συμπίπτει με τον χρόνο που γκρεμίζεται το τείχος του Βερολίνου και αποκαλύπτεται ο θάνατος του κομμουνισμού. Το κτύπημα δεν είναι μόνο ηθικό , γίνεται ευρύτερα ιδεολογικό και πολιτικό. Το «κόμμα μπαλαντέρ» με τις οβιδιακές μεταμορφώσεις του δεν αποτελεί αντάξια της ιστορίας του χώρου επιδίωξη, τον υποβαθμίζει, τον αποϊδεολογικοποιεί. Η εμφάνιση της «μεγάλης Αριστεράς» που εξοβελίζει το ΠΑΣΟΚ από το χώρο των προοδευτικών δυνάμεων για να μονοπωλήσει τη μια αριστερή πολιτική, ιδιαίτερα όταν αυτή εμμένει σε οριστικά ξεπερασμένα δόγματα και αποστεωμένες ιδεολογικές αναφορές συνιστά μια πραγματική χίμαιρα.

Σε όλη αυτή τη διαδρομή η ιστορική Αριστερά είχε πάντοτε απέναντι στο ΠΑΣΟΚ μια συνεχή ταλάντευση, ένα μόνιμο μετεωρισμό. Εγκλωβισμένη στην απλοϊκή μαρξιστική της παράδοση και ανάλυση και τα ξεπερασμένα θεωρητικά της εργαλεία συζητούσε συνεχώς αν πρόκειται για ένα προοδευτικό αριστερό κόμμα ή για ένα μικροαστικό μόρφωμα. Ο μετεωρισμός γίνεται ανάγλυφος ακόμη και σ' έναν από τους κορυφαίους και τους πιο φωτισμένους, σύγχρονους και ριζοσπαστικά ανανεωτικούς διανοούμενους εκφραστές της. Ο Νίκος Πουλαντζάς στην πρώιμη περίοδο του ΠΑΣΟΚ ανέλυε το φαινόμενο του λαϊκισμού, ενός Κινήματος «περονικού τύπου», ενώ λίγο αργότερα, το 1978 εγκαλούσε την Αριστερά «να μην αρνείται τον αριστερό σοσιαλιστικό χαρακτήρα του ΠΑΣΟΚ» και ζητούσε από τις ανανεωτικές της δυνάμεις να διαμορφώσουν μόνιμη προνομιακή συμμαχία μαζί του. Ενώ ένα ακόμη ιστορικό στέλεχος του χώρου ο Α. Ελεφαντης θα γράψει για την «συγγένεια των θεωρητικών βάσεων της Αριστεράς και του θεμέλιου λίθου της στρατηγικής του ΠΑΣΟΚ».

Από την ιστορική απόσταση που βλέπουμε σήμερα τα πράγματα σε μια εποχή που διαμορφώνονται νέοι όροι στο πολιτικό σύστημα, όπως η

δεκαετία του '70, οικοδομούνται και οριοθετούνται νέοι πολιτικοί σχηματισμοί, η αναζήτηση της ιδεολογικής, πολιτικής και οργανωτικής τους αυτονομίας οδηγεί τους πολιτικούς φορείς σε αυτόνομες και αποκλείουσες στρατηγικές. Όταν στη δεκαετία του '80 οι όροι έγιναν ευνοϊκοί το ΠΑΣΟΚ είχε πάρει ήδη το δρόμο της αυτοδύναμης αυτάρκειας ενός κόμματος εξουσίας και η ιστορική Αριστερά ζούσε με τη χίμαιρα της δυναμικής υποκατάστασης του. Το ότι η κεντρική πολιτική συζήτηση των δύο χωρών κινείται αποκλειστικά γύρω από το «εκλογικό σύστημα της απλής αναλογικής» ως το μόνο και κύριο προαπαιτούμενο και εξαντλείται σ' αυτό, μάλλον την ουσιαστική τους απροθυμία και αποκλείουσα επιθυμία προδίδουν. Ουδέποτε η πορεία των σχέσεων του ΠΑΣΟΚ με την άλλη Αριστερά κινήθηκε με στόχο τη διαμόρφωση των προϋποθέσεων μακρόπνοης και φερέγγυας συνεργασίας βασισμένης στην πραγματική στρατηγική σύγκλιση και στην ουσιαστική προγραμματική και πολιτική συμφωνία. Ας το ομολογήσουμε. Όλα εξαντλήθηκαν στη σύγκρουση του ηγεμονισμού και της αυθεντίας και δεν το επέτρεψαν.

*από τον Ανδρέα Παπανδρέου
στον Κώστα Σημίτη
ή περί αυτοκριτικής ο λόγος*

Η ιστορική διαδρομή του ΠΑΣΟΚ ως πολιτικού υποκειμένου σε ολόκληρη την εξέλιξη του μεταπολιτευτικού ιστορικού τοπίου είναι αξεδιάλυτα δεμένη με τις επιλογές και την πολιτική διαδρομή του Ιδρυτή του. Στη δυναμική και αυτόνομη σχέση του Ανδρέα Παπανδρέου με το λαό, που έλκει τις ρίζες της στην εποχή της κεντροαριστεράς της προδικτατορικής περιόδου και τη νομιμοποίηση της στον αντιδικτατορικό αγώνα, δημιουργήθηκε το ασφαλές περίβλημα της ανάπτυξης του Κινήματος που έμελλε να αλλάξει τον πολιτικό χάρτη της χώρας. Μαζί του μια γενιά στελεχών άφθαρτων, με αγωνιστικές περγαμηνές, με σφύζουσα ανανεωτική δυναμική, με ανατρεπτικές ιδέες, συγκρότησε ένα ηγετικό πυρήνα ιδιαίτερων αξιώσεων παρά την έλλειψη πολιτική εμπειρίας. Και, βεβαίως, στελέχη από τη γενιά των Λαμπράκηδων, της ΕΔΗΝ, του Πολυτεχνείου και ένα πλούσιο δυναμικό μεσαίων και ανωτέρων στελεχών από την Ένωση Κέντρου συμπλήρωνε το αμάλγαμα του πρώτου ΠΑΣΟΚ.

Σε αντίθεση με τα κόμματα της ιστορικής Αριστεράς που κυρίως στη Δύση δημιουργούνται ως συνέπεια και μετεξέλιξη συνδικαλιστικών αγώνων και οργανώσεων, ως πολιτική έκφραση κοινωνικών διεκδικήσεων, το ΠΑΣΟΚ ιδρύεται κατ' ευθεία ως πολιτικό ριζοσπαστικό κίνημα εθνικής και κοινωνικής αναφοράς και ανασυγκρότησης του τόπου. Το εθνικό ζήτημα, θέμα που εξαρχής κυριαρχεί στη φυσιογνωμία και τη στρατηγική του, εμπεριέχει και προϋποθέτει την κοινωνική αλλαγή και την εμπέδωση και ολοκλήρωση της λαϊκής κυριαρχίας.

Η πρώτη πνοή που εμφύσησε και δημιούργησε την κοινωνική του δυναμική ήταν η επαναστατική για τα πολιτικά δεδομένα επιλογή της αυτοοργάνωσης. Μια επιλογή που αντιμετώπισε τη δυσπιστία ενός πολύ μεγάλου τμήματος του παλιού πολιτικού κόσμου της δημοκρατικής παράταξης, το οποίο κρατήθηκε σε απόσταση. Αντιθέτως συσπείρωσε με αποφασιστικό και καταλυτικό τρόπο τη νεολαία η οποία αποτέλεσε την ενεργή βάση της συλλογικής προσπάθειας που ακολούθησε.

Ο Ανδρέας Παπανδρέου ως πολιτική φυσιογνωμία λειτούργησε πάντοτε έξω και πέρα από στενά καταστατικές αρμοδιότητες, έξω και πέρα από τα οργανωτικά όρια του ΠΑΣΟΚ, κρατώντας στα χέρια του σαφώς αυξημένο μερίδιο πολιτικής ευθύνης. Ως εκ τούτου γίνεται ο κεντρικός και αδιαφιλονίκητος αποδέκτης της κριτικής για την αξία ή την απαξία της συνολικής πορείας του ΠΑΣΟΚ, του οποίου η γέννηση, η παρουσία στην πολιτική σκηνή και η προσφορά του στον τόπο είναι μια ιστορικά δικαιωμένη επιλογή. Είναι ο ίδιος που αναλαμβάνει το κύριο βάρος για τις νίκες αλλά και τη φθορά, για τη δομή και την κατανομή της εξουσίας, για την εξέλιξη, τη μετεξέλιξη και την αλλαγή του ίδιου του ΠΑΣΟΚ. Η καταγγελία του «αρχηγικού» ΠΑΣΟΚ ξεκίνησε πριν ακόμη στεγνώσει το μελάνι από την υπογραφή της «3^{ης} Σεπτεμβρίου» και το συνόδεψε σε όλη τη διαδρομή του από τους χώρους της αριστερής διάνοησης της ιστορικής Αριστεράς, από δυνάμεις που συμπαρατάχθηκαν και

αποχώρησαν από το ΠΑΣΟΚ, αλλά και από όσους αναζητούσαν μερίδιο στην κομματική και αργότερα στην κυβερνητική εξουσία. Ανεξάρτητα από τις προθέσεις ή τα ελατήρια αυτής της καταγγελίας, ο Ανδρέας Παπανδρέου δεν κράτησε απλώς ενωμένο και διαρκώς διευρυνόμενο το χώρο αλλά τον εσφράγισε κυριολεκτικά με την μοναδική του παρουσία. Στο πρόσωπο του συγκέντρωσε τις ιδιότητες του εθνικού ηγέτη, του κυβερνήτη και του προέδρου του Κινήματος. Η πολιτική του άνοδος ταυτίστηκε με την είσοδο των νέων προοδευτικών ιδεών στην κοινωνία, έγινε συνώνυμη της ανανέωσης στην πολιτική ζωή και ενσάρκωσε το όραμα της μεγάλης αλλαγής. Ως εθνικός ηγέτης άνοιξε νέους δρόμους για τον τόπο, βοήθησε στη δημοκρατική του αναγέννηση, έδωσε τέλος στην παραδοσιακή διάταξη των πολιτικών δυνάμεων που κρατούσε καθηλωμένη τη χώρα, ενδυνάμωσε την ανεξαρτησία της και νομιμοποίησε με το κύρος του σημαντικές κοινωνικές και θεσμικές κατακτήσεις. Ως Κυβερνήτης πήρε τις απαραίτητες αποφάσεις που οδήγησαν στις μεγάλες τομές, το έργο και τα αποτελέσματα και της οκταετίας '81-'89 και της όψιμης περιόδου '93-'96, ενώ ταυτόχρονα ανέδειξε για πρώτη φορά τη δημοκρατική παράταξη ως σταθερή, βιώσιμη και ηγεμονική εξουσία. Ως Πρόεδρος του ΠΑΣΟΚ έκφρασε με τρόπο μοναδικό την πολυσυλλεκτικότητα του, την ενότητα των διαφορετικών δυνάμεων στο εσωτερικό του, ενέπνευσε τις λαϊκές δυνάμεις και συπείρωσε την κοινωνική πλειοψηφία των μη προνομιούχων, μετατρέποντας τη σε δύναμη πολιτικής αλλαγής και διακυβέρνησης.

Κάτω από την επιβλητική και χαρισματική προσωπικότητα του Προέδρου του, το ΠΑΣΟΚ στην πρώτη φάση της ιδεολογικής του οριοθέτησης, έζησε την ηρωϊκή και νοσταλγική κατά κάποιο τρόπο εποχή του. Με μαξιμαλιστικούς στόχους («στις 18 σοσιαλισμός»), με έντονη ροπή στην υποβάθμιση του κοινοβουλευτικού αγώνα, με ιδεολογικές συγκρούσεις ομάδων («αυτοδιαχειριστές», «τροτσκιστές», «λενινιστές», «τριτοκοσμικοί», «δημοκράτες»), με αλεπάλληλες ρήξεις, διασπάσεις, αποχωρήσεις, διαγραφές, οι ετερόκλητες δυνάμεις της αυτοοργάνωσης ή και της εξαρχής οργανωμένης ένταξης, αναζητούσαν το σημείο ισορροπίας τους. Μετά τις κορυφαίες ρήξεις με τη Δημοκρατική Άμυνα το 1975 και τη διάσπαση στη νεολαία στα τέλη του 1976, ο Ανδρέας Παπανδρέου με μια σειρά πέντε άρθρων στην «Εξόρμηση» οριοθετεί ιδεολογικά το ΠΑΣΟΚ. Εθνικοαπελευθερωτικό κίνημα, κριτική στον ευρωκομουνισμό και τη σοσιαλδημοκρατία, πολυκομματική δημοκρατία, σχέσεις εξάρτησης και πολιτικοί στόχοι του ΠΑΣΟΚ είναι το περιεχόμενο τους που αργότερα γίνεται βιβλίο με τον τίτλο «Μετάβαση στο Σοσιαλισμό». Στον πρώτο κορυφαίο σταθμό, την Πανελλήνια Συνδιάσκεψη του 1977, ο Δημοκρατικός Δρόμος για το Σοσιαλισμό ανοίγει την πύλη για τη διαμόρφωση της πολιτικής στρατηγικής που το φθινόπωρο του '77 και την άνοιξη του '78 θα πάρει το χαρακτήρα της εθνικής λαϊκής ενότητας και της ανοιχτής δημοκρατικής πολιτικής δράσης. Στην ίδια περίοδο κατασταλάζουν οι βασικές πολιτικές και οργανωτικές επιλογές που οδήγησαν την οργάνωση του ΠΑΣΟΚ ως τις μέρες μας. Η αυτοοργάνωση μορφοποιείται με την έκφραση της εθνικής λαϊκής ενότητας, σε τοπικό

επίπεδο, την απάρνηση κάθε πρωτοπορείας με την «ισότιμη συμμαχία κοινωνικών δυνάμεων που έχουν συγκλίνοντα ταξικά συμφέροντα», το «ενιαίο κέντρο καθοδήγησης». Και γίνεται η πρώτη σοβαρή ιδεολογική υποχώρηση στα πλαίσια ενός τρίτου δρόμου κομματικής συγκρότησης. Με αφορμή και αφετηρία την αντιμετώπιση των κρίσεων που γίνονται, οξύνονται και κορυφώνονται πάντοτε στο όνομα της εσωκομματικής δημοκρατίας, ο τέταρτος όρος τους ιδρυτικού τετράπτυχου, η Δημοκρατική Διαδικασία, υποβαθμίζεται σε μέσο. Παύει να είναι στρατηγικός στόχος και μόνιμη αρχή. Έκτοτε για μεγάλο χρονικό διάστημα το τετράπτυχο αναφέρεται ως τρίπτυχο («Εθνική Ανεξαρτησία - Λαϊκή Κυριαρχία - Κοινωνική Απελευθέρωση»).

Από το 1977 ουσιαστικά διαμορφώνεται η ιστορική ισορροπία σε επίπεδο ηγετικού πυρήνα στελεχών που μέχρι το 1981 λειτούργησε «ανώνυμα» μέσα από τις αποφάσεις των συλλογικών οργάνων και στη συνέχεια «επώνυμα» στην άσκηση της κυβερνητικής εξουσίας. Είναι τα στελέχη που είτε μέσα από το Εκτελεστικό Γραφείο στην πλειοψηφία τους, είτε μέσα από τη διεύθυνση της Κοινοβουλευτικής Ομάδας, είτε μέσα από κρίσιμους και νευραλγικούς κυβερνητικούς θήλακες, συμμετέχουν για πολύ μεγάλο χρονικό διάστημα στη διαμόρφωση και τη λήψη των αποφάσεων. Οι ανάγκες της πραγματικά δύσκολης, ακόμη ρομαντικής και εμπνευσμένης πρώτης κυβερνητικής θητείας, όπου με την ευθύνη της πορείας του τόπου στα χέρια τους, άνθρωποι άπειροι και φρέσκοι κατέλαβαν δεκάδες κρίσιμες θέσεις στην άσκηση της εξουσίας και το κράτος, κυριολεκτικά απορρόφησαν την μεγάλη κοινωνική δυναμική του Κινήματος. Το ιδεολογικό και πολιτικό μήνυμα εκπέμπουν οι κυβερνητικές επιλογές που έχουν έντονα ριζοσπαστικό και ανατρεπτικό χαρακτήρα. Ταυτόχρονα η κοινωνία ή καλύτερα η δημοκρατική παράταξη, δεκαετίες έξω από τα πράγματα και το εχθρικό κράτος, εισβάλλει στο κόμμα που όντας ανοιχτό και με τα κεντρικά του στελέχη στην κυβέρνηση, προσπαθεί να αποκαταστήσει τη νέα ισορροπία. Προβλήματα πρωτόγνωρα για την ελληνική αριστερά κάνουν την εμφάνισή τους. Η σχέση του Κινήματος με την Κυβέρνηση, με το Κράτος, με τους θεσμούς, η συμμετοχή του στην διαμόρφωση των επιλογών, η κριτική και η υποστήριξη στο κυβερνητικό έργο. Το ΠΑΣΟΚ απαντά με τη θεωρία «του κυβερνητικά εφικτού, του κομματικά επιθυμητού, του κοινωνικά αναγκαίου» διαμορφώνοντας τον πρώτο σχηματικό διαχωρισμό όπου μπορεί μεν να έλυνε προσωρινά προβλήματα σχέσεων και κυβερνητικής αυτονομίας, μακροπρόθεσμα όμως άνοιγε το δρόμο στην ουσιαστική περιθωριοποίηση του συλλογικού ΠΑΣΟΚ και την απορρόφηση του από τις εξουσιαστικές δομές της κυβέρνησης και του κράτους. Έτσι, το Κίνημα, είτε με τη μορφή του άκριτου χειροκροτητή, είτε με τη μορφή του καχύποπτου αντιπολιτευτικού μηχανισμού, έμεινε έξω από την εξουσία με την έννοια της λήψης των αποφάσεων. Μια εξουσία που με ταχύτατα βήματα αυτονομήθηκε απ' αυτό.

Η ετεροβαρής σχέση με την Κυβέρνηση, η αδυναμία συλλογικής αξιολόγησης των στελεχών και ολοκλήρωσης του κοινωνικού ελέγχου, η σταδιακή εγκατάλειψη των κοινωνικών αγώνων και η κρατικοποίηση της πολιτικής, συμπλήρωναν την απώλεια του ενιαίου κέντρου

καθοδήγησης. Το 1984 στο δεύτερο μεγάλο σταθμό, το Συνέδριο νομιμοποίησε αντί να ανατρέψει την «ιστορική ισορροπία» της πρώτης δεκαετίας με τη μαζική εισβολή κρατικών και κυβερνητικών στελεχών στο κόμμα μέσω Κεντρικής Επιτροπής, ανοίγοντας το δρόμο της κρίσης για το συλλογικό ΠΑΣΟΚ.

Με το σύγχρονο σοσιαλιστικό αίτημα να αφήνει το έδαφος της «μάχης εκ του συστάδην» και να αναζητεί αυτοεπιβεβαίωση σε επιμέρους πρακτικές των στελεχών τα χαρακώματα παραδόθηκαν. Σε εκτεταμένους τομείς της νομής και διαχείρισης της εξουσίας κυριάρχησε η μικροαστική αντίληψη και ιδεολογία για την πολιτική, ο αγώνας της «εξουσίας για την εξουσία», ενώ στην αντίπερα όχθη εμφανίζεται για πρώτη φορά ένα νέο στρώμα πολιτικών τεχνοκρατικού χαρακτήρα που επιχειρεί να αποκτήσει το μανδύα μιας κοινωνικής θεώρησης στο όνομα ενός εκσυγχρονισμού υπεράνω των πραγματικών κοινωνικών συγκρούσεων. Η εμφάνιση αυτή συμπίπτει με την αρχή της δεύτερης τετραετίας, την προϊούσα συναινετική συνείδηση της κοινωνίας και την είσοδο από το παράθυρο της σοσιαλδημοκρατίας. Έτσι, η απόπειρα αυτονόμησης από τον «ομφάλιο λώρο» της αρχικής προεδρο-κεντρικής εξουσίας, φυσική συνέπεια της εξέλιξης του κυβερνητικού πλέον ΠΑΣΟΚ, αντί να στηριχτεί σε μια σταθερή και επίμονη κατάκτηση μια νέας ιδεολογικής και πολιτικής ηγεμονίας, διάλεξε τον εύκολο δρόμο της προσωπικής στρατηγικής. Η σπονδυλική στήλη του ΠΑΣΟΚ που ήταν η πηγή της δυναμικής και η εγγύηση της ενότητας του μέχρι το 1984, άρχισε να δέχεται ατομικές ρωγμές όταν είχε ανάγκη από συγκεκριμένες συλλογικές ρήξεις, μετατοπίσεις και αναδιατάξεις και την αποκατάσταση γρήγορα μιας νέας ενότητας. «Ο καθείς και τα όπλα του» όπως γλαφυρά θα περιέγραφε ο ποιητής. Το πρότυπο αυτό αναπαράγεται ραγδαία σε όλα τα επίπεδα με τρόπο ανάγλυφο και χαρακτηριστικό. Το ΠΑΣΟΚ από κόμμα μαζών μετεξελίσσεται διαδοχικά σε κόμμα εξουσίας και από κει σε κόμμα αξιωματούχων. Γι αυτό είναι δυσδιάκριτες οι διαφορές ανάμεσα σε πραγματικές πολιτικές αντιθέσεις και στις προσωπικές αντιπαραθέσεις των στελεχών που σχετίζονται με τις σχέσεις εξουσίας. Από το 1986 το ερώτημα τέθηκε καθαρά αν το ΠΑΣΟΚ θα εξακολουθήσει να εκφράζει συλλογικές κοινωνικές ανάγκες ή θα ολοκληρωθεί ως άθροισμα προσωπικών στρατηγικών νομής και διαχείρισης τμημάτων της εξουσίας. Τέσσερις σημαντικές ευκαιρίες στο διάστημα μέχρι το 1989, το φθινόπωρο του '85, στη Σύνοδο της Χαλκίδας την άνοιξη του '86, μετά τις δημοτικές εκλογές του '86 και το Νοέμβριο του '88, εμφανίστηκαν για μια αξιόπιστη απάντηση και χάθηκαν.

Στην ίδια περίοδο και πάντοτε στα πλαίσια της ιστορικής ισορροπίας, μορφοποιήθηκαν, εκφράστηκαν και αντιπαρατέθηκαν δύο πολιτικές γραμμές. Η μια, εξ αρχής ξεπερασμένη από τα πράγματα, η μορφή του αντιδεξιού αγώνα που επιχειρούσε με όρους εξουσίας και παρωχημένο πολιτικό λόγο να αναβιώνει το δίπολο δεξιά-αντιδεξιά για να αντιμετωπίσει μια πραγματικότητα που διαρκώς μεταβάλλεται. Η άλλη πάντοτε «ντυνόταν» τη μορφή της δημοκρατικής συνεργασίας, αλλά στην πράξη υπήρξε μη πειστική, γιατί ουδέποτε υπήρξε ολοκληρωμένη.

Η πρώτη, είχε τη δική της ανελαστική αυτονομία. Η δεύτερη δεν απέκτησε την αναγκαία φερεγγυότητα γιατί παρέμεινε εξαρτημένη από άλλες στρατηγικές και πολυδιασπασμένη εσωτερικά στο χώρο της Αριστεράς σε επιμέρους ανολοκλήρωτες καταγραφές.

Έτσι, η πανθομολογούμενη ανάγκη της στροφής στην κοινωνία που ακόμη παρέμενε αιτούμενο έμενε στο πεδίο των επικλήσεων και στην αναζήτηση λέξεων - συμβόλων που περιγράφουν το «δέον γενέσθαι». Η ανασυγκρότηση, η αναγέννηση, η ανασύνταξη, η επανίδρυση, κατά σειρά επιχείρησαν να εκφράσουν αυτή την ανάγκη. Και πάντοτε ετίθετο ως προϋπόθεση μια «νέα διακήρυξη» ένα μανιφέστο, ένα μεσοπρόθεσμο σχέδιο, μέσα από τα οποία θα αναδεικνυόταν το νέο ΠΑΣΟΚ. Μια σειρά στελεχών της νεώτερης γενιάς ανάμεσα στα οποία κεντρική θέση έχει ο Κ. Λαλιώτης έδιναν τη μάχη τους γι' αυτό. Ήταν μια αναγκαία συνθήκη αλλά όχι και ικανή. Το περιούσιο κείμενο θα είχε γραφεί αν ήταν υπόθεση μιας στιγμιαίας εμπνευσμένης ιδεολογικής επεξεργασίας και όχι υπόθεση ανατροπής δεδομένων, εξουσιαστικών σχέσεων, ισορροπιών αλλά και συγκεκριμένων πολιτικών πρακτικών.

Το ΠΑΣΟΚ διατηρούσε πάντοτε την ανολοκλήρωτη έστω προγραμματική του αυτονομία, την ανεξαρτησία του από συγκεκριμένα κέντρα, τους στόχους του, την ηγεμονία της πολιτικής του πρότασης. Απώλεσε, όμως, την αυτονομία της πολιτικής του στρατηγικής και συνακόλουθα τη νομιμοποίηση μιας νέας γραμμής που να εκφράζει αυθεντικά το σύγχρονο σοσιαλιστικό αίτημα και να υπερβαίνει τις προηγούμενες αδιέξοδες αντιπαραθέσεις. Η ανατροπή των δεδομένων για μια ακόμη φορά μετά το 1974 δεν μπορούσε να προέλθει μόνο από τα πάνω. Απαιτούσε και απαιτεί στροφή στην κοινωνία, νέα αυτονομία στη χάραξη της στρατηγικής, μετατόπιση της «ιστορικής ισορροπίας» σε σύγχρονες προοδευτικές κατευθύνσεις και, ασφαλώς, νέα πρόσωπα στην πρώτη γραμμή της μάχης.

Η πολιτική συσπείρωση, που ακολούθησε την ήττα - νίκη του 1989 για να αντισταθεί στην ηθική σπίλωση, την τελική αναίρεση και διάσπαση της δημοκρατικής παράταξης, επανέφερε γρήγορα στο προσκήνιο τη δυνατότητα επανάκαμψης στην εξουσία. Ενώ οι προβληματισμοί για το «νέο ΠΑΣΟΚ» άρχισαν να εμφανίζονται διαρκώς εντονότεροι. Το τέλος του Ειδικού Δικαστηρίου και η αθώωση του Ανδρέα Παπανδρέου σε συνδιασμό με την αναπληρωματική εκλογή στη Β' Αθήνας προς αντικατάσταση του Δ. Τσοβόλα, δημιούργησε νέους πολιτικούς όρους. Η επιστροφή στη διακυβέρνηση ήταν κάτι περισσότερο από βέβαιη. Το ΠΑΣΟΚ και ο Ανδρέας Παπανδρέου της ύστερης περιόδου εμφανίζονται σημαντικά διαφοροποιημένοι από την πρώτη οκταετία. Η Ελλάδα έβγαινε νικήτρια από ένα ολόκληρο ιστορικό κύκλο και είχε κάθε δυνατότητα να χαράξει μια άλλη σύγχρονη πορεία. Ο τύπος της διακυβέρνησης, το μοντέλο της εξουσίας, όμως, διατηρούσε τα ίδια βασικά χαρακτηριστικά. Εξακολουθούσε να συνυπάρχει και να οξύνεται η αντίφαση ανάμεσα στην πολιτική δυνατότητα και ηγεμονία που διατηρούσε αναλλοίωτη και καταλυτική για τη σταθερότητα του πολιτικού συστήματος και στο υπάρχον ΠΑΣΟΚ που ως σχήμα, μορφή, πρακτική και λειτουργία, φαινόταν ξεπερασμένο οριστικά από τα πράγματα.

Πάνω σ' αυτήν την αντινομία εδράζεται η διαμόρφωση μιας «εσωτερικής αντιπολίτευσης» που στη δεδομένη στιγμή της πλήρους ανάπτυξης της κρίσης του μοντέλου της εξουσίας βρήκε κεντρικό εκφραστή τον Κώστα Σημίτη. Πολιτικός με διαφορετικό ταμπεραμέντο από τον Ανδρέα Παπανδρέου, με πιο ευρωπαϊκή και ορθολογική στόφα, με συνέπεια στις θέσεις που διατύπωνε σε όλη την ιστορική του διαδρομή, ο Κώστας Σημίτης επαγγέλεται ένα πρότυπο πολιτικής πιο δημοκρατικό, ένα κίνημα πιο συμμετοχικό και συλλογικό, ένα όραμα πιο εφικτό και ρεαλιστικό, προσγειωμένο στις σύγχρονες αντιφάσεις, τις συνθήκες και τους προσανατολισμούς και ένα κόμμα οριστικά και καθαρά ευρωπαϊκό. Μέλος του ηγετικού πυρήνα και εκ των συνεργατών του ιδρυτή του ΠΑΣΟΚ από την αρχή, υπήρξε ο κύριος διαμορφωτής του αρχικού προγραμματικού λόγου το 1977. Έκτοτε αρχής γενομένης από την κρίση στο Εκτελεστικό Γραφείο του 1978 συμμετέχει στις ευθύνες και κρίνει ταυτόχρονα την πορεία του Κινήματος και τον τύπο διακυβέρνησης. Χωρίς, ίσως, το μεγάλο χάρισμα της αμεσότητας, της σχεδόν ερωτικής επαφής, που δημιουργεί ο χαρισματικός Ανδρέας με το λαό, τις εκρήξεις, τις συγκρουσιακές σχέσεις, το βιωματικό τρόπο έκφρασης της πολιτικής, αλλά με λογικό φλέγμα, με περισσή ειλικρίνεια, με κουλτούρα συλλογικότητας και διαλόγου, με προσγειωμένες ιδέες, ο Κώστας Σημίτης ανοίγει ένα άλλο, ένα διαφορετικό κεφάλαιο για το ΠΑΣΟΚ, ένα κεφάλαιο που το οδηγεί στην άλλη εποχή.

Από τον Ανδρέα Παπανδρέου στον Κώστα Σημίτη το ΠΑΣΟΚ έδειξε αρετές που προέρχονται από τις καλύτερες παραδόσεις του προοδευτικού κινήματος. Η αίσθηση της αυτογνωσίας, της ευθύνης, της συλλογικότητας, η προσήλωση στην ενότητα και την προοπτική του χώρου, η συνευθύνη που απορρέει από τη διακυβέρνηση, κυριαρχούν πάνω στις προσωπικές επιδιώξεις και στρατηγικές των προβεβλημένων στελεχών του και όχι μόνο των διεκδικούντων την περιώνυμη πια «διαδοχή». Στην κρίσιμη και ιστορική πιο περίοδο του Ωνασείου και την εκλογή του νέου Πρωθυπουργού, αλλά κυρίως στο Συνέδριο - τομή για τα πολιτικά πράγματα της χώρας, άνοιξαν όλες αυτές οι θετικές και δημιουργικές όψεις που ανέπτυξε όλα αυτά τα χρόνια το ΠΑΣΟΚ ένα πραγματικό δρόμο προς τα εμπρός. Η διαδοχή του χαρισματικού του ιδρυτή σύμφωνα με όλες τις εκτιμήσεις, τις προβλέψεις, τις αναλύσεις, όσων προσπαθούν να διαβάσουν το ΠΑΣΟΚ από την εμφάνιση του μέχρι σήμερα και σχεδόν ποτέ δεν τα καταφέρνουν, έκρυβε το σπέρμα της διάσπασης, της αμφισβήτησης, του πολιτικού διαχωρισμού. Όταν μάλιστα στην πορεία μορφοποιήθηκε η αναμέτρηση ανάμεσα σε ένα ιστορικό, σημαντικό, με τεράστια προσφορά στο Κίνημα στέλεχος που ήταν ένας από τους στενότερους συνεργάτες του Ανδρέα σε όλη την διαδρομή από το ΠΑΚ μέχρι σήμερα, στον Άκη Τσοχατζόπουλο και στον κατ' εξοχή φορέα της εσωκομματικής αντιπολίτευσης τα τελευταία χρόνια, περίπου με μαθηματική ακρίβεια φυσικού φαινομένου φαινόταν να επέρχεται η ρήξη. Όμως, οι 6,000 Σύεδροι, οι ίδιοι οι πρωταγωνιστές, όλα τα ιστορικά στελέχη του ΠΑΣΟΚ, έδειξαν να στέκονται στο ύψος των περιστάσεων και να διασφαλίζουν την ενότητα και την προοπτική του Κινήματος. Το Κίνημα εισέρχεται οριστικά στον

αστερισμό της νέας εποχής. Κερδίζει τις εκλογές του 1996 και ανανεώνει την εμπιστοσύνη της λαϊκής πλειοψηφίας.

Σε μια ολόκληρη και μακρόχρονη περίοδο που τα σοσιαλιστικά κόμματα της Ευρώπης γίνονται δέκτες αναίρεσης βασικών τους κατακτήσεων και μπαίνουν σε πλησίτια κρίση αντιπροσώπευσης και φυσιογνωμίας, μια περίοδο που ταυτίζεται με τον ελληνικό μεταπολιτευτικό κύκλο, την εμφάνιση και την κυριαρχία του ΠΑΣΟΚ, μπορούμε να πούμε τα πράγματα με το όνομά τους. Το ΠΑΣΟΚ επιχείρησε να οικοδομήσει ένα τρίτο δρόμο, ένα άλλο δρόμο, ανάμεσα στις δύο παραδοσιακές εκδοχές του σοσιαλδημοκρατικού και τριτοδιεθνιστικού προτύπου για την κομματική συγκρότηση. Με την κινηματική του μορφή, την ιδεολογική και πολιτική επικυριαρχία της πρότασής του, τη δυναμική της αυτοοργάνωσης και τον πολιτικό του αυτοπροσδιορισμό, άνοιξε αυτό το δρόμο. Και ενώ κυριάρχησε ως πολιτικός σχηματισμός, ενώ δάνεισε σχήματα, συνθήματα, οργανωτικές πρακτικές και θέσεις στους άλλους χώρους σε ολόκληρη την εικοσαετία της μεταπολίτευσης, δεν μπόρεσε να ολοκληρωθεί ως σύγχρονος σοσιαλιστικός σχηματισμός. Ασφαλώς, η διεθνής κατά γενική ομολογία κρίση της πολιτικής και των φορέων της, η αμφισβήτηση και απόρριψη των παραδοσιακών κομμάτων, το τεράστιο θεωρητικό και πολιτικό κενό και η συνακόλουθη έλλειψη προτύπων για το σύγχρονο σοσιαλιστικό κόμμα, παρά την πλούσια εμπειρία και αγωνιστική παράδοση της ιστορικής αριστεράς, δεν ήταν και το καλύτερο εξωτερικό περιβάλλον για να μπορέσει να επωασθεί και να ριζώσει το νέο, το άλλο. Η γρήγορη εμπλοκή στην άσκηση της εξουσίας, με τα συμπαρομαρτούντα στη νομή και τη διαχείριση της, φάνηκε ουσιαστικά να ακυρώνει την προσπάθεια μετατρέποντας το ΠΑΣΟΚ σε καθεστωτικό κόμμα με προσανατολισμό μονοσήμαντο στην κυβερνητική και κρατική διαχείριση. Με αποτέλεσμα τη μεταλλαγή και την μετατροπή του σε αμάλαμα παραδοσιακού ελληνικού πελατειακού κόμματος και πρακτικών δημοκρατικού συγκεντρωτισμού δανεισμένων από την παραδοσιακή αριστερά. Η υποχώρηση της σοσιαλιστικής επαγγελίας και η αποϊδεολογικοποίηση των εξουσιαστικών σχέσεων, οδήγησαν ως εδώ τα πράγματα.

Στο δρόμο από τον Ανδρέα Παπανδρέου προς τον Κώστα Σημίτη αλλά κυρίως μετά το Συνέδριο και τις εκλογές του 1996, το κλασσικό δίπολο ιστορικότητα - νεωτερικότητα εμφανίζεται, όπως είναι φυσικό, έντονα και κυριαρχικά ως η διαχωριστική εσωτερική γραμμή που προσδιόριζε τα βήματα της ανασυγκρότησης του ή καλύτερα της προσαρμογής του στις νέες συνθήκες. Είναι η ίδια αντιπαράθεση που με διαφορετικό είναι αλήθεια περιεχόμενο υπήρξε στη διάσπαση του ενιαίου ΚΚΕ ανάμεσα στις δυνάμεις της κομμουνιστικής ορθοδοξίας και της κομμουνιστικής ανανέωσης. Είναι η ίδια αντιπαράθεση που βιώνει εδώ και αρκετά χρόνια η Νέα Δημοκρατία ανάμεσα στις δυνάμεις του ριζοσπαστικού φιλελευθερισμού και του νέο-φιλελευθερισμού στο δικό της βεβαίως χώρο και κάτω από τις δικές της ξεχωριστές συνθήκες. Με τη σχηματική πολλές φορές και απλουστευτική περιγραφή της σύγκρουσης των δυνάμεων του λαϊκισμού με τις δυνάμεις του εκσυγχρονισμού ή των δυνάμεων της σοσιαλιστικής καθαρότητας με τις δυνάμεις τη

συντηρητικής στροφής, ανάλογα από την οπτική γωνία που αντιμετωπίζει κανείς τα πράγματα, επιχειρήθηκε μια θεωρητική, ιδεολογική και πολιτική οριοθέτηση. Μια οριοθέτηση ανάμεσα στις δυνάμεις της «κομματικής νομιμότητας» και τις δυνάμεις της ανατροπής της που άλλαξαν βεβα

ίως ρόλους μετά το Συνέδριο, ανάμεσα στις δυνάμεις του «ανδρεοπαπανδρεϊκού» και του «σημιτικού» ΠΑΣΟΚ, ανάμεσα στις δυνάμεις της «ιστορικής συνέχειας» και της «κατάληψης» του υπάρχοντος ΠΑΣΟΚ ή ακόμη και της υποκατάστασης του. Έτσι, «παλιό» και «νέο» ΠΑΣΟΚ βρίσκονται αντιμέτωπα και αντιπαρατίθενται στο κλειστό περίβλημα των εξουσιαστικών σχέσεων, στην εναλλαγή των ρόλων και την κατανομή αξιωμάτων, ενώ ο Πρόεδρος και τα συλλογικά όργανα του Κινήματος αποφασίζουν και ομονοούν σχεδόν ομόφωνα στις πολιτικές επιλογές και τους δρόμους που πρέπει το ΠΑΣΟΚ να πάρει. Είναι ένα είδος αντιπαράθεσης που είναι πλήρως ενσωματωμένη στην πολύχρονη κρίση του χώρου. Δεν την υπερβαίνει ούτε τη μετασχηματίζει. Απλώς την αναπαράγει με άλλους όρους και ασφαλώς με άλλα ή και τα ίδια καμιά φορά πρόσωπα σ' αυτούς.

Η νέα ιστορική σύνθεση -γιατί η ιδέα της αντικατάστασης ενός χώρου που εκφράζει πλειοψηφικό ρεύμα μέσα από κατανομές εξουσιών και οργανωτικές μεθόδους είναι παιδική και ανιστόρητη αφέλεια - προσεγγίζεται ιδεολογικά, πολιτικά και στρατηγικά. Ανοίγονται κοινωνικά και πολιτικά μέτωπα που έχουν πραγματική σχέση με την άλλη εποχή που ζούμε. Ο Κώστας Σημίτης αποδεικνύει αξιοσημείωτη γενναιότητα και τόλμη στις κεντρικές του επιλογές. Οι όροι, όμως, κάτω από τους οποίους συντελούνται τα γεγονότα και σχεδιάζονται οι εξελίξεις είναι ακόμη καθηλωμένοι στο υπάρχον και στο κατά παράδοση ΠΑΣΟΚ. «Παλιό» και «νέο» ΠΑΣΟΚ δείχνουν να θέλουν αλλά να μη μπορούν, να επιδιώκουν αλλά να μην έχουν τρόπο, να σχεδιάζουν αλλά να μην υλοποιούν. Ωστόσο είναι εδώ και πολλά χρόνια μπροστά στην μεγάλη πρόκληση και την απειλή. Την πρόκληση της ιστορίας που δείχνει τους καιρούς να επιμένουν ότι μέσα από το ΠΑΣΟΚ θα προχωρήσουν τα πράγματα για τη χώρα και τον Ελληνισμό. Την απειλή ενός αδηφάγου χρόνου που μπορεί κάθε στιγμή να ακυρώσει την προοπτική καθώς το «σημείο τίξης» για τη χώρα και το πολιτικό σύστημα αγγίζει το όριο του, την καμπή που θα κρίνει μια πορεία χωρίς επιστροφή.

Η έφοδος στο μέλλον, περνά πάντοτε και τώρα περισσότερο από κάθε άλλη φορά, από το ΠΑΣΟΚ ως πολιτικό υποκείμενο. Από την άρση της αντινομίας και την υπέρβαση του υπάρχοντος, η οποία βρίσκεται στο στόχαστρο από το 1985 αλλά οι ισορροπίες, οι σχέσεις εξουσίας και το κόμμα των αξιωματούχων, εμποδίζουν και αναιρούν στην πράξη.

Είναι καιρός λοιπόν να γυρίσουμε, μετά το αναγκαίο και χρήσιμο ταξίδι στο χρόνο, εκεί που ξεκινήσαμε αυτό το κεφάλαιο, στην αναγκαιότητα δηλαδή της ανασύνθεσης και υπέρβασης εκ μέρους της ελληνικής προοδευτικής παράταξης των δεδομένων του προηγούμενου ιστορικού κύκλου. Μπορούμε με βεβαιότητα και ιστορική συνείδηση να ομολογήσουμε ότι οι πολιτικές και ιδεολογικές κατηγορίες που κυριάρχησαν (ΠΑΣΟΚ - Αλλαγή - Αριστερά) πρέπει να επαναθεμελιωθούν, να επαναπροσδιοριστούν στη βάση των νέων

αναγκών, ως ξεχωριστές και διακριτές οντότητες. Και να μιλήσουμε για την αναγκαιότητα της ταυτόχρονης, παράλληλης και διαλεκτικά αρθρωμένης υλοποίηση του τρίπτυχου :

«Ριζική μετάλλαξη του ΠΑΣΟΚ - Αναγέννηση του κινήματος της Αλλαγής-Ανασύνθεση της ευρύτερης Αριστεράς».

Μέσα από αυτό το δρόμο περνά η διαμόρφωση της σύγχρονης ελληνικής Αριστεράς, η ιδεολογική και πολιτική ηγεμονία των προοδευτικών δυνάμεων του τόπου, η μακροπρόθεσμη ικανότητα της να διαχειριστεί ως πολιτική παράταξη τις τύχες της Ελλάδας και του Ελληνισμού. Και, βεβαίως, να ανταποκριθεί στις δύσκολες και σύνθετες απαιτήσεις της άλλης εποχής. Είναι φανερό ότι και στις τρεις όψεις αυτού του στόχου οφείλουμε πολύ πρακτικά και συγκεκριμένα να αναζητήσουμε τη νέα ιστορική σύνθεση συνέχειας και α-συνέχειας, ιστορικότητας και νεωτερικότητας.

ριζική μετάλλαξη του ΠΑΣΟΚ

Η ριζική μετάλλαξη του ΠΑΣΟΚ σε σύγχρονο Σοσιαλιστικό Πολιτικό Σχηματισμό, προϋποθέτει την αναγέννηση των ιδεών του, την οριοθέτηση της σύγχρονης προοδευτικής του στρατηγικής και πρότασης, τον επαναπροσδιορισμό των εθνικών και κοινωνικών του ιεραρχήσεων και την πολιτική και οργανωτική του συγκρότηση σε εντελώς νέα βάση. Ριζική μετάλλαξη δεν σημαίνει ανασυγκρότηση, σημαίνει νέα συγκρότηση με την έννοια της αναγέννησης, της πλήρους αλλαγής, της νέας φυσιογνωμίας. Δεν οδηγείται εκεί ελεεινολογώντας την ιστορική του διαδρομή αλλά όντας ιστορικά δικαιωμένη να αναζητήσει στη νέα εποχή, τα νήματα της ιστορίας που το φέρνουν στο προσκήνιο ως ανατρεπτική, κοινωνική, δημοκρατική, ριζοσπαστική δύναμη και όχι ως κόμμα-καθεστηκυία τάξη. Μόνο έτσι μπορεί να γίνει πραγματική και αυθεντική υπέρβαση του ξεπερασμένου από τα πράγματα υπάρχοντος πολιτικού υποκειμένου και να ανοίξει με τρόπο θαρραλέο, ουσιαστικό και θετικό, τους νέους λογαριασμούς του με την ιστορία και την προοπτική του. Κατά συνέπεια η ποθητή νέα πολιτική του αυτονομία δεν θα προέλθει από επί μέρους πολιτικές και οργανωτικές διευθετήσεις και δευτερεύουσες επιλογές ή από εμμονή σε παλαιότερα θέσφατα και στερεότυπα που έχουν οριστικά παρακμάσει. Θα προέλθει από την ανάδειξη του συνόλου της σύγχρονης και επίκαιρης σοσιαλιστικής επαγγελίας, πρότασης και πολιτικής στο ιδεολογικό και πολιτικό προσκήνιο της ιστορίας. Με ότι αυτό συνεπάγεται για το δρόμο αναγέννησης και ανθρωπισμού, τον πολιτισμικό σοσιαλισμό, το νέο μοντέλο ευημερίας, την επιστροφή του πολιτικού, την ανάδειξη της ενωσιακής ιδέας για την Ευρώπη και το νέο όραμα του Ελληνισμού. Έτσι ο οικουμενικός- σοσιαλιστικός , ο ευρωπαϊκός - προοδευτικός και ο εθνικός - πατριωτικός χαρακτήρας του ΠΑΣΟΚ αποκτά συγκαιρινή υπόσταση, προσδιορίζει την κοινωνική, ιδεολογική και πολιτική του αναφορά, υπερκερνά το κλειστό περίβλημα της κρίσης αντιπροσώπευσης, ανοίγει νέους δίαυλους προς την κοινωνία και τους πολίτες.

Το αξιακό πλαίσιο και οι θεμελιακοί στρατηγικοί στόχοι που προσδιόρισε η Διακήρυξη της 3^{ης} Σεπτεμβρίου, παρά τις διαδοχικές προσαρμογές και στροφές που ακολούθησαν από το 1977 ως το τέλος του αιώνα που φεύγει, ούτε ξεπεράστηκαν από την ιστορία, ούτε αποδοκιμάστηκαν από το λαό, ούτε αναιρέθηκαν στην πράξη. Απλούστατα, δεν ολοκληρώθηκαν παρ' ότι ουσιαστικά υπήρξαν ο φάρος, η πηγή της έμπνευσης του αιτήματος της Αλλαγής και οι οδηγητές των θετικών βημάτων που η ιστορία στα κατοπινά χρόνια πορεύτηκε σ' αυτή τη γωνιά της γής.

Το πλαίσιο της εθνικής ανεξαρτησίας, της λαϊκής κυριαρχίας, της κοινωνικής απελευθέρωσης, προσδιορίζει και τις βάσεις και το χαρακτήρα και τη διαλεκτική σχέση ανάμεσα στις στρατηγικές επιδιώξεις του ΠΑΣΟΚ αλλά και φωτίζει το δρόμο. Πρέπει, όμως, το τρίπτυχο να ξαναγίνει τετράπτυχο. Η Δημοκρατία, η δημοκρατική διαδικασία, να ανεβεί ξανά στο βάθρο της ως κυρίαρχη και κυρία συνιστώσα, ως στόχος, δρόμος και αυτοσκοπός.

Από κει και πέρα, ότι ως θεωρία και πρόταγμα εκπηγάζει από τη φυσιογνωμία, τη δομή και τη στρατηγική του Σοσιαλιστικού Πολιτικού Σχηματισμού πρέπει και μπορεί εδώ και τώρα στο ΠΑΣΟΚ να γίνει συγκεκριμένη και αδιαπραγμάτευτη πράξη. Η μετάβαση από το κράτος στην ενεργό κοινωνία, που ξεκινά από τον επαναπροσανατολισμό της αρμοδιότητας της πολιτικής στο χώρο του ιδιωτικού, συνεπάγεται έναν άλλο προσανατολισμό, μια άλλη φυσιογνωμία. Βρίσκεται πολύ μακριά από την αυτάρκεια της διαχείρισης, την επανάπαυση στην πελατειακή σχέση, την αυθεντία της εκπροσώπησης, την αποστεωμένη και κυνική κρατική διαμεσολάβηση. Το να προωθείς το νέο ΠΑΣΟΚ και να αναπαράγεις τις σχέσεις εξουσίας που το καθηλώνουν αποτελεί μатаιοπονία και στρουθοκαμηλισμό. Ή η εξουσία αποκεντρώνεται, διαχέεται και επιστρέφει μέσω της κοινωνίας εμπλουτισμένη, αποκαθαρμένη και με νέα ζωφόρο δυναμική που της εμπνέει η συλλογική κινητοποίηση της λαϊκής δύναμης ή ο ανανεωτικός και αναγεννητικός λόγος υπεριπτάται ενός εκλογικού, αδρανούς και αναπαραγώμενου εξουσιαστικού μηχανισμού. Το ερώτημα φθάνει στην καρδιά του προβλήματος. Χωρίς αμφισβήτηση και μετάλλαξη του τύπου διακυβέρνησης χωρίς αμφισβήτηση του προτύπου της εξουσίας που απορρέει από συνειδητή πολιτική επιλογή και εκπορεύεται από τα πάνω, κάθε αλλαγή στο κόμμα είναι οριακή και ενσωματώσιμη στην κρίση. Μια τέτοια αλλαγή δεν γίνεται στο περιβάλλον απλής κρατικής διαχείρισης. Συνοδεύεται από πραγματική μορφωτική και πολιτιστική επανάσταση, σύγκρουση και αδιάπτωτη πάλη με κατεστημένες σχέσεις, νοοτροπίες και πρακτικές, αυτοανααιρετική αντίληψη και λογική. Είναι το πρώτο προαπαιτούμενο για την επανάκαμψη του συλλογικού στην διαμόρφωση, τη χάραξη, την υλοποίηση και τον έλεγχο της πολιτικής, το οποίο βρίσκει έκφραση στη λειτουργία του κινήματος ως ολοκληρωμένου κυβερνητικού σχηματισμού.

Ο ολοκληρωμένος κυβερνητικός σχηματισμός δεν αρκείται στην επεξεργασία και τη συλλογική νομιμοποίηση ενός δεσμευτικού και σύγχρονου προγραμματικού λόγου. Προϋποθέτει τη συλλογική διαμόρφωση και τον έλεγχο της πολιτικής, την κοινωνικοποίηση της κρατικής και κυβερνητικής εξουσίας, την καθημερινή διαμόρφωση συνείδησης για την συνολική πορεία και στρατηγική και προβολή των επιλογών της. Είναι ένας άλλος τύπος δημοκρατικής διακυβέρνησης του τόπου, μια άλλη δομή εξουσίας, μια νέα σύνθεση επιμέρους εκφράσεων του σχηματισμού. Η ανάδειξη του κόμματος σε τόπο συγκροτούμενης συνείδησης, τόπο έκφρασης, σύνθεσης, γενίκευσης και μετατροπής των επιμέρους συμφερόντων σε καθολικά, τόπο διαμόρφωσης πολιτικής και λήψης αποφάσεων, είναι η φυσική συνέπεια της δομικής αλλαγής του μοντέλου της διαχείρισης και των σχέσεων εξουσίας.

Μόνο με αυτό τον τρόπο αποκτά νέο περιεχόμενο η πολιτική, μπορεί να επιδιωχθεί αντιστοίχιση με το μοντέλο της κοινωνικής οργάνωσης μιας αποκεντρωμένης και δημοκρατικής πολιτείας, έχει νόημα η ισχυρή περιφερειακή κομματική συγκρότηση, το μεγάλο, το ενιαίο, το πλειοψηφικό πολιτικό και κοινωνικό ρεύμα ενεργών πολιτών που βρίσκουν ξανά προκλητική και ενδιαφέρουσα την πολιτική. Είναι ο δρόμος που μπορεί να οδηγήσει στον πολιτικό σχηματισμό διαταξικού

και όχι υπερταξικού ή άμορφου πολυσυλλεκτικού χαρακτήρα, στην χρήση της σύγχρονης γνώσης που τον μετατρέπει σε πρωθυμένο επικοινωνιακό θεσμό, στην εγκατάλειψη της πολιτικής αποκλειστικά ως φορέα τεχνοκρατικής διαχείρισης, στην ενσάρκωση μιας νέας ιδεολογικής αρχιτεκτονικής και πολιτικής ρυμοτομίας. Αρχιτεκτονική και ρυμοτομία που συμπληρώνονται με την γενναία έξοδο του κόμματος από τα εθνικά και τοπικά του τείχη, την ανάδειξη της οικουμενικής, ευρωπαϊκής και διεθνιστικής του συνείδησης και δράσης.

Αναζητώντας πολύ καιρό τώρα την ανεκπλήρωτη στροφή στην κοινωνία το ΠΑΣΟΚ εξάντλησε κυριολεκτικά και εξαντλήθηκε το ίδιο στα δημοκρατικά προσκλητήρια σε ανοιχτές πόρτες αντί να πορευτεί πλησίον στην κοινωνία και να οργανώσει ή καλύτερα να δημιουργήσει την πολιτική τελετή της άμεσης συμμετοχής και αυτοδιαχείρισης των παραγωγικών της δυνάμεων. Δεν μπορεί να γίνει αλλιώς. Η άμεση δημοκρατία ως η κεντρική ιδεολογική, πολιτική και οργανωτική επιλογή, οφείλει να ανατρέψει τη ξεπερασμένη δομή της οργάνωσης της πολιτικής σε γενική χωρική ή ειδική επαγγελματική βάση. Το φεμινιστικό και το οικολογικό αίτημα, το πολιτιστικό και το αθλητικό ιδεώδες, το κοινωνικό και εργασιακό μοντέλο, η σύνθετη και ανομοιογενής κοινωνική διαστρωμάτωση, τα επιμέρους συγκρουόμενα συμφέροντα δεν αντέχουν στη γενική πολιτική σύνθεση των μη προνομιούχων ή των δυνάμεων της εθνικής λαϊκής ενότητας που εκφράζονται μέσα από οργανώσεις γενικής πολιτικής. Η ανατροπή της κομματικής γεωλογίας δεν μπορεί να γίνει με διακηρύξεις και γενικές συνταγές. Πέραν από το μικροσκόπιο της παρέμβασης στο χώρο του ιδιωτικού συσπειρώνοντας κοινωνικές δυνάμεις που έχουν ενδιαφέρον να αλλάξουν την συγκεκριμένη πραγματικότητα κι όχι να θυμηθούν νοσταλγικά το παρελθόν ή να ονειρευτούν το μέλλον. Στο χώρο του καθημερινού σε μια ανοιχτή και χωρίς σύνορα κοινωνία, με τις δυνάμεις που το βιώνουν, τις ειδικές και γενικές τους απαιτήσεις αλλά προ παντός με τις συλλογικές τους επιθυμίες και επιδιώξεις μπορεί να οικοδομηθεί βήμα με βήμα η διαλεκτική της κοινωνικής απελευθέρωσης.

Η οργανωτική μορφή που θα πάρει το ΠΑΣΟΚ με τη ριζική του μετάλλαξη συμπεριλαμβάνει, κατά συνέπεια, δύο ταυτόχρονες και παράλληλες δομές. Το Κόμμα-σύγχρονο θεσμό με την τοπική, την εθνική και τη διεθνική του έκφραση και διάσταση και το Κίνημα-πολιτών με την τοπική του δράση. Όπου το σώμα των συντεταγμένων οργάνων του κόμματος αλλά και των στελεχών που διατάσσονται στην κυβέρνηση, τη «σκιώδη» αντιπολίτευση, το συνδικάτο, την αυτοδιοίκηση, σε όλους τους δημόσιους και κοινωνικούς θεσμούς και στο κράτος, κρίνεται και αυτοκρίνεται από το σώμα των μελών το οποίο ταυτίζεται με μια λαϊκή βάση κινηματικής μορφής. Μια βάση ανοιχτή στην κοινωνία, οργανωμένη σύμφωνα με τους σύγχρονους καταμερισμούς της, στην εξειδικευμένη πολιτική της δραστηριότητα, που μπορεί να επιβάλει την αξιολόγηση, την αξιοκρατία, την εναλλαγή, την ανακλητότητα, την άμεση τελικά δημοκρατία. Μια βάση που βουλεύεται με καθολικές ψηφοφορίες και διευρύνει συνεχώς τους δεσμούς της με τις κοινωνικές δυνάμεις διαμορφώνοντας πλειοψηφικά ρεύματα. Μια βάση που αποφαίνεται με

δημοψηφίσματα διευρύνει συνεχώς τα εκλεκτορικά της σώματα και κατοχυρώνει ευρείας μορφής προκριματικές εκλογές. Μια βάση που ομαδοποιείται γύρω από τις νέες και μελλοντικές απαιτήσεις σε τοπικό, εθνικό και υπερεθνικό επίπεδο εκφέροντας ένα νέο ριζοσπαστικό πολιτικό λόγο. Μια βάση που διαμορφώνει νέα αισθητική στην πολιτική, αξιοποιεί τα σύγχρονα επικοινωνιακά μέσα και διαμορφώνει ελκυστική εικόνα στην κοινωνία.

Αναγέννηση του κινήματος της Αλλαγής

Η ριζική μετάλλαξη του ΠΑΣΟΚ δεν είναι ένας απλός ιδεολογικός, πολιτικός και οργανωτικός στόχος που απορρέει από τον μικρόψυχο εγωισμό μιας παράταξης να μονοπωλεί αυτοδύναμα την διαχείριση της εξουσίας. Θέλει, πριν και πάνω απ' όλα, να πυροδοτήσει μια νέα εθνική αφύπνιση και συσπείρωση, μια πραγματική κοινωνική κινητοποίηση, μια πολύπλευρη πρωτοβουλία των ευρύτερων λαϊκών δυνάμεων στους νέους στόχους.

Το κίνημα της Αλλαγής της δεκαετίας του '80 δεν αγκάλιασε μόνο μια πολιτική πλειοψηφία. Ενέπνευσε και πυροδότησε και στην Ελλάδα, όπως γενικώτερα στην Ευρώπη, ένα προοδευτικό κίνημα αλλαγών και μεταρρυθμίσεων. Κάτω από την όμορφη λέξη Αλλαγή και μέσα απ' αυτή συμπυκνώνεται εύστοχα και δημιουργικά μια καθολική προοδευτική προσδοκία βημάτων και μακροπρόθεσμων στόχων, επιμέρους αλλαγών και αλλαγής της κοινωνίας και πολιτικών επιλογών και ιδεολογικών αναζητήσεων. Είναι αλήθεια ότι η Αλλαγή πήρε διαδοχικές μορφές στη διάρκεια της δεκαετίας του '80 ή καλύτερα εξειδικεύτηκε σε κυρίαρχες κάθε φορά πρακτικές. Στην πρώτη φάση ταυτίστηκε με την Ανακατανομή του εισοδήματος και του πλούτου ως έκφραση της προοδευτικής ανάγκης να αντιμετωπιστούν οι κραυγαλέες κοινωνικές ανισότητες και αδικίες. Στη συνέχεια πήρε τη μορφή της Μεταρρύθμισης με την έννοια της θεσμικής αλλαγής παντού, στην οργάνωση της κοινωνικής ζωής. Και προς το τέλος της δεκαετίας εμφανίστηκε με κυρίαρχο το αίτημα του Εκσυγχρονισμού. Να επικεντρωθούν δηλαδή τις μεταρρυθμίσεις σε συγκεκριμένους στόχους που ανατρέπουν τις αναχρονιστικές και ξεπερασμένες δομές που αντιστέκονται δομές και τις αντιδραστικές κοινωνικές και πολιτικές πρακτικές που συσκοτίζουν τα προβλήματα και εμποδίζουν τη χώρα να προσαρμοστεί στις εξελίξεις.

Και οι τρεις λέξεις, Ανακατανομή-Μεταρρύθμιση-Εκσυγχρονισμός, που προσδιόρισαν διαδοχικά το περιεχόμενο της Αλλαγής, είναι απολύτως ενσωματωμένες στην παράδοση, την ιστορική διαδρομή και τις αξίες της Αριστεράς και της αντίληψης που έχει διαμορφώσει για την εποχή της νεωτερικότητας. Είναι, επίσης, απολύτως σαφές ότι και οι νέες ανάγκες εμπεριέχουν, σε άλλες δόσεις πιθανώς κάθε φορά, αλλά οπωσδήποτε εμπεριέχουν και τις τρεις αυτές ιδέες ως εφαρμοσμένη πολιτική. Μπορεί στη φάση ύφεσης και σταθεροποίησης η Ανακατανομή να υποχωρεί στον Εκσυγχρονισμό ως θεσμική στρατηγική αλλαγής των δομών που ενισχύουν την ανταγωνιστικότητα της οικονομίας. Μπορεί η Μεταρρύθμιση να μην εξαντλείται στην Ανακατανομή και τον Εκσυγχρονισμό και να σηματοδοτεί μια ευρύτερα σχεδιασμένη αλλαγή σε θεσμούς, χώρους, τρόπους και πρακτικές. Μπορεί η ανάγκη του Εκσυγχρονισμού να μην ταυτίζεται με μόνη την αύξηση του εθνικού προϊόντος αλλά απαιτείται η δικαιότερη Ανακατανομή του μέσα από κοινωνικό διάλογο και συμφωνίες, αν θέλει ο Εκσυγχρονισμός να είναι κοινωνικά δίκαιος και πολιτικά δημοκρατικός. Το βέβαιο είναι ότι από μόνη της κάθε λέξη δεν προσδιορίζει το άπαν της προοδευτικής άποψης και στρατηγικής, είναι όμως κρίσιμο και πάντοτε παρόν οργανικό της στοιχείο.

Ασφαλώς, η νέα πραγματικότητα -όπως συμβαίνει και με το κόμμα και τις λέξεις που εφευρίσκονται στη σειρά για να εκφράσουν τον αναγκαίο μετασχηματισμό του όπως η ανασυγκρότηση, η ανασύνταξη, η επανίδρυση- δεν μπορεί συλλήβδην να εκφραστεί, να περιγράψει και να αναλυθεί μόνο με την Ανακατανομή ή τη Μεταρρύθμιση ή τον Εκσυγχρονισμό. Στην προσπάθεια τους οι σύγχρονοι αριστεροί διανοητές και πολιτικοί να περιγράψουν το περιεχόμενο της Αλλαγής στη νέα εποχή αναζητούν νέους προσδιοριστικούς όρους. Κορυφαία θέση ανάμεσα σ' αυτούς διεκδικεί ο Schumpeter με τον περίφημο όρο «Creative Destruction», της «Δημιουργικής Καταστροφής», θέλοντας να περιγράψει το ανατρεπτικό βάθος των αλλαγών που απαιτούνται παντού και την αναγέννηση μέσα από την καταστροφή μιας νέα εποχής δημιουργίας για τον άνθρωπο. Χαρακτηριστικό είναι το παράδειγμα που συχνά επιστρατεύεται για να απεικονίσει ανάγλυφα αυτό τον τρόπο. Για το σπίτι που πριν 100 χρόνια χτίστηκε με μέταλλο, τσιμέντο, γυαλί και ξύλο, υλικά που και σήμερα χρησιμοποιούνται ακριβώς τα ίδια μεν αλλά με άλλη συσχέτιση, με διαφορετικούς τρόπους. Τρόπους που ανοίγουν νέους αισθητικούς και αρχιτεκτονικούς δρόμους. Εδώ η έννοια της καταστροφής, δεν έχει μια αναρχίζουσα αντιεξουσιαστική χροιά, εμπεριέχει και τα δημιουργικά και γενεσιουργά της στοιχεία. Θάνατος και Αναγέννηση για να επανέλθουμε στον δρόμο της Αριστεράς για την Επιστροφή του Πολιτικού.

Εν πάσει περιπτώσει έχω την ισχυρή πεποίθηση ότι δεν υπάρχει πια μια λέξη ή φράση που να μπορεί να προσδιορίζει την ανάγκη, τους στόχους και τις επιδιώξεις του ιδεολογικού, βαθύτατα πολιτικού και κοινωνικού κινήματος της Αλλαγής, που να περιγράφει τη νέα αναγκαία ιστορική σύνθεση επιμέρους και γενικών στόχων, την οργανική ανασύσταση και αναγέννησή του. Οι σύγχρονοι στόχοι του είναι προφανείς όταν ανατρέξει κανείς στις προηγούμενες γραμμές. Η αναζωογόνηση του ιδεολογικού αγώνα εδράζεται σε μια πραγματικότητα που τη βιώνει πολύ αποκαλυπτικά κάθε πολίτης που δεν δέχεται τα μαυσωλεία των αποστεωμένων ιδεών, τόσο αναντίστοιχα πια με την κοινωνία της πληροφορίας, της εικόνας, της επικοινωνίας. Στην αναγέννηση των μόνιμων και διαχρονικών αξιών του προοδευτικού κινήματος και τη γέννηση νέων ιδεολογικών αναζητήσεων που απορρέουν κατ' ευθεία από το κοινωνικό του βίωμα, θα στηρίξουν ο πολίτης αλλά και ο σύγχρονος πολιτικός σχηματισμός μαζί του την επαναθεμελίωση των στόχων της σύγχρονης Αριστεράς. Επαναθεμελίωση των ιδεών της ανάπτυξης, της προόδου, του έθνους, της δημοκρατίας, της αλληλεγγύης, της δικαιοσύνης, της ισότητας, της ελευθερίας, της εργασίας, του πολιτισμού.

Η αναγέννηση του Κινήματος της Αλλαγής προκύπτει -και εδώ θα συμφωνήσουμε με τον Ernesto Laclau- από τις αναρίθμητες ρηματικές παρεμβάσεις, που κυμαίνονται από την πολιτική ως τα οικονομικά και από την αισθητική ως τη φιλοσοφία, στα πλαίσια ενός ευρύτερου σχεδίου μιας πραγματικά ριζοσπαστικής δημοκρατίας. Ένας νέος ριζοσπαστισμός δεν είναι απλώς αναγκαίος αλλά αναπόφευκτος αν θέλουμε να μιλάμε για αλλαγές, μεταρρυθμίσεις και εκσυγχρονισμούς. Η θεωρία που συνδέει το τέλος της πολιτικής με το θάνατο κάθε

ριζοσπαστικού κινήματος, που θεωρεί ότι η υπερεθνική ολοκλήρωση επιφέρει ως φυσική νομοτέλεια τους εθνικούς θεσμικούς εκσυγχρονισμούς, που διατείνεται ότι ο ριζοσπαστισμός συνυπάρχει μόνο με ανολοκλήρωτες πολιτικές, δημόσιες και κοινωνικές δομές, είναι βαθύτατα συντηρητική και ανιστόρητη. Αντίθετα, η ίδια η αναγέννηση της πολιτικής διαδικασίας ως βαθύτατα κοινωνικής διεργασίας επιβάλλει τομές και ρήξεις, συνδέεται με τους νέους εθνικούς και κοινωνικούς στόχους και οραματισμούς και προϋποθέτει ένα νέο ακμαίο ριζοσπαστικό κίνημα ως κινητήριο μοχλό των αλλαγών και των μεταρρυθμίσεων.

Δύο κρίσιμες συνιστώσες εμπεριέχει η πραγματική αναγέννηση του Κινήματος της Αλλαγής.

Η πρώτη είναι ο νέος προοδευτικός κοινωνικός συνασπισμός που οικοδομείται, όχι πια με κύρια κατεύθυνση το κράτος και το πελατειακό σύστημα στη δομή της εξουσίας, αλλά τις βασικές προϋποθέσεις υλοποίησης του νέου οράματος του Ελληνισμού. Δηλαδή τη μορφωτική και πολιτιστική του θωράκιση, την περιφερειακή συγκρότηση της πολυκεντρικής Ελλάδας, την εξωστρεφή, αυτοτροφοδοτούμενη και ισόρροπη ανάπτυξη, την ανταγωνιστική εθνική οικονομία, την ποιοτική και οικολογική παραγωγική ανασυγκρότηση, το σύγχρονο κράτος, το ολοκληρωμένο δίκτυο κοινωνικής αλληλεγγύης και τον παγκόσμιο Ελληνισμό.

Η δεύτερη συνιστώσα είναι αυτό που αποκαλέσαμε νέο πολιτικό και κομματικό πολιτισμό, τη μετάβαση από τις φόρμες, τα σχήματα, τις δομές, στα περιεχόμενα, τους στόχους και τις πραγματικές επιλογές της πολιτικής. Οι διαδικασίες εθνικής, προοδευτικής, κοινωνικής συνενόησης, επιβάλλουν ευρύτερες κοινωνικές συμφωνίες σε τοπικό, περιφερειακό και εθνικό επίπεδο και αποτελούν τρία σαφώς διακριτά και αλληλεξαρτώμενα μέτωπα που συγκροτούνται στη βάση των θεσμών της Δημοκρατίας. Κόμματα, συνδικάτα, αυτοδιοίκηση, κοινωνικοί και επαγγελματικοί φορείς, αναπτυξιακοί θεσμοί, πολιτιστικές και κοινωνικές οργανώσεις, όλο το πλέγμα των αντιπροσωπεύσεων εντάσσεται οργανικά σε μια λειτουργούσα, ζωντανή και αειθαλή Δημοκρατία. Η επί θύραις συνταγματική αναθεώρηση αποτελεί ιστορική ευκαιρία για τον εκσυγχρονισμό και τη θεσμική συγκρότηση ή ανασυγκρότηση του πολιτικού συστήματος. Η προσαρμογή της Προεδρευόμενης Κοινοβουλευτικής Δημοκρατίας -μόνιμη και αδιαπραγμάτευτη κατάκτηση του προοδευτικού κινήματος της χώρας- στις σύγχρονες εξελίξεις προϋποθέτει άλλη προστασία ατομικών και συνταγματικών δικαιωμάτων και ελευθεριών του πολίτη. Άλλη σύγχρονη διοικητική διαίρεση της χώρας. Άλλους μόνιμους κανόνες λειτουργίας του πολιτικού συστήματος και της διάταξης των πολιτικών του δυνάμεων. Η θεσμική ανασυγκρότηση των αρμών της Δημοκρατίας στο πολιτικό, οικονομικό και κοινωνικό πεδίο, μπορεί να έρχεται ως καταστάλαγμα μιας ιστορικής διαδρομής, οφείλει, όμως ταυτόχρονα να ανοίξει τους διαύλους προς τον κόσμο του μέλλοντος. Η δομή δεν είναι θεός, όπως πιθανώς υπερθεματίζουν οι στρουκτουραλιστές, το ότι όμως παράγει και επικυρώνει μια νέα πραγματικότητα είναι πέραν πάσης αμφιβολίας.

Ανασύνθεση της ευρύτερης Αριστεράς

Η αναγέννηση του Κινήματος της Αλλαγής είναι το γόνιμο έδαφος πάνω στο οποίο κυοφορείται και παίρνει μορφή η ανασύνθεση του ευρύτερου χώρου της σύγχρονης ελληνικής Αριστεράς. Το περιεχόμενο αυτής της ανασύνθεσης το περιγράψαμε ήδη ως «ανατροπή της κομματικής γεωλογίας μέσα από την επαναθεμελίωση του δίπολου Αριστερά-Δεξιά στη σύγχρονη μορφή που παίρνουν οι κοινωνικές αντιθέσεις» και ότι αυτό θα σημάνει βαθύτατο κυριολεκτικά «γεωλογικό» μετασχηματισμό των πολιτικών υποκειμένων. Είναι φανερό ότι η γεωλογικής εμβέλειας ανατροπή δεν εξαντλείται και πολύ περισσότερο δεν ολοκληρώνεται μέσα από απλές τεχνικές διαλόγου παραλλήλως κοινούμενων κομμάτων με ασύμβατες στρατηγικές, ούτε με γεωγραφική ή τοπογραφική σύγκλιση χώρων. Και, ασφαλώς, σε καμιά περίπτωση μέσα από ευκαιριακές εκλογικές συμπαράταξεις που μοναδικό στόχο έχουν μια καλύτερη θέση των συμβαλλόμενων στην «παλαίστρα» του συσχετισμού των πολιτικών δυνάμεων.

Ας πάρουμε, όμως, και εδώ τα πράγματα από την αρχή. Η σχέση που δυναμικά διαμορφώθηκε ανάμεσα στο ΠΑΣΟΚ και την ιστορική Αριστερά στη διαδρομή του μεταπολιτευτικού κύκλου, αφορά την προϊστορία της διαμόρφωσης των πολιτικών δυνάμεων στο χώρο της σύγχρονης Αριστεράς. Οι στρατηγικές εξ αντικειμένου ήταν αδύνατο να συμπέσουν, πολύ περισσότερο να συγκλίνουν καθώς, και όταν ακόμη δεν ήταν αντιπαραθετικές και είχαν ομόρροπη κατεύθυνση, εκκινούν παραλλήλως. Αποτέλεσμα ήταν κάτω από την ομπρέλα της Δημοκρατικής Συνεργασίας σε θεσμούς και χώρους να συγκλίνουν μεν δυνάμεις με σχετικά κοινή αντίληψη και στρατηγική για τους θεσμούς, έχοντας, όμως, βασικό κίνητρο τις εξουσιαστικές δομές και σχέσεις στο χώρο. Κατά συνέπεια έπαιρναν τη μορφή σύμπραξης προς κατανομή των οφελημάτων της κάθε φοράς και κάθε λογής εξουσίας.

Σήμερα, στη κομματική γεωλογία η εποχή της Δημοκρατικής Συνεργασίας έλαβε τέλος, συμβολικά με το 1989 και τη συγκυβέρνηση, πολιτικά με το τέλος εποχής για την αντιδεξιά ρητορική και συσπείρωση. Η προοδευτική παράταξη αναζητεί μια νέα φόρμουλα, ένα νέο δρόμο. Και πολλοί πιστεύουν ότι οριοθετείται αυτός ο δρόμος με την «κεντροαριστερά». Ο όρος δεν είναι καθόλου ανεδαφικός ή χωρίς περιεχόμενο, είναι όμως ιστορικά φορτισμένος από μια άλλη οριστικά ξεπερασμένη εποχή και αναδεικνύει στο χώρο της πολιτικής τοπογραφίας τις όμορες δυνάμεις που εκτείνονται πολιτικά στο ευρύτατο πεδίο που καταλαμβάνει ο νέος κοινωνικός συνασπισμός. Σ' αυτόν εμπεριέχεται ως προϋπόθεση η αδιάπτωτη συνέχεια των συναινετικών κοινωνιών, η αποδοχή «κεντροποίησης» των πολιτικών σχηματισμών ως αναγκαστικής αντικειμενικής και μονότροπης κατεύθυνσης που υπαγορεύουν οι πολιτικές και κοινωνικές εξελίξεις και η προοπτική δυνατότητα κυβερνήσεων συνεργασίας στη θέση των αυτοδύναμων φορέων της σημερινής εξουσίας. Έχει, ακόμη, την απορρέουσα από τη «δημοκρατία των σφυγμομετρήσεων» λογική της ομαλής επαναπροσέγγισης των αριστερών ιδεών με τα μεσαία οικονομικά

στρώματα που πολιτικά και κοινωνικά φαίνεται να κυριαρχούν και να διαμορφώνουν τις πολιτικές πλειοψηφίες.

Ασφαλώς, η κεντροαριστερά αποτελεί τον ευρύτατο πολιτικό χώρο διαμόρφωσης των σύγχρονων πολιτικών και κοινωνικών συμμαχιών για τα προοδευτικά κόμματα. Δεν συνιστά, όμως, ούτε στρατηγική νέας διαμόρφωσης του χώρου της Αριστεράς, ούτε ιδεολογική και κοινωνική οριοθέτηση της προοδευτικής πρότασης, ούτε καταλύτη ανάπτυξης της κοινωνικής δυναμικής. Μένει στο ίδιο πεδίο διαμόρφωσης όρων εξουσίας και όχι κοινωνίας γι' αυτό απλουστευτικά ίσως και σχηματικά υποβαθμίζεται από τους διαμορφωτές της κοινής γνώμης στο χώρο της πολιτικής διαπραγμάτευσης και όχι στο πεδίο της πολιτικής και της κοινωνικής όσμωσης. Η επίκληση διαφορετικών ιστορικά και πολιτικά εμπειριών που συντελούνται στην Ιταλία με την «Ελιά», στη Γαλλία με την «αριστερή συμμαχία», στη Μεγάλη βρετανία με το «νέο εργατικό κόμμα» και η υπαγωγή τους συλλήβδην στο ενιαίο και σύγχρονο της «κεντροαριστεράς» ως κοινής ευρωπαϊκής στρατηγικής στέκεται με το κεφάλι κάτω. Γιατί άλλες αφετηρίες, άλλες συνθήκες και προπαντός και άλλες διαφορετικές προγραμματικές και στρατηγικές προσεγγίσεις δεν χωρούν κάτω από μια σημαία. Η ελληνική Αριστερά θα προκύψει ως χρήσιμη και κρίσιμη συνιστώσα της ευρωπαϊκής μόνο μέσα από δικούς της δρόμους.

Η ανασύνθεση του ευρύτερου χώρου της σύγχρονης Αριστεράς απαιτεί νέα πολιτική και κοινωνική όσμωση και δεν συντελείται στους χώρους του πολιτικού ριγκ αλλά εκεί που οικοδομείται, αναπτύσσεται και μορφοποιείται ο σύγχρονος ριζοσπαστικός, ανανεωτικός και αναγεννητικός της λόγος. Ένας λόγος που μπορεί να συσπειρώσει κάτω από πολιτικές νέας πνοής τις διάσπαρτες και ανένταχτες δυνάμεις του χώρου, να ενώσει τις ανανεωτικές, εκσυγχρονιστικές και δημιουργικές δυνάμεις που βρίσκονται μέσα στους πολιτικούς φορείς και γύρω απ' αυτούς, να προσελκύσει μια ευρύτατη κοινωνική συσπείρωση. Δεν θα είχε καμιά αξία να συμπληρώσει η ανασύνθεση της Αριστεράς το τρίπτυχο των εγχώριων στόχων του προοδευτικού κινήματος αν δεν υπαγορευόταν από τις ίδιες τις εξελίξεις και τις ανάγκες μιας ριζικής αλλαγής στις προϋποθέσεις. Εξελίξεις και ανάγκες που την επιβάλλουν περισσότερο από κάθε άλλη ιστορική στιγμή. Το πιο εύκολο είναι να συνεχιστεί μια πορεία παράλληλων μονόλογων, ασύμβατων στρατηγικών και εξουσιαστικών λογικών που αρκείται να επικαλείται τη διάθεση ενότητας των προοδευτικών δυνάμεων στη βάση, περιορίζεται και λίγο για λόγους εκλογικούς και παραταξιακούς σε κάποιους θεσμούς και αρνείται πεισματικά τη σύγκλιση κορυφής. Με το αιτιολογικό πάντοτε είτε ότι «η ζωή θα τα λύσει» είτε ότι «δεν είναι ώριμες οι αντικειμενικές συνθήκες». Κι όμως, η προοδευτική κοινωνία αρνείται αυτή την εικόνα και ζητά τη δική της συμμετοχή και τον αποφασιστικό της λόγο. Οι παραγωγικές και εκσυγχρονιστικές της δυνάμεις αντιλαμβάνουν για πρώτη φορά σε τέτοια έκταση τα μεγάλα παγκόσμια, εθνικά αλλά και τα καθημερινά προβλήματα. Η τουρκική απειλή, οι όροι ένταξης της χώρας στο ευρωπαϊκό γίγνεσθαι, οι εργασιακές σχέσεις, το κοινωνικό κράτος, τα προβλήματα της ποιότητας ζωής, οι θεσμικές μεταρρυθμίσεις, η απασχόληση, η εκπαιδευτική μεταρρύθμιση, είναι καθολικά

αναγνωρισμένες και συνειδητοποιημένες ανάγκες της καθημερινής ζωής. Και τα κόμματα, που για πολλά χρόνια κρυβόντουσαν πίσω από τις ενοχές τους ή τα μετωπικά τους σχήματα, τώρα είναι διαφανή και ευδιάκριτα «έως μυελού των οστών τους». Τι λείπει ως έναυσμα μιας ανοιχτής, δημοκρατικής, πολιτικής και κοινωνικής νέας όσμωσης χωρίς όρους, χωρίς προαπαιτούμενα, χωρίς προφητείες περί διάσπασης, διάλυσης ή επιθυμίες που δεν έχουν σχέση με την πραγματικότητα; Προ παντός χωρίς άκαιρους και παράταιρους ηγεμονισμούς και καθαρές, απόλυτες και μυθοπλαστικές αυθεντίες και μοναδικότητες. Απολύτως τίποτε. Τώρα είναι ο Καιρός μιας ουσιαστικής συμπαράταξης ιδεών και πρακτικών περί την κοινωνία και όχι απλώς περί την αποϊδεολογικοποιημένη εξουσία, που θα οδηγήσει σε στρατηγικές, θεσμικές, προγραμματικές συγκλίσεις και γιατί όχι αύριο κιόλας σε κυβερνητικές συμπράξεις. Φθάνει οι κανόνες του παιγνιδιού να είναι διάφανοι οριοθετημένοι, αποδεκτοί και η απόφαση να οδηγεί το δρόμο ως το τέρμα.

Η ανασύνθεση της Αριστεράς επιβάλλει τη μετάβαση από την εποχή του δικομματικού ηγεμονισμού και της αυθεντίας των «κομμάτων μπαλαντέρ» στην εποχή του πραγματικού πολιτικού διπολισμού. Με την Αριστερά να εγκαινιάζει το νέο πολιτικό και κομματικό πολιτισμό και να συμπράττει στην αναγέννηση του Κινήματος της Αλλαγής χωρίς παρωπίδες. Με γενναία απόφαση συμπαράταξης που διαμορφώνεται με διακριτό τρόπο σε όλα τα επίπεδα. Η υπόθεση της νέας εποχής δεν είναι ούτε μονοκομματική, ούτε εύκολη σε μεγαλοϊδεατισμούς και αλαζονείες. Είναι υπόθεση όλων ανεξαιρέτα των δυνάμεων της Προόδου που πιστεύουν ότι το μέλλον είναι μια πραγματική Πολιτεία Ανθρώπου και που έχουν τον τρόπο, το δρόμο, το σθένος και την τόλμη να την οικοδομήσουν.